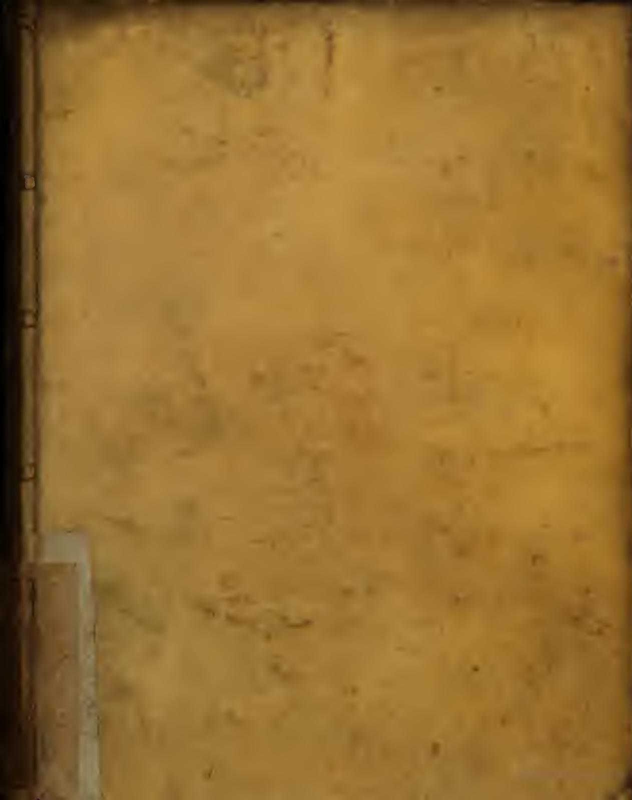

A

CAMPEGI VITRINGA

DE

DECEM-VIRIS OTIOSIS,

Ad ſacra neceſſaria

VETERIS SYNAGOGAE

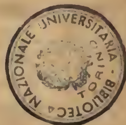
Curanda deputatis,

LIBER SINGULARIS.

IN QUO

Sententiæ *Ligtfooti* de hoc argumento, non ita pridem a ſe acceptæ, ratio redditur, quæque illi nuper objectæ ſunt difficultates, e medio removentur; illuſtratis, ubi occaſio eſt, cum locis S. Scripturæ tum Antiquis Civitatis Hebræorum Conſuetudinibus.

FRANEQUERÆ,

Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordd. Friſiæ atque eorundem Academiæ Typograph. Ordinar. MDCLXXXVII.

VIRO

Plurimum Reverendo atque Clarissimo,

GERBRANDO van LEEUWEN,
Sacrarum Literarum in Ecclesia atque
Athenæo Amstelodamensi Interpreti
erudito & celebri, Patruo affini,

S. D. P.

CAMPEGIUS VITRINGA.

A, Reverende Patrue, sanctissimæ Hebræorum Reipublicæ imaginis veneratio ad hodiernum usque diem in animis mortalium superest, ut, qui antiquis illius constitutionibus explicandis prudentem operam dant, egregie de bono publico mereri, suorumque nominum existimationi apud posteros optume prospicere cre-

dantur. Haud aliunde profectum opinor, quod a primo jam tempore, quo renatæ ſunt in Orbe Chriſtiano literæ, tot numero homines tanta cum animi ſui contentione certatim laudatis his ſtudiis indulſerint, non aliter ſane ac ſi conſpiraſſent, quod in iis ſcitu eſt utile, non guſtare mediocriter, ſed magnis hauſtibus abſorbere atque deglutire, poſterorum deſiderio excitando ſatiandoque nihil facturi reliquum. Sed neque aliunde rationem arceſſo, cur plurimi cultiſſimi ingenii Viri, quibus exacta aliarum rerum cõgnitio ſummam jam conciliarat celebritatem nominis, tamen videri noluerint in mundo ſapere, antequam eam de ſe apud alios excitaverant opinionem, quod & ipſi hebræas literas amarent colerentque. Nihil ſpero me detracturum memoriæ illuſtrium Virorum Caroli Sigonii, Ælii Antonii Nebriſſenſis, Joſephi Schaligeri, Iſaaci Caſauboni, Danielis Heynſii, Petri Cunæi, Nicolai Fulleri, Hugonis Grotii, Johannis Seldeni, Samuelis Petiti, Petri Danielis Huetii, ſi illos in hac ſcena repræſentem, eorumque ſingulos,

los, qui absque his studiis poterant fuisse clari, hoc tamen omni facultate sua affectasse prædicem, ut vel hac maxime parte inclarescerent, quod hebræi populi Linguam vel Præcepta didicissent. Atque ego sic existimo, quod si Civitas Hebræorum ad primum sui aspectum oculos nostros non delectaret ac alliceret, ut facit abunde, satis utique valerent tot præstantium Virorum exempla ad inflammanda calida pectora adolescentum, atque in iis excitandam ardentem voluntatem hanc Rempublicam adeundi, & quod tot alii in ea admirati sunt elegantes Viri, si id illico se non proderet, magno studio quærendi prosequendique.

Utrum autem horum fuerit, Venerande Patrue, quod a prima ætate me valide affecerit & impulerit, magis hercle ad admirandum, quod alii præstiterunt, quam quod præstitum ab ipsis erat, imitandũ, vix scio Tibi declarare. Non fallet tamen memoria, si referam, me jactis pro ratione adolescentiæ meæ Hebrææ Linguæ fundamentis incerto admodum casu offendisse Petri Cunæi libros,

quos de Hebræorum Republica conſcripſit. Atque his leviter primum dein ſerio inſpectis, vix aliter atque aliter ſe res mecum habuit, acſi in alium tranſlatus eſſem orbem, adeo mihi in illis libris dicendi ſingularis quædam majeſtas & libertas cum ſelectu rerum dictarum certare videbatur. Ad hodiernum uſque diem ſapor mihi non periit, neque diſſimulabo, inter humana ſimilis generis ſcripta hactenus mihi nullum omnino obveniſſe, quod pari gratia atque elegantia ſe mihi commendaverit, animumque meum tantæ voluptatis tantique ardoris plenum reliquerit. Non exiſtimo me peccare, ſi ita de Cunæo loquar & ſcribam, ut vere de ipſo olim ſenſi & nunc ſentio, neque tamen aliter unquam de eo judicavi, atque nunc eos omnes intelligo facere, qui ſuum eruditioni ac elegantiæ pretium ſtatuere ſciunt. Creſcente vero cum ætate peritia non fugerunt deinceps oculos meos utiliſſimi Doctorum Virorum commentarii, quibus ſive verba ſive ritus & conſuetudines Veteris Eccleſiæ ex Libris Hebræorum perſpicue explicabantur. Mirabar equidem, ſed & prædi-

dicabam incredibilem diligentiam, quam Scri-
ptores ſæpe in iis componendis collocaſſe
intelligebam; obſervabam etiam plurima in
iis cognitu jucunda pariter ac utilia, ac proin-
de operas illas omnes & ſingulas minime pæ-
nitendas ſuiſque Autoribus digniſſimas eſſe ju-
dicabam. Ecquid tamen vetat libere profiteri,
me neque ornatum illum dicendi, (ſed ſit is
Cunæo peculiaris) neque dicendarum rerum
delectum talem in pleriſque id genus ſcriptis
inveniſſe, qualem olim in Cunæo deprehen-
deram, probaveram, atque ſi rem ſuo no-
mine exprimere licet, deperieram. Animad-
verti ſane ex ejuſmodi librorum uſu, minime
infrequenti, illorum Autores haud raro abſ-
que ullo prudenti diſcrimine in chartam con-
jicere quaſcunque Judæorum gerras ac fabu-
las, iiſque deſcribendis ac in ſua volumina
transferendis Lectores pigros non modo non
allicere ſed & diligentes rerumque cupidos
fatigare. Hanc curam paucos vidi ſollicitos
tenere, quo pacto rem Hebræorum publicam
quam ſpecioſiſſime ad animos quorumvis Le-
ctorum relaturi ſint, quamque optuma ratione
illius

illius ſpeciem, a Deo ipſo conceptam formatamque, apud amantes omnes quam calidiſſime ſint commendaturi, quod tamen in hoc ſcriptionis genere omnium primo affectandum eſſe arbitrabar. Si præ me ferrem, Leeuweni Reverende, hanc in omnia hujus generis ſcripta limam ducere, turpiſſimam meque indigniſſimam rem agerem, quippe qui, ne minimo forte quidem hujus artis cultori par, omnium tamen labores ad meam cenſuram revocare ſuſtinerem. Haud ita ſane. Aluit hoc ſeculum, quin hoc ipſum ævum, quod vivimus, etiamnum alit ſolertis & exercitati ingenii Viros, qui ſuis exemplis palam fecerunt, quemadmodum hæc ſacra ſint tractanda. Non permittit verecundia, ut de iis loquar, qui in mundo hoc tempore ſuperſtites vitam agunt. Ex iis autem, qui fato ſuo functi ſunt, unum nominabo Virum, qui abſque omni nominari invidia cum pauciſſimis aliis poteſt, Johannem Seldenum, cujus nominis ut frequentiſſima in mea ſcriptione memoria, ſic ſumma apud me autoritas atque longe maxima exiſtimatio eſt. Neque animus

eſt

eſt ullius clari Viri meritis quicquam detrahere, neque mentiar tamen, ſi libere pronunciavero, hoc homine nullum inter Chriſtianos unquam vixiſſe in Hebræorum ſtatutorum cognitione magis eruditum, an in aliis diſciplinis omnibus ſimul ullus Parentum atque Avorum noſtrorum recordatione extiterit peritior atque exercitatior, hæc me judice quæſtio non decernetur. Non admiror amplius ſed ſtupeo, quotiens oculos meos ad illius ſcripta converto, judicoque nunc, ut judicavi olim perlectis illis de Jure Naturæ & Gentium libris ſecundum Hebræorum diſciplinam, qui Seldenum autorem profitentur, voluiſſe naturam in hoc Viro oſtendere, quid ingenium poſſit humanum aſſidua diligentia cultum adjutumque. Sic ſentio, ſic ſcribo, quia de hoc Viro mediocriter dicere tantundem eſſe duco ac illum vituperare. Ubi vero Seldenum hunc noſtrum comparare inſtituo cum Cunæo, ſic etiam exiſtimo, eorum utrumque rem ſcientiæ antiquitatum Hebræarum egregie promovere, licet diverſiſſima utrique ſit ſcribenda ratio. Cunæus quidem

hoc agit, ut palatum tuum titillet & suavissimum in ore gustum excitet, plurium rerum scitu dignissimarum varietate te delectans, quod profecto tantum abest, ut famem, quam in te magis magisque excitari sentis, extinguat, ut potius eam vehementer augeat & accendat. Verum Seldenus, si paullo frequentius & familiarius ad illum accesseris, (est enim aliquanto austerior) hoc dabit, quod te satiet, adeo sæpe plenis volis buccam tuam replendo, ut sæpe anhelitus Tibi non sit liber.

Intelligis, Venerande Patrue, quibus maxime præter Scripturam Sanctam autoribus factum sit, ut Rempublicam Hebræorum celebrare cœperim & in illius statutis cognoscendis parumper proficere, nunquam quidem crediturus, me ipsum aliquid ausurum ad illam amplius exornandam conferre. Præterquam enim, quod sanctæ Theologiæ studiis a Parente meo consecratus devotusque eram, hoc etiam præterea accidit infortunii, ut in duplici non incelebri sane Academia Fœderati Belgii, ubi operam studiis

dedi,

dedi, in hac quidem ſola rudimenta Linguæ Biblicæ, in illa vero neque hæc etiam a Doctoribus, illius ſcientiæ profeſſioni deſtinatis, docerentur, quod perquam mihi fuiſſe moleſtum, non eſt quod diſſimulem, quippe qui ingenio atque judicio plurimis, ſciendi tamen deſiderio & cupiditate nullis illa ætate cedebam. E diſcipulo autem poſtquam repente Doctor pronunciatus eram atque deinceps ad ſacra hæc prælegenda a Proceribus Patriæ meæ in Cathedram vocatus, id quidem operam dedi breviſſimo tempore, ut me ſolide præparaverim ad oſtendendum erudito orbi, me nolle videri fruſtra in mundo fuiſſe: atque in eo eram adornato qualiumcunque *Obſervationum Sacrarum* ſpecimine, quando Dominis meis ſtationem mihi mutare placuit & Theologiæ diſcendæ curam committere, quod unum in vita hac mortali omnium maxime deſideraveram, ut aliquando mihi eveniret. Agitabatur autem illo propemodum tempore inter duos celebres nomine Theologos quæſtio de Jure Epiſcopatus divino an humano, quæ mihi occa-

ſio fuit Ligtfooti de Synagoga atque inde deducta Epiſcopi cum nominis tum officii origine ſuppoſitiones mecum repetendi atque diligentius examinandi. Quod ubi feci, adeo mihi illuſtria epitheta Miniſtri Synagogæ (hinc enim Epiſcopi nomen Ligtfootus arceſſit) in Libris Hebræorum obviam venerunt, ut fere meæ manus miniſterio hic Viri longe clariſſimi error fuiſſet propagatus. Errorem nunc dico hanc Ligtfooti ſententiam, poſtquam illam pro errore habendam eſſe creſcentibus omni die in contrarium argumentis demonſtravi, iis etiam non diffitentibus, qui ad Ligtfootum defendendum quam fuiſſent paratiſſimi. Arridebat vero cum tempore magis atque magis Veteris Synagogæ facies, prouti nunc oculis meis obverſabatur, capto etiam conſilio de vulgandis obſervationibus, quas ad illam illuſtrandam in unum coegeram. Sic factum eſt; & quoniam hæc ſcriptionis meæ pars in conferenda dignitate Præfectorum Synagogæ cum ea Epiſcoporum Eccleſiæ Chriſtianæ verſabatur, *Archiſynagogus* inſcriptus eſt liber, non meo tum quidem

ſed

ſed amicorum hujus loci arbitrio. Quid amici ore ſuo dixerint, quid calamo ſcripſerint, meum non eſt referre, qui meæ tenuitatis conſcientiam multo certiorem habeo, quam ut illam per blandas aliorum voces extinctam eſſe publico oſtenderem: Quid alii ſenſerint, qui, ut fit in mundo, rationem ſe habere putabant, cur minus bene erga me affecti fuerint, non æque deſideravi ſcire, quoniam ſemel ſtatui ſiniſtrarum omnium de me opinionum, ut ſunt de rebus etiam minimis, quæ in conſpectu hominum publico geruntur, diverſiſſimæ, plane ſecurum eſſe, ſi hoc unum conſecutus ſim, ut animo meo ſatisfactum ſit. Arduum tamen nimis pro ratione meæ conſtitutionis aggreſſum fuiſſe opus, quod Veterem Synagogam explicandam ſumpſerim, non ita tacitum inter aliquos potuit eſſe murmur, ut non brevi eruperit. Atque ſane, etſi mei me laboris minime pænitet, illi Doctiſſimi Viri, ſi animum ſuum inducunt cogitare, ea me eſſe vel fuiſſe unquam arrogantia, ut per ejusmodi qualemcunque conatum meum præſumerem videri velle illuſtri-

 bus

bus in Orbe erudito Viris, qui ſimilibus argumentis pertractandis laudem ſummam meruerunt, parem me facere, rationem forte haberent audaciæ meæ impetum frangendi, ſi id facere ſe poſſe confiderent. Satis certe intelligo, nemine monente, eam apud me rerum optumarum penuriam eſſe, quam in aliis hujus ſcientiæ cultoribus abundantiam admiror, tametſi non intelligam, in eo me unquam peccaſſe, aut peccare potuiſſe, quod ſummos in quaque arte Viros mihi imitandos propoſuerim, quippe quod apud omnes in laude ponitur maxima. Sic factus a natura, ſic doctus a Præceptoribus meis ſum, in re parva atque inutili nihil eſſe conandum, quod Marcus Antoninus τὸ ἀκενόσπουδον diceret. Si qui vero ſint homines, qui me ad otioſas diſputationes abducendo vel tempus mihi meum eripere, vel quietem turbare inſtituent, rem equidem illi agent, mihi perquam moleſtam, neque tamen me ab hoc propoſito facient alienum. Quanto enim magis ex illis intellexero, qui mihi ſint defectus, tanto ego laborabo diligentius, ut eos ſuppleam,

pleam, & socordia omni excussa scopum mihi præfixum feriam.

Argumentum vis Patrue, hunc ipsum Tibi in manus do de Decem Viris Sacrorum Veteris Synagogæ Tractatum. Non is unquam vidisset publicum, nisi placuisset Cl. Viro, qui de eodem nupêr themate dissertationes dedit, Ligtfooti sententiam, ex parte a me acceptam, invidiosa scriptione prosequi & refellere, atque hac arrepta occasione opiniones quasdam meas acriter impugnare. Si hac parte, scribendi inquam modo, non fuisset peccatum, non existimassem unquam e re mea fore, inutili huic disputationi me immiscere. Ecquid enim, obsecro, mea interest, si quis de decem Synagogæ Otiosis diversum a Ligtfooto sentiat? Quid ægre fero, me summa libertate ab aliis sæpe numero dissentientem tales etiam in mundo homines invenire, quorum sententia animi a mea discrepet? Legeram quondam in Lexico Buxtorfii Majore, quid Salomo Jarchi, maxime fidei Interpres apud suam gentem, de his decem Otiosis scripse-

rit:

rit: Sed hoc itidem animadverti, Ligtfootum, ut alias etiam ſolet, aliam dediſſe hujus rei explicationem, eamque Interpretum etiam verbis allegatis & ſuo more expoſitis confirmare. Inclinabat animus Ligtfootum ſequi una aut altera ratione addita, quam ad rem facere mihi perſuadebam. Quod tamen eo tempore in hoc argumentum prolixius digreſſus non ſim, hanc rationem habet, quia inolita apud me opinio eſt, non id omne ſcribendum eſſe de quaque re, quod ſcribi poſſit, ſed quod ſcriptu utile eſſe credimus & lectu gratum fore merito præſumimus, ita ſane, ut ſatietati & ignorantiæ Lectorum ſimul ſtudeamus mederi. Si quis tamen conſultum duceret hoc tædium devorare, ut auctoritates a Buxtorfio pro ſua opinione allatas, ipſe repeteret, & quantis poſſet ambagibus, illuſtraret, quæ indignandi cauſa, quod idem nunc apud alium legam, quod in Buxtorfio quondam legeram? Verum id ferre non potui, Patrue Reverende, quod quam ego poſitionem hactenus vero ſimilem habueram, hanc ut falſam atque ine-

ineptam magno conatu probari viderem, tantique mihi meam qualemcunque existimationem valere debere opinatus fui, ut publico ostenderem, cum, immerito hanc Ligtfooti sententiam his suspicionibus gravari, tum vero, alios quosdam sententiæ hujus meæ articulos non ea felicitate atque æquitate qua confidentia carpi.

Sed ne quid in præjudicium alterius dicere videar, hoc an consecutus sim, totum arbitrii tui facio atque cujusque æqui Lectoris. Certe, si qui etiam sint, qui per scriptionem Cl. Viri leviter erga me sunt immutati, ab iis parvam exigui temporis usuram bonæ de me opinionis postulo, ut eam, si iis recte videar disputasse, perpetuo retineant, &, si idem etiam postea mihi evenerit casus, ante non relinquant depositam atque abjectam, quam responsum meum legerint. Constitui enim mecum ad objectiones similes, siquidem a spectatis Viris formentur, quandiu vivo, semel respondere, quantum satis esse mihi videtur, non amplius. Scimus equidem, eam sæpe esse posse iniquitatem cujusque censoris, cui

ſatis ingenii atque ſolertiæ eſt, ut invito etiam tibi reſponſionem vi quadam extorqueat, teque obtorto collo ad cauſam tuam vindicandam rapiat, ſed neque id nobis ſperamus eventurum, neque ſi eveniat, quicquam faciemus reliquum in explorandis noſtris viribus ad nos ipſos hac in parte ſuperandos. Non cupimus noſtra ſcriptione mundo moleſti eſſe, neque patiemur etiam, ut alius quivis non rogatus ſe perpetuum temporis laborumque noſtrorum dominum conſtituat, quod fieret utrumque, ſi veritate ſatis declarata cuivis inutili exceptioni deinceps eſſet ſatisfaciendum. Cæterum hanc mihi in ſcribendo ſtatui legem, ita ut ſcriberem, ut a vocibus omnibus contemptus atque immodeſtiæ mihi ſedulo temperarem, intuitus, non tam quid alii faciant in diſputando, quam quid meo judicio me facere par erat. Hoc Tu laudabis ſcio, qui omni vita tua hoc dediſti operam, ut hanc viam aliis præires: etſi juſta animi mei indignatio ſæpe effecit, ut mentem meam ſerio expreſſerim.

Sed quo tandem jure Venerande Patrue, Tibi

TibiLibrum de *Otiosis* consecrem, qui summis Academicæ atqueEcclesiasticæ rei occupationibus solidos dies teneris? Qui tum etiam, quando otiaris, publico bono laborare soles? Jure quidem optumo, Patrue, si, quid de his sacrorum Decem Viris ego sentiam, intellexeris. Quandoquidem enim nos per Otiosos hujusmodi intelligimus Viros, qui literarum studiis consecrati atque a curis mundanis immunes omne spatium vitæ suæ in commune emolumentum rei Divinæ consumebant, sive in Academiis & foris sive in Ecclesiis, quod cæteris de mundo hominibus otium dicitur, ecquid ago a munere dignitateque Tua alienum, quod hos omnium primo Tibi repræsentem Viros, Tibi, inquam, qui ab infantia in sacris literis sedulo fuisti occupatus, iisdemque summa cum laude & celebritate nominis tui in Clarissima Fæderati Belgii Civitate ad bonum cum Ecclesiæ tum Academiæ assiduo vacas? Non est mihi necesse longam orationem comparare ad perpetuam curam rerum cælestium, quæ apud Te est, non Tibi quidem sed aliis palam fa-

ciendam, cum enim ea in mundo Tibi imposita persona est, quæ minime potest latere, tum vero iis te natura dotibus instruxit, quæ te clarum facerent, si latere velles. Quod si igitur id agere præ me ferrem, ut tuas virtutes tuamque in sacris rebus assiduitatem aliis declarare aggrederer, primo quidem rem agerem inutilem nihil dicendo quicquam, quod non æque ac ego alii cognitum atque exploratum habeant, deinde etiam merito vererer, ne mea de te oratio longe infra tuam dignitatem atque merita subsideret.

Nondum Te facie notum habebam, quando nominis tui celebritas me Amstelædami agentem ad Templum ire impellebat, quod Te illa hora oratorem exspectabat. Tenebat me tum temporis ingens Te videndi audiendique desiderium, quando tandem Te ex suggesto assurgentem conspexi, postea vero textum audivi prælegentem explicantemque, qui primus erat quinquagesimi & tertii capitis Jesaiæ stichus. Non dicam me illo tempore facundiam, gravitatem atque elegantiam in dicendo in Te fuisse admiratum, & si hæc satis

erant

erant abripiendis auditorum tuorum animis. Hoc dicam, me vim poteſtatemque ſingularem, quam adhibebas in demonſtranda veritate ex inſtituta comparatione inluſtrium teſtimoniorum, per omnia Prophetarum volumina diſperſorum, ſtupuiſſe. Hoc illud os eſt, ſic apud animum meum cogitabam, quod Euangelium prædicare, hoc eſt, res præſtantiſſimas potenter eloqui & pertinaciſſimos etiam Chriſtianæ veritatis hoſtes confundere meretur. Dicam compendio, talis Tu mihi videbare Orator, qualem tot aures, tot oculi tanta tamque illuſtris Civitas poſtulabant. Si ſolus ita de Te tunc temporis judicaſſem & nunc porro judicarem, quando mihi notior eſſe incepiſti Leeuweni Clariſſime, ſolus quidem veritatem dicerem, neque tamen mihi ut affini tuo conveniſſet eam hac oratione declarare. Verum nunc ita ſe res habet, quod hæc ipſa mea de tuis virtutibus exiſtimatio, ſit opinio populi, ſit ſententia Procerum, atque omnium denique eorum, qui veritatem a fuco & ſolidum ab inani ſciunt diſcernere. Non dabo hujus rei aliud illuſtrius ar-

gumentum, quam quod præſentis tuæ conditionis ratio ſuggerit. Sic viſum eſſe accepimus nuper Spectatiſſimis urbis veſtræ Conſulibus, quorum fortitudo, prudentia atque in rebus gerundis ſagacitas non per Belgium modo noſtrum, ſed univerſum mundum, qua patet, celebratur, non ſatisfieri tuæ virtuti, quod una in Lingua atque uno in loco veritas a te doceatur atque propagetur: ſic oportere fieri, ut non modo paſcantur a te adulti ſed & erudiantur adoleſcentes, ac proinde Sacrarum Literarum Te inuſitato exemplo in Illuſtri Gymnaſio ſuo ſimul conſtituiſſe Interpretem. Sic volupe fuit Dominis tuis, qui vires tuas jam explorarant, eas per novas exercitationes copioſius educere, ut earum magnitudo aliis æque, ac ſibi, conſtaret. Bonum factum, Patrue, ſic enim eventu comprobatum eſt. Non venerantur te minus e Cathedra dicentem diſcipuli, quam e ſuggeſto perorantem populus, neque meo determinaverim calamo, an hoc an illud agenti Deus plus benedicat.

Hi labores; muto dictum, hæc otia tua,

hæ

hæ deliciæ tuæ ſunt, Venerande Patrue, ſed neque his etiam licet maximæ omnium de Te expectationi & votis abunde reſponderis, ingens illud tuum de egregio publico bene merendi deſiderium expletur. Præter os natura homini ſtylum calamumque ſubminiſtravit, cujus beneficio abſentibus etiam animi ſui cogitationes aperire poſſit. Hunc quoque Tu, ubi otium eſt, in manus tuas ſumis, ut non veſtro tantum mundo (liceat ſic Civitatem veſtram vocare) ſed & alteri, ut non hujus modo ævi hominibus ſed & venturæ poſteritati tua probaretur diligentia, iique theſauri, quos ex verbo Dei congeſſiſti, committerentur, cæteroquin ex vanis hominum mentibus perituri. Hic ille calamus tuus partem nobis jam dedit lectiſſimi ſane ac elegantis commentarii tui in Epiſtolam ad Romanos, quæ adeo Viris eruditis omnibus ſalivam movit, ut illum integrum, in quo parando ab aliquo jam tempore fuiſti aſſiduus, ſummis votis concupiſcant.

Si ſatis a me expoſitum nunc non eſt, quo jure hujus tituli librum Tibi ſacrum faciam,

Reve-

Reverende Patrue, tum verba mihi deesse fateor, quibus rem clarissimam recte explicem. Me vero id magis sollicitum nunc habet, ne hoc ægre feras, quod uberioris atque liberioris argumenti scripto nomen tuum non præfixerim, hoc enim præsens levius atque sterilius esse magis, quam ego vellem, non diffiteor. Sic est, Patrue, tua in me merita, tuus erga me amor & studium nihil redhostimenti loco postulant, nisi quod a me proficisci possit optimum. Quam primum in familiam Reverendi Fratris tui, mei nunc Soceri, Tui meique amantissimi, adscitus sum, atque Te mihi familiarius datum fuit compellare, non dilexisti hercle sed amasti me, eamque mihi voluntatis tuæ erga me propensionem omni tempore omnique loco significasti, ut Tu Pater non Patruus, neque adeo Patruus quam amicus viderere amicissimus. Quando autem cum animo meo perpendo, nihil in me esse, quod me alterius amore dignum facit, præter id, quod in plurimis aliis hominibus reperitur, non possum Tui hujus erga me studii aliam originem detegere, quam summam indolis

dolis tuæ liberalitatem benignitatemque, qua fit, ut iis omnibus benevelis & facias, qui, etſi nihil merentur, voluntatem tamen merendi tibi probant.

Sed quanto ego magis Tibi agnoſco atque aliis declaro, quantopere Tibi ſim obſtrictus, tanto me ipſum magis videor involvere difficultati propoſitæ. Neque tamen id agere, quin potius aliud agere intendebam. Etenim ſi tu ſolitus es munera ex voluntatibus æſtimare, quid deſperem, hoc Tibi ingratum fore meum grati erga Te animi depoſitum, de cujus voluntate te puto eſſe perſuaſiſſimum? Volebam, Patrue, ſerio, ut ſpecimen in mundo extaret meæ erga Te obſervantiæ, venerationiſque Tibi debitæ, atque infucati amoris. Præ manibus autem meis nihil aliud erat quicquam quam hoc ſcriptum, in quo tamen, ut res facultateſque meæ ſunt, qualis qualis induſtriæ argumenta deeſſe non ſum paſſus. Accipe igitur illud illis oculis, eaque fronte, qua manu id ego Tibi porrigo, & intellige ea me obſervantia Te veneraturum in poſterum, quo Tu me amore proſe-

qui perrexeris. Maximus idemque Optumus Deus conſervet Te diu inter mortales ſuperſtitem ad publicæ privatæque rei decus atque commodum. Vale. Dabam Franekeræ MDCLXXXVII. Cal. April.

LEMMATA CAPITUM, QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

**** 2 CAP.

LEMMATA CAPITUM.

CAP. XV.

CAP. XVI.

CAP. XVII.

CAP. XVIII.

CAP. XIX.

FINIS.

CAM-

CAMPEGI VITRINGA

DISSERTATIO,

In qua

Sententiæ ſuæ de Decem Viris Synagogæ, quos בטלנים Otioſos *vocant, ratio redditur.*

QUando primum apud animum meum ſtatuebam ſcripto conſignare, quæ de rebus plurimis dubiis atque obſcuris meditatus eram, hujus quidem mihi ipſi auctor eram Legis, ut ſana ratione comite ex antiquis fabulis, qua poſſem fide & diligentia, veritatem producerem, neque tamen mihi perſuadebam, ita me valide proponere poſſe meam ſententiam, ut ſimul eam liberarem omni ſpecie exceptionis, omnique prætextu cavilli.

Præterquam enim quod rara res ſit in rebus ambiguis id ſemper diſcernere, in obſcuris id ubique re-

 pe-

perire, quod verum est, quod quidem nulli hactenus mortali datum fuit, ea ipsa veritas, quam sectabar, ut plurimum involuta erat fictis falsisque multis narrationibus, e quibus admodum difficulter eruitur, eruta verò difficilius etiam adstruitur & vindicatur.

Quandoquidem verò paucis hominibus placet ea molestia existimationis suæ periculum facere, ut argumentum novum, cujus hactenus speciem delineatam non viderunt, tractandum sibi sumant, plurimi autem hanc sibi parandæ existimationi viam sternunt, ut quæ scripta ab aliis sunt examini subjiciant & objectionibus quibusdam, bene aut male formatis, impugnent, non absque argumento præsagiebam fore, ut scripta mea idem procedente tempore subirent fatum, modo essent, qui ea tanti facerent, ut ex hoc labore qualecunque diligentiæ atque eruditionis præmium sibi polliceri possent. Præsumebam autem hoc omnium maximè de iis scriptorum meorum articulis, qui non tam validis argumentis quam ratiociniis & verisimilibus conjecturis nitebantur, vel etiam sententiæ vulgi contrariabantur. Neque enim ulla facilior, ulla communior, sed & ulla ignobilior disputatio est, quam qua recepta sententia, si qua negata est, in medium profertur, argumentis suis de novo adstruitur, & ab oppositis ratiociniis vindicatur.

Non erat igitur, quod mirarer, quando nuper intelligebam, esse Virum Doctum, qui quædam scripti mei capita examini subjicere, & in iis refutandis vires suas experiri cuperet, hoc enim neque novi quid neque peregrini mihi videri poterat. At vero hoc mirari debui, esse, qui hoc in se laboris su-

ſuſcepit, quem quidem cum ratione ſocietatis Academicæ illud minus decere arbitrabar, tum verò tot aliis bonis rebus inſtructum ſciebam, ut mihi plus commodi videretur orbi docto allaturus, ſi, quod plus laudis habet apud bonos, ipſe aliquid ex penu ſuo in rei literariȩ augmentum conferret. Hoc verò moleſte tuli, quod eo ſcripſerit modo, ut iis etiam omnibus, qui res noſtras ignorant, palam fecerit, non tam propoſitum ſibi fuiſſe veritati, ſuo judicio læſæ, opem ferre, quam qualemcunque exiſtimationem meam lædere.

Si modo, bone Lector, diſſertationes binas de *Decem Otioſis*, quas nuper primitias dedit, oculo currente inſpexeris, ex ipſis jam principiis potuiſti animadvertere, quo animo ad eas conſcribendas ſe accinxerit. Certè, ſi ſumma religionis noſtræ res in extremo periculo verſata eſſet, non potuiſſet vel magis ſerio vel magis ſollicitè vel magis etiam prolixè & copiosè communem cauſam contra imminentem hoſtem defendere, quam hanc exigui momenti & nullius utilitatis materiam pertractat. Non habuit ſatis, quod verè ſatis fuiſſet, opiniones de *Viris Otioſis decem*, quas excutiendas ſibi ſumpſerat, referre, argumentis pro iis productis reſpondere, ſuam denique ſententiam proponere & idoneis teſtibus comprobare. Nimis levis ipſi viſa eſt hæc diſputandi methodus. Exiſtimavit ille multo fortius ſe adverſarios ſuos preſſurum, ſi rationes ſuas nunc ad formam Syllogiſmorum in Scholis uſitatorum, pro lubitu ſuo componeret, alio tempore more Mathematico per totidem propoſitiones iiſque ſubjectas demonſtrationes illuſtraret, ſi ipſe

ſibi objectiones faceret, validiſſimas illas quidem, ut credere potes, iiſque ſolvendis admodum anxiè incumberet, ſi denique opinionum illarum Autores mille ineptis conſequentiis oneraret, quas nunquam in animum induxerunt credere, eaque ſibi ſumptâ occaſione eos quam rigidiſſime perſtringeret, humanitatis & modeſtiæ terminos ſæpè prætergreſſus. Cum verò res ipſa, de quâ diſquiritur, illam agendi rationem non exigat, facilè Tibi perſuadeas, aliud fuiſſe, quod illum extra ſe ipſum rapuerit & intempeſtivè ſerium fecerit.

Sed & hoc, ſi illis tantum in capitibus ab ipſo fuiſſet tentatum, quæ ambiguam ſententiam habent, facile potuiſſem ſuperare. Etſi enim veritas, quæ cognoſcenda datur, omni tempore una eademque res eſt, animi tamen hominum adeo ſæpe in diverſa feruntur, quando diverſis inſiſtunt principiis, ut ſe omnes de eo, quod ſentiunt, vere perſuaſos putent: Quandoquidem verò, quod verum tenet quiſque, hoc etiam ſummo ſtudio proſequitur & vindicat, remittenda aliquando fervori diſputantis ſunt acriora dicta, quę humana imbecillitas ſuggerit: atverò, quando animadverti, illum eouſque etiam diſputandi furore fuiſſe abreptum, ut quodcunque ſcriptum meum ſugillaverit, & cum in eo eſſet, certis etiam atque indubitatis veritatibus contradixerit, tum demum putavi, minime committendum eſſe, ut impune graſſantem diutius tolerarem.

Vanus ſim, ſi non hoc omnium maxime me ad reſponſionem parandam incitaverit: Cum enim quęſtionis hujus nullum omnino ſit pretium, quocunque tan-

tandem modo volvatur, cogites, velim, admodum invitum me ad ejusmodi laborem accessisse, unde, ut auguror, exiguus redundaturus fructus est.

Verum, siquidem res ita fert, valeant ad breve tempus aliæ & his longè gratiores curę nostrę, tueamur, quod humanum est, quę nostra sunt, quantum id bono animo agere licet, & comprobemus evidentibus argumentis, *Clarissimum Virum* qua arrogantia audacia & virium suarum contentione libri nostri censuram instituit, pari prudentiâ, fide, candore (si ægre non ferret, adderem *peritiâ*) eam minime perfecisse. Quod si liquido probaverimus, tum id unum nos a te, Lector, impetraturos confidimus, ut ne ad quamcunque audacem accusationem illico erroris reos nos judices, sed ut, quod in omni causæ disceptatione fieri assolet, responsionem nostram primo expectes. Si verò & tum Tibi videamur causâ cadere, alterutrum horum nostro etiam arbitratu liberum Tibi erit dicere, vel causam bonam a nobis male defendi, vel causam malam frustra bene defendi.

CAP. I.

Agitur de pretio & momento quæstionis de Decem Otiosis Synagogæ.

Quamvis supervacaneum videri possit, eorum omnium censuram instituere, quæ in Dissertationibus V. Cl: merito habemus reprehendenda, præfationem tamen, qua sibi gratiam conciliare, aliis invidiam conflare studuit, prętermittere noluimus, quoniam illam a scopo suo plane abludere existimamus.

Vir Doctus id agit in sua Prefatione, ut ostendat, quod illi *præclarè de re Christianâ mereantur, qui Linguæ & Juris Hebræorum periti, inde, ceu ex propriâ sede, historiæ & phrasi Novi Testamenti lucem fænerantur.* Quod cum sententiis atque exemplis comprobasset, tum vero serio inculcat, *magnam adhibendam esse curam & diligentiam, ut Hebræorum formulæ ritusque quam clarissimè intelligantur, quandoquidem fieri nullo modo potest, quin, si quid rerum Hebraicarum prave acceptum sit atque ad N. T. applicetur, id hujus quoque genuinum sensum pervertat, atque in ipsam adeo Theologiam gravissimos quandoque errores invehat: Cujus rei cum alia præclara exempla edi possunt tum illud memorabile est in eodem* Cl: Ligtfooto &c.

Animum tuum roga, quisquis hęc legis, an non hic omnis Viri Docti discursus eo te ducat, ut credas, Cla-

Clarissimum *Ligtfootum* in ea *Decem Otiosorum* expositione, quam in Commentariis suis ad Mat: IV. dedit, & simul *alios*, *qui vel in eandem vel similem cum Ligtfooto sententiam concesserunt*, talia de hoc argumento scripsisse, quę si male ab ipsis accepta essent, pervertendo genuino sensui quorundam locorum N. T. ansam dare possent? Hoc equidem ultro ex his verbis profluit. At vero, si ego Tibi ut rem certissimam tradidero, neque *Ligtfootum* neque *alios* ullum unquam vel ritum vel phrasin Scripturę Novi Fęderis ex hac sententiâ, quam habent, *de Decem Otiosis Synagogæ* exponere tentasse; immo, quod magis est, nullam consuetudinem vel ῥῆσιν, in Scriptura N. T. memoratam, inde exponi & illustrari posse, quia simile quid in ea nihil extat, nonne mihi concedes, omnem hanc præfationem a scopo suo aberrare, eamque unice eo comparatam esse, ut Lectorem circumducat & de universę hujus quæstionis momento sinistre judicare faciat?

Universa Viri Docti tractatio hæc est, quod illi Viri in Synagoga honorati, quibus cum Ligtfootus tum alii Synagogę curam demandarunt, במלנין *Otiosi* dici nequeant eo sensu, quo id vocabulum a posterioribus Judęorum Magistris usurpatum atque expositum est. Hoc verò, quid ad Scripturam attinet, quid ad pravum illius intellectum, cum in ea nullibi *Otiosorum* mentio? Valde igitur meticulosus homo *sis*, quod arma pares magno strepitu, ubi nullum hostem vides. Si hoc maximè verum est, quod Vir Doctus *de Decem Otiosis Synagogæ* sentit, tum nihil aliud hactenus evicit, quam *Synagogæ Præfectos* & *Mi-*

& *Ministros*, quod *Ligtfootus* & alii existimarunt, *Otiosos* dicendos non esse ex Hebręorum sententia: Quod tu sive affirmes sive neges non modo nihil adfers ad interpretationem Scripturarum, sed & nihil adfers ad intelligendam speciem regiminis Veteris Synagogæ, quæ eadem erit sive asseras *Rectores* & *Ministros* Synagogæ *Otiosos* dici posse, sive idem illud neges, quod ille sibi faciendum putavit, recentiorum testimoniis confidens. Non datur vero hic ulla evadendi rima, nisi hac ratione mentem suam interpretetur, quod cum hæc scriberet, non respexerit unice ad *Decem Otiosos*, sed ad universam *Synagogæ constitutionem*, quæ cum a Ligtfooto tum ab aliis proposita est. Sed neque hoc modo quicquam proficit. Quod enim attinet ad disputationem, quam cum *Ligtfooto* instituit, conclusiones omnes in eo terminari animadvertes, quod neque *Archisynagogi*, neque *Diaconi*, neque *Ministri Synagogæ* dicendi sint *Otiosi* secundum constitutiones Hebręorum. Cętera, ex quibus depravatum scripturarum sensum arguere poterat, omnino prętermittit.

In iis verò thesibus, quas meę sententię opposuit, ab ipso bis tantummodo, ni recordatio mea me decipiat, verborum Scripturę mentio injicitur. Altera occasio hęc est, quod ego *Archisynagogos* plures esse evicissem ex quibusdam locis Historię Novi Fęderis: Altera vero, quod statuissem, *Diaconos, a Paulo* memoratos, convenire cum *Synagogæ Ministris*.

Ad prius problema quod attinet, tantum abest, ut doceat vel docere possit, me illa loca secundum Hebręorum scita malè interpretari, ut potius ingen-

tem

tem sibi molestiam facessat in iis cum sua sententia conciliandis. Scilicet disertè in *Apostolorum Actis* in una eademque Synagoga memorantur & nominantur *Archisynagogi plures*. Ego id idem accipio & simul evinco ex Hebręorum scriptis *fuisse plures in Synagogâ Præfectos*. Sic puto me Scripturis optume satisfacere. Sed quid hic *Vir Doctus*? Ille primo quidem asserit in Veteri Synagoga unum fuisse *Archisynagogum*, se opponens distinctissimis scripturarum testimoniis, dein eo asserto magno conatu iis ipsis locis vim infert & nescio quid ad illa convenienter suę ὑποθέσει explicanda comminiscitur. Dic, obsecro, uter nostrum hic pervertat genuinum sensum Scripturę? Quis scripturam torqueat ad animi sui figmenta? Sed sane tanti est alteri posse contradicere.

Quod vero ad illam attinet sententiam, qua *Diaconos*, Apostolo memoratos, comparatos volo cum *Synagogæ Ministris*, quam confido, si Deus mihi vitam largiatur, me suo tempore evidenter expositurum, illi sane eorum nihil, quę hic V. Cl. in præfatione sua reposuit, applicari potest.

Si enim vel maxime in eo errem, quod nostrarum Ecclesiarum *Diaconos* cum ad nomen tum ad munia comparatos velim cum *Ministris Synagogæ*, is error inde non proficiscitur, quod *quid rerum Hebraicarum a me pravè acceptum sit*. Reperiri enim in Synagoga tales *Ministros*, חזנים שליחי צבור ultro *Vir Doctus* largitur. Error igitur in eo erit positus, quod quę ex Hebræorum scriptis bene percepi, male applicem. Sed, εἰ θέλει ὁ κύριος, faxo, quam primum

hoc labore fuero liberatus, æqui ac Docti Viri omnes intelligant, applicationem illam a me & nomini & rei convenientissime institui.

Addo, quod si in hoc argumento quidam ritus aut voces in Synagoga usurpati a *Ligtfooto* aut ab aliis cum phrasibus aut consuetudinibus, in historia N. T. memoratis, conferantur, quin etiam male conferantur, quod quid sit prius oportet intelligere, in eo nunquam (dicam *raro*) peccetur, quod voces Scripturæ aut consuetudines Ecclesiæ torqueantur ad φεάσεις Scripturæ, sed in eo potius, quod voces & Consuetudines Judæorum componantur, & si vis, torqueantur ad res in Scripturis memoratas, unde scripturarum interpretationi nullum periculum. Utique certissimum est, id genus errorum hactenus nullum a V. Cl. indicatum esse, an deprehensum nescio.

Quod quando ad animum meum revoco, non possum mihi persuadere, Præfationem hanc, tractationi suę minime convenientem, alias ob causas (quis enim in limine mera socordia impegisse credat?) quam quidem has duas ab Autore huic scripto fuisse præmissam. Prima est, quod hac sua oratione Autoribus, quibuscum disputare aggrederetur, eorumque scriptis invidiam voluerit conflare, quod e re sua fore putavit. Secunda, quod noluerit videri tanto cum conatu rem nihili agere, qualis hæc est de *Decem Otiosis* disputatio, si illa ad intellectum quarundum scripturę sanctę sententiarum nihil confert, ut putamus.

Antequam vero hoc caput finiam, aliud etiam exemplum cape male fundati ratiocinii, quod post recen-

censitam *Ligtfooti* sententiam offendes. *Illud*, ait, *minimè mirum videri debet Virum Doctissimum in tanta rerum varietate & multitudine observationum aliquid humani passum esse: Id magis mirandum minusque ferendum existimamus, Viros Doctos, qui in harum Antiquitatum studiosis nomen suum profitentur, eundem errorem --- describere -----* Hoc mihi dabis, scio, ut speciosam hanc digressionem comparatione quadam ad rei veritatem instituta illustrem, quando illius acumen optumè perspicies! *Illud minimè mirum videri debet, Virum consummatæ ætatis atque continuo gressu exercitatum labi: Id magis mirandum minusque ferendum est, puerum, qui in eo est, ut gressus suos primum formare discat, Viri exercitati vestigia legentem, labi.* Sed videtur V. Cl. ipse adeo hujus suæ orationis specie fuisse captus, ut ad vim consequentiæ non æquè attenderit.

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude *de* Decem Otiosis Synagogæ *extant; distinctè producuntur, probaturque, ex iis nihil de sensu hujus φράσεως constare posse.*

R. *Nathan*, qui rerum Talmudicarum titulos omnes accuratè solet recensere, in Lexico suo *Aruch* ad vocem בטלן distinctè notavit omnia illa loca, quæ de *Decem Otiosis* in *Talmude* extant. Sequutus eum, ut solet, *Buxtorfius* est in *Lexico Talmudico*, nisi quod is locum *Talmudis Hierosoly-*

mitani, in *Aruch* notatum, prætermiserit, a V. Cl. itidem neglectum.

Extat autem horum עשרה בטלנים *Decem Otiosorum* nuda tantum mentio semel omnino in *Misna* Codicis *Megilla Talmudis Babylonici* cap: 1. §. III. *Hierosolymitani* itidem cap: 1. §. VII. iisdem omnino verbis utrobique, atque eadem occasione prolatis. Prioris *integer textus* descriptus est hebraice a V. Cl. & illustratus latine. Diss. 1. §. XII. Fecerat id ante eum Clarissimus *Ligtfootus* in *Centuria Chorographica*, Matthæo præmissâ cap: XCVIII. Verba vero *Misnæ*, quę ad rem præsentem faciunt, in utroque *Talmude* hæc sunt: אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam est Civitas Magna? Omnis ea, in qua sunt Decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.*

Proficis in tantum ex hoc loco *Misnæ*, ut scias in Constitutionibus Hebræorum *Civitatem Magnam* vocari, in qua sunt *Decem Otiosi.* At verò quales hi homines fuerint, quid egerint vel in Civitate vel in Synagoga, hactenus nescis, neque sane ex hoc loco *Misnæ* colligere ullo modo datur. Linquamus igitur *Misnam*, & quid lucis *Gemara* fœneretur, investigemus.

In *Gemara* Babylonicâ tribus distinctis vicibus memorantur עשרה בטלנים *Decem Otiosi*, vel עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Synagogæ*, nimirum in Gemarâ *Sanhedrin* fol: 17. Col. 2. Gemara *Megillæ*, Constitutionis modo allegatæ. p. 5. col. 1. & in Gemarâ *Baba Kama* fol: 82. col. 1. In Codice *Sanhedrin* enumerantur membra omnia,

justam Civitatem constituentia, atque inter illa: עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Synagogæ*. In *Megilla* ad locum *Misnæ*, modo allegatum, nihil aliud habetur, quam עשרה בטלנים שבבית הכנסת *Decem Otiosi qui in Synagoga sunt*. In *Bava Kama* simpliciter memorantur עשרה בטלנים *decem otiosi*. In omni *Gemara Talmudis Babylonici*, unde tamen ritus veteres quam maximè repetendi sunt, nihil aliud *de Decem Otiosis* extat præter paucissima hæc, quę descripsimus. Inde verò obsecro quid colligas? Nihil quidem aliud quam *quod ad Synagogam Veterem, ritè constitutam, pertinuerint decem Otiosi*. Cæterum quales hi fuerint homines, quid ipsis in Synagoga negotii fuerit, quam ob causam hoc insigniti sint titulo, id quidem ego ex his locis nullus video; neque vidisset V. C: nisi hanc *Decem Otiosorum* imaginem ita sibi valide impressisset, ut ubi nomen audiebat, ibi mox rem ipsam se videre sibi persuasisset. Quorsum enim alias hæc verba? *Sed primo loco atque ante omnia Gemarici Doctores audiendi erunt, ut ætate ita & dignitate cæteris superiores*. Scilicet audivimus nunc Doctores Gemaricos omnes, ætate & dignitate cæteris superiores, sed nihil tamen eorum intelleximus, quę V. Cl: in sequenti sua disputatione tradit.

In *Gemara* Talmudis *Hierosolymitani* locus extat neque *Buxtorfio* neque V. Cl: notatus ad §. VI. cap: I. *Megillæ*. Quod omnino incuriâ oportet factum fuisse, siquidem is ad speciem plura continet iis, quæ in *Gemara Babylonica* extant. תני' עשרה בטילים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad: Decem cessantes ab opere suo in domo Synagogæ*. Dixi *ad speciem* plura continere, ne-

que tamen verè aliud in eo prædicatur, quam quod ex *Babylonica* intelleximus. Etenim, qui בטלן *Otiosus* dicitur, illum *ab opere aliquo cessare* dici posse quis neget? Nos sane id minimè negamus. Sed quodnam hoc sit opus, a quo cessant, cujus generis homines, qui *cessant*, quem in finem & an omni tempore cessent id disputatur.

Cæterum, quando animadvertimus, *Gemaristas*, qui alias res quasque minimas suis disputationibus admodum prolixè prosequuntur, de *Otiosis* his *decem* nihil omnino tradidisse posteritati, quam, quæso, illius rei rationem statues? Si ego non fallor, vel hæc statuenda est, quod ipsi de nominis hujus vera explicatione non adeo fuerint certi, vel illa, quod sua ætate hoc nomen ita fuerit explanatum, ut justæ disputationi subjici non potuerit. Utram velis accipere, (accipiet autem V. Cl: posteriorem) mihi perinde est, modo concedas, silentium hoc *Gemaristarum* in causâ esse potuisse, quod sequentibus seculis verus hujus vocis significatus ignoratus sit, sive ipsa hac voce in desuetudinem abeunte sive etiam munere aut dignitate, per eam expressis, cessantibus.

CAP.

CAP. III.

Commentatorum Talmudis *ſententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur* Ligtfootus *ab iis receſſerit, examinatur.*

QUoniam ex *Gemariſtarum* diſputationibus nihil ad explicationem hujus φράσεως elici poſſe docuimus, jubet ratio, ut ad interpretamenta Commentatorum nos convertamus. Eorum verò ſententiam *Buxtorfius* verbis *Gloſſæ*, ut ait, hoc eſt R. *Salomonis Jarchii* complexus eſt. Eaſdem gloſſas V. Cl: *Buxtorfium* ſequutus ad *Bava Kama* ex eodem hoc R. *Salomonis* teſtimonio cum ad hunc locum, tum ad cætera loca *Talmudis*, ante allegata, ſimul etiam ex teſtimoniis *Maimonidis* & *Bartenoræ* exhibet §. XIX. & in patrocinium ſuum advocat, mox examinandas. Quaſi verò in iis transſcribendis magnam locaſſet operam atque induſtriam, *hæc potiſſima ſunt*, ait, *quæ de decem Otioſis hactenus apud Hebræos vel Chriſtianos invenire potui.* Sed potuiſſe illum plura invenire, neque eum, cum hæc ſcriberet, omnem in *quærendo* diligentiam adhibuiſſe, id verò ex fine libri conſtat, ubi demum notatione omni digniſſima teſtimonia *Nachmanidis* & *Nisſim* contra ſe ipſum citat, quæ ſi inſpexiſſet, ante quam hæc ſcriberet, non ita audacter, ut puto, ſententiam ſuam dixiſſet. Quando igitur aliis exprobrat, quod *rebus nondum ſatis exacte perpenſis, neque*

que iis omnibus adhibitis, quæ oportebat, præcipiti judicio in hanc vel illam sententiam ferantur, videat, an non se ipsum in his dissertationibus scribendis frequenter admodum hujus culpę reum fecerit.

Cæterum apparet ex quatuor testimoniis *Jarchii*, quę maximam partem probationis efficiunt, *Jarchium* omnino ejus fuisse sententię, quam Autor noster post *Buxtorfium* defendendam suscepit, *Decem Otiosos* fuisse decem homines ad id ære conductos, ut hora precationis frequentes in Synagoga adessent. *Jarchium*, ut solet, sequitur *Bartenora*. Quod verò ad *Maimonidem* attinet, cum quo tutius est sapere, quam cum aliis delirare, non is unquam in totam hanc *Jarchii*, hominis ad fabulas valde propensi, sententiam pedibus suis ivit, sed ille *decem homines* intellexit, cum studio legis tum Synagogę necessitatibus curandis valde intentos, qui Synagogę constanter adhæserunt. *Maimonidem* verò *R. Nathan* sequitur. Ex *Piske Tosaphoth* nihil etiam aliud colligas, ut modo apparebit.

Hæc vero tandem fulcra erunt omnia opinionis, a Viro Docto acceptę. Quod enim ad ratiocinia attinet, quę subnectit, non erit necesse in iis evertendis magnam operam ponere, quoniam nostrę infirmitati, ut puto, in tantum voluit succurrere, ut modum, quo illa possemus evertere, simul adscripserit, si forte is nos fugisset.

Cæterum cum pateat me non negare, esse inter *Interpretes Talmudis*, *Jarchium*, & forte alios, qui *Decem Otiosos* ita explicant, ut facit Vir Doctus, quod

quod & nunquam feci, quodque si fecissem merito incurrissem in reprehensionem, omnis disputatio in id resolvetur, an in expositione nominis aut ritus, dudum abolitorum, quorum mentio in *Talmude* est, quibusvis posteriorum temporum Commentatoribus Judæis ea religione tenear adhærere, ut, ubi plurima alia sunt, quę contrarium suadent, ab ea nihilo minus recedere non sit licitum.

Licuisse, si alias calculos suos bene posuit, Clarissimus *Ligtfootus* sensit, licet ipse, nescius se post fata ob hanc exigui momenti quæstionem tanto cum strepitu exagitandum esse, rationes suę sententiæ nullas dederit. Inde tamen id colligo, quia *volens* & *sciens* (nequis ex ignorantiâ id ab ipso factum putet, quod tamen rerum imperiti facile ex scripto V. Cl. judicarent) ab explicatione *Jarchii* & *Bartenoræ* recesit, quod non fecisset, si non existimasset licitum sibi esse ab Interpretibus Talmudis subinde recedere, ubi id ratio flagitat. Scivisse autem Cl. *Ligtfootum* Commentarios Interpretum id vero ex Cap: XCVIII. *Centuriæ* Matthæo *præmissæ* & Com. ad Matt: IV. 23. abunde liquet, ubi & *Piske Tosaphoth* & sive partem Commentarii *R. Salomonis* sive verba *R. Nathanis* intelligentię ergo apponit: Quod & si non liqueret, certum tamen deberet haberi de eo Viro, qui nihil ad Talmudem probe intelligendum intentatum reliquit. Scivit igitur *Ligtfootus* hanc Interpretum expositionem, a qua cum recesserit, ipso significavit facto, eam sibi displicere. Visus itaque sibi est tutius & prudentius facere, si sententię *Maimonidis* inhæreret, eamque ita interpretaretur, acsi

C ille

ille per *Decem Otiosos* homines *studiosos & literatos*, qui Lectioni Legis, precibus, & Synagogæ necessitatibus curandis unicè devoti consecratique erant, intelligeret.

Ego verò, qui Judæis Interpretibus, ubi justa suspicio est, dudum diffidere didici ob nimiam in fingendo petulantiam, cum animadverterem, *Ligtfootum* sibi sumere libertatem a *Jarchii* aliorumque interpretatione recedendi, & simul judicarem, id jure merito ab ipso fieri, & quod magis est, *Maimonidem* ipsum in id videri consentire, lubens ipsius exemplum volui imitari, quod raro quemquam fecisse pœnitet, quod verò heic fecisse nequaquam pœnitet. Quandoquidem verò neque magni faciebam hanc disquisitionem, neque ego ipse mentem meam omni liberaveram dubio, testatus fui meum cum *Ligtfooto* consensum ea cum modestia, quam si Vir Doctus voluisset in scribendo imitari, ratio non esset, cur quisquam ægrè ferret, quod dissentiret, licet propositum ipsi esset, uti est, id ubique facere, ubi modo sententiam meam videt. *Quam ob rationem* (hæc mea verba sunt) *iis adstipulari non possumus, qui in Veterum Synagogis* Decem conductos ære *præsto fuisse putant, qui* ר' י' בטלנים Decem Otiosorum *nomine in Hebræorum scriptis intelligendi sint, a Synagogæ Præfectis & Episcopis distincti. Patimur eos lubenter suo sensu abundare, præsertim cum argumentum hoc plenâ in luce positum hactenus non sit. &c.* Producimus deinde loca *Maimonidis* duo, cui alius accedit ex Codice *Megilla*, quæ nostro judicio sententiam *Ligtfooti* videban-

bantur confirmare, exceptionibus Viri Docti deinceps vindicanda.

Postquam verò Viri Docti objectiones mihi imposuerunt necessitatem priores meas theses recoquendi, ruminandique, tantum profecto abest, ut meas rationes dispungam, ut nunc majore cum fiducia, quam quidem ante, eas a me recte collocatas esse declarem. Nimirum compertum habeo, examine probè instituto, omnem eam propositionem de *Decem Otiosis*, quam tanta cum jactantia per omnem Dissertationum V. D. paginam repetitam vides, unicè niti *Salomonis Jarchii* assertione: cæteros verò Judæorum Doctores, qui veritatem non verò fabulas sectantur, haud parum ab ea recessisse, immo verò *Jarchio* in os contradixisse, nostræque sententię consentanea de *his decem Viris* statuisse.

Hoc verò si probatum dederimus, quod quidem Θεοῦ διδόντος abunde fiet, tum verò putaverimus id omne nos præstitisse, quod in simili negotio desiderari possit, plus autem præstitisse, quam sententiæ nostrę vindiciæ postulabant. Plus inquam. Etenim si nuda ratio sufficiat ad deserendum, imo ad reprobandum glossas & interpretamenta *Talmudis*, a posteriorum temporum Judæis concinnata, quod statim exemplis plurimis firmatum ibimus, quis neget, nos superfluo jure disputare, quando rationi autoritatem jungimus, ea, quam Vir Doctus adhibet, potiorem? Age igitur experiamur, an promisso nostro solvendo simus pares.

CAP. IV.

Ostenditur exemplis permultis, licitum esse ab Interpretum Talmudicorum Glossis recedere, iisque contrarium statuere, si justa subsit suspicio fabulæ aut erroris.

Q*Vis enim dubitet* (ita noster ait, antequam Diss: I. §: XIX. testimonia, modo recensita, proponit) *quin Jarchius, Maimonides, Ascher, Bartenorius, cæterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati, & in Academia docti atque educti horum* Bathlanim *non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* De *Maimonide* & *Ascher* mox videbimus, an sententiæ Viri D. patrocinentur, sed fac hoc tantisper verum esse. Ego ita inverto. *Quis dubitet, quin Jarchius, Maimonides, Ascher, Bartenora, cæterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati & in Academia docti atque educti in expositione Talmudis, priscarumque consuetudinum occupati, sæpe numero hæsitent, dissentiant, cæspitent, errent?* Quin imo quis dubitet, quin Tu, Vir Clarissime, qui Viros hos Clarissimos in patrocinium tuum advocas, eorum fidem, quam mihi suspectam scivisti, admonitus etiam ne quidem in controversiam rapere volueris, ut faciliorem a Lectore tuo assensum impetrares?

Non equidem adeo ineptus & suspicax homo sum, ut Judæis de sui temporis ceremoniis testimonium perhiben-

hibentibus in os contradicere ausim, at verò quando de rebus & ritibus disputant alterius ævi, tum didici eorum verba circumspectè considerare, quia fabulis fingendis deditissimi sunt.

Quod si nonnulli Judæorum, (ita *Caspar Varrerius*, Vir Doctissimus) *qui aliarum gentium & exterarum nationum literas, historias & monumenta variasque jam disciplinas perceperunt, ex quibus extitere* Philo & Josephus, *summa cum diligentia non multa hujusmodi posteris tradidissent, quæ peculiari quâdam cognitione indigebant, multo pejus etiam nunc circa locorum hujusmodi abstrusorum intelligentiam hallucinaremur. Si autem recentiores Judæi more illorum, quos modo nominavi, Carissimorum Virorum, literis Græcis & Latinis ab ineunte ætate imbuerentur, reliquasque disciplinas attingere in animum inducerent, quo rerum ac temporum congruentiam intueri & intelligere possent, non esset ut in tantis ac tam depravatis opinionum erroribus implicarentur. Nunc, cum præter Hebraicas literas, hasque sine ulla Grammatices ratione primoribus labris degustatas verius quam perceptas, quippe a Parentibus veluti tumultuariè traditas, nullum nec literarum nec disciplinarum genus consequantur, quid aliud, quam labi, falli, & turpiter errare illis futurum putamus?*

Neque alterius mentis fuit *Antonius Nebrissensis* in *Quinquagenis* cap: XVIII. ubi disputabat de significatione gemina vocis חשמל, a latino Interprete per ELECTRUM redditæ: *Evolvimus itaque*, ait, *Hebræorum Lexica atque Glossemata, nihilque offendimus præter mera somnia esse, ---- Nicolaus Lira*

putat Hieronymum & cum Hieronymo LXX. *Interpretes non assecutos vim* חשמל / *cum electrum interpretantur: quasi in eruditione Linguarum non debeant præferri* LXX, *quos Hieronymus in hac parte sequitur, quibuscunque aliis, nedum Salomoni, homini in re literaria novitio, neque minus in significatu verborum, quam in eruendis sensibus frequenter hallucinanti.* Est verò hic idem *Salomon* ille *Lunensis*, cujus testimonio, ut deinceps videbitur, omnis hæc Viri Docti assertio nititur.

Non dissimulabo sanè, Doctissimos hos Viros nimium dedisse affectibus suæque in *Hieronymum* propensioni, quando ita contemptim de Hebræorum Interpretum studiis differuerunt: Nobis tutius erit mediam viam tenere, hoc est, neque ita de iis altè sentire, ut ubique locorum illorum sententiis & interpretamentis securè confidamus, neque ita abjectè, ut eos, quando diligentia & ingenio suo rectè usi sunt, negligamus, quod Viros in hoc studiorum genere exercitatissimos omni tempore fecisse accepimus. Hoc scilicet volumus, quod eruditus *Seldenus* in *Prolegomenis* ad libros de *succesſionibus* in *Bona defunctorum*, *non absque delectu admittendas esse passim in rebus Civilibus Magistrorum sententias, utcunque ab iis receptas.*

Christophorus Cartwrigtus in *Mellificio Hebraico* lib: IV. cap: III. examinat *Hebræorum Traditiones* de LXX. Interpretibus. Allegat verò eum in finem locum ex eodem hoc *Tractatu Talmudico Megilla* fol: IX. I. Quo facto *nec mirum profecto est*, inquit, *Judæis & præsertim Talmudicis ad fabulas*

valdè

valdè propensis commentum illud de 72. cellulis & domunculis placuisse, cum inter Christianos non pauci mordicus ei adhæserint: sed illud merito ridet Hieronymus. Vide recesfisse Virum Præstantisfimum, qui, si ullus, plurimum fidei habuit Judæorum Veterum scriptis, ab ipsa traditione Gemaræ, quando suspicio fabulæ suboriebatur? Sed intellige sequentia: *In loco autem Talmudis memorato post verba superius citata afferuntur loca quædam, quæ* LXX. *Interpretes ita verterunt, ut de industriâ ab Hebræo textu eos recessisse appareat. Ego loca illa distinctè recensebo, una cum rationibus a Glossatore Hebræo* (intellige R. SALOMONEM JARCHIUM & Autores *Tosaphoth*) *redditis* (ETIAMSI FRIGIDÆ PLERUMQUE SINT ET INANES) *quare* LXX. *Interpretes in istis locis textum variaverint.* Vocat itaque *Cartwrigtus* has easdem *Glossas*, quas tanti facit Vir Clarisfimus, *frigidas & inanes*, quando videt eas a ratione communi abire. Nefas verò esset omittere locum XIV, desumptum ex Lev: XI. 6. ubi inter animalia immunda memoratur ארנבת *lepus*, quem *Talmudici* inter cætera a LXX. Interpretibus mutatum asserunt ob hanc rationem: שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה *Quia uxoris Ptolomæi nomen erat lepus, ne diceret Ptolomæus, Iudæi me deriserunt, & nomen uxoris meæ in Lege posuerunt.* Credin' hoc verum esse, quod Gemaristæ ut certum Tibi tradunt? Ego credo cum *Cartwrigto* profectam esse hanc traditionem ex mera historię ignorantiâ. *Frivola ista sunt*, sic ille, *atque inde forsan nata, quod Pater Ptolo-*

Ptolomæi Senioris, nempe ejus, qui fuit Pater Ptolomæi Philadelphi, dictus est Lagus, qua voce apud Græcos Lepus significatur: inde Judæi historiarum rudes vel uxorem vel matrem Ptolomæi Philadelphi sic appellatam existimarunt. Vides tantum abesse, ut ipsius *Gemaræ* traditiones absque examine a nobis recipiendę sint, ut potius deprehendi in iis possint manifesti errores & summę ignorantiæ indicia, quę justum flagitant dissensum. Adeo nihil Judæorum Interpretes voluerunt nescire, ut ea etiam ipsa, quę nescivcrunt, pari cum cæteris certitudine posteris commendarint.

At vero concedes fortè, fieri potuisse, ut Talmudis Interpretes in explicatione ejusmodi sive verborum sive rerum, quę ad disciplinam suam minime pertinent, subinde gravius erraverint, sed non æque facile id contingere potuisse tibi persuadebis, ubi de ritibus & ceremoniis suę Ecclesię & Civitatis agunt. Fateor equidem, non ita facile errare potuisse, quando de ceremoniis suę ætatis disserunt: Verum ubi in explicandis iis ritibus versantur, qui & suam & avorum suorum memoriam longe excedunt, tum videas eos admodum suarum rerum incertos huc illuc vagari & a se ipsis mille & mille modis dissentire, nedum a rei veritate. Omnis *Gemara Talmudica* constat ex continua Doctorum priscorum de *Misnæ* traditionibus disputatione, in qua eos tum quoque ad res diversissimas ferri videas, quando de ritibus & consuetudinibus notissimis suę Reipublicæ disquirunt, ne eos de dogmatibus disputare cogites: Quod ita si est, (est verò certissimum) quid de Interpretibus posterio-

rioribus dicemus, Autoribus *Tosephoth*, *Jarchio*, *Maimonide*, *Bartenorâ*, qui eo facilius in explicandis sive vocibus sive ceremoniis, quę in desuetudinem abierant, potuerunt hallucinari, quo illi longius ab ætate illorum abfuerunt, a quibus certitudinem harum rerum poterant petiisse. Sed quia res fortè peregrina alicui fuerit id ex me intelligere, agedum producam cum dissensus tum errorum hujus indolis a *Maimonide* & *Jarchio* commissorum, quin & ignorantię sive linguæ sive ceremoniarum suarum manifestissima specimina, ne ultra fas & meritum eos accusare videar.

Dissensus cape exemplum notatu dignum ex his ipsis verbis *Misnæ*, de quibus nostra instituitur disputatio, ne extra oleas vagemur. Locus hic est: אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.* Audi nunc Commentarium *Etz Hechaiim:* ובב״ת יוסף סימן תרפ״ח הביא הא דאמר ר״יב״ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון ככפר והכריחו התוספות והר״אש דלא איירי אלא בעיר גדולה ולא במוקף חומה ביבמות יהושע דהתם לא בעי עשרה בטלנים וכן נראה דעת הרמ״בם והר״ב המגיד כתב דאפילו במוקף בעי י׳ בטלנין וזהו דעת הרמ״בן וגו׳ *In* Beth Joseph *vero* §.688. *adducitur, quod dicit R. Josua Ben Levi, Civitas munita, in qua non sunt decem Otiosi, putatur ut villa. Cæterum Tosephoth & Rabbenu Ascher validis rationibus evincunt, quod R. Levi non loquatur, nisi de Civitate Magna tantum, & non de civitate*

 mu-

muro cincta tempore Josuæ, utpote in qua decem Otiosi non desiderantur, atque ea quoque est sententia Maimonidis. Sed Autor Maggid Misnæ scripsit, quod etiam in Civitate muro cincta desiderentur decem Otiosi, quæ quoque sententia est Nachmanidis, &c.

Videmus quæstionem hic motam de antiqua consuetudine occasione verborum *Misnæ*, non satis restrictorum. Scilicet in *Misna* dicitur, quod *Civitas Magna*, in qua non sunt *decem Otiosi*, reputetur ut pagus ratione Lectionis Libri Esther. Formata igitur difficultas est ab Interpretibus, an *Civitates etiam munitæ temporè Josuæ* reputarentur ut *villæ*, si *decem Otiosos* non haberent, neque enim hoc in *Misna* satis expressum vel decisum est. Videbatur verò quod non, quia de oppidis tempore Josuę munitis antea absque ulla limitatione pronunciatum fuerat, quod libellus *Esther* in iis legendus esset die xv. Fas igitur erat, ut hæc prærogativa illis concederetur, sive *decem Otiosos* haberent, sive iis destituerentur. Sed aucta est difficultas ex sententia *R. Josua Ben Levi*, quæ occurrit in *Gemara* hujus *Misnæ* Fol:. 111. Col: 11. ואמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר *Dicit autem R. Josua Ben Levi: Civitas munita*, (de qua inferius) *in qua non sunt decem Otiosi, reputatur ut villa.* Sane cum in *Misna* hujus loci כרך *Civitas Munita* accipiatur pro כרך מוקף חומה בימי יהושע בן נון *Civitate muro cincta in diebus Jehosuæ, Filii Nun*, & eo ipso distinguatur a עיר גדולה *Civitate Magna* & a כפר *pago*, videtur omnino hæc esse sententen-

tentia hujus dicti *R. Josuæ*, quod *Civitates*, *muro* licet circumdatæ tempore Josuę, si *decem Otiosis* carerent, æque ac *Civitates Majores* reputandę sint ut villę, neque iis licitum sit stato die *decimo quinto* Adar, quę earum cæteroquin prærogativa erat, Libellum *Esther* legere, sed cum cæteris sive Civitatibus sive pagis hunc diem deberent anticipare.*

Cæterum cum, si hæc expositio hujus sententię valeret, omne pene privilegium *Urbium munitarum tempore Josuæ* periret, maluerunt Interpretes *Gemaræ* & *Constitutionum antiquarum* hunc sensum declinare, & satius habuerunt ת׳ כרך *munitam Urbem* hic in genere accipere *pro qualibet Civitate majore*, quomodo passim in *Talmude* accipi ajunt. *Autor* tamen *Maggid Misnæ R. Jom Tof Bar Abraham* hæret in hoc argumento, neque sibi plene fatetur satis factum, in patrocinium suum advocatis *Nachmanide* & *Raschba*.

Hæc eorum disputatio est de vero sensu verborum R. *Josuæ*, quam ante Tibi expositam volui, quam citarem ipsissima Autorum *Tosaphoth*, *Ascher*, *Maimonidis*, & Autoris *Maggid Misnæ* testimonia. In *Tosaphoth* hæc sunt ad *Gemaram* modo notatam: כרך שאין בו י׳ בטלנים נדון ככפר וצ״ל דמיירי בסתם כרכים האמורים בש״ס אבל במוקף חומה מימות יהושע בן נון אפי׳ אין בו י׳ בטלנים קורים בט״ו והנ׳ משמע דפריך בסמוך: *Civitas munita, in qua non sunt decem Otiosi putatur, ut villa: Omnino necesse est dicere, illum simpliciter urbes quasque majores intelligere, ita dictas passim in Codice Talmudico: quod enim ad*

Civitates tempore Iosuæ munitas attinet, omnino in iis legunt libellum Esther die decimo quinto, licet careant decem Otiosis, atque id quoque indicat objectio, quæ proximè sequitur. Respicit *objectionem*, quæ in *Gemara* ad hanc sententiam R. *Iosuæ* reposita est. Expositio *Rabbenu Ascher* eadem extat fol: xxxvii. Col. ii. quam repetere possumus ex ipsius *Definitionibus*. Ita habet *secunda:* כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ואם הוקף הומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו עשרה בטלנים קורין בט״ו *Oppidum, quod habitatum est & postea munitum muro, putatur ut villa. Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, putatur ut villa: At verò si muro cinctum fuerit a tempore Iosuæ usque, licet in eo non sint decem Otiosi, legunt nihilominus die decimo quinto.* Neque alia habet *R. Ioseph Caro* in *Schulchan Aruch* cap: 688. ut ante notatum in *Etz Hechaïm*. Consentit *Maimonides*.

Videamus verò nunc tandem, quid *Autor Maggid Misnæ* sentiat, cujus discursus extat ad *Maimonidem*, *Hilchot Migilla* cap: I. §. VIII. ad verba במשנה אי זו היא עיר גדולה כל שאין בה. Ita ille: שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי היא ככפר ובגמרא תניא י׳ בטלנים של בית הכנסת ומדברי רבנו נראה דדוקא לעיר בעינן עשרה בטלנים אבל לכרך המוקף חומה לא בעינן והו שאמרו אי זהו עיר ולא הזכירו כרך וזה דעת התוספות והם פרשו מה שאמרו בגמרא אמר ר״יבל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון בכפר דלאו כרך המוקף חומה מימות יהושע קאמר אלא בסתם כרך המוזכרים בתלמוד שהם מקומות גדולים ונראם

ונראה שיש לזה הפי׳ פער ממה שהקשו עליו בגמ׳ מאי קמ״ל תנינא איזו היא עיר וכו׳ ותרץ כרך איצטריכא ליה ואע״ג דמקלעי ליה מעלמא ואם דברי רי״בל כרך המוקף חומה מימות יהושע בן נון שומ:ן ט״ו מאי קושיא ממתניתין והא טובא אשמעינן דאי ממתניתין לא שמעינן דינא אלא בעיירות ואיהו אשמעינן בכרכין המוקפים ומ״מ שטח אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף מימות יהושע בעינן עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזה דעת הר״מבן והר״שבא ז״ל.

In Misna ita scriptum extat: Quænam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi: sin minus eo, ecce est instar villæ. In Gemarâ vero traditio extat, quod hi sint Otiosi Synagogæ. Cæterum, ex sententia Magistri nostri [Maimonidis] *videtur constare, ac si simpliciter in Civitate tantum desideremus decem Otiosos, at vero in Oppido, muro cincto, decem Otiosi non desiderentur: Hoc enim est, quod dicunt:* [in Misna] *Quænam est* CIVITAS? *nullam mentionem facientes* OPPIDI. *Atque hæc eadem est sententia, quæ in Tosephoth exprimitur. Explicant verò illi hac quoque ratione id, quod in Gemara extat: Dicit R. Iosua Ben Levi. Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, æstimatur ut pagus, quod scilicet id non dicatur de Oppidis muro munitis a tempore Iosuæ, Filii Nun, sed simpliciter de quolibet oppido, quod* כרך *vocatur in Corpore Talmudico, quæ sunt loca majora: Videtur verò huic expositioni opem ferre objectio Gemaræ, quæ sequitur: Quid nobis docemur hic? Cum in ipsa legamus Misna: Quænam est Civitas Magna &c: Respondetur autem: Oppidum*

necesse habet decem Otiosos, licet ex omni loco mundi eo homines confluant. Quod si verò R. Iosua Ben Levi differit de Oppidis tempore Iosuæ munitis, quorum est legere libellum Esther die decimo quinto, quid sibi hæc vellet objectio? Atque illud quidem nos docet, quod in Misna textu simplici nihil hic extet, quam de Civitatibus, at vero ille [R. Josua] *nobis etiam idem inculcat de Civitatibus munitis: Utique modus loquendi alius est, atque ex eo videtur concludendum, quod etiam in Oppido muro cincto a tempore Iosuæ decem Otiosos requirere liceat: quod si verò eos non habeat, æstimari ut Civitas debeat. Atque hæc est opinio* R. *Mose Nachmanidis*, & *Raschba.*

Scopo meo hoc tempore satisfactum erit, si ex his disputationibus, quę de eodem hoc argumento *Decem Otiosorum* institutę sunt, liquido perspexeris, quod valdè fluxi & vagi sint in exponendis prisci temporis ceremoniis Talmudis recentiores Interpretes, quod omnis eorum scientia de his rebus nitatur recta vel prava acceptione & interpretatione sententię hujus vel illius Doctoris: quod speciatim de *decem otiosis* nihil quicquam sciant certi præter id, quod ex Misna & Gemara possunt colligere; quod denique ipsi sibi sumant, cum in eadem hac de *decem Otiosis* quæstione versantur, libertatem ab Interpretum communium sententiis recedendi, ubi alia interpretatio magis consentanea videtur textui & rationi.

Dum verò in eo sumus, cape etiam aliùd exemplum. Ita definivit *Maimonides* in eodem hoc capite §. VII.

כל

כל אלו שמקדימים וקוראין קודם י"ד אין קוראין אותה בפחות מעשרה *Omnes illi, qui anticipant Lectionem, & legunt ante diem* XIV. *non legunt illum* (Libellum Esther) *minores munero decem hominum.* In *Colbo* cap: XLV. המקרא שלא בזמנה בעשרה *Lectio libelli Esther, quæ statis diebus* (hoc est XIV. aut XV.) *non peragitur, necesse est fiat per decem.* Ita verò ad marginem contextus *Maimonidis* notatum est. אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה בי' וכן פסק רח וכן רב אלפס ודלא ברב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' *Dixit Raf. Libellus Esther stato tempore etiam per unum legitur: at verò tempore non stato per decem, atque ita definivit R. Chasda atque ita quoque R. Alphes: Quæ tamen non est sententia R. Aſe, qui dixit: Sive stato tempore sive non semper requiruntur ad Lectionem libelli Esther decem.* Novum vides in traditione veteris Ecclesię ritus dissensum. Quid Autor *Maggid Misne* & *R. Abraham Ben David* dixerint, non referam, ne molestus sim. Nullus est mediocriter in hoc studiorum genere versatus, qui ignoret, per omnes partes corporis Talmudici similia exempla plurima extare. Ἐπίμετρον tamen si vis, consule elegantissimam Disputationem de *Vestibus Sacerdotum*, earumque usu an in Templo solum an verò & extra Templum, item de significatione vocum מקדש & מדינה / & videbis Talmudicorum Interpretum, *Seldeni* quoque & *Seringhamii*, utilem conflictum. Extat illa apud *Seldenum* lib: III. de *Syned.* cap: XI. & Cl. *Braunium* lib: II. de Vestitu Sacerdotum Heb. cap: XXV.

Quando vero probatum est ex paucis his documentis,

tis, Interpretes *Talmudis* sæpe in diversas abire opiniones in exponendis sive vocibus sive ritibus anteriorum temporum, non inde modo mecum concludes, illos æquè ac nos priscarum consuetudinum, quę sua ætate abolitę erant, fuisse incertos, sed hoc quoque suis nos docuisse exemplis, verba Interpretum non recipienda a nobis esse absque examine, neque iis quaque occasione constanter inhærendum. Quodsi enim illi ipsi, qui majorum suorum dicta tanta veneratione prosequuntur, ea sæpe numero ob levem causam derelinquant, quę ratio esset, ut nos, qui liberi sumus, adeo molestę servituti nos manciparemus?

Sed cum fieri vix possit, ut, ubi duo dissentiunt, non etiam eorum alter erret, necesse erit ex ipso hoc Interpretum frequenti sententiarum divortio frequentes *errores* colligere, quoniam verò errores, qui in hoc rerum genere committuntur, originem habent ab ignorantia sive vocum sive rerum, tot habebimus *ignorantiæ*, quot *erroris* specimina. Hoc verò ne quis dictum graviter habeat, comprobem fide dignis testibus.

Angeli Caninii, Anglarensis, Viri certè ad Linguas benè percipiendas nati, hoc dictum est in præfatione ad *Institutiones Linguæ Assyriacæ: Sed quid miramur pleraque fugisse* Munsterum, *cum doctissimos Hebræorum Rabbinos manifestè errasse deprehendamus? Salomonem in* תחת *apud Ezram, quod passivè interpretatur: Aben Ezram in* שגלתה *in Daniele, quod pro singulari accipit. Postremo celeberrimum Gaon,* γλωσσογράφον *R. Saadjam, qui*

יכיל

יכיל a כל *derivat* & נברשתא נר בר שתה/ *non minus ridiculè, quam falso exponit.* Sed ne conquerare hoc exemplum a vocibus petitum esse, dabo Tibi disertissima verba Viri in his literis summè Docti *Constantini L' Empereur.* Ita is in *titulo rerum*, commentariis suis in *Bava Kama* subjecto: RABBINI IN MISNA EXPONENDA ERRANT. Ablegat verò nos ad p. 113. ubi *Maimonidis* interpretamentum carpit. Idem ille Vir eruditus in *Schiagraphiâ* Templi Hierosolymitani de בית המוקד: *Talmudicis multis videtur locus superior sive cænaculum, quod probare nequeo cum propter alia tum ob sectionem* v. VIII. IX. cap: I. *Middoth.* Andin' Talmudicos tacitè erroris arguentem & ignorantiæ? Sed clarius intelliges ex ipsius *Annotationibus* ad cap: VII. *Bertrami* de Republicâ Hebræorum: נדוי & שמתא *generalia sunt nomina & ἰσοδυναμοῦντα, quod radices quoque innuunt, quia* נדה rejicere, arcere, & שחת *quantum liquet ex Arabica Lingua*, despicere, vituperare, fœdum habere. *Hinc Talmudistæ suum* שמת *desumpserunt, quo ignominiosam ejectionem e cætu suo exprimere solent. QUAMVIS ID IGNORAVERIT RABB, qui de* שמתא *interrogatus, quid esset, respondisse fertur,* Cod. Talmudico Moed Katon שם מיתה *Ibi mors.* Samuel verò שממה יהיה *Vastatio erit.* Inde etiam disce Magistrorum de indole vocum נדוי/ שמת & חרם dissensionem. Jungam huic *Johannem Coccejum*, qui in hoc genere studiorum fuit accuratissimus. Sic verò ille Notis in *Sanhed.* cap: VI. §. V. 13. *In Hebræo est* קלני ראשי/ *in quo exponendo torquent se ipsi Rabbini: plerique id accipiunt, quod* קלני *sit q.* קל איני

E Non

Non levis ſum ex capite. *Sed malim* ני *pro affixo accipiens ita declarare:* Ego ſum levior meo capite, &c. Abit itaque in expoſitionem, illi Rabbinorum planè contrariam. Similiter ipſe V. Cl. de origine ʒ חזן differens, *Eruditiſſimis Viris*, ait, *impoſuit Hebræorum autoritas:* quod tamen an verum ſit, alibi diſcutiemus.

Ille qui præcedenti ſeculo ſummam nominis celebritatem conſequutus eſt *Elias Levita*, impenſe commendatus a *Fagio*, in Præfatione ad *Lexicon Elianum*, duorum errorum poſtulatur a *Druſio* in *Quæſtionum Hebræarum* lib. III. cap. LXXIII. LXXIV. quos heic recenſere nihil attinet. Animum modo advertas tuum ad concluſionem *Druſii: Diſcat hoc a me Elias aut potius ab antiquitate, quam ignoraſſe videtur*. SED NOVUM NON EST, IPSOS JUDÆOS, IN REBUS, QUÆ AD ANTIQUITATEM SPECTANT, TURPITER HALLUCINARI. Animadvertimus & alias quoque a Doctiſſimis Viris *Eliam* reprehendi, nedum ab ipſo Viro Clariſſimo in expoſitione ʒ בית דין· Quod ſi verò ego ita inſtituerem in defendendo Elia? *Quis dubitet, quin Elias, in re Grammatica & ſcientia Linguæ ſuæ inde a teneris eruditus atque ab infantia in* Synagoga *verſatus, aut ſignificationis φράσεως Hebrææ aut lectionis veræ ſolidiorem poſſit dare rationem, quam vel Druſius vel alius quiſque Doctor inter Chriſtianos?* Quod ſi ego ita inſtituerem, inquam, uti inſtituit Vir Clariſſimus, an admittendus eſſem?

Johannes Gregorius, cujus egregiè extant *Notæ & Obſervationes* in cap. XXI. explicandam ſibi ſumit

vo-

vocem מרמסא/ quę in *Bemidbar Rabba* reperitur. Adeo vero illa fatigaverat Hebræos Glossatores & Interpretes, ut; quod raro faciunt, heic ipsos non puduerit ignorantiam suam confiteri. Autor Glossę: גם לאו מצאתי ולא שמעתי פירושו *Non inveni nec audivi, quid id verbum significet.* Quin verò ipse felicissimè verum illius vocabuli sensum nobis explicuerit, haud puto ullum, qui doctissimam illius digressionem legerit, in dubium revocaturum esse: Quod si verò tu ita argumentareris: *Quis dubitet, quin Glossatores & Lexicographi Hebræi omnium optume sciant, quid sit* מרמסא/ *& multo hic magis sapiant* ac *Iohannes Gregorius?*

His tandem adjiciemus dictis testimonium luculentissimum Viri verè in his sacris eruditi *Christophori Wagenseilii.* Habet is in optumo libro, cui titulus *Tela ignea Satanæ*, ubi occupatus est in refutando Carmine *Lipmanniano*, egregiam digressionem de nobili argumento, an & in quantum Judicia capitalia tempore & post tempora Christi a Synedrio fuerint exercita. Nos nulli dubitamus, quin veritatem ipsam, quo est judicio, repererit. Cum verò in eo est, ut cum præclaro *Seldeno* de sententia ipsius, hoc est, *Talmudistarum* & Autorum *Tosaphoth*, (qui Commentatores Talmudis recepti sunt) a quibus *Seldenus* vix unquam recedit, disputet, tum verò in hæc verba frequens edisserit: *In quibus suis erga Talmudistas propensissimis affectibus nimium indulsisse, nec quæ ipsi crudè asserebant vel leviter expendisse videtur vir* πολυμαθέστατος. Postea. *Sed falsi criminis manifestè reos jam dudum tenemus* GEMARISTAS *cum*

TOSEPHOTH. Iterum: *Illud demiror, Viros eruditisſimos Ligtfootum & Seldenum Talmudiſtarum aſſertum ita acerrimè tueri.* Tandem: *Ego eo ingenio natus ſum, ut non tantum mirabiliarios novos ſed & antiquos magis audiendos, quam auſcultandos cenſeam.* Sic hominem prudentem decet loqui.

Sed, quod ad ipſum *Salomonem Jarchium* attinet, de eo dubites, quin ſubinde, licet in Synagoga verſatus fuerit ac eductus, in ritibus priſcis exponendis fuerit hallucinatus? Ego, cur minime de eo dubitem, facit, quod ipſius genium, ad fabulas valdè propenſum, exploratum habeam. De eo in ſequentibus occaſio erit agendi. Sufficiet nunc ad patrocinium cauſæ noſtrę vocare eundem illum *Conſtantinum L' Empereur*, quem ſupra laudavimus. Ille verò in iiſdem illis Commentariis in *Baba Kama* ad Cap: x. §. 6. manifeſti erroris arguit *R. Salomonem Iarchium* in explicatione *Gemaræ*. *Quæ verba*, ait, *a S. I. non ſatis intellecta videntur: qui ea de cauſa* בעינא *in* בעירן *immutaverit.* Tu verò dicas: *Salomo Iarchi in Synagoga eductus Gemaram procul dubio rectius intelligit, quam Conſtantinus L' Empereur?* Sis, adde ipſum Virum Cl. §. XXXII. *R. Salomonis Iarchii Gloſſam falſitatis convincere.*

Sed de ipſo etiam *Maimonide*, quem non inter doctos ſed ſapientes Doctores reputo, quales Gens Judaica paucos habuit, dubites, quin in ceremoniis Eccleſię ſuę illuſtrandis ſæpè a Veterum mente receſſerit? Conſtat utique *Abrahamum Ben David*, hominem ſummę dignationis in gente ſua, id unicè agere ſtuduiſſe, ut *Maimonidis* lapſus indicaret, quos in

prę-

præstantissimo scripto *Iad Chazaka* commisit. Ipsius משנה *Animadversiones* ipsi textui *Iad Chazaka* frequentissimę appositę sunt. Quod si verò *Maimonides* adeo frequenter lapsus fuisset, ut hic *Davidides* Lectori cupit persuadere, non esset, quod tantum fidei ipsius dictis tribueremus. Sed credas, Lector, & ipsum hunc *Maimonidis* Censorem sæpe numero graviter impegisse, cum non tam ex amore veritatis quam ex malo in *Maimonidem* animo ipsius errores sectaretur. Videant alii, ne id imitentur. *Sed profecto per sæpe solet* [ita de eo *Cunæus* de Rep. Heb. lib: I. cap: XVII.] *acris ille & diligens vitiorum Maimonidæ animadversor quædam ejusmodi sublegere, quæ speciem magis solidæ rationis, quam vim habent, & excussa evanescunt.* Eleganter admodum de eo *Seldenus*, quod *illi in deliciis fuerit Maimonidem reprehendere.* De Syned. lib: III. cap: XI. Ostendunt id frequenter Autores *Maggid* & *Ceseph Misnæ*. Neque tamen ita eum omni ingenio & judicio caruisse credas, ut non alibi rem acu tetigerit. Sane Autor *Maggid Misnæ* illi haud raro suppetias fert. Exempla sume, si vis, ex ipso hoc libro *Megilla* cap: I. §. XIV. & cap: II. §. XVIII.

R. Ioseph Karo, Hispanus, Vir fuit, si quisquam, rituum & consuetudinum Synagogę peritus, atque in Lectione Talmudis ad miraculum usque versatus; at vero ille idem *Karo*, adferens sententiam R. *Mordechai* ad locum aliquem difficilem Codicis Hierosolymitani, ut quidem Vir Doctus sentit, illum locum minimè intellexit. Quid illius rei sit, alibi forte examinabimus. Hoc modo nunc velim, an V. D. ejusmodi

cavillatorem passurus sit; Quis dubitet, quin *Joseph Karo* Talmudem Hierosolymitanum melius intelligat, quam V. D. si aliunde suæ explicationis sufficiens V. D. constaret ratio?

Tandem vero nunc, ut opinor, ex hisce speciminibus dabitur colligere, opiniones Veterum Doctorum Talmudicorum de ritibus Synagogę, dudum abolitis, nec non interpretamenta recentiorum a nobis quaque occasione absque examine non esse recipienda, ubi justa suspicio fabulę, erroris, aut ignorantię subesse potest, quandoquidem non modo illi ipsi frequenter inter se dissentiunt, quando de iis disputant, sed & ubique plurima edunt ignorantię & erroris documenta. Volo dicere, immerito Virum Clarissimum huic generali themati omnem sententiæ suæ probationis molem superstruere: *Quis dubitet, quin Iarchius, Maimonides, Ascher, horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* Cum enim sæpè contingat, ut Scriptores Judæi in explicatione sive verborum sive rerum, sed & rituum & consuetudinum me fallant, quod paucis nunc comprobatum est exemplis, merito dubito, an non hoc quoque loco id faciant, atque hinc merito etiam eorum testimonia examini subjicio, quantum fieri potest, solido & accurato.

CAP.

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis nihil certi nobis de decem Otiosis *in suis Glossis potuisse tradere, cum, quia in ipso Talmudis corpore id nomen expositum non est, tum quia sua ætate sive vocabulum hoc sive ritus, quisquis ille fuerit, jam in desuetudinem abierat.*

E Victo in capite superiore, quod sive Doctores sive Interpretes Talmudis nobis persæpè falsa pro veris, dubia pro certis tradant, conclusimus, subjicienda illorum testimonia esse judicio nostræ rationis, ne & nos cum iis *in foveam præcipites ruamus* τυφλοὶ ὁδηγὰς ἔχοντες τυφλὰς.

In teste vero hoc omnium primo explorandum esse, autumo, an de re, quam tradit, potuerit esse certus. Maxima verò certitudo, quam in teste possum desiderare, hæc est, quod ipse factum, de quo testatur, se affirmet vidisse: Minor illa est, quando narrat se ex aliis fide dignis hominibus illud intellexisse. Omnino necesse est, ut qui de *ritibus* & *consuetudinibus* priscis, vel etiam de rebus gestis testimonium perhibet, si credi ab alio velit, alterutro modo fidem sibi dictisque suis apud alios conciliet, hoc est, ut vel ipse id, quod testatur, se affirmet vidisse, vel fide dignos testes alios nominet, ex quibus idem perceperit.

Interpretes verò Talmudis, supranominati, a quibus unicè testimonium *de Decem Otiosis* pro V. Cl.

peti-

petitur, neutro modo dictis suis fecerunt fidem. Quantum scire licet ex eorum Commentariis, nomen hoc sua ætate in Synagogâ non amplius audiebatur. *Nachmanides* notatus Autori *Etz Hechaiim* de locis sibi cognitis signatè asserit: ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים *In plurimis locis decem Otiosi minimè reperiuntur*. Non ausus fuit dicere de *omnibus*, quia *omnium* non potuit notitiam habere. Sed *Maimonidis* valet assertio Cap: 1. §. IX. Etenim quando de discrimine *Civitatum Majorum* & *pagorum* locutus fuerat, quod unicè in eo consistebat, quod illę *decem otiosis* gauderent, hi verò iis destituerentur, ita subjungit: במה דברים אמורים שמקדימים וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בני כפרים ובני עיירות קראין בי״ד ובני כרכין קוראין בט״ו *De quibus ea, quæ hactenus disputata sunt, quod pagi anticipent Lectionem & legant die Conuentus, intelligenda sunt? De tempore illo, quo Israelitæ Regnum habent:* (In terra Canaan suis rebus securi fruuntur) *Sed quod ad hoc præsens tempus attinet, non legunt eum nisi tempore suo, qui est dies decimus quartus & decimus quintus. Pagorum & Civitatum incolæ legunt die* XIV, *at verò Oppidani die* XV. Tempus, quo Israel *Regno* gaudet, illud est verbis *Maggid Misne.* כשזמנים כתקנן וישראל שרוין על אדמתם *Quando stata tempora legitimè observantur, & Israel in terrâ sua habitat.*

Idem verò adstruit *Maimonides* in Commentariis ad *Megillæ* cap: 1. §. 1. וקריתה בימים חלוקים הירה

חידה בזמן שהיתה ידינו פשוטה והקפה·לקיים המצות בשלמותן אבל בזמן הזה רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרה עד שיבא משיח אין קורין אותה אלא בזמנה

Quod autem de Lectione libelli Esther diebus diversis hactenus tradidimus, id pertinet ad illud tempus, quo manus nostra satis erat valida ad CONFIRMANDUM (Apostoli conferatur φράσις Rom: III. 31. νόμον ἱστῶμεν LEGEM STABILIMUS) *præcepta in perfectione suâ: Verum hoc tempore, volo dicere, ab eo, quo composita fuit Gemara usque quo veniet Messias, non legimus eum nisi tempore suo.* Idem infra ex *Salomone Iarchio* adstruetur. Non animadvertimus autem V. Cl. refragari, quin potius vidimus sententiam hanc nostram ipsum plus, quam par est, adstruere. Diss. II. cap: VI. §. XI. *Nam*, ita inquit, *cum Otiosi illi jam olim stante Republicâ Hebræorum, rebusque adhuc integris maximè in Synagoga viguerunt, &c.*

Constat, uti patet, ex his *Maimonidis* dictis ea omnia, quæ traduntur de *distinctione oppidorum* & *pagorum*, horumque *anticipatione in lectione libelli Estheræ*, nunc amplius non obtinere: Quia verò *pagi* & *Civitates majores* in hoc dicto *Misnæ* non alio distinguuntur nomine, quam quod hæ *decem Otiosos* haberent, illi non, videtur illud *decem otiosorum* nomen post expulsionem Judæorum ex terra suâ paulatim fuisse abolitum. Sanè, quicquid ejus rei sit, ex ea variatione, quę in testimoniis Judæorum de *decem Otiosis* occurrit, mox ostendendâ, palam fit, sua ætate ne memoriam quidem *Decem Otiosorum* in Synagogâ reliquam fuisse.

 Quod

Quod si vero id certum est, ut puto, dic mihi sodes, qua fide Commentatores ita audacter horum *Decem Otiosorum* nomen & munia exponant? Quâ fide & auctoritate inquam. Si enim de eo testentur, quod suum ævum longè antecessit, quo fundamento iis credam? Potuissent, fateor, expositionem hanc habuisse ex traditione, sed eam nullus Interpretum jactat. In omni *Gemara* nihil de eo nomine relictum est scripto, quod ad id illustrandum facit. An vero tu putas, recentiores Judæos, ubi scripta traditione destituuntur, quæ tamen & ipsa sæpe vacillat, certo mihi posse explicare ritus & consuetudines populi sui, usitatas quondam in terrâ Canaan? Putasne, *Salomonem Iarchium*, *Maimonidem*, *Bartenoram* post mille & plurium annorum spatium, quo majores suis legibus Rempublicam suam administrare desierunt, quicquam scivisse certi de eâ Veteris suę Reipublicę & Synagogę ratione, quæ vigente Republica sua obtinebat, præter id, quod ipsi ex *Scripturâ*, *Misna* & *Gemara* didicerunt? Sane si quis adeo sancte sentiat de Judæorum fide & diligentia, illi, quod opponamus, nihil habemus. Existimo tamen, paucissimos omnino eorum in id consensuros, quibus cor bene positum est. Ego quidem merito ipsis tantum tribuo fidei, ubi de rebus, quarum eos quo quo modo certos esse potuisse judico, testimonium ferunt, quantum bonis atque æquis Scriptoribus haberi par est: ut vero de rebus, quarum nulla ipsis potuit notitia fuisse, aliis sententiam dicentibus omni occasione credam, animum hactenus inducere non possum, neque unquam inducam.

CAP. VI.

Testimonia Interpretum de Decem Otiosis *inter se conferuntur; eorum dissensus notatur; denique evincitur, vulgatam de* Decem Otiosis *sententiam a solo* Salomone Jarchio *traditam esse.*

NUllus Hebræorum Interpretum ægre ferre potest, si, quomodo illorum Majores testes quosque examinandos esse docuerunt in *Codice Sanhedrin*, nos etiam eorum testimonia exploremus. Illi vero hanc constanter observabant legem, quod in explorandis testium verbis maxime attendendum sit ad eorum consensum. Quod si enim contingeret, ut testes vel in ipsis circumstantiis rerum gestarum hærerent, jure merito ipsos reprobabant.

Ego autem, cui hoc nunc datum negotii est, ut *Interpretum Talmudicorum* dicta, in testimonium contra sententiam meam producta, examinare tenear, existimavi e re mea esse, ut ad eorum consensum maximopere attenderem.

Quod quando feci, animadverti primo quidem loco eos in dicendis testimoniis a se invicem dissentire, dein, sibi ipsi quoque contrariari, quod hoc capite probem. Probabo autem, si monstravero Lectori, quid quaque ætate de *decem* his *Otiosis* dixerint Commentatores Talmudis, quos mihi consulere datur. *R. Isaac Alphes*, qui inter antiquissimos est sive *Commentatores* sive *Epitomatores* Talmudis, nihil quicquam ad explicationem hujus sententiç re-

 po-

posuit præter id, quod in *Gemara* scriptum extat, cujus verba repetiit. Id verò quid sit, in superioribus excussimus.

Proximi illi sunt *Salomo Jarchi* & *R. Nathan.* Prior suo loco, hoc est, ordine primus a Viro Cl. citatus est. Posterior sub finem. *Salomo Jarchi* ubique de iis locutus est in suis Commentariis, ubi dabatur occasio; nimirum in Annotationibus ad *Sanhedrin*, *Bava Kama* & hunc præsentem locum *Megillæ*: denique in Notis ad *Alphesii* Epitomen. Priores descriptę sunt a V. Cl. in §. XIX. Posterior verò extat. Diss. II. cap: XIV. §. IX. Placuit autem V. Cl. omnes hosce commentarios *Salomonis Jarchii* describere, licet unum idemque omnes contineant: qua operâ quid aliud potuerit lucrari, quam *Salomonem Jarchium* sibi contraria non dixisse, non intelligo. Sed nec hoc de prudenti Viro præsumitur. Nullibi verò plenior extat, quam ad *Bava Kama*. Sic ille: בני אדם כשירים בטלין ממלאכתן לעסוק בצורכי צבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצויין עשרה לעת התפלה ומתפרנסין משל צבור *Homines probi cessantes ab opere suo, ut incumbant negotiis cætus, & primi semper in Synagogam veniant, ut tempore precationis decem ibi reperiantur: aluntur autem ex publico.*

Hæc Glossa *Salomonis Jarchii* est, quâ Viri Docti assertio omnis nititur. Ad hanc vero duo hæc sequentia velim observari: *Primo*, neque *Nathanem*, *Maimonidem*, neque *decisiones* ꝧ *Tosephoth* neque, quantum scimus, alios præstantiores Interpretes ullos in eo cum *Iarchio* convenire, quod *decem hi*

Otiosi

Otiosi fuerint stipendiarii, præter unicum *Obadiam Bartenoram*, qui præcedenti demum seculo floruit, & *Salomonem Jarchium* omnino sequi solet. *Secundo*, esse præstantissimos doctores, qui *Jarchio* in os contradicunt.

Nathanis hæc est sententia in *Aruch*: עשרה בני אדם יושבין בבית הכנסת ובטלין ממלאכתן ועוסקים בצורכי צבור *decem homines sedentes in Synagogâ & cessantes ab opere suo & operam dantes necessitatibus Synagogæ*. An verò ulla hic mentio *stipendii?*

Maimonides sic scribit Com. in Meg: cap: I. §. ad §. III. עשרה בטלנים הוא שיהיו בב"ה עשרה בני אדם שלא תהיה לחם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביעותם בבית הכנסת *Decem Otiosi: Hoc illud est, quod in Synagoga decem fuerint homines, quibus nullum fuit opus, quam necessaria Synagogæ & Lectionem Legis procurare, quique eam ob causam Synagogæ constanter adhærebant*. An hic quicquam audis de *stipendiis?* Similis *Maimonidis* sententia est in Jad Chaz: Hilcoth *Megilla*: cap: I. §. VIII. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים קבועין בבית הכנסת לצורכי צבור היא ככפר *Et omnis Civitas, in qua non sunt decem Otiosi fixi in domo Synagogæ ad necessaria Synagogæ procuranda, est instar pagi*. Nullibi mentionem *Maimonides* facit *stipendii*, quod dignissimum notatu est.

In *Tosephoth*, *Rabbenu Ascher* ejusque *decisionibus* nihil quod ad explicationem *Decem Otiosorum* attinet, inveni. Sed verò in *Decisionibus Additamentorum*, quæ V. Cl: non fuerunt inobservatæ, solummodo dicuntur י' בטלנין שמתפללין במנין וקורין בספר תורה

תורה *Decem Otiosi, orantes cum numero & legentes in libro legis.* Ita R. Jacob, *Filius Ascher* in *Arba Turim, Orach Chaiim*: Tit: DCLXXVIII. וכיון שהיתה מוקף אפילו אין בו עשרה בטלנים שמשכימין תמיד לבית הכנסת קורין בט״ו *Si verò muro cinctum fuerit* (oppidum a temporibus Josuæ) *licet in eo minime reperiantur Decem Otiosi, qui semper primo manè in Synagoga præsentes sint, legunt die decimo quinto.* Quin R. *Joseph Karo* in *Commentariis* suis allegat testimonium *Nachmanidis* aut *Nissim*, in quo evincitur, quod בטלנים דוקא *homines simpliciter Otiosi* minimè heic intelligendi sint. De quo mox latius. Idem vero *Joseph Karo*, qui *Arba Turim* contraxit, in margine compendii *Orach Chaiim* ad עשרה בטלנים notavit: בטלי׳ ממלאכתן ועוסקין בצורכי צבור *Cessantes ab opere suo, & operam dantes necessitatibus Synagogæ curandis.*

Tandem vero sententiam quoque suam dicat *Philippus Aquinas* in *Lexico*: י׳ בטלנים פ׳ שעשרה אנשים בטלים מעסקיהם ועוסקין בצרכי צבור *Decem Otiosi decem sunt homines cessantes a negotiis suis, sed negotiis Synagogæ prorsus dediti.*

Volve hæc, & si placitum est, revolve testimonia prudentiorum Interpretum, neque tamen unquam ex iis exsculpes, *Decem Otiosos* fuisse *stipendiarios*, quod *Jarchii* audax assertum est, quodque ex *Jarchio* totiens totiensque V. D. repetit. Simplex mens *Interpretum*, quos ad partes nostras traximus, & cui pene fundamento unico omnem suam sequentem argumentationem superstruit, hæc est, quod *Decem Otiosi* Viri fuerint *decem*, sacris rebus *dediti* & a rerum

rum mundanarum cura precum tempore semper liberi, quod a nobis modo latius erit demonstrandum. Si vero cæteri Interpretes æque ac *Salomo Iarchi* putarunt, *Otiosos* hos *decem* homines fuisse omnino *Otiosos*, eumque in finem a Synagoga sustentatos, eja dicas mihi, cur id non æque expresserint, quam *R. Salomo*? Redde rationem, cur ita constanter hanc partem sententiæ *R. Salomonis* omittant? Sane an non hoc luculentissimum indicium est, illos totam hanc sententiam *Salomonis* non approbare, immo in hoc summo capite ab ipso dissentire? Id vero si ita est, nonne nos docuerunt suis exemplis, fidem *R. Salomonis* sibi in hoc loco fuisse suspectam, quia ille de re loquutus est, de qua nihil ipsi judicabant magis constare posse quam sibi? Sic equidem ego existimo. Sed si illi ipsi Interpretes Judæi, qui cæteroquin maximi faciebant *Iarchii* autoritatem, a parte ipsius sententiæ ausi fuerint recedere, an non idem nobis erit licitum, hominibus Christianis? Sed an non inde quoque summo jure suspecta nobis redditur omnium illorum testimoniorum fides, cum videamus Judæos sibi diffidere mutuo? Judicet apud animum suum æquus Lector.

Ita quidem dissentire prudentiores Interpretes a *Iarchio* probatum dedimus, & ne illius existimationem læderent, partem sententiæ ipsius intactam reliquisse & missam fecisse. Sed hoc satis non est. Sunt inter eos & quidem clari Interpretes, qui, quod apud ipsos rarissime fit, *Iarchio* in os contradicunt. Verba hæc R. *Nissim* ad *Alphesium*, ab Autore demum animadversa, ut videtur, cum jam attigisset libri sui finem, sunt

ſunt evidentisſima. Extant p. 360. Col: 11. ad verba *Miſnæ.* אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים מפרשינן בגמרא עשרה בטלנין של בית הכנסת כלומר מבטלין כמלאכתן שיהו מזומנים כל שעה לתפלה כדאמרינן לא מצא שם עשרה מיד כועס ורשי ז'ל כתב דבטלין ממלאכתן ונזונין משל צבור ואין צורך אלא כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך *Quænam eſt urbs magna? In quacunque ſunt decem Otioſi. In Gemara explicant per decem Otioſos Synagogæ, quaſi dicerent, qui ceſſant ab opere ſuo, ut quavis horâ parati ſint ad preces, prouti ajunt: Si ibi non inveniat decem, illico iraſcitur.* R. SALOMO JARCHI *verò ſcripſit, quod ceſſent ab opere ſuo & alantur ex publico; At id non eſt neceſſarium: Verum omnes, qui manè & veſperi aſſidui reperiuntur horâ precationis in Synagogâ hoc ſufficit.*

Credere mecum potes, Bone Lector, perquam moleſtum fuiſſe V. D. hoc offendiſſe teſtimonium, poſtquam ſibi fuerat imaginatus, omnem nunc a ſe ſuperatum eſſe laborem. Vellem equidèm, ut *Alpheſium*, quem ſemper ad manus habuit, prius inſpexisſet, quam ita audacter ſuam pronunciasſet ſententiam. Utique id mihi perſuadeo de ipſius candore, quod, ſi in verba hęc ante incidisſet, non ita confidenter fuisſet asſeveraturus priores poſitiones. Sed ea rerum humanarum ratio eſt, ſi ego ad eas unquam bene animum meum adverti, quod mortales ſępe tum fallamur omnium maxime, ubi id unice agimus, ut alium falli oſtendamus.

Poſt-

Poſtquam vero alea nunc erat jacta, neque priorem ſententiam licuit revocare, operam dat V. Cl: ut hoc celebre dictum nobis extorqueat, licet fateatur *nullum proferri potuiſſe ſententiæ ſuæ magis adverſum*, quę tam ingenua & candida quam vera confeſſio eſt.

Ferre equidem poſſumus id conantem, quia ſcimus, V.Cl: ſumma neceſſitate ad id fuiſſe compulſum. Etenim vel audaces illę aſſertiones, quę in omni pagina præcedenti reperiuntur, inducendę erant revocandæque, quod abſque qualicunque jactura exiſtimationis ſuæ non licuit, vel ab ingenio quodcunque petendum auxilium erat. Poſterior via viſa eſt tutior. Ægre tamen ferre non poteſt, quod, quas ipſe nebulas huic luci voluit offundere, eas nos diſcutiamus.

Id primo liquet, ait, *Otioſos illos precandi causâ fuiſſe conſtitutos* שיהו מזומנים לכל שעה לתפלה *ut quavis horâ ad preces parati ſint, quæ ſola atque unica cauſa fuit illos inſtituendi.*

Itane vero id liquet ex his verbis *Otioſos precandi cauſa fuiſſe inſtitutos?* Mihi nihil aliud liquet, quam *omnes illos* OTIOSOS dicendos eſſe, qui *mane & veſperi*, (משכימין ומעריבין) hoc eſt, ſtatis precum temporibus ab opere ſuo ceſſant, ut ſacris vacent & precibus fundendis incumbant. An vero Tibi idem eſt, *ſtatis temporibus precari, & ad id conſtitutum eſſe, ut preceris?* Mihi quidem hæc plurimum differunt. Repetamus iterum verba *R. Niſſim:* כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפילה לבית הכנסת די בכך *Omnes, qui matutinis & veſpertinis horis precum ſtatis in Synagogâ inveniuntur, hoc ſufficit.* Hoc eſt הם בטלנים *illi omnes vocantur* OTIOSI. Quid videtur?

detur? Equidem, si animus non sit τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, non poterat magis diserte loquutus fuisse R. *Nisſim*, si præcedentes omnes V. D. positiones voluisset turbare. Ille *decem vult* tantum *Otiosos* dici: R. *Nisſim* omnes eos, qui modo horâ precum, curis mundanis relictis, in Synagogâ precibus operam dant.

Ille *assiduos* vult in Synagogâ præsentes, hoc est κατ' ὑπόθεσιν per omnem diem, ut quavis hora מנין *numerus decem hominum* in Synagoga præsens sit: R. *Nisſim* mane tantum & vesperi בשעת התפלה hora stata precum.

Ille hos *Otiosos* ad id signatè constitutos asseverat: ejus ne verbum quidem asserit R. *Nisſim*.

Ille per omnem paginam ex *Salomone Iarchio* urget, κατ' ὑπόθεσιν, fuisse hos Otiosos a Synagogâ sustentatos. κατ' ὑπόθεσιν, inquam. Si enim ita per omnem diem Synagogę teneantur adhærere, ut domi nihil agere liceat, merito quidem ex publico ipsis alimenta subministrantur. R. *Nisſim* verò hoc exerte negat.

Cæterum V. Cl: cum se accingeret ad producendum testimonia *Iarchii*, ita instituebat: *Quis dubitet, quin* JARCHIUS, *inde a teneris in Synagoga versatus horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga habebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerit perspecta?* Habe nunc responsum V. Cl: RABBENU NISSIM DUBITAT, Sic sæpe speciosa nos fallit oratio. Moneam igitur hic commodum, ne posthac *ipsissimile videatur portento; Hebræorum Magistros in ipsa Synagoga natos, doctos atque eductos illarum rerum, quæ in Synagoga ex instituto & more majorum obtinent, origines atque rationes ignorare.* Sed

Sed satis ipse V. Cl: perspexit hanc exceptionem minimè sufficere. *Rabbenu Nisim*, inquit, *non tam de antiquis illis, quam sui seculi Otiosis loquitur.* Viden' ad angustias redactum? Credo equidem plurimos omnibus seculis eosque varii generis fuisse *Otiosos*, sed verò in Hebræorum Synagogâ *diversi muneris homines Otiosos* dictos esse, id minimè credo. Sed probat dictum. *Id quod inde maximè liquet*, ait, *quod haud multo ante* R. Mosen Nachmaniden *laudarat*, *cujus sententiam jam repetit.* Persuasum habuit, opinor, nos *Epitomen Fessani* nunquam inspecturos. Laudarat equidem *Rabbenu Nisim* sententiam aliquam *Nachmanidis*, mox a nobis proferendam p. 159. col: 11. sed eam hic ab ipso repeti, respectu habito ad *Nachmanidem* id verò pernegamus. Repetit hanc sententiam, ut suam, neque ullam in hoc sermone suo *Nachmanidis* vel minimam mentionem facit.

Accedamus igitur propius, & cum verba *Rabbenu Nissim* tum sententiam *Nachmanidis*, iis contentam, quantum licet, in lucem proferamus, & ostendamus perspicuè neque locum hunc *R. Nissim* ab Autore intellectum neque *Nachmanidis* opinionem ab ipso perceptam. Sententiam *Nachmanidis*, de quâ controvertitur, omnium primo offendimus in *Etz Hechaiim*, cujus *Autor* citat *Beth Joseph*, sive Commentarium *Josephi Karo* ad *Orach Chaiim*, quem *R. Iacob* descripsit totum. Pars a nobis cap: v. relata est, reliqua hæc sunt: וזהו דעת הרמ״בן והר״שבא ולא נתחוורה שיטה זו בעיני ה״רן ומכל מקום כתב שמה אנחנו עכשיו בארץ ישראל לקראה בחמשה עשר אף עלפי שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים יש לישב דלא

דלא דווקא בטלנים אלא כל שדרים שם עשרה בני אדם שהולכין ערב ובוקר לבית הכנסת הרי הוא כאלו יש שם עשרה בטלנים עד כאן *Atque hæc eſt ſententia R. Nachman & Raſchba:* (ſc. in כרך quoque deſiderari *decem Otioſos*) *licet contextus hic non fuerit explanatus in oculis Rabbenu Niſſim. Nihilominus tamen ſcripſit, quod nunc in terra Canaan ſoleant legere libellum Eſther die decimo quinto, licet in multis locis decem Otioſi non reperiantur. Unde concluſit per decem Otioſos non intelligendos eſſe homines ſimpliciter Otioſos, ſed ubicunque habitant decem homines, qui manè & veſperi Synagogam frequentant, ſanè hoc idem eſſe, ac ſi ibi eſſent decem Otioſi. Hactenus ille.* Exponemus breviter, quę ſit mens cum *R. Niſſim* tum *Commentatoris.*

Agebatur in commentario de verbis *R. Ioſuæ Ben Levi*, ſupra notatis, quod כרך *Oppidum, in quo non ſunt decem Otioſi, cenſendum eſſet pro pago.* Diſputant Interpretes, an *R. Ioſua* loquatur *de Oppido munito tempore Ioſuæ*, an verò de quavis alia *Civitate Majore.* Pars maxima Interpretum aſſerit, quod R. *Ioſua* loquatur ſimpliciter de *Urbe Majore, quæ* (שבגדולות) *vel inter maximas cenſetur;* ſimul, quod terra Canaan hac gaudeat prærogativa, quod urbes tempore Joſuę munitę legere poſſint *die decimo quinto*, licet *decem Otioſis* careant. Sed *Nachmanides* contradicit, & vult, ut *urbes*, tempore Joſuę munitę, ſi *decem Otioſis* deſtituantur, ſaltem legerent die XIV, ſi nollent lectionem anticipare ad diem *Conventus Synagogici.* Non concedit vero, ullo modo, ut *decem Otioſis* deſtitutę legant die XV.

Hinc

Hinc vero, ut opinor, oboritur difficultas *Rabbenu Nissim*, quo modo igitur in terra Canaan, ubi *decem Otiosos*, quales Interpretes vulgo describunt, hac tempestate non licet reperire, nunc soleant legere die xv, si hęc sententia *Nachmanidis* procedat? Solvit vero hanc difficultatem R. *Nissim* ex inde, quod per י׳ בטלנים non sint intelligendi *simpliciter Otiosi*, quales vulgo Interpretes describunt, sed quivis homines *addicti* precibus, statis precandi horis. Putem itaque verba illa, quę in Commentario R. *Nissim* reperiuntur, וצריך עיון לפי דבוריו *sed attenta consideratione indiget secundum illius* (Nachmanidis) *verba*, non esse verba *Nachmanidis*, sed *Rabbenu Nissim*, qui hodiernam consuetudinem terrę Canaan comparare instituit cum sententia *Nachmanidis* & difficultatem inde obortam solvit per veram explicationem עשרה בטלנים *Decem Otiosorum*.

Sed quicquid etiam de eo fuerit, sive hęc verba *Nachmanidis* sint sive R. *Nissim*, (hoc enim nobis perinde est, ab utro horum veritas hęc inculcata sit) evidens est, voluisse nos *Virum Clarissimum* circumducere, quando dixit loqui sive *Nachmanidem* sive *R. Nissim* de *Otiosis diversorum seculorum*, & eum in finem verba illa שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלים ממלאכתן לעמור בבית הכנסת vertere voluit; *Cum in plerisque locis non amplius sint decem Otiosi, qui a propriis negotiis vacent, ut continuo sint in Synagoga.* Vocabulum *amplius*, quod universam sententiam mutat, in textu minimè reperitur. Simplicissimus sensus hujus dicti hic est: *Quoniam in multis locis decem, cessantes ab opere suo, ut perpetuo in Syn-*

Synagoga adsint, non reperiuntur. Hoc est: Quoniam tales Otiosi, quales Commentatores nobis describunt, in terra Canaan nulli sunt. An verò inde ullo jure exsculpas *Otiosos diversi generis diversarumque ætatum?*

Sed sanè gravius hallucinatus est in his verbis: *At R. Nachmanides nihilominus existimabat, posse ejusmodi Civitatem, siquidem ita videretur, non anticipare lectionem & æque atque urbes majores legere die decimo quarto.* Scilicet ignoravit, quod *Nachmanides* per כרך in dicto R. *Josuæ Ben Levi* intelligeret *Oppidum munitum* a temporibus Josuæ, atque ideo nescio quid non absurdi *Nachmanidæ* attribuit, quasi ille existimasset posse *Civitatem Majorem*, quæ *decem Otiosos* habebat, nihilominus legere die xiv. Duo quidem in his verbis latent, quę constitutionibus Hebræorum directè contrariantur. *Primum* est, quod ulla unquam Civitas עיר גדולה appellata fuisset, quę *decem Otiosis* carebat. *Secundum*, quod ulla unquam *Civitas major*, *decem Otiosis* destituta, die xiv. legisset. Hæc talia sunt, ut excusari nequeant. Sed legat V. Cl. cap: v. & discat, *Nachmanidem* in expositione vocis כרך a cæteris hic diversum sensisse, atque hanc esse ipsius mentem, quod כרך *Oppidum*, tempore Josuę munitum, שאין בו עשרה בטלנים *in quo decem Otiosi non sunt*, אם לא רצה להקדים *si anticipare non* vult lectionem *die Conventus Synagogici*, קורא בארבעה עשר *possit legere die decimo quarto.* Non permittit scilicet *Nachmanides*, quod Interpretes vulgo omnes, ut *Urbs*, licet tempore Josuę munita sit, *si decem Otiosis destituatur*, legat die xv. Cæ-

Cæterum, quia nihilominus moris eſt, ut in terra Canaan legant die xv, licet in ea tales *Otioſi*, quales Interpretes deſcribunt, non reperiantur, hinc concludit *R. Nisſim* contra cæteros omnes, quod per בטלנים *Otioſos* non ſint intelligendi דווקא בטלנים *homines ſimpliciter Otioſi*, ſed עשרה בני אדם שהולכין בבקר וערב לבית הכנסת *Decem homines, qui manè & veſperi curis ſuis relictis ad Synagogam eunt.* Quid his evidentius contra receptam opinionem?

Sed quid ſi ipſum *Talmud Hieroſolymitanum* nobis heic ſuppetias ferret? Sic eſt in *Gemara* ad §. 1. cap: 1. תני עשרה בטלים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad. Decem ceſſantes ab opere ſuo, ut Synagogæ interſint.* רבי הודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכין לתלמודינו *R. Hoda dixit, ſicut nos, qui neceſſe non habemus ſtudio legis incumbere.* Fallor, ſi non id velit hoc dictum, quod *Maimonides Hilchoth Megilla* cap: 1. §. 1. הכל חייבים בקריאת מגלה אפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה *Omnes tenentur ad lectionem libelli Eſther. Etiam Sacerdotes, qui in miniſterio ſuo verſantur, ceſſare faciunt miniſterium ſuum, veniuntque ad lectionem hujus libelli: Quin imo ceſſare faciunt ſtudium Legis ad audiendum lectionem libelli Eſther.* Sanè ſi hæc ſit horum verborum ſententia, nihil aliud voluit dicere *R. Hoda*, quam *decem Otioſos* illos eſſe, qui rebus omnibus relictis ſe in Synagoga præſentes ſiſtunt & Lectioni hujus libelli vacant. Quod nihil commune habet cum ſententiâ V. Cl. Conſtat vero nunc ex teſtimoniis adductis, Interpre-

terpretes Talmudis & Constitutionum antiquarum non tantum a sententiâ *Jarchii*, quam V. Cl. accepit, passim dissentire, sed & illi aperte contradicere, unde concludimus, testimonium *Jarchii* non tantum non sufficere, sed & nihil in hoc casu valere, quin merito reprobandum esse secundum ipsissimas Hebræorum Leges.

CAP. VII.

Rationes aliæ, quæ pro sententiâ Jarchii *de* Decem Otiosis *alibi in medium prolatæ sunt, discutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum* עבור לפני התיבה & פרוס על שמע *pertinent, data occasione adjiciuntur.*

PÆnituit V. Cl: inter scribendum adeo pauca protulisse argumenta pro suâ & *Iarchii* sententia *de Decem Otiosis*, quod inde colligas, quoniam §: XXXIX. ubi jam dudum missas fecerat hujus suæ opinionis probationes & unicè in examinandis membris Synagogę, a *Ligtfooto* inventis, versabatur, aliud argumentum de novo intermiscet, quod ad thematis sui confirmationem multum ponderis allaturum sibi persuasit.

Complectitur autem hoc suum ratiocinium *decem distinctis propositionibus*, quibus singulis demonstratio more Mathematico subjecta est. Cum verò prudentis & circumspecti militis sit, quando cum hoste conflicturus est, pedes suos primum benè collocare, dein sensim & pedetentim illi appropinquare, V. Cl: adeo

adeo anxie hoc præceptum tenuit, ut primum procul a conflictus loco ter quaterque gressus suos figat, dein diu sit, quod animadvertere non possis illum vel minimum ad conflictum accedere, immo, ut merito suspiceris, an non vel metu vel solicitudine aliquâ etiam tum, cum animum confligendi habet, retrotrahatur.

Dicam clarius, inter propositiones *undecim* ab ipso recensitas, modo *tres* aut *quatuor* esse ulteriores, quę ad ἐπίδειξιν præsentem pertinent, cæteras, quales, *Cultus sacri haud minimam partem esse invocationem nominis divini: Preces publicas esse potiores privatis: Quemque in Synagogâ cum cætu debuisse orare: Debere unumquemque statis de die horis Synagogam frequentare*, quę *quini-quinta* est *propositio*, illius esse indolis, ut non tantum a nullo negentur, sed & a nullo ignorentur, quibus tamen ipse singulis probationem solidam & accuratam subjecit.

Quid verò V. Cl: per *undecim has propositiones* præstet, hoc compendio tradam.

Formulæ quædam, ait, *Kaddisch & Barechu, statis horis in Synagogâ recitandæ, non possunt recitari absque decem Israelitis ingenuis præsentibus. Quia verò contingere potest, ut quis impeditus serius in Synagogam veniat, quam par est, tum ille vel recitationem & Schemah cum annexis planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique certos quosdam homines constitutos fuisse necesse est, qui in Synagoga semper adfuerint & singulis sero venientibus præsentiam suam accommodarint.* Hoc demum illud argumentum est, quod per *undecim*

propositiones deduxit. Quid respondendum sit, videamus.

Esse formulas, ad Deum sanctificandum in Ecclesia concinnatas, ad quas recitandas *decem* requiruntur *homines ingenui*, probatum a nobis est ante V. Cl: *Archisyn.* cap: VIII. Hoc igitur facili negotio a nobis impetrat. Pergit: *si quis serius in Synagogam veniat, ille vel recitationem harum formularum debuit intermittere, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique oportet in Synagoga decem præsentes fuerint homines Otiosi.* Admittimus partes has benè enumeratas esse, & accipimus illico *duas priores*. Ita igitur statuimus: *Eum, qui serius in Synagogam venit vel debuisse intermittere harum formularum recitationem, si non adessent decem, vel præstolari debuisse, si vacaret, usque quo decem essent congregati.* Eja dic nobis V. Cl: quid in eo absurdi? Sed verò id dicit, ut videtur, satis perspicuè: *Non potest*, ait, *omitti recitatio illarum formularum, quia ad id veniunt in Synagogam?* Quasi verò id sepè numero non contingeret, ut Judæi recitationem harum formularum intermitterent. Inspice, si vacat, titulum LXX. ꝗ *Orach Chaiim*, qui ejusmodi est: מי הם הפטורים מק"ש *Quinam soluti sint a Lectione ꝗ Schemah.* Quotusquisque est, qui vel morbo vel itinere vel necessitatibus aliis impeditur, ut *Schemah* recitare stato tempore nequeat? Sed, quod amplius stringit, disertissimi Hebræorum Canones extant, quibus decisum est, quomodo oporteat aliquem se gerere, qui impeditus post recitationem ꝗ שמע Synagogam ingrediebatur: Tantum profectò abest, iterum dico, tantum abest, ut absque *Otio-*

Otiosis Decem hæc res peragi non potuerit, ut V. Cl. lubenter nobis persuaderet. Scilicet si *septem*, *sex*, quin *unus* etiam (dissentiunt enim in hoc capite Magistri, ut videbitur) post recitatas jam *benedictiones* ק׳ שמע Synagogam ingrederentur, & si in Synagogâ superstites reperirent tot alios, quot ad *numerum denarium* secum conficiendum necessarii erant, tum cæteri illi superstites tandiu præstolabantur, quandiu illi ה׳ *Schemah* recitabant. Viden' absque *Otiosis* hanc rem peractam? Sed si contingeret, ut nulli adessent, vel nectenda erat mora & expectandi alii, vel recitatio ק׳ שמע intermittenda.

Nequid vero meis dicam verbis, describam hunc in finem verba *R. Iacob Ben Ascher* in *Orach Chaiim*. Tit. LXIX. היה ר״ת אוסר שצריך שיהיו שבעה שלא שמעו קדיש וברכו ואז יאמר אף על פי שהאחרים שמעו ותלמידי רש״י כתבו בשמו שאפילו בשביל אחד שלא שמע קדיש וברכו פורסין על שמע ואפילו אותו שכבר שמע יכול לחזור ולפרו׳ בשביל האחד שלא שמע והכי איתמר נמי במסכת סופרים במקום שיש תשעה או עשרה ששמעו קדיש וברכו ועמד אחר שלא שמע בין אלו ואומר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו ולזה הסכים ארוני אבי הר״אש ז״ל. *R. Tam* (id enim hic velle ה׳ ר״ת constat ex *Tosaphoth*, unde hæc transscripta sunt) *dixit, quod ad* Perisa super Schema *requirantur septem, qui non audiverunt Kaddisch, & Barecu, & quod tunc illæ benedictiones repetantur, licet cæteri eas jam recitarint: Discipuli verò R. Salomonis Iarchii scripserunt nomine ipsius, quod etiam propter unum, qui non audivit* Kaddisch & Barecu, *exponant*

nant super schemah (vel, dividant 'ת שמע) *Quin & ille, qui jam audivit has formulas recitatas redire potest & denovo eas propter unum illum recitare, qui eas non audivit. Atque id idem quoque dicitur in Tractatu Sopherim: In loco illo, in quo novem aut decem sunt, qui Kaddisch & Barecu audiverunt, si sit unus etiam inter ipsos, qui eas non audivit,* & recitet *Kaddisch & Barecu, & illi post ipsum respondent, is officio suo ritè satisdedit. His verò consentit Dominus & Parens meus Rabbenu Ascher.*

Agitur in hoc loco de iis, qui post recitatas a cætu *Benedictiones* ג' שמע Synagogam ingrediuntur & tamen in animo habent has formulas, quę ad *sanctificandum nomen* divinum pertinent, ad quas *decem* requiruntur בני חורים *liberi* & גדולים *majorennes*, recitare. Casus idem est omnino absque ulla variatione cum eo, qui a V. Cl. ponitur. Sed quomodo illum vetustissimi Interpretes Autor Sopherim, S. Jarchi, R. Tam, R. Ascher decidunt? An dicunt præsentes esse debuisse *Otiosos* huic incommodo evitando, ut vult V. Cl.? Minimè verò. Otiosorum apud illos nulla omnino mentio in his casibus. Illi has præscribunt leges, quod, si *septem*, aut ceu R. *Joseph Karo* in compendio *Orach Chaiim* habet ששה שלא שמעו דהיינו רוב העשרה *Sex, qui non audiverunt, efficientes scilicet maximam partem numeri denarii*, quin secundum Discipulos *Jarchii unus* etiam sero venientes tot in Synagoga fratres reperirent, quot cum ipsis numerum conficiebant denarium, cæteri iis tenerentur opem ferre in harum

for-

formularum recitatione. Cæteroquin ipsa res docet, eos debuisse pro eo tempore abstinere. Si quicquam clarum atque evidens est, hoc quidem capite nihil potest esse evidentius & facilius.

Sed si nihil etiam horum nobis constitisset ex Hebræorum monumentis, potuissemus omnes has theses & conclusionem inde deductam eludere ex ipsis V. Cl. thesibus. Operam, quæso, mihi dato Lector ad tempus brevissimum & videbis, quę tot *propositionum* vis sit.

Subinnuit scilicet V. Cl. §. XLVII. Judæos Amstelodamenses hodieque *Otiosos* nullos habere: cum enim ipse aliquando *salutatum ivisset Iudæos, adeoque intercessisset, quo minus Orationem Minchæ dicerent, eos ingressos fuisse ait Beth Hammidrasch ad fundendum preces: Non autem illico orasse, sed plenum numerum decem hominum expectasse, quo coacto unum preces dixisse.* Crediderim equidem, quia id omnino consentaneum est iis, quę modo inculcavimus.

His præsuppositis, proponamus nunc quædam V. Cl. themata, quę ad rem faciunt, & videamus, quam illa bellè concludant.

I. *Iudæi Amstelodamenses statis de die horis tenentur Synagogam frequentare.*

Conceditur.

II. *Fieri potest, utquis Iudæorum Amstelodamensium vel negligentia tempus Orationi publicæ constitutum prætermittat, vel gravibus causis impediatur, quo minus in Synagogam veniat.*

Conceditur.

III. *Potest quis Iudæorum Amstelodamensium*

in Synagogam ingredi, postquam preces publicæ sunt absolutæ.

Quis negat?

IV. *Qui verò Judæorum Amstelodamensium sic serius in Synagogam venit non illico invenit* מנין *sive legitimum cœtum, cum quo preces fundat.*

Nullus intercedit.

V. *Adeoque ille Judæus Amstelodamensis vel recitationem τȣ̃ schema cum annexis, item Kaddisch & Barecu, planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præstolari; vel denique necesse est, ut sint perpetui in Syngogâ Amstelodamensi decem Otiosi.* At verò duæ priores partes ex sententiâ V. Cl. absurdæ sunt. Si enim statuas, eos recitationem τȣ̃ schemah debere intermittere, tum sanè omnis eorum conatus vanus fuerit? Tum εἰς κενὸν ἔδραμον. Frustra ad Synagogam iverunt. Si verò statuas eos cæteros debere præstolari, hoc admodum ex sententia V. Cl: *incommodum erit, quia hoc sine tædio & rei familiaris jactura fieri non potest. Quæ spe,* ait, *cæteros præstolentur? Quis plures adfuturos fidem dederit? Et si vel adhuc aliquot venturos sciant, qui de decem certis esse liceat?* Omitto alia, quæ lectu non injucunda ad difficultatem non tam proponendam quam exornandam a V. C: adjecta sunt. Ergo per totidem validissimas propositiones tandem evinco *in Synagoga Amstelodamensi esse decem Otiosos.* Conclusio utique hæc certa est, quia per *tot propositiones, e media Synagoga & ex ipsis Hebræorum scitis desumptas,* optumè demonstratas, formata est.

Sed

Sed sistamus gradum, Lector, & revocemus tandem ad animum, quo nos hæc V. Cl: oratio duxerit. Utique falsa hæc est conclusio, in Synagogâ Amstelodamensi esse *decem Otiosos*, & nata tamen est ex iisdem V. Cl: propositionibus viriliter & masculè demonstratis. Quid igitur? Falsa conclusio nasci minimè potest ex necessariis veritatibus præmissis. Oportet igitur, ut præmissarum altera vacillet. Quænam verò illa est? Hæc quidem, quod Hebræorum scitis non conveniat, ut, qui serius post preces jam fusas accedunt, cæterôs præstolentur ad numerum usque denarium, vel, si illi non accedant, has formulas intermittant.

Animadvertit quisque, quot paginarum opera unica hac exceptione pereat, quot demonstrationes cadant. Si hanc mihi non fixissem legem, ut nihil in hoc scripto durius dicerem, quod ipse totiens totiensque fecit, quid facilius esset, quam demonstrationes has omnes totidem nugas & *ineptias* (hac enim voce in disputando uti amat) dicere? Sed putamus neque nobis ejusmodi disputandi methodum convenire, neque V. Cl: placituram, neque nostram responsionem ea indigere. Quæ *nugæ* & *ineptiæ* sint, sciet Lector nobis etiam tacentibus, quas verò quis positiones nostras *nugas* atque *ineptias* dicit, non credet æquus Lector esse tales, nisi id validis argumentis evictum sit.

Sic solvimus, ni fallimur, quantum satis est, objectiones, vel potius respondimus ad probationes omnes, quas V. Cl: pro sententiâ *Jarchii* de *Decem Otiosis* adduxit. In omni scripto, quantum scimus, nihil est aliud, quod huc pertinet. Neque tamen ante

finie-

finiemus ſterilem hanc diſquiſitionem, quam propoſuerimus explicationem & עבירה לפני & פריסה על שמע התיבה / quam nunc commodum, dum Hebræorum ſcita hoc de argumento de novo perluſtrabamus, offendimus.

Scilicet, dum inquirebamus, quid Hebræi Scriptores ſtatuiſſent de eo, qui poſt recitatas *Benedictiones Ordinarias* Synagogam ingrediebatur, occurrit nobis in *Orach Chaiim*. §. LXIX. ſatis clara Veterum de hac conſuetudine & *φεράσι* ſententia. Verba R. *Ioſeph Karo* ſic habent: אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכה פרוסה שאין אומרים אלא קצת ממנה ולאחר שסימו ברכת יוצר אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו פחות מעשרה משום דהוו דברים שבקדושה וגו׳ *Si quidam ſint homines, qui apud ſe privatim orarunt, neque audiverunt recitatas formulas Benedictionum* & Schemah, Kaddiſch *aut* Keduſcha, *tum unus eorum ſurgit & dicit:* Kaddiſch, & Barecu & *primam Benedictionem* Jotſer Oor, *cæteras verò non addit*, [Cæteras omittit] *& is vocatur* Porees al Schemah, [ante vertimus & etiamnum vertimus; *Exponens ſuper Schemah*] *ſignificatu* abrumpendi & abſcindendi (quaſi dicat: Illum cæteras benedictiones omittendo quaſi filum orandi & benedicendi abrumpere) *quia non niſi partem illarum benedictionum recitat: Quando verò concluſerunt Benedictionem* Iotſer,

Iotser, *dicit* (sive *Minister Synagogæ*, sive alius quis) Avoth, & Geburoth & Keduscha & Atta Kadosch, & *hic vocatur* Oveer liphne Hattheva, quod nos ante vertimus, Transiens coram Arca. *Hæc verò non præstant minores numero decem, quia hæc ad sanctificationem Divini nominis pertinent.*

Animadvertis *Iosephum Karo* nobis aperire, τὸ פרס in hac φράσει tantundem valere ac *præscindere* & *abrumpere*, quasi actio hęc tota inde denominata esset, quod pars tantum *Benedictionum*, quæ ad *Schemah* pertinent, fuisset recitata, cæteræ abruptæ & præscissæ.

Sed, obsecro, quæ hæc est contorta hujus φράσεως & consuetudinis explicatio? Constat enim neque פרס cum על *dividendi*, *præscindendi*, *dimidiandi* habere posse significatum, neque illam tantum recitationem *Benedictionum*, quæ a sero venientibus facta est, sed illam quoque, quæ ab universa fiebat Synagogâ, dictam esse פרוס על שמע? Ergone & tum præscissio & abruptio *Benedictionum* facta?

Dicam itaque, habere hanc etiam hujus φράσεως expositionem originem suam a *Jarchio*, cujus verba nos rectè sumus interpretati in Archisyn: cap: VIII. ubi in hoc argumento explicando versabamur. Non æque tamen tum mentem *Jarchii* intelligebamus clare, uti nunc ex citatis verbis *Josephi Karo*. Unde forte pauca ad illius explicationem dicta, illi per omnia non conveniunt. Quod aliquando a nobis ipsis distinctius indagabitur. Dicimus id eum in finem, quia satius esse judicamus, ut alii id a nobis discant, quam nos ab iis. Hactenus enim V. Cl: testatus est, nendum sibi ex-

ploratum esse, quid sit פרוס על שמע *Exponere super Schemah*, vel *dividere* τὸ *Schemah.*

Cæterum cum *R. Karo* in compendium redegerit *Orach Chaiim*, adornatum a *R. Jacobo Ben Ascher*, animadvertimus ex comparatione instituta, quod *R. Jacob* non nisi aliorum verbis ex mente scilicet *Iarchii* & *Tosaphoth* de hoc ritu vel potius significatione hujus loquutionis disserat. Hęc illius verba: תנן בפרק הקורא את המגלה עומד אין פורסן על שמע בפחות מעשרה פירו' אותם שבאו לבית הכנסת אחר שקראו הצבור שמע אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר לשון חתיכה שאין אומרים אלא קצת כמנה *Docent* in Cap: Hakkore eth Hammegilla: *Non dilatant super Schemah (illi dividunt) minores decem: Interpretantur vero de iis, qui veniunt in Synagogam postquam Synagoga legit* τὸ Schemah: *Dicit vero unus ex illis Kaddisch & Barecu & benedictionem primam Iotser Oor, non vero adjicit plures, significatu præcisionis, quia non nisi pars illius dicitur. De* עבירה לפני התיבה / quod hic *Karo* adjicit, nihil extat quicquam, ut patet. *R. Iacob* igitur non ita confidenter, ut *Karo*, hanc litem determinat, quę de expositione φράσεως פרוס על שמע moveri posset, sed interpretamenta Veterum unice sequitur.

Autores verò, quibus *R. Iacob* confidit in hac expositione, sunt *R. Salomo* & Auctores *Tosephoth*, ut ex instituta collatione liquet. Patet idem ex *Annotationibus R. Karo*, qui eorum verba *obscura* esse signate asserit. Laudat verò is maximopere *Rabbenu Nissim*, qui hanc Veterum mentem clare exposuerit. Neque nos in eo fallit. Extat illius commentatio in *Alphesium*

ad

ad idem hoc cap: I I,I. §. I I I. *Megillæ*. Si id nunc ageremus, in proclivi esset illius interpretationem describere.

Sed ita actum esse ais de nostra interpretatione, quę hæc est, quod פרוס על שמע debeat verti *exponere super Schemah*, hoc est, τὸ שמע *Pericopam* Audi Israel *recitare cum iis Benedictionibus, quæ eo pertinent.* Ita quidem, fateor, primum ad aspectum videretur. Neque tamen ita res est. Quin assero Tibi, me non tantum ex vero interpretatum esse hunc loquendi modum vel consuetudinem, sed ex hoc etiam specimine te voluisse docere, quæ sæpe sit habenda fides *Salomoni Iarchio* & Autoribus τῶ *Tosephoth*, quoniam alius alium sequi atque ita alius cum alio errare solet. Intellige igitur verba illa, quæ ad expositionem hujus φράσεως in *Colbo* extant cap: XI. in דין התפלת sub finem, num ex *Tractatu Sopherim*, paullo antę citato, allegata, non vacat nunc inquirere. פורסן על שמע' פירוש פורסן מברכין כדכתיב כי הוא יברך הזבח ותרגם יונתן יפרס על דבחא *Poresin al Schemah:* τὸ Poresin *nihil aliud hic est, quam* BENEDICUNT. Sicuti scriptum est: *Quoniam ipse benedicet sacrificio:* Paraphrastes *vertit: Exponet super sacrificio.* Dici non potest, quam hic locus egregius sit & totam hanc rem nobis exponat, simul etiam vim omnem φράσεως nobis planissime declaret. Scilicet פרוס על שמע *exponere super Schemah* est ברך על שמע *benedicere super Schemah*, quæ ῥῆσις in hoc ipso negotio ad eandem rem exprimendam sæpe ab Interpretibus adhibetur. Nullus mihi succensebit, si dicam profectum id esse ex ignorantiâ puritatis Linguę Hebrææ, quod *R. Salomo*

Jarchi, quem tuto alii ſequuntur, τ' פרס cum על hic acceperit prŏ *dividere*. Rem ſcivit ex uſu, ſed τ̃ δύναμιν τ̃ φωνῆς minime aſſequutus eſt.

Sanè ipſe *Maimonides* hoc etiam nunc mihi videtur velle dicere per illa verba, quę in Commentariis ad hanc φράσιν repoſuit: ופורסין על שמע היא הפריסה וההצעה שהיא קודם קריאת שמע רוצה לומר שיסדר אדם אי יוצר ואהבה *Hæc eſt illa expoſitio & praenarratio*, (Benedictionum) *quæ eſt ante Lectionem Schemah: nimirum, quod quis ordinet* (recitet) Jotſer & Ahavah &c. *Præparationem* & *extenſionem* τȣ̃ שמע per *Benedictiones præcedentes Maimonides* intelligit per *Paros al Schemah*.

Eſt ubi verba hæc pro verbis *Maimonidis* non accepimus. Utebamur ſcilicet *Editione Minore Miſnæ Livornenſi*, a cujus altera parte extat *Commentarius Jarchi*, ab alterâ parte *Etz Hechaiim*. Putamus vero legiſſe in præfatione R. *Iacobi*, ſe hunc *Iarchio* honorem habiturum, ut ipſius Commentarium minime cum aliis mixtum excuderet ab altera libri parte. Cogitabamus igitur in *Commentario Jarchii* mentionem non poſſe eſſe *Maimonidis* atque hinc alium *R. Moſen* intelligi exiſtimabamus, *Jarchio* vel coævum, vel antiquiorem. Sed nunc ex collatione *Maimonidis* apparet hoc ipſius dictum eſſe, quod ab Autore hujus editionis per παρένθεσιν interpoſitum eſt, ut cognoſceremus eſſe, qui a *Jarchio* diſſentirent in hac expoſitione.

Factum etiam hinc eſt, ut legerimus הנעה pro הצעה. Eſt enim in hac Editione virgula ſuperior minuſculę hujus literę צ ita inciſa, ut omnino appareat

eſſe

esse ג. Neque aliter etiam nunc legeremus, si *Maimonidis* textus aliud non præciperet. Miramur vero ipsi, quod cum in lectione hujus vocis falsi fuerimus, non tamen in expositione gravius fuerimus hallucinati. Intelleximus enim *dispositionem* & *præparationem* cætus ad *Pericopam* hanc *Schemah* in fide recitandam. Muta id in *præparationem* & *dispositionem Ministri* vel cujusque alius, ad id designati, per recitationem benedictionum præcedentium. Itidem pro עין משפט lege עץ החיים. Esse vero adhuc alias hujus dicti explicationes cognosces ex *Commentario Iosephi Karo* ad Locum *Orach Chaiim*, modo citatum.

Sed vero & illud quoque proficiendum ex hoc loco est, quod עבור לפני התיבה itidem sit *recitatio benedictionum*, ultimarum puto. Suboluisse id nobis ex iis, quæ de ea φράσει vel ritu scripsimus, intelligere poteris. *Maimonides* ad *Misnam* nihil aliud habet ad τὸ עוברים לפני התיבה quam הוא שנמנה אחד להתפלל *Hoc est, quod aliquis constituatur ad orandum.* Ergo *Transire coram Arcâ* est *orare*. Sed quæ ratio est, quod id dicatur *transire coram Arca?* Diximus sententiam, ubi de eo argumento agebamus, quo vero fundamento nixi, quibusque autoritatibus Virorum Doctissimorum muniti id fecerimus tum dicemus, quando nata nobis erit commoda occasio. Scilicet injecta nobis est dubitatio per Clarissimum Virum *Jacobum Rhenferdium*, quod תיבה in hac φράσει non *arcam*, sed *pulpitum* vel *pluteum* sacrum notet, cui liber *Legis* impositus est, ante quem *Orantes stabant Synagogæ Ministri.* Proferebat vero is locum ex *Maimonide*, qui quidem minime erat obscurus, si bene meminimus,

mus, neque tamen ab omni exceptione liber. Ego vero id tantum velim dicere, extare huic sententiæ firmandę locum valde idoneum in *Minori Orach Chaiim* Tit: CLIII. §. II. Dignissimus est, qui describatur: בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולו ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ספר תורה או לוח שמעמידין עליו ספר תורה *Incolæ Civitatis, qui vendunt Synagogæ domum, poterunt ejus pretio sibi comparare* תיבה/ *quæ est Arca, in qua reponunt librum legis, aut tabula, super qua reponunt librum Legis.* Fieri potuisset, ut hic locus Viro Clarissimo latuisset, quia uti solet *Orach Chaiim* integro, in cujus textu hæc verba, quę ad explicandum τῦ תיבה faciunt, non continentur. Est hæc παρένθεσις *R. Ioseph Karo*, quæ ad expositionem dicti facit, utilissima. Hæc dicta suffecissent, nisi animus gestiisset notas nostri *Karo* videre ad eundum hunc textum commentantis. In iis verò commodum offendimus, quod ea sententia, quâ תיבה pro *pluteo* capitur, sic minimè sit communis, ut nostra illa, quâ pro *Arcâ* accipitur. Hac enim significatione τῦ תיבה ut vulgari & recepta hujus vocabuli præsupposita, addit: ופי' תלמידי הר' יונה שהלוח שמעמידין בו ספר תורה כל השנה נקרא תיבה. *Discipuli verò R. Iona ajunt, quod tabula illa, super qua librum legis per omnem annum reponunt, vocetur* תיבה. Si hoc ita est, quod nolumus negare, novum habes specimen, quod vulgus Interpretum Judæorum insigniter quoque erraverit. Sed nunc non præscindemus ansam disputationis, hoc ad argumentum movendę, si Deo placet.

CAP.

CAP. VIII.

Differitur de Auctore sententiæ de Decem Otiosis SALOMONE JARCHIO, *probaturque, cum omnes Judæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obscura illis vocis aut ritus origo est, solere frequentissimas fabulas fingere.*

AB eo tempore, quo Judæi inceperunt τὴν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ & profundissima μυστήρια, quæ in Scripturis Sanctis latent, negligere, animum suum applicuerunt ad res quasque minimi pretii magno conatu investigandas. Est de eo *Justini Martyris* locus non inelegans in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo*. Ἐὰν δὲ ὡς οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν διὰ τί κάμηλοι μὲν θήλειαι ἐν τῷ δε τῷ τόπῳ οὐ λέγονται ἢ τί εἰσὶν αἱ λεγόμεναι κάμηλοι θήλειαι, ἢ διὰ τί σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ ἐλαίου μέτρα τόσα ἐν ταῖς προσφοραῖς μόνα ἐξηγοῦνται ὑμῖν καὶ ταῦτα ταπεινῶς καὶ χαμερπῶς, τὰ δὲ μεγάλα καὶ ἄξια ζητήσεως μηδέποτε τολμῶσι λέγειν μήδε ἐξηγεῖσθαι. *Sin Magistri vestri*, (Judæo loquitur) *quamobrem cameli in hoc vel illo loco fæminæ dicantur, aut quid sint, quæ dicuntur cameli fæminæ, aut propter quam causam similæ mensuræ tot & olei mensuræ tot in oblationibus tantum sumantur, vobis explicent, atque id quidem oppido quam humiliter & expositione humi reptante, res autem magnas & quæstione dignas nunquam proferre aut interpretari audeant*, & quæ sequuntur.

Nihil certè hoc *Justini* verius. Cum enim ipse Domi-

minus Jesus Judæorum Doctoribus in os dixit, quod τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου GRAVIORA LEGIS *omitterent*, tum verò *Paulus Apostolus* in Epistolis suis ad *Timotheum* & *Titum* signate monet, ne vel ipsi *fabulas Iudaicas* (Gentiles *somnia* dixerunt) sectarentur, vel committerent, ut Auditorum suorum animi illis occuparentur. Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους (sic *Timotheo* scribit 1 cap: IV. 7.) παραιτοῦ. *Profanas & aniles fabulas devita. Tito* autem cap: I. 14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. *Non attendentes Iudaicis fabulis & præceptis hominum aversantium veritatem.*

Nullibi verò magis se prodit hæc eorum indoles, quam ubi in explicatione vel interpretatione sive rerum sive verborum versantur, quæ ignorant, vel ubi ex vocibus aut rebus student eruere quasdam suæ gentis constitutiones, quæ absque ullo fundamento Legis Divinæ sunt introductæ, sed quarum tamen fundamentum illi inde quocunque etiam modo volunt exsculpere, ne quicquam extra Mosen statuisse videantur. Posterioris hujus casus [de priore enim, qui maxime ad rem nostram nunc pertinet, mox copia erit latius differendi] occurrit nobis ex mille & mille exemplis unum, minime ignobile in Tractatu *Sanhedrin* cap: VIII. §. IV. Statuerat Legislator, ut *filius contumax & rebellis* [בן סורר] ob gravissima crimina a Parentibus suis accusatus apud Judices, lapidaretur. Lex extat Deut: XXI. 19. 20. quam si consideres nullam plane in ea ambiguitatis speciem deprehendes. Loquitur illa de quibusvis Filiis immorigeris quovis modo

modo ad Judices eductis. En tamen heic insigne specimen subtilitatis Doctorum. Illi scilicet verba Legis attentius perpendentes variis modis illam repererunt limitatam, hoc est, accusationem nihil valere, si Parentum alteruter esset *mancus*, aut *claudus*, aut *mutus*, aut *cæcus*, aut *surdus*. Sed cum nihil tale in lege extet, & cum ipsa suadeat ratio, has Legis circumscriptiones plane esse ineptas, unde, obsecro, & quo ingenii acumine eas eruunt? Id verò nobis traditur in dicto loco. Sic habet textus: *Non declaratur immoriger, si alteruter Parentum sit mancus, aut claudus, aut mutus, aut cæcus, aut surdus: Quia dicitur* והפסו בו אביו ואמו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין ואמרו ולא אלמין בננו זו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשים׃ Et apprehendent eum Pater & Mater ipsius. *Ergo ne sint manci.* Educentque eum: *Ergo non claudi.* Dicentque: *Ergo non muti.* Filius hic noster. *Ergo non cæci.* Non audit vocem nostram. *Ergo non surdi.* Bellas hercle conclusiones! Atque hujus pene indolis omnia illa statuta sunt, quæ Vindices & Zelotæ Legis nomine verarum traditionum πατροπαραδότων posteritati commendarunt. Aliud exemplum valde observandum cape ex *Cartwrigto* in Mellificio Heb: lib: III. cap: VI. Sed de priore *fabularum* genere disserimus, quas scilicet fingere solent Judæi, ubi in explicatione verborum vel rerum versantur, quas ignorare videri nolunt. Proponam potius hanc veritatem verbis *Constantini L' Empereur*, quem nullus negare ausit inter præcipuos hujus Linguæ & Antiquitatum Doctores ponendum esse. Sic ille *Annot.* in *Paraphrasin Jachaidis* in Dan: ad cap: IX. 27. LECTO-

RES OBSERVARE VELIM, JUDÆIS HOC IN MORE ESSE POSITUM, UT, SI QUANDO S. SCRIPTURÆ LOCA SINT DIFFICILIORA, EXCOGITENT FABULARES HISTORIAS, QUIBUS CONCESSIS NIHIL RESTAT DIFFICULTATIS: *quod probare e Talmudicis scriptis in proclivi est, nec negabunt, qui in* SALOMONIS JARCHI *scriptis (ubi plurima e Talmude) exercitati sunt. Similiter hic etiam fingit noster* (Jachaides) &c. Dictum egregium & verissimum, quod quemque harum literarum studiosum observare oportet. Dixerat ille idem Vir eruditus Notis in *Bava Kama*, ad cap. VII. §. VII. *Cujus e Talmude specimen aliquod subjiciendum existimavi, quod Judæorum ingenium nobis manifestè aperiet, qui non contemnendis alioqui leges suas minutiis & ineptiis depravant, & alio detorquent, quam earum primum institutum ferebat.*

Sed res cum omnibus Judæis nobis nunc non est, licet omnes hujus sive culpæ sive stultitiæ partem habeant. *Salomonem Iarchium* volumus, sententiæ de *decem Otiosis*, a *Buxtorfio* repetitæ, a V. Cl. illustratæ, Autorem. De eo id speciatim asserentem audivimus *Constantinum L'Empereur*, quod fabulas fingere solitus sit, ubi res aut vocabula ignorat, quod itidem certissimum verissimumque effatum est. Est hic *Salomon Isacides* Patria *Gallus*, urbe *Lunensis*, unde ירחי *Iarchi* dictus fuit. Illustravit inter primos [Autores enim *Tosephoth*, licet varii fuerint, ipsius ætatem non excedunt] Commentariis suis maximam Talmudis, *Misnæ* & *Gemaræ*, partem ad finem undecimi

decimi seculi post natum Christum, licet eum alii posteriorem faciant. Cæpit eam ob causam apud gentem suam magna in dignatione haberi & pretio, adeo etiam, ut autoritate nulli prisco Doctori cedat. Vocatus a vulgo fuit פרשנדתא / id est, מפרש הדת *Legis Interpres* κατ᾽ ἔμφασιν. Sic traditur in Libro *Juchasin*, unde locum transscripsit *Constantinus L' Empereur* Notis in *Itinerarium Benjaminis* p.150. Alibi adverti illum nominari ראש המפרשים והמדברים בכל מקום *Commentatorum Oratorumque omni loco & tempore Principem*, מאור גדול *luminare magnum*, & quæ plura superbiæ nomina posterior ætas finxit. Plura dicere institutum nostrum non exigit.

Hic verò tantæ apud suos autoritatis Vir non industria modo aut eruditione sua, quam illi minimè negamus, ad tantam nominis celebritatem inter suos perrexit, fortè enim haberet in iis pares ex suis contribulibus, sed vel hoc maximè nomine Gentilibus suis placuit, quod, quas in Corpore Talmudico fabulas invenit, has pro facultate sua promoverit defenderitque, & Scripturis sanctis intelligendis in Commentariis suis applicarit, quas verò ipse fictas a Majoribus non esse animadvertit, has finxerit ipse, si necessitas id videretur postulare vel si liberioris esset genii, animi etiam causa, ut videtur.

Audivimus modo id de ipso prædicantem, ut rem certissimam, *Constantinum L' Empereur*, & ferebat animus actutum progredi ad producenda exempla, quibus id Lectori demonstrem, sed, dum forte alio consilio evolvo dignissimam *Præfationem* Christophori Wagenseilii, Viri longè Clarissimi ac eruditi,

quam præmisit libro, cui Titulus, *Tela Ignea Satanæ*, incido in p. 79. ubi enarrat *Melchiorem Palentrotti* libellum *ex meris Judæorum & præcipuè* R. SALOMONIS JARCHI ABSURDITATIBUS, *ordinem librorum Scripturæ V.T. sequendo, compilasse*. Libri, a nobis nunquam visi, hæc inscriptio est a *Wagenseilio* ex Italico idiomate versa. *Collectio multorum errorum & chimærarum, quos Talmudistæ in expositione Bibliorum somniarunt, & imprimis* R. SALOMO *retulit. Ex iis apparet magna cæcitas, in quam prolapsa est gens Iudaica, quia non acceptarunt veram lucem Iesum Christum, Dominum nostrum, verum Deum Israelis.* Sed proferamus certissima & indubitata hujus nostrę assertionis argumenta.

Hæret autem in animo nostro, quod, cum Judæo quondam Doctore ad breve tempus duce uteremur in evolvendis Commentariis Biblicis & præcipue illo *Salomonis Jarchii*, multa nobis data sit ridendi copia, præceptore etiam nostro graviter id ferente, quando Commentarium *Iarchii* explicabamus ad Gen: XII. 14. Simplicissimus historiæ textus ita habet: ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד *Et accidit, cum veniret Abraham in Ægyptum, ut viderent Ægyptii mulierem hanc, quod pulcra esset*. Quid hic latet arcani? Id verò Tibi edisseret noster *Salomo*, Interpretum Princeps. Scilicet considerat in textu dici, *Abrahamum venisse in Ægyptum*, nullâ omnino injecta mentione Saræ. Quid indè? Sanè inde colligit, Abrahamum Saram inclusisse cistæ, ne pulcritudo ipsius Ægyptios in-

inflammaret. Sed quid ita? Cum in textu mox addatur, *vidisse Ægyptios Saram*, inde enim videtur patere eam *cistæ* non fuisse inclusam. Ad hanc difficultatem id comminiscitur *R. Salomo*, quod cum Ægyptii telonium exegerint cistæ, cistam magno Abrahami malo aperuerint, ac ita Saram in cistâ latentem detexerint. Hæc sententia horum verborum est. ויהי כבוא אברם מצרימה: היה לולומר כבואם מצרימה אלא לימר שהטמין אותה בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו רראו אותה *Fuit verò cum Abraham veniret in Ægyptum. Dicendum fuisset, cum illi venirent in Ægyptum* (Abraham sc. & Sara numero plurali) *Sed id nos docet, quod occultaverit illam in cista, quodque Ægyptii, cum exigerent telonium, aperuerint cistam eamque viderint.* Credas heic *Iarchio*, audacter asseveranti? Ridebis mecum scio hominis ματαιότητος & jure meritoque. Suggerebat memoria aliud etiam huic simile exemplum, ex Commentariis ad Gen. cap. IV. in Historiæ *Lamechi* interpretatione. Sed præterquam quod id prolixius est, video *Simeonem de Muys* in *Variis* suis *Sacris* illud minime præteriisse. Referam tantum ipsius ἀποφωνήματος ad citata *Iarchii* verba. *O miram apocalypsin, nihil enim ejusmodi rerum in sacro Codice! --- Sic ludunt interdum Hebræi in interpretandis sacris literis, sibique, modo utcunque se expediant, omnia licere arbitrantur. Quanto satius esset a sacris literis abstinere manum, quam eas si tractes, eo pacto habere? Religioso silentio adoranda potius in iis tot incognita μυστήρια, nec semper curiosius perscrutanda.* Credas illos in *Talmudis* interpretatione non tentare,

quod in Scripturę tractatione adeo sibi arbitrantur esse pulcrum?

Minore molestiâ id referemus specimen, quod Doctissimus *Musius* itidem observavit ad Gen: XXXIII. Enarrat ibi Historiographus sacer, quo pacto *Iacob* cum uxoribus liberisque suis fratri suo Esavo obviam processerit. Præscripsisse vero dicitur *Jacobus* familię suę hunc ordinem, ut, præmissis agminibus *Ancillarum* cum Filiis suis, sequeretur *Lea cum Filiis suis* & ultimo loco agmen clauderet *Ioseph cum Rachele.* Quę hic difficultas, cum tota narrationis series valdè sit perspicua? Hæc scilicet est, cur cum *liberi* dicantur sequuti fuisse matres Ancillas & Leam, cur, inquam, *Iosephus* matrem dicatur præcessisse? *Ecce Tibi*, sic *Muysius*, *RASI* (R. Salomo Jarchi) *tantopere laudatus Doctor, qui dignam* capite tribuum Israelis, *ita enim a suis honoris ergo indigitatur, profert conjecturam, dum Iosephum pudicitiæ matris consulere voluisse divinat. Sic enim dixisse apud se:* אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדו ואעכבנו מלהסתכל בה *Mater egregiâ est forma, ne fortè sceleratus Esau ad eam adjiciat oculos stabo ex adverso illi, impediamque, ne illam comtemplari liceat.* Acutè! cum *Iosephus* tum *septem* vel *octo* annorum puer fuerit, ut *Muysius. Ridicula, ait, & fatua ista conjectura est.* Verissimè.

Cognosce etiam hominis genium ex rationibus, quas ad cap: XL. amplectitur, delictorum *Pincernæ* & *Pistoris* Pharaonis, qui eidem cum *Iosepho* carceri erant inclusi. Ita *Salomo* noster, ut cum citatum video ab

Cl.

Cl. Heidegero Exercit. xx. §. xi. in Genes. זה נמצא זבוב בפיילו פוטרי שלו וזה נמצא צרור בגלוסקן שלו *Peccatum in eo consistebat., quod inventa fuit musca in poculo & lapillus in tortâ panis. Peccatum*, sic subjungit Doctissimus *Heideggerus, tanto Theologo dignum!* Quem non piget harum ineptiarum? Neque tamen ulla fere pagina biblica est, in qua similes nænias & futilitates non offendas.

Veniam tamen rogo, ut unum mihi liceat subjungere documentum ex *Annotationibus* ipsius ad Num: III. I. Textus biblicus ita sonat: ואלה תולדות אהרון ומשה *Hæ sunt generationes Aaron & Mosis.* Sequuntur deinde nomina Filiorum *Aharonis.* Quid hic novi noster *Isacides?* Sic ait: ואינו מזכיר אלא בני אהרן ויקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. *Mentionem facit textus generationum Aaronis & Mosis, & tamen memorantur unicè nomina Filiorum Aaronis: sed & hi appellantur Filii Mosis, quia Moses eos Legem docuit, unde discimus, omnem illum, qui Filium socii sui Legem docet, in Scriptura eo haberi loco, ac si eum generaßet.* Siccine vero? Ignoravit scilicet vel ignorare saltem hoc loco voluit *R. Salomo*, ת' תולדות frequenter *res gestas* in Scripturâ notare, non vero proprie dictas generationes. Belgę nostri quam accuratissime: **Verstaet door geboorten** het verhael **niet alleen van eenige Personen Mose en Aaron / maer oock van het gene onder hen door Godts ordinantie sigh heeft toegedragen.**

Vides, mi Lector, Autorem hunc ubi in Scripturarum

rum interpretatione versatur, quarum Dei gratiâ intelligentia Christiani nos illi minimè cedimus, tanto cum studio & consilio nos sæpenumero fallere, ut putares illum credidisse, hoc sibi demandatum negotii esse, ut res sacratissimas ludibrio exponeret. Credin' verò adeo illum se ipsum exuere vel ita nullam rationem habere indolis suorum contribulium, quibus æquè ac sibi studuit placere, ut in expositione *Talmudis*, ubi copiosior occasio suppeditatur fabulas sectandi, idem non fecerit frequentissimè? Animum inducas, inquam, *Salomonem Iarchium*, ubi ansa dabatur, datur autem in Talmude frequentissima, fabulis fingendis in interpretatione Talmudis operam non dedisse, cum in commentariis suis in Scripturam, quæ fabulis fingendis occasionem nullam præbet, omni paginâ figmentis animi sui indulserit? Quod si verò id accipis, negare autem nullus eorum potest, qui *Talmudi* intelligendo incumbunt, quid Tibi, obsecro, facilius occurrit, quam hominem, ad figmenta e vocibus cudenda valdè proclivem, cum vocem בטלנים in *Misna* offenderet & *Gemara* præciperet eos ad Synagogam pertinere, commentum esse, τὺς עשרה בטלנים *Decem homines esse omni tempore in Synagoga præsentes & a Synagoga sustentatos?* Si ab ipso fictum esset omne hoc negotium occasione vocis בטלנים/ quod factum fuisse nolo asseverare, sed fieri potuisse statuo, nihil equidem egisset adeo a natura genioque suo alienum, ut non alibi idem centies & millies fecerit. Quin immo tantum abest, ut ea propter incurramus in reprehensionem, quod *Iarchium* absque fabulis Veterum aliquid asseverantem

tem tuto non sequamur, ut potius hoc ipso hæc sententia *de Decem Otiosis* nobis debuerit esse suspecta, quod *Iarchium* Autorem habeat.

CAP. IX.

Rationes aliæ promiscuæ adferuntur, ex circumstantiis petitæ, quæ sententiam Jarchii *de* decem Otiosis *videntur convellere. Sententia* Rabbenu Nissim *de* Decem Otiosis *repetitur, atque ex eá quædam N.T. loca illustrantur.*

ARgumenta, quibus inducti sumus *Jarchii* fidem suspectam habere in testimonio de *Otiosis Decem*, vel petita sunt ex testimoniis aliorum Autorum hebræorum, quos *Jarchio* derelicto aliud ab ipso sensisse evicimus, vel a consideratione Autoris ipsius, quem hominem valdè fabulosum fuisse superiore capite ostendimus, vel denique ex rationibus variis, quas circumstantiæ cum textus tum vero loci & temporis suppeditant. Priora absolvimus, restat ut ultimum nunc agamus, quando demum liberum erit in alia argumenta exspatiari, quod nobis jucundius, Tibi vero, Bone Lector, gratius fuerit.

Vir Cl. mecum disputans de *Septem Lectoribus*, quos ego conjeceram ad *Otiosos* decem in Vetere Ecclesia pertinuisse, ita instituit. *Solent Hebræi*, ait, *quoties aliquid in patriis ritibus statisque sacrorum ceremoniis est novatum, illud sedulo annotare, ejusque novationis causam, tempus, occasionem, aliasque circumstantias curatè addere & memoriæ trans-*

mittere posterorum. Hæc verò cum in chartam conjiceret, qui fieri potuisset, ut non percepisset, hanc positionem suos *Otiosos Decem* planè turbare, omnesque suas asseverationes priores vanas atque inutiles reddere, si nimium suo in me fervori non dedisset. Scilicet si hoc verum est, quod in multis verum esse nullus inficiari ausit, Hebræos adeo diligenter annotasse, si quid in sacris rebus sit novatum, ejusque novationis causam, tempus, occasionem, aliasque circumstantias constanter adscripsisse, redde mihi rationem dico ex Veteribus Hebræorum scriptis, quo tempore tales *Otiosi*, quales tu in Synagoga extitisse statuis, esse desierint, quo tempore, inquam, hæc novatio in Synagogâ acciderit? Redde causam, aio, cur, cum *Otiosi tales*, quales tu statuis, a Judæis Veteribus judicati sint summoperè necessarii in quoque cætu majore, qui *centum & viginti homines* efficiebat, cur, inquam, tales Otiosos nunc non alant, cur tales Otiosos dudum non aluerint, cum eadem nunc sit ex tuâ sententia necessitas ac olim, & cum plurimi sint cætus, qui *Otiosis aleudis* abunde sufficiunt? Iterum dico, redde hujus variationis ex tua ὑποθέσει rationes, &, si eas reddere non possis, (reddere verò non modo nullas potes sed ne fingere quidem) fatere alterutrum, hoc est, aut tales in Veteri Synagogâ, quales tu tibi formas, otiosos minime extitisse, aut falsam te adhibuisse ὑπόθεσιν, quando meam de *Lectoribus septem* volebas convellere conjecturam.

Si animus nobis est hoc argumentum paulo diligentius excutere & clariori lumini exponere, apparebit illud

illud pro nostra sententia quam evidentissime concludere. Statuit V. Cl. cum *Jarchio* in Vetere Synagogâ *decem Otiosos* summopere fuisse necessarios, ne Synagoga esset vacua, modo sufficeret cœtus *Otiosis* alendis. Patet ex ratione addita, *Otiosorum* horum ex Hypothesi Viri Cl., quam ubique φυλάτ]ει, unam eandemque omni tempore omni loco in omni cætu majore alendorum esse necessitatis causam. *Otiosi* tamen tales, quales format V. Cl., nulli nunc in Hebræorum Synagogis reperiuntur, ut ut ex ὑποθέσει V. Cl. sequatur, eos nunc æque esse necessarios ac fuerunt olim. Verum quid ita? Constat enim Judæos observantissimos esse priscorum rituum & consuetudinum, earum maxime, quas justa ratio suadet. Constat insuper ex sententia V. Cl. eos diligenter notare mutationis cujusque minimæ tempus & rationes. Quoniam verò mutationis novationisque hujus, quo tempore, quo loco, quas ob rationes facta fuerit, ne ulla quidem apud Veteres mentio extat, immo cum e contra ratio doceat ex Hypothesi, eandem eorum, quæ fuit olim, etiam nunc esse necessitatem, quid dubitamus concludere, tales *Otiosos* in Vetere Synagoga nullos extitisse? Quod si enim in Vetere Synagoga suis officiis ob rationes adeo ponderosas legitime essent functi, causa dari potest nulla, cur deinceps munere suo moti & e Synagogis omnibus ejecti essent, quoniam ex ὑποθέσει V. Cl. ratio necessitatis una eademque esse perseverat. Attendat in posterum V. Cl. ne nobis, a se ad pugnam sollicitatis, arma sua in manus det, eorumque ictibus quibuscunque se ipsum incaute exponat, quod jam semel iterum-

que fecit. Nos ipſi tantæ ſecuritatis congreſſorem nolumus.

Conſideremus amplius, quod ſi *Otioſi decem* tales ſint homines, quales illos Autores poſteriores cum *Iarchio* fuiſſe tradunt, tum ratio nulla poſſit dari, cur præciſe in *Oppidis majoribus* fuerint requiſiti. Scilicet *Civitas illa* dicitur *Magna* in Miſna Talmudica, in qua ſunt *Otioſi decem.* Sed ſanè *Otioſi* tales *decem* in Civitatibus minoribus magis fuiſſent neceſſarii, ac in majoribus. Etenim, quia in *Minoribus Civitatibus*, ſi quis poſt recitatas a Synagoga preces ſacrum conclave ingrediatur, juſta erat ſuſpicio plures non adfuturos ob numeri membrorum Synagogę paucitatem, ita in Civitatibus Majoribus varię eæque frequentiſſimę naſci poterant occaſiones, quę ſimul plures ſacris ſtato tempore celebrandis arcerent, qui hora precum prætcrlapſa in unum de novo coire ſuæque in Deum ſtudio & pietati poterant ſatisfacere. Colligo hinc, minores cætus ejuſmodi *Otioſos decem* multo majore jure ſibi poſtulaſſe, quam *Majores*, quia, inquam, in Majoribus Civitatibus defectus abſentium facili negotio compenſabatur, in minoribus non item. Quoniam nihilominus *Otioſi* cætibus Majoribus adſcribuntur, cogita cum animo tuo, an *Otioſi Decem* tales ſint homines, quales Autores poſteriores delineant.

Notandum præterea eſt, uni tantum *Civitati Magnæ*, quæcunque tandem illa fuerint, *decem* attribui *Otioſos*. De *viginti*, *triginta*, vel ſi mavis, binis aut trinis *Otioſorum* ſocietatibus in duabus aut tribus Synagogis nihil quicquam in Veterum monumentis legis.

gis. Pone nunc in plurimis majoribus Civitatibus plurimas extitiſſe Synagogas. Ad ſtuporem uſque [ecquis enim credat?] percipimus ex Gemarâ Codicis *Megillæ* Talmudis Hieroſolymitani ad cap: III. Hieroſolymis fuiſſe *Synagogas quadringintas & octoginta numero.* ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים *Quadringintæ & Octoginta Synagogæ fuerunt Hieroſolymis.* Extat idem in *Cetuvoth* & *Gittin*, licet variato numero. Locus obſervatus eſt *Seldeno* in *Prolegomenis* ad libros de *ſucceſſionibus* in *bona defunctorum* & *Ligtfooto* Centur. *Chorog.* Matth. *præmiſſâ* cap: XXXVI. quem eundem ex *Babylonico* prolatum *elegantem & inſignem* dicit V. Cl. fortè quia elegantem atque inſignem fabulam docet, ex varietate relationis ſatis perſpectam.

Fuerint verò Hieroſolymis *quadringentæ* Synagogę, dic mihi, num in unâ an verò in omnibus *Otioſi* fuerint conſtituti? In pluribus enim fuiſſe non dices, quia rationem reddere nullam potes, cur hæ Synagogæ *Otioſis* gaviſæ ſint, aliæ iiſdem caruerint. In una ais? Sed ſic fruſtra fuerint, cum ob Civitatis amplitudinem tum vero maximè ſecundum Hebræorum regulas, quia ſua cuique Civitatis membro Synagoga erat, quam eum oportebat frequentare. In omnibus igitur fuiſſe concludas, quia una eademque in Synagogis omnibus *Otioſorum* καθ' ὑπόθεσιν ratio eſt & cauſa. Sed ſic numerare poteris *Hieroſolymis* quondam quater mille & quadringentos *Otioſos* extitiſſe, ex Synagogarum ærariis ſuſtentatos, quod quam ſit dictu ridiculum me tacente quivis intelligit.

Amplius asseritur in *Codice Talmudico*, cœtui *cuique centum & viginti hominum* interesse debuisse *decem Otiosos*. Locus est in *Sanhedrin*, fol: 17. a *Seldeno* illustratus, alias a nobis adductus ad sententię nostrę confirmationem. Tu verò in animum tuum inducas, hoc voluisse Veteres Hebræos, ut ex exiguo *centum & viginti* hominum numero *decem* omni die præsentes se stiterint in Synagoga *Otiosos*, cum tantum in finem, ut, si cæterorum membrorum aliquod deficeret, illum defectum hora precum lapsa possent supplere? Si quis ita statuat, simul statuat, Veteres Hebræos Rempublicam paucorum hominum, valdè imprudenter ordinasse, quoniam satius est, ut in ea omnes commoda boni publici pro facultate sua promoveant. Quis vero dubitet, quin quavis alia re magis communi Civitatis causę prosint *decem* ex viginti & centum hominum cætu, quam ut in Synagoga *Otiosi* plane & *desides* omni die sedeant nullo subinde bono & commodo. Sed & quis animum inducat credere, Veteres Hebræos, qui omnes parcimonię studuerunt, rarissimè autem stipendia distribuerunt, voluisse posteritati suę commendare, *centum & viginti* homines *alere* debere *decem* suis sumptibus, (de Synedrio viginti & trium nihil nunc affirmo) ut ex iis lucrum valde exiguum caperent & rarum.

Quin & hoc mecum perpende, quanta in eo sit absurditas, si dicas, *decem homines* ad id unice in Synagoga & Civitate altos sustentatosque esse, ut desides & Otiosi omne vitę suę tempus tererent, cum de die ipsis reliquum fuerit tempus laborandi, æque pene

pene ac *Iudicibus*, *Ministris* ac *Senioribus* Ecclesię. Hoc illud est, ad quod Lectorem meum, si nugis his tantum dare cupit, maxime velim attendere. Tempora precum *matutina* & *vespertina* fuerunt stata juxta ipsorum Constitutiones. *Matutinæ* preces ad horam quartam diei, [horis ab exortu solis numeratis] secundum *R. Judam* extendebantur, tolerabantur tamen usque ad meridiem. *Vespertinæ* vel potius *pomeridianæ* ab hora nona & dimidia usque ad ultimos quinque diei quadrantes extendebantur, tolerabantur verò usque ad occasum Solis. Siquis id scire cupiat accuratius, consulat is *Samuelem Petitum*, Virum longe Clarissimum, *Miscel. sacr.* lib: I. cap: xv. & *Humphridum Prideeauxium*, Doctissimum Virum in Notis ad cap: II. *Constitutionum Maimonidis* De *Donis pauperum* & præcipue ad cap: IX. *Maimonidis* Libri de *Regibus*, qui loca singula huc pertinentia ex *Maimonidis Hilchoth Tephilla* recenset & explicat. Medio igitur tempore, quod inter statas precandi horas labebatur, diebus profestis [festis enim preces duplæ hoc est addititiæ habebantur respectu habito ad sacrificia duplicata] Synagogę minime frequentabantur, ac proinde licitum cuique erat rem suam domesticam vel publicam curare. Judices ad Collegia sua, [confer *Seldenum* de Syned. lib: II. cap: x. §. II.] Magistri ad Scholas, Seniores forte ad mercaturam properabant, Minister ipse Synagogę in commodum familiæ suæ laborabat, quapropter hi omnes a V. Cl. numero *Otiosorum* excluduntur. Soli hi *Otiosi decem* sunt, quos eo quoque tempore supervacuo in Synagogis sedisse V. Cl. dicere

cere non audet, & quos tamen etiam tunc *Otiosos* esse debuisse, hoc est, cum nihil in Synagogis, quod agerent, haberent, turpi tamen se otio & desidiæ dedisse, immo dare se debuisse pergit asseverare. Concedit Judicibus, Senioribus Ecclesię, Rectoribus Academię, immo concedit τῷ חזן & שליח צ׳ *Ministro* & *Angelo Synagogæ*, quem tamen semper Synagogę negotia curare oportebat, sua exercitia, labores, negotia. Dicere non sustinet, omni die *Otiosos* in Synagogâ sedisse, quia pars erat diei, qua ipsis nihil in Synagoga negotii erat, & nihilominus negat ipsis honestissimas occupationes Civiles, quas in Personis cæteris, maxime sacris, tolerat. Sanè si animo ipsius non sederet τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, nescio, quo pacto in animum possit ducere, *Salomoni Jarchio*, homini fabuloso, tantum heic tribuere, quantum vix ullus suorum contribulium.

Adjiciamus rationem ex *textu* depromptam *Talmudico*. Etsi verò ille tribus aut quatuor verbis constat, suppeditabit nihilominus, quod ad rem præsentem adferri meretur. *Quænam est Civitas magna?* (sic rogatur in textu) *Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi*, פחות מכאן הרי זה כפר *si his sint pauciores, ecce villa est.* Quid inde? Id sequitur, ni fallor, fuisse *Civitates* sive *cætus*, (Hebræos enim τὸ עיר ita passim capere in his dictis ex sequentibus, εἰ θέλει ὁ Θεός, manifestum evadet) in quibus pauciores, quam *decem*, *Otiosi* extiterunt. Confer id, si placet, cum sententiâ *Jarchii*. Ea hæc est, quod *Otiosi decem* ad id fuerint necessarii, ut quivis serius citiusve Synagogam ingressus possit præstare precum sacerrimarum reci-

recitandarum officia. Sed verò huic usui non sufficiunt in Synagogis *quinque, septem, octo Otiosi*. Faciliorem equidem facere possent quinque sex septem *Otiosi* expectationem illius, qui serius accedebat, sed verò tollere incommodum minimè poterant. Credin' verò Veteres Hebræos, si unquam ita inepti fuerunt, ut *decem homines, desidiæ* & *ignaviæ* consecratos, in Synagoga aluerint, a quibus tamen commodum, licet exiguum, haurire poterant, eo usque etiam otium aut ignaviam amasse, ut tres, quatuor, quinque, *Otiosos* instituerint, incommodo tollendo minime pares? Sed torqueamus idem hoc argumentum ad aliam partem. Si *Otiosos* ad id institutos ais, ut officia precum, a sero venientibus recitandarum, juvent, dic, cur *decem Otiosos* sustentare voluerint? Utique sufficiebant *novem*. Si quis enim serius aut citius accederet, quam par erat, is ipse *decimus* erat atque numerum supplebat. Neque enim *undecim* requirebantur sed *decem*.

Denique hoc summopere mirari subit, cur hos homines *decem ignavos* & *desides* in Synagoga esse velit. Sint *Otiosi*, hoc est, a curis mundanis soluti. Non negabo. Sint omni die & hora in Synagoga. Si ita placet, id nunc non disputabo, neque concedo tamen. Sint usui sero ad precandum accedentibus. Hoc quoque largiar. Sed quo jure iis negantur officia in Synagogis præstanda? Hoc enim ad nos pertinet. Cum τῷ חזן *Ministro* Synagogæ cura Synagogæ sit demandata, cum is omni die & hora Synagogæ negotia debeat procurare atque hinc tantam diei partem, quantam tu Otiosis assignas, in Synagoga debeat terere,

cum ad hoc ab universa Civitate institutus sit & stipendio accepto sustentetur, cum hic ipse *Chassan* possit esse e numero *Decem Otiosorum*, hoc est, precaturos sacras formulas adjuvare, eccur tu eum excludis? An fieri potest, ut existimemus, Judæos Veteres adeo luxuriosos fuisse, dicam verius, dementes, ut, quod *unus* a Synagoga stipendio donatus agere poterat absque ullo suo incommodo, cum eodem verò commodo cœtus, hoc etiam præter ipsum alii demandarint? Profecto, quanto ego hanc rem magis volvo atque revolvo, tanto videtur id mihi ab omni sana ratione alienius, ut homines statuamus in Synagoga Veteri *ignavos decem*, qui officiorum in Synagoga præstandorum, quę perplurima erant, nihil egerint quicquam, cum nihil omnino obstet, quo minus eadem illa officia illis æque ac aliis demandata sint.

Vidimus saltem in præcedentibus, Rabbenu *Nissim* ejusmodi *Otiosos* noluisse. Is omnes eos בטלים *Otiosos* dixit, qui, quod ipsi agerent rerum in Civitate nihil admodum habentes, mane & vesperi sacris constanter adhæserunt. Hujusmodi etiam homines pios & Deo devotos in nostris Ecclesiis plurimos habemus. Tales dico, qui rerum mundanarum curis & negotiis aliis vacui, licet ad id minimè obstricti, licet minime ea propter stipendium merentes, concionibus cæterisque sacris exercitiis frequentes intersunt. Dici solent a vulgo: **Pylaer-bijters.** Huc respicit, quod in Apostolorum *Actis* est cap: II. 46. Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτερῦντες ἐν τῷ ἱερῷ ὁμοθυμαδὸν. *Et quotidie* PERDURANTES *concorditer* IN TEMPLO. Belg. **Dagelijcks in den Tempel volherdende,** Idem *Lucas*

Lucas id ita exprimit in Evangelio ſuo cap: XXIV. 53. Καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. *Et erant ſemper in Templo Deum celebrantes & laudantes.* De Apoſtolis loquitur. Hebraice dicas: והם תמיד בהיכל / quod ſi mutes in בית הכנסת eandem φράσιν habes, quam Commentatores in deſcribendis *Decem Otioſis* adhibent. Compara etiam, quod de *Anna* dicitur cap: II. 37. Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. *Ipſa autem vidua quaſi annorum octuaginta quatuor* NON RECEDEBAT A TEMPLO, *jejuniis ac deprecationibus ſerviens Deo noctem atque diem.* En *Otioſam* ſecundum ſententiam *Rabbenu Niſſim*, ſupra allegatam! Hujuſmodi *Otioſorum*, ſultis, Principem conſtituamus *Davidem*, qui Pſalmo toto LXXXIV. de talibus *Otioſis* cecinit. Sic habet *verſus quintus.* אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך *Beati ſunt, qui habitant in domo tua, etiam atque etiam celebrabunt te.* Belgæ: **Sy prijſen u geſtadelijck.** Si tales *Otioſos* cum Rabbenu *Niſſim* intellectos velit V. Cl. noſtro etiam arbitrio liberum ipſi erit a noſtra ſententia recedere. Putamus tamen cum *nomen* בטלנים tum etiam deſcriptionem *Maimonidis* ſupra allegatam plura dicere, &, quod magis eſt, *Ligtfooti* ſententiæ favere. Hæc deinceps ordine luſtranda erunt. Recordetur modo Lector, hanc eſſe ſententiam *Ligtfooti*, quod per *decem Otioſos* decem homines *literati*, commodis Synagogæ intenti, ſint intelligendi.

CAP. X.

Quâ potestate vocabulum בטל OTIARI *in Hebræorum Scriptis veniat, ex commissionibus Eruditorum Virorum* Johannis Seldeni & Christophori Wagenseilii *eruitur. Quantum terminatio* ן *in voce* בטלן *valeat, disquiritur.*

EO nos tandem tractationis nostræ series duxit, ut in potestatem significationemque ipsius vocis בטלן paulo diligentius anquiramus, dispiciamusque an, quod Vir Cl. rotunde negavit, ea merum tale Otium notet, quod honestas occupationes & negotia excludat omnia, in publicæ rei commodum instituta. Sic, inquam, Vir Cl. statuit. Hæc ipsius verba sunt: *Quemadmodum etiam Hebræorum nemo, quod hic in genere monemus, neque cum hos* OTIOSOS *describunt, quemquam eorum commemorat, qui a* Cl. Ligtfooto *adducuntur, neque cum ex professo de* JUDICIBUS &c. *agunt eorum ullus* בטלן *appellatur.* Quam heic præstitisset modestius scripsisse!

Vox בטל apud Hebræos notat *Otiari*, hoc idem, quod Græcis τὸ σχολάζειν & ἀργεῖν *vacare, cessare, abstinere ab opere*. In Biblico contextu rarius extat. Extat tamen Eccles. XII. 3. ובטלו הטחנות *Et molitrices cessant*, otiantur. Belg. Stille staen. Græci. ἤργησαν. In ea parte Scripturę, quę Chaldæa est, frequentius reperitur. Ezræ IV. 24. בטלת עבידת בית אלהא *Opus domus Dei cessavit*. Additur: והות בטלא

בטלא & *intermissum est.* LXX. rursus: ἤργησε & ἦν ἀργῶν. In *Paraphrasibus* verò *Chaldaicis* summâ illius copia est significatu nunquam variato. Id unum ex iis observabimus, quod & in *Lexico Chaldaico* observavit Doctiss. *Coccejus*, quodque ex locis perplurimis, a *Buxtorfio* allegatis in *Lexico suo Majore*, constat, respondere ut plurimum τὸ בטל in versionibus Chaldæis τῷ שבת / quod apud Hebræos *quiescere*, *opus intermittere* notat.

Præter hæc invenimus *Christophorum Wagenseilium*, Virum optume eruditum, in Libro suo, cui titulus, *Tela Ignea Satanæ*, alia plane occasione agentem de genuina hujus vocis notatione, eatenus etiam hanc significationem urgere, ut statuat, per hoc vocabulum solere designari in Hebræorum Scriptis *cessationem atque intermissionem* alicujus operis si non perpetuam, saltem valde diuturnam & plurium ad minimum annorum. Est ipsi disputatio cum summo *Seldeno* de constitutione Synedrii Hebræorum tempore destructionem Hierosolymorum præcedente. Est *Seldenus* ea sententia, quod quando in Hebræorum scriptis asseritur, *quadraginta annis ante excidium orbis cessasse judiciorum Capitalium* [בטלו דיני נפשות] *cognitionem* in Republicâ Israelis, id non ita stricte sit accipiendum, ac si plane non sedisset postea unquam Synedrium Magnum in *Conclavi Gazith* & *cætera Synedria* (dependebat enim juxta scita Talmudica sessio minorum Senatuum a majore hoc) illis quadraginta annis officio suo plane functa nulla essent occasione, quia signate in *Tosephoth* traditur, quod subinde לצורך שעה quando singularis quæ-

dam opportunitas & neceſſitas idem exigebat, Senatus hic revocatus ſit in priſtina ſua ſubſellia, ſed quod per illam φεράσιν indicetur *negligentior coactio* Synedriorum, ita ut plurimam ſaltem temporis partem hæc Synedria ab officiis ſuis abſtinuerint, non verò in totum illa intermiſerint. *Nemo, ſic Seldenus* lib: II. de Syned. cap: xv. *quidem Ebraicis literis paulo verſatior neſcit, verbum* בטל *tam* impediri, ceſſare, intermittere, *quam* ſufferre *aut* auferre *denotare. Ita tamen, ut ablatio ejusmodi ſignificare commode poſſit temporaneam ceſſationem ſolummodo ſeu intermiſſionem, aut in deſuetudinem abitionem, non juris omnino ſeu rei ipſius deletionem. In threnis legitur,* זקנים משער שבתו *Presbyteri defecerunt de portis, ubi* Chaldæus: סביא מתרע סנהדרין איתבטלו *Seniores ex porta Synedrii ceſſarunt. Id, quod etiam in hac, quæ præ manibus eſt, re ſit manifeſtiſſimum ex Gemarâ Hierosolymitanâ, &c.* Mentem ſuam *Seldenus* prolixius explicat. *Wagenſeilius* verò modo laudatus, ὑπόθεσιν Viri Clarisſimi negans, ideoque autoritatem τ͂ *Toſephoth* non hercle vanis argumentis fretus elevans, hanc quoque Viri Cl. aſſertionem negandam ſibi ſumpſit. *Etenim,* ita repetit, *cum* בטל *dicunt Talmudiſtæ, ferè ſemper ceſſationem omnimodam & vix eam, quæ eſt longiſſimi temporis, multumque ultra quadraginta annos ſe porrigit, ſignificant, nedum, ut eam, quæ intra hunc terminum varias admittit intercapedines, velint intellectam. Sufficiat provocare ad ſolum ultimum caput Miſnæ in* Sota, *ubi toties phraſis repetitur:* בטלו אורים ותמים *Ceſſarunt Urim & Tummim.*

בטלו

בטלו מושלי מושלים *Cessarunt, qui populum erudiebant parabolis.* בטל כבוד התורה *Cessavit gloria Legis.* Reperias hæc apud *Wagenseilium* dicto libro p. 325. 326.

Non est, quod me ipsum huic disputationi, quæ ad me non attinet, immisceam, quodque ὑπόθεσιν Præclari *Wagenseilii* oppugnandam mihi sumam, quippe non intelligo, illam causam meam præsentem vel prodere vel juvare. Exempla, quæ Vir Clarissimus in lucem produxit, minime sunt obscura, neque negari posse existimo, vocem בטל longe frequentissime *prolixam cessationem* & *diutinum otium* alicujus sive rei sive Personę significare in Hebræorum scriptis. Notari tamen velim, quantum ex his rebus ego percipio, hunc significatum vocabuli, quem *Wagenseilius* urget, non latere in potestate ipsius vocis בטל/ sed in rebus earumque circumstantiis, de quibus vocabulum בטל usurpatur. Constat id inde, quia ante monuimus τῷ בטל apud Chaldæos respondere τῷ שבת apud Hebræos. Cæterum τὸ שבת æque de *otio* & *quiete* horę, ac de quiete diei, mensis, anni & annorum sumitur, ut ex Hebræorum monumentis constat. Quid ni igitur בטל eadem ratione de *quiete* diei, anni, quam annorum ac longissimi temporis, in se spectatum, capiatur? Sanè Auctor *Tosaphoth*, a *Seldeno* adductus, a Viro Clarissimo refutatus, si in re erraverit, quod nunc nunc ago, voci בטל/ quæ in *Gemará* habetur, hanc vim minime inesse credidit, quod si enim id credidisset, utique *Gemaræ* textum ea, ut fecit, ratione non fuisset interpretatus. Sed præter hæc, certum fiet ex sequenti disputa-

tatione nostra, Scriptores Hebræos ת' בטל adscribere *vacationibus* Judicum cujuscunque etiam temporis spatii, unde evidentissimum erit, vocem בטל subinde (non negem tamen Viro erudito, rarius) etiam de *otio* non admodum constanti & perpetuo, sed de laborum intermissione (hoc enim vult *Seldenus*) accipi.

Formatum verò est ex hoc vocabulo בטל nostrum בטלן / quod non *Otiosorum* modo, sed, ut rectè V. Cl., *otio*, cujuscunque tandem indolis & cujuscunque spatii temporis, *deditum* notat, quod non inutile erit propius intelligere.

Terminatio nominum in ן- apud Hebræos vel *substantivorum* vel *adjectivorum* est. Substantivorum exempla sint כבשן *Fornax*. בירן *Palatium*. קרבן *Oblatio*. שלחן *Mensa*. In his vero litera נ adjecta non alium videtur habere usum, quam quem vulgo *Heemanthicæ* habent literę, quarum litera נ una est, hoc est, ut ad formationem nominis nudè concurrat, significationi nullam potestatem adjiciens. In adjectivis res magis est dubia, speciminis loco adducam duo hæc רענן & שאנן. Sanè videtur ת' רענן plus significare, quam *virens* & שאנן quàm *tranquillum*. Major quædam vis significationis iis omnino inest. Usurpatur ת' רענן in Hebrea Lingua de iis arboribus, quę perpetuò virent vigentque, ת' שאנן vero de iis hominibus, qui non tantum *tranquilli*, sed suarum rerum plane securi sunt eique tranquillitati se totos dedunt atque mancipant. Εμφατικοτέρως tamen est ת' שלאנן / quod semel apud Jobum scriptum invenitur.

Sed

Sed quicquid hujus fuerit rei, Hebræi posteriores pluribus longe & distinctioribus indigentes vocabulis, quam quę Hebrææ Linguę reliquię, in sanctis Scripturarum monumentis reservatę, suppeditant, deinceps ea *adjectiva*, per quę non tam actus præteriens, quam habitus & qualitas, ut ajunt, subjecto suo inhærens (תוארים *formas* Grammatici Hebræi dicunt) exprimebatur, terminata voluerunt in ן./ Fecerunt id eo consilio, ut *adjectiva ejusmodi* a *participiis*, quę hoc quoque significatu in Scripturis promiscuè veniunt, distinguerentur. Profeci id ex *Glassio*, qui si Doctorum Virorum ullus Grammaticę Hebræorum peritissimus fuit lib: III. Tract. I. Cap. I. *Hebræorum verò Doctores*, ita ille, *ejusmodi nominibus, quæ in sacris literis a participiis non sunt distincta, ad eorum discrimen literam* ן *in fine addiderunt*, ut חומסן *fraudator*, כועסן *iracundus*, גוזלן *raptor*. Allegamus verò hanc sententiam *Glassii* eo lubentius, quia, ubi commodum erit, ex ea manifestum faciemus, ת' חזן/ quod V. Cl. ab alia radice, quam Hebræi Lexicographi, quos sequuti sumus, deductum voluit, huic regulę convenienter flexum esse, ad quod V. Cl. minime attendit. Usu etiam tum veniet, quod Cl. *Glassius* de distinctione flexionis & significationis vocum גונב & גנב observavit. Sed suo quæque tempore, ne Lectorem rerum plurium minimi momenti confusione turbemus. Applicemus, fultis, quę dicta sunt hactenus de vocabulo בטלן & concludamus id notare hominem *Otio deditum consecratumque*. *Otium* vero intelligitur quodcunque & cujus-

N cun-

cunque temporis, quod ante indeterminatum reliquimus. Sed id ipsum est, quod nunc ulterius nos oportet prosequi.

V. Cl. in universâ suâ disputatione hoc præsupposuit, inculcavit, iterum iterumque repetiit, בטלן ני significare *Otiosum*, qui nihil omnino rerum ageret, cujusque *negotium* esset *otiari*, hoc est, nihil agere quicquam, ab omni opere abstinere, immo *Otiosos* eum in finem ali, ut ab omni opere prorsus abstineant, nulli alii rei quam soli *otio* intenti. Cl. vero *Ligtfootus* existimavit quondam, vocem בטלן *Otiosum* quidem significare, sed ejusmodi *Otiosum*, qui mundanarum rerum nihil quærit, agitque, quales apud vulgum *Otiosi* habentur, qui se ipsum rebus sacris & Divinis, publica tam sacra quam civilia spectantibus, devovet dedicatque totum, quique hoc agendo Synagogę & Academię ædificandæ pro omni suâ facultate inservit. *Literatum* voluit, qui omne, quod habet reliquum in vita temporis, studiis publicis privatisque impendit, mundanis curis, quibus cæteri de vulgo homines semper impliciti sunt, vacuus & liber. *Non quod quilibet*, verba ipsius recenseo, *decem ex Israele constituerent Synagogam, sed ubicunque sunt literati decem* & studiosi Legis *vocabantur hi* בטלנים Viri otii, *qui non pro desidibus aut* otiosis *sunt habendi, sed quibus (utpote qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) vacavit res Synagogæ tantum curare.* Ex sequentibus vero constat, illum inter hos *Otiosos* numerare, *Judices Triumviros*, Academię & Synagogę Rectores, Interpretes, Ministros, & Diaconos.

Ex hac *Ligtfooti* ſententia priorem partem adoptavi, quia veriſimillima ac rationi valde conſentanea apparebat, & ipſius autoritate *Maimonidis* roborata. Conceſſi ſcilicet ſuam *Ligtfooto* σχολάζοντες בטלנים *homines literatos* ſignificare. Poſteriorem partem, hoc eſt, Judices, Diaconos, Academiæ Rectores ad conſtituendam Synagogam concurriſſe atque inter Synagogę membra *decem* referendos eſſe negavi, atque etiamnum nego. Vir Clariſſimus vero ſcribendi quæſita occaſione *partem quoque priorem* ſibi negandam putavit. Ut vero fidem ſuis faceret dictis majorem, non id tantum Lectori voluit perſuadere, quod *Decem Otioſi* in Hebræorum Scriptis alio ſenſu acciperentur, quod ſuffeciſſet inculcare, ſed eo etiam progreſſus audaciç eſt, ut aſſeveraverit Lectori, vocem בטלן *Otioſus* nullo in loco apud Scriptores Hebræos hominibus literatis ſtudioſiſque, *Judicibus* puta, Miniſtris Synagogæ vel quibuscunque aliis devotis ſacratisque Perſonis applicari. Intereſt tuâ, mi Lector, ſcire, qua confidentia & temeritate id ſcripſerit Vir Clariſſimus, ne ſi quid aliud ex controverſis capitibus huic ſimile pari pertinacia ab ipſo aſſeveratum vel hoc in ſcripto vel quocunque alio offenderis, ea Viri Clariſſimi fiducia illico capiaris aut turberis, oſtendemus enim cum bono Deo; Virum Cl. hic admodum infeliciter contra *Ligtfootum* diſputaſſe. Sed & Vir Cl. cum ex hoc exemplo tum ex aliis, in progreſſu diſputationis noſtræ producendis, diſcat, modeſtius in diſputando adfirmare, quæ minime explorata habet. Licitum ipſi erit, noſtro etiam arbitratu affirmare, ne-

gare, limitare, quę placita erunt, sed ea semper modestię prudentiæque ratio ab ipso observetur, ut, ubi deinceps melius instructus fuerit, sententiam mutare pudori non sit, ut quidem hoc in negotio evenit. Assertio, quæ capitis hujus initio collocata est, quantum valeat, nunc disputemus.

CAP. XI.

Adstruitur cum ex celeberrimo testimonio Benjaminis Tudelensis *tum aliis ex locis*, Judices, Præfectosque Scholarum *apud Hebræos Autores dictos esse & dici potuisse convenienter significationi vocis* בטלנים Otiosos. *De* שכר בטלה mercede vacationis *disseritur*.

DEmonstrare incipimus contra audacem Viri Clarissimi asseverationem, quæ est, vocem בטלן nunquam hominem *literatum*, publicis sive sacris sive civilibus vacantem, apud Scriptores Hebræos significare ex luculento illo testimonio, quod Vir Cl. tandem sed nimis sero deprehendit, atque ex *R. Benjaminis Tudelensis* Itinerario ad calcem Libri sui produxit, non alium in finem, ut existimo, quam ut testatum faceret Lectori, si id forte a nobis aut alio fuisset adversum, hoc idem a se, licet nimis sero, visum esse.

Asseveraverat, ut vidimus, HEBRÆORUM NEMINEM, *cum ex professo de* JUDICIBUS *aut* PROFESSORIBUS *agunt*, *eorum ullum* בטלן OTIOSUM *appellare*. Committe, obsecro, cum hoc

hoc afferto verba *Benjaminis Tudelenfis* in fuo *Itenerario*, verfo & notis illuftrato a *Conftantino L' Empereur*. Sic ille de *Bagdade* Urbe. p. 70. Cæterum *Bagdadi mille ferme Judæi degunt, qui tranquillitate & quiete fruuntur, immo gloriâ magnâ fub maximi Regis imperio: inter quos etiam fapientiffimi funt* וראשי ישיבות מתעסקים בתורת משה *& Confeffuum primores*(ACADEMIARUM RECTORES) *in lege Mofaica occupati.* DECEM *in ifta Civitate funt* ישיבות CONSESSUS. [Academiæ & Synedria] *Et fummi Synedrii caput M. Doctor Samuel Filius Eli, caput, inquam, eminentiffimi Synedrii. Præfectus* (סגן) *Levitarum eft fecundi caput. D. Daniel tertii Synedrii Præfes eft. D. Eleazar focius, Præfes quarti Synedrii. D. Eleazar Filius Tfema Ordinis Procurator, cujus Genealogia ad beatum Samuelem Prophetam reducitur, caput five Præfes eft quarti Synedrii. D. Hafdia, Scholafticorum* (חברים Sociorum) *decus fexti Synedrii Præfes. D. Haggæus Princeps feptimi Synedrii. D. Ezra Octavi. Doctor Abraham appellatus Abou Tabir* (*Pater Sanctus*) *noni Synedrii caput. Denique D. Zacchæus Filius Buxtanæi generalis eorum quæftor, Præfes eft decimi Synedrii.* Subjungit, ad quod quin animum advertas tuum, mi Lector, noli committere
הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר
אלא בצרכי צבור ובכל ימי השבוע הם דנין לכל אנשי
הארץ היהודים חוץ מיום ב׳ שבאים כלם לפני הרב שמואל
ראש ישיבת גאון יעקב ועומד עם העשרה בטלנים ראשי
הישיבות לדון לכל הבאים עליהם וגו׳ HI OTIOSI

DICUNTUR, *quia non occupantur ulla in re, quam in necessariis populi negotiis.* ATQUE OMNIBUS ISTIUS REGIONIS JUDÆIS JUS DICUNT *singulis diebus septimanæ, excepto die secundo, cum omnes conveniunt ad R. M. Samuelem caput Synedrii, quod eminentiâ Jacobi nomen habet, ipseque* CUM DECEM ILLIS OTIOSIS *Synedriorum capitibus adest, ut omnibus promiscuè accedentibus jus dicat.* Perseveras nunc dicere, quod nullus Hebræorum, quando de *Judicibus* aut *Professoribus* agunt, eorum ullum בטלן *Otiosum*, aut eos pariter בטלנין *Otiosos* vocet, cum *Benjamin Tudelensis* nobis Academias & Synedria Bagdadensia descripturus expressis verbis tradat, eorum præfectos Judices & Professores Ordinarios בטלנים *Otiosos* nuncupari? Si hoc amplius urgere vellem testimonium, id agerem, quod illi faciunt homines, qui medio die Solem lucere probant.

Sed desiderabis, ut opinor, intelligere, mi Lector, quid consilii ceperit Vir Clarissimus, quando in hunc insignem locum, licet nimis sero, incidit? Revocasse sententiam priorem putes fortasse? Atque ego id ab ipsius candore expectaveram, quia semel iterumque in his dissertationibus errores suos, quos *jocularios* vocare solet, notat atque corrigit. Non improbamus id factum, quin potius laudamus celebramusque, quippe quod ingenui ac liberalis animi documentum est. Hoc unum modo miramur, quod illi, qui suæ infirmitatis se habere optumam conscientiam testatum facit, minima etiam, ut putat, errata in fratre suo ita studiose sectari & acriter castigare volupe sit.

Ve-

Verum heic loci, ubi ingenuitate summoperè opus erat, hoc laudato consilio suo minimè utitur. Rationem ignoras? Sanè si hoc dictum suum revocasset, palam fecisset Lectori, omnia, quæ in præcedentibus tanta cum animi sui contentione a se erant adseverata, totiens totiensque repetita & inculcata, lubrica esse & incerta. Etenim si hoc solummodo concedas, quod vocabulum בטלנים de hominibus *literatis* Synagogarumque Præfectis usurpetur in Hebræorum Scriptis, nullus adeo ineptus homo erit, qui *decem homines* pigros, nihil prorsus operis agentes, ab Hebræorum cœtu altos sustentatosque crediderit, & non Ligtfooto potius quam *Salomoni Jarchio* homini vano & ad ineptias fingendas credendasque formato consenserit. Sed videamus, quid agat?

Initio quidem fatetur *hanc descriptionem Otiosorum ab ea, quam dedit, vehementer multis modis differre*. Optumè, hoc enim verissimum clarissimumque attendenti Lectori est. Quid porro? *Historia Benjaminis accuratius expendenda erit, & videndum, an si vel omnia vera essent*, ait, *nobis ullo modo adversentur, & secundo, an unquam tales Otiosi Bagdadi vel alibi usquam fuerint*. Nos cum ipso videamus, an tanta polleat videndi aut non videndi facultate, ut ubi omnes idem vident, ille idem vel non videat vel aliud videat.

Etsi concederemus, sic primo excipit, *Bagdadi temporibus R. Benjaminis ejusmodi decem Otiosos fuisse, quales ille describit, id nihil nostræ explicationi obesse potest. Nostri enim Otiosi, de quibus hactenus egimus, longè alius generis sunt & ab his, de*

quibus R. Benjamin, toto cælo diversi. Nos hactenus egimus de י׳ בטלנים של בית הכנסת *decem Otiosis Synagogæ. Hi verò, de quibus R. Benjamin, nihil minus sunt, quam Synagogæ, in quâ ipsis nihil negotii, sed ad Academiam & Forum pertinent: ceu qui non rebus Synagogæ vacant, sed institutioni Academicæ jurique dicundo.* Siccine putas te elapsurum, Vir Clarissime, statum quæstionis & controversiæ nostræ penitus mutando? Non disputo tecum, an R. Benjamin alios *Otiosos* describat, quam quos tu descripsisti, id enim longe verissimum, at tibi itidem adversissimum est, sed an vocabulum בטלן apud Hebræos unquam de *Professoribus Academiæ* aut *Judicibus* Civitatis vel in genere quibusvis Viris, publico bono vacantibus, usurpetur. Hoc negasti. Testimonium contrarium habes. Fac nunc, obsecro, adseverationi tuæ fidem, vel revoca dictum, & agnosce ea omnia, quæ tanta cum animi tui fiducia disputasti, incerta admodum & lubrica esse. Hoc ni egeris, te minimè dimittam.

Quod verò insuper ais, longe alterius generis *Otiosos* esse, quos *R. Benjamin* describit, hoc tantum abest, ut causam tuam juvet, ut potius eam manifesto prodat. Quorsum enim tui *Otiosi* ab iis *Benjaminis* diversi sunt? Ideone, obsecro, quia *Benjamin* vim vocis בטלנים non intellexit & non minus in rei quam vocis traditione insigniter mentitus fuit? An verò ideo, quia tu ad genuinam significationem vocis בטלן non penetrasti, atque adeo *Otiosos* nobis alios descripsisti, quam quos Autores Hebræi cognoverunt? Prius sanè non dixeris, postquam autoritatem fidem-

que

que Autorum Hebræorum adeo extulisti & explicationibus vocum Hebræarum, ab ipsis profectis, summa religione adhærendum esse, me docere, Lectorique tuo persuadere voluisti. Posterius igitur heic obtineat, quia *portento simile fuerit* te Autore, *R. Benjaminem* in Synagogâ natum atque eductum usum vocum, in gente sua usurpatarum, minime intellexisse, Te verò, Christianum hominem, eundem bene atque accurate tenere. Intellexerit itaque R. *Benjamin*, in Synagoga natus atque educatus, vim vocis בטלן / tum verò tu graviter per omne tuum scriptum erraveris. Quę consecutio si Tibi non arrideat, desine posthac fundamenta substernere demonstrationibus tuis, quę ad levissimum pedis motum vacillant.

Quos verò *Otiosos Benjaminis* a *suis Otiosis* plurimum discrepare statuit V. Cl. eos cum nostris amicissimè conciliamus. Scilicet בטלנים dicimus *omnes homines*, qui sive sacris sive civilibus rebus ad publici egregii commodum *vacant*. Hi si in Academia (בית מדרש) aut *Synedrio* (בית דין) collocentur, vocantur בטלנים של בית דין *Otiosi Synedrii* vel בטלנים של בית מדרש *Otiosi Academiæ*, si verò Synagogę assignentur, dicuntur בטלני׳ של בית הכנסת *Otiosi Synagogæ*, quales ad distinctionem a cæteris *Otiosis* Judicii aut Academię intelligendos esse significarunt Gemarici suâ nota ad *Misnam Megillæ*. Ut verò hi בטלנים *Benjaminis Præfecti* erant *Academiis & Synedriis* vel *Societatum minorum Moderatores* agebant, ita nos *Præfectos* & *Ministros Synagogæ Otiosis Synagogæ* annumerandos decrevimus.

Alterum, quod excipit, hoc est, quod R. *Ben-*

jamin hic *vel falsa vel sibi non satis comperta tradiderit, vel ea minus feliciter & distinctè explicuerit.* Ita ne verò Vir Clarissime, tandem suspecta Tibi incipit esse Hebræorum Scriptorum fides, quam, ubi e re tua erat, tantopere deprædicasti? An ea nunc incipis audacia esse, ut *Benjamini Tudelensi* in historicâ narratione, a gente suâ receptâ, cujus contrarium testimonium nullum profers, fidem neges, cum ante *Salomonis Jarchii*, ejusdem farinæ hominis, fidem Lectori tuo magno conatu volueris obtrudere? Quid ita varias? Scilicet dicebat *Salomo Jarchi*, quæ in rem tuam erant, quę lubenter dicta cupiebas. Quę eadem quando non dicit *R. Benjamin*, subsistis, hæres, ad animum revocas, Judæos fabulosos esse, minimè iis in omnibus esse credendum. Quę si cogitasses prius, ratio fuisset nulla, cur hypothesin tuam de *Decem Otiosis* ita animose ursisses.

Sed sit ita. Fefellerit nos R. *Benjamin* Tudelensis, cujus ego Patronum agere nolim. Verum sit, illum oculos mentesque Auditorum suorum fabulis voluisse pascere, hoc ad disputationem præsentem minime spectat. Negatum mihi est, Hebræorum Scriptorum ullum vocem בטלן pro homine *literato*, Academię Ecclesię aut Synedrii commoda procurante, accipere, hoc vocabulum ullibi eo significatu apud ipsos extare. R. *Benjamin* verò ait *Bagdadi* decem Cætuum Academicorum Præfectos, juri dicundo constitutos, vocatos fuisse בטלנים *Otiosos*. Falsum fuerit, quod *R. Benjamin* asseverat, hoc tamen verum manebit, quod nobis sufficit, *R. Benjaminem* vocem בטלן/ ut nos eam volumus acceptam, usur-

usurpasse, quod ipsi in animum venire non potuisset, nisi ea ætate vocabulum בטלני eo usu fuisset frequens.

His dictis, detinet Lectorem occasione eorum, quę in Libro *Juchasin* de eadem Civitate *Bagdade* referuntur, a *Constantino* autem *L' Empereur* adducta sunt in *Notis ad Benjaminem*, quæ non displicent, sed ad rem præsentem, quæ ventilatur, nihil attinent.

Tandem verò in fine hujus contentionis, ubi ipse, quæ adduxerat, nequaquam satisfacere perspexit, *istud summum*, ait, *inde rectè colligi poterit & concludi, usum vocis* בטלנים *vel Otiosorum tandem sequioribus seculis a Judæis Babyloniis ita ampliatum esse, ut ea præter Veterum morem etiam Doctores Academicos, eosdemque Judices fuerit complexa.* Hoccine *summum* inde poterit colligi tuo judicio, Vir Clarissime? Meo judicio id ad *minimum* inde colligi potest, quod tamen si colligis, tum collectionem facis priori tuæ sententiæ adversissimam. Colligis utique vocem בטלנים *sequioribus seculis* apud Babylonios præter Veterum morem Judices & Professores complexam esse, cum ante disertissimè asseveraveris, nullum scriptorum Hebræorum absque ulla temporis distinctione vocabulum hoc sensu accipere.

Sed quænam, obsecro, hæc sunt, quæ memoras *sequiora secula*? Vixit enim *Benjamin seculo duodecimo*, quod *Constantinus L' Empereur* docet in Notis. p. 134. Constat idem ex Chronologis Hebræis. At vero *R. Salomo Iarchi*, cujus autoritatem tu fun-

damentum ſententiæ tuæ ſubſtraviſti, initio *ſeculi duodecimi* mortuus eſt. Immo *Benjamin* Tudelenſis iter, quod per Galliam inſtituit, memoriæ mandans, ita omnino loquitur de hoc *Salomone*, ac ſi eo tempore adhuc fuiſſet ſuperſtes. Sanè *Conſtantinus L' Empereur* haud aliter commodius hanc ſolvere novit difficultatem, quam dicendo, *Benjaminem, dum Judæorum Magiſtros aliosque in iſtis Civitatibus, quas deſcribit, commemorat, non tantum ſuo tempore viventes recenſere, ſed eos quandoque, qui obierant.* Sis vide illius Annotationes ad p. 6. quæ extant p. 150. Sed cum ex ipſo conſtet *Ganzio*, quam ſæpè pauca Judæi certo habeant explorata de fatis præcedentium Doctorum, quid flagitii eſſet ex narratione Benjaminis Hiſtorica concludere, *Salomonem Iarchium* & *Benjaminem* eodem vixiſſe tempore, quod tamen nemini obtrudi poſſe ſatis ſcio.

Sed ſit ita. Fuerit inter eos paucorum annorum diſtantia & intervallum, vixerunt nihilominus, ut conſtat, uno eodemque ſeculo. Quod ſi vero, Vir Clariſſime, Tibi placet ſententiam tuam ſidei R. Salomonis inædificare, quid vitio nobis vertis, quod nos R. Benjaminis teſtimonio fidamus, ejusdem farinæ hominis? Immo quid crepas, ſignificationem vocis בכ̇ן *ſequioribus ſeculis*, per quæ ætatem *Benjaminis* intelligis, præter morem Veterum fuiſſe mutatam, cum *Salomonis Iarchii*, ejusdem ætatis hominis, teſtimonio ita mordicus ac tenaciter adhæreas? Vin' vero ſcire, quid ego *ſummum* ex dicto *R. Benjaminis* colligam? Hoc ſcilicet, quod apud Judæos Babylonios, qui omni ævo habiti ſunt juris Hebraici

&

& consuetudinum priscarum peritissimi, reservatus fuerit genuinus significatus vocis בטלן qui apud *Occidentaliores*, per dissipationem in alia loca longo tempore a studiis alienatos, periit, quodque ea propter ea sit verissima vocis בטלן notatio, quam *R. Benjamin* nobis tradidit sua ætate apud Babylonios obtinuisse, nostræ sententiæ & explicationi in Archisynagogo datę convenientissimam.

Sed an satis non erat semel impegisse? Sic iterum in his ipsis responsionibus V. Cl. *Unde facile est perspicere olim in Academiis & tribunalibus nullos fuisse, qui* Otiosi *dicerentur, quemadmodum etiam cum de tribunalibus ex professo agitur, judices non tantum non dicuntur* Otiosi, *sed ab iisdem etiam distinguuntur, ut ex* Codice Sanhedrin *liquet*. Siste heic rursus gradum, Benevole Lector, & ostendam Tibi, *Judicibus* in ipso muneris sui exercitio adscribi בטלה *Otium & vacationem*, quod si ita est, quis negare præfractè sustineat, Judices perpetuos eo nomine בטלנים *Otiosorum* insigniri posse & debere, quod V. Cl. negare perseverat, licet jam semel expressissimo testimonio *R. Benjaminis* ad pudorem usque convictus. Sic legimus in decisionibus *Rabbenu Ascher* in Sanhedrin ad Cap. I. §. x. הדיין יכול לקבל שכר בטלהו ממה שבטל במלאכתו כדי לדון *JUDEX potest accipere mercedem vacationis suæ* (OTII SUI) *eo quod cessare ab opere suo debuit, ut judicio intentus esset*. Si lubet, adi ipsam disputationem *Rabbenu Ascher* in commentario suo. Nos describemus potius clarissima verba *Josephi Karo* in *Choschen Hammispath*. Cap: x. §. v. הנוטל שכר לדון כל דיניו

שדן בטלים אלא אם כן ידוע שלא נטל מהם שכר ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו מותר *Si quis mercedem judicandi ergo acceperit, omnia ipsius judicia inania sunt* (worden voor nul verklaert) *veruntamen si satis fuerit perspectum illum nullam accepisse mercedem, sed solam vacationis suæ* (OTII SUI) *compensationem mercede aliquâ esse factam, id licet.* Ea vero *merces OTII Judicis* [בטלת שכר הדין] ita porro describitur. כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו לדון ואמר לבעלי הדין תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה והוא שיקבל משניהם בשוה *Sicut, si quando certum notumque opus ipsi* (Judici) *peragendum est ea hora, quâ eum oportet judicare, & tum dixerit partibus litigantibus, rependite mercedem, quæ operis hujus præstationi æqui valeat, a quo nunc cogor cessare, si, inquam, tum a partibus litigantibus opera illa redimitur ex æquo, hæc dicitur merces vacationis.* Sed vero nôn admissa est ejusmodi *merces vacationis* in Judicibus, nisi omnibus pateret, rem verè ita se habere, judicemque vere alicujus operę jacturam pati, quod si res posita esset in incerto, tum id omnino fuit prohibitum, quod inde etiam discere est.

Recolligamus, sis, quę pro nostra opinione adstruenda & V. Cl. assertionibus refellendis ex his locis facere possunt. Negavit *Judices* appellari בטלנים *Otiosos*, vel, quod, ni fallor, idem est, *Judicibus in actus sui exercitio* adscribi בטלה *Otium* iis locis, ubi Hebræi Scriptores expresse de Judicibus agunt. Producta nunc loca sunt ex iis libris, ubi Hebræi argumentum de *Judicibus* pertractant. In iis locis

cis vero signate id tempus, quod *Judices* impendunt *actui Judicii*, vocatur בטלין *Otium*. Apud nos non minus vulgato vocabulo. **Vacatie.** Vides itaque, Vir Clarissime, novo argumento probatum, quod de novo negasti. Si enim tempus, quo Judices *vacant suis rebus*, vocatur *Otium*, cecur Judices, perpetuo in majoribus Civitatibus his *rebus VACANTES* non dixeris בטלנים OTIOSOS? Vel ego magis *cæcus* quam talpa sum, vel probatum est, quod a V. Cl. negatum erat.

Cæterum non id modo, quod ad præsentem disputationem de *Judicibus* pertinet, ex his testimoniis concluseris, sed hoc etiam, quod usui hujus vocis minimè adversetur, *aliquem simul vacare & operari*. Τὲς בטלנים *vacantes homines* [σχολάζοντας] significare, semper tenuimus, sed *vacantes* literis, ac necessitatibus Synagogę, quod vulgo *Otiari* est. Id vero idem in *Judicibus* consideramus ex adscriptis testimoniis. Dicuntur illi בטל *cessare*, sed, quo pacto, an ergo in universum a negotiis omnibus abstinent? Minime vero. *Cessare* & *vacare* dicuntur, quando minime *vacant*, id est, judicio suo valde intenti sunt.

Quin vereor, ne Nobilissimi *Wagenseilii* sententię aliquid ex consideratione horum locorum decedat. Statuit, ut vidimus, contra *Seldenum*, vocem בטל continuatam longi temporis quietem denotare. *Seldenus quietem vacationemque* intermissam, non continuam, defenderat. Ejusmodi vero significationem videtur hoc vocabulum habere in locis modo allegatis, in quibus breve etiam temporis spatium, judicio dicen-

cendo destinatum, vocatur בטלה *Otium*. Sic eodem modo sumi videtur in *Paraphrasi Chaldæâ* ad Exod. XXI. 19. Statuit ibi Legislator, ut, qui noxam alteri intulerat, moram operis, quam illa noxa passus erat, rependeret. Moses ita exprimit: רק שבתו יתן *Tantummodo compensabit moram neglecti operis*. Chal. בוטלן עבידתיה *Cessationem Operis sui*. בוטלניה *Cessationem suam*. R. Salomo. ביטול מלאכתו *Cessationem operis sui*. Non hic *cessatio longi temporis*, sed qualiscunque brevis aut longa, continua aut intermissa intelligitur. Sed hæc disputatio nostra non est.

CAP. XII.

Insignis ex Josepho *locus producitur, in quo mentio* τῶν ἀργοπόρων *Otiosorum, cujus versiones variæ expenduntur. Nomina* Principum & Seniorum *populi, quæ apud* Josephum *extant, has occasione notantur.*

OPtumam dignissimamque rem præstiterimus, si quem significatum vocis בטלנים nunc probatum dedimus ex *Benjamine*, eundem etiam vindicare possimus ex *Josepho*, Scriptorum Hebræorum omnium, quos habemus post Scripturæ Autores & Paraphrastas, vetustissimo. Non dissimulabo verò spem aliquam mihi affulsisse ex *Libro* IV. de *Bello Judaico* cap: IX. ubi in hunc modum scribit. Νυκτὸς ᾗ ὁ Ἰωάννης ὡς ᾔδει μιᾶς περὶ τῇ πόλει Ῥωμαίων οὔσης φυλακὴν τὸν καιρὸν ἁρπασάμενος οὐ μόνοις τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας ἀλλὰ καὶ τῶν ἀργοπόρων συχνοὺς ἅμα ταῖς γενεαῖς ἀναλαβὼν

 ἐπὶ

ἐπὶ ἱεροσολύμων ἔφυγε. *Ruffini* hæc est versio. *Nocte autem Johannes, cum nullas Romanorum excubias circa oppidum videret, arrepta occasione non solum his, quos circa se habebat armatos, sed etiam senioribus plurimis cum familiis abductis in Hierosolymam fugiebat.* Narratur in contextu *Josephi* ejusdemque parte, a nobis citata, *Johannem*, insignem seditionum Autorem, in *Giscalâ* urbe a *Tito* fuisse obsessum: Petiisse a *Tito*, ut *Sabbathi* die urbem invadere aut conditiones deditionis præscribere desineret, quia dies ille ex Patria lege destinatus erat otio: Tito liberaliter concedente de nocte σὺν τῶν ἀργοτέρων συχνοῖς fugisse ex Civitate Giscala versus Hierosolymam.

Nos in hac narratione nihil aliud scire desideramus, quam quid sibi velit vocabulum ἀργότεροι. *Ruffinum* audivimus vertisse per *Seniores*. Belgica vetus sed valde corrupta editio habet. **Met vele upt den Oudsten**. Nupera versio Gallica Doctissimi *Arnaldi*. *Quelques-uns des principaux habitans avec leurs familles.* Versiones hæ non admodum differunt, verum tamen non videntur satisfacere voci ἀργότεροι, quæ significare debet, si propriè accipiatur, OTIOSOS. Sed operæ pretium est, id paulo pressius considerare.

Ἀργὸς apud Græcos *triplici* gaudet significatu, uno tamen proprio & familiari. Proprius & familiarissimus ille est, quo sumitur pro *Otioso*, quasi ἀεργὸς esset ἀεργὸς *absque opere*. Hoc sensu acceptum est in hoc ipso capite *Josephi*. Ὡς ἀργὴ πάντων αὐτοῖς ἐστιν ἡ τῆς ἑβδομάδος περίοδος. *Quomodo ultimo hebdomadis*

 die

die ab omni omnino opere otiari statutum ipsis sit. Præterea notat *album* & *velocem*, sed rarius. *Velocem* denotare contraria significatione, Docti Viri docent. Repugnat enim τῇ ἀργίᾳ *otio ac pigritiæ* velocitas: Sed quando ἀργὸς *album* notat, tum id derivandum ab vocabulo ἀγλαὸς per multam mutationem & transpositionem. Factum id inde dubio procul, quia Autores illi rationem nesciverunt has duas maximè diversas significationes conciliandi. Mihi omnino placet, quod ex Viro quodam Doctissimo, quicum hunc locum conferebam, intellexi, utrumque hunc minus frequentem significatum τῷ ἀργὸς *albus* & *celer* petendum esse ex communi illa notatione, quâ ἀργὸς capitur pro *Otioso.* Sanè nihil ineptius est quam credere, Parentes nostros, Linguarum Principes & Autores, uni voci duas contrarias significationes dedisse, quæ ad unam communem revocari nequeant. Hoc etenim si egissent, tum quidem res, quas per notationes nominum distinguere cupiebant, misere confudissent. Quicunque igitur varii vocum significatus, iique, ut ad primam speciem apparet, maximè sibi invicem contrarii producuntur sive apud Hebræos, sive Græcos, illi ad unam notionem communem omnes, si studium ac industria adhibeatur, potuerunt revocari. Nos id olim in Hebræorum vocum plurimis meminimus præstitisse; quarum specimina, si vacat, dabimus. Hujus verò suę sententię de hac voce ἀργὸς *Vir Clarissimus* ipse rationem dabit, immo jam dedit.

Quocunque verò modo sumatur τὸ ἀργὸ περὶ hoc in loco, puto, loquendi speciem satis esse notabilem,

maxi-

maximè vero, si capiatur pro *Otiosis*, ut nobis hactenus persuasum est. Cum enim *Josephus* sæpe de *Senioribus* & *Primoribus* populi agat, quos heic ex sententia Interpretum describit, non animadverti tamen, illum hac voce ἀργοτέρων alibi uti. Fieri etiam potest, ut ego, qui longo tempore *Otii Otiosorumque* non admodum magnam curam habui, non satis diligenter & circumspectè quælibet *Iosephi* loca expenderim. Observavi alias ex *Iosepho* vocabula δυνατοὶ *Potentes*, Bel. Jud. lib. II. cap: XIV. γνώριμοι *Spectati*, cap: XV. ἄρχοντες, *Principes*, cap: XVI. γεραιοὶ *Seniores*, cap: XXV. οἱ τοῦ δήμου προεστῶτες *Præfecti populi*, lib. IV. cap. V. οἱ ἐν τέλει. *Qui in summa apud populum dignatione sunt* lib: III. cap: VII. οἱ γεραιοὶ τοῦ δήμου *Seniores populi*. lib: III. cap: XVI. οἱ πρῶτοι *Primores*. lib: V. cap: III. οἱ προύχειν δοκοῦντες *præcellentes*. lib: III. cap: XVI. οἱ προύχοντες *Præstantiores* Ant. *lib.* XX. *cap.* VII. secundum distinctionem Latinam. His inquam vel vocibus vel phrasibus utitur *Iosephus*, quando de spectatis populi Senioribus, Civitatumque Rectoribus disserit. Quo verò pacto contingat, ut heic, ubi ex mente Interpretum eandem rem exprimere vult, voce ἀργοτέρων utatur, id puto considerationem nostram summopere mereri.

Si ἀργὸς hoc in loco pro *albo* accipias, tum ἀργότεροι essent *candidiores*, vel *candidati*, nobilissimi scilicet urbis Giscalensis incolę. Putandum esset, si alicui hæc versio placeret, vocem hanc reducendam ad Hebræam חורים / quę *albos*, id est, *nobiles* notat, tu *candidatos* dicas, quia חור vi derivationis a חרר potius *candidum*, quam *album* significat. Di-

cuntur illi apud Græcos propria voce λευχείμονες, Latinis *albati*. Interpretibus Græcis LXX. ἐλεύθεροι, ἔνθιμοι, ἄρχοντες. *Josepho*, ni fallor, εὐγενεῖς & εὐγενέστεροι.

Sed Viri optume in his literis eruditi, amici nostri, quos hoc super loco consuluimus, existimarunt, nimis peregrinam & quæsitam esse hanc interpretationem. Commodius futurum arbitrabantur, si aut *Otiosi*, ut ego cupiebam, aut *veloces* & *celeres* intelligerentur, in quod posterius eorum alter inclinabat.

Quod igitur ad posterius illud interpretamentum attinet, id omnino ejusmodi est, ut accipi mereretur, nisi duo obstarent, quæ æquo animo hactenus non potuimus superare. *Alterum* est, quod hic significatus vocis ἀργὸς valde sit infrequens, quodque non videatur vero simile, *Josephum*, cum rem notissimam dicere vellet, voce valde infrequenti & contrario significatu usitatissimâ usurum. *Alterum* verò, quod ex contextu narrationis constet, eos, qui ex Civitate Giscalâ noctu aufugerunt, celeres velocesque viros multam partem non fuisse. Etenim refert *Josephus*, plura eorum millia a militibus Titi interempta fuisse. Præterquam quod una cum iis fuerit ὄχλος γυναικῶν καὶ παιδίων *mulierum puerorumque cohors*. Ne dicam, *Josephum* τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας *quos circa se habebat armatos* expresse ἀπὸ τῶν ἀργοτέρων distinguere.

Concludimus non superesse commodius hujus vocabuli hoc loco interpretamentum, quam quo sumitur pro *Otiosis*, qui longe frequentissimus & familiarissimus idemque proprius vocis usus est. Sed verò, qui

qui hi *Otiosi*, obsecro, & quam ob rationem ita dicti? Fuisse hos, quos *Iosephus* ἀργοπῆρες dicit, *Seniores* & *Præcipuos urbis Rectores* ex versionibus ante adductis datum fuit percipere. Sane ex contextu satis perspicuum est, τοὺς ἀργοπῆρες eos esse, qui cum *Johanne* faciebant, urbemque Giscalam moderabantur, præcipui urbis incolæ, ἀπὸ τοῦ δήμου distincti. Populus eos vocat τοὺς νεωτερίζοντας *res novas molientes*, hoc est, seditionis autores & Principes. Principes item Civitatis, ad quos hæc cura pertinet. Sed quid eos nuncupet *Iosephus* ἀργοπῆρες *Otiosos*? Quoniam ex divitiis opibusque suis vivere & sustentari poterant, ideoque necesse non habebant perpetuo & servili opere vitæ suæ alimenta quærere, ac proinde vel Civitati vel Ecclesiæ regendæ constituebantur. *Hoc agere* apud vulgum *Otiari* est. Sic existimo. Si cui aliud idque melius suppetat, id nobis etiam autoribus in medium proferat. Sed si quis in his, quæ ego attuli, possit acquiescere, is mihi simul concedat, eam significationem ꝧ בטלנים / quam nos urgemus, verissimam esse, quippe quæ autoritate *Iosephi* (ἀργόπηροι enim idem esse, quod בטלנים nullus, opinor, negare ausit) confirmetur.

CAP. XIII.

Voces Græcæ σχολάζειν, σχολαῖος, σχολὴ, ἀργὸς, ἀργεῖν. *Latinæ* Otiari, Otium, vacare. *Belgicæ*, **Ledigh zijn / Sigh beledigen** *cum Hebræis* בטל *&* בטלן *comparantur ad dilucidationem significationis vocis* בטלן *a* Ligtfooto *propositæ & a nobis defensæ. Illustrantur autem hac occasione varia Sanctæ Scripturæ loca.*

TErminari hic facile paterer nostram contentionem, nisi ex usu vocis *otiari* & *vacare*, in aliis celebribus Linguis frequenti, & simul ex explicatione *Maimonidis* sententiam nostram, sed quid nostram dico, quę priscorum Judæorum est, multum promoveri intelligerem.

Nimirum in aliis Linguis Græca, Latina, Belgica etiam nostra usu venit, ut voces σχολάζειν *Otiari*, *vacare*, **beledigen** / non significent *meram quietem*, in qua nihil omnino rerum agas, sed *quietem* ab ordinario suetoque munere, aut potius cessationem ab ejusmodi opere mundano, quo vulgo homines in commodum conservationemque familię suę in Civitate se solent detinere. τῶν οἰκείων ἔργων ἀργίαν cum *Platone* dixerim. Hujus ordinis sunt homines *literati* & *studiosi*, quales solent esse Præfecti Civitatibus, Academiis & Ecclesiis. Quoniam enim vulgus eos non videt operi servili & mundano adstrictos, quoniam, inquam, considerat vulgus, eos cura rerum, quas ipsi sectantur inter homines, ad vitę suę alimenta & con-

conservationem sibi procuranda, relicta, talibus se detinere negotiis, quibus magnam inesse molestiam minime arbitrantur, quæque, quando illi agunt, dicuntur *otiari*, hinc eos omnes, qui ejusmodi vitę rationi destinati sunt, *Otiosos* denominat. *Precari & Legi divinæ intelligendæ operam dare*, in studiis Doctrinę aliis occupatum esse, ejusmodi sunt, quę vulgus non agit, nisi ubi *vacat* & *otiatur*. Si quis igitur his negotiis ita adstrictus est, ut de omni vita sua nihil aliud agat, hunc vulgus בטלן *Otiosum* vocat, non, quia nihil omnino rerum præstat, sed ut dictum, quia id agit, quod quando illi agunt, *otiantur*.

Apud Græcos τὸ σχολάζειν ad amussim convenit cum nostro בטל/ Notat enim *Otiari*. Sed hoc ipsum σχολάζειν significat *rei alicui agendæ incumbere*, opportunitatem aliquid agendi arripere. *Suidas* in voce σχολή. σχολή, ἡ τὸ μηδὲν δρᾶν ἢ τὸ περί τι σχολάζειν. ἀντὶ δὲ τοῦ σχολάζειν λέγουσι τὸ εὐκαιρεῖν. *Otium est, nihil agere. Vel in aliqua re occupari.* Rei alicui vacare & operam dare. q. d. circa aliquid otiari. Omne otium in rem aliquam impendere. *Pro* σχολάζειν *tamen multi dicunt* εὐκαιρεῖν. *Hesychius:* σχολή. οὐ μόνον τὸ μηδὲν δρᾶν ἀλλὰ καὶ τὸ περί τι σχολάζειν καὶ ἡ διατριβή. *Otium non tantum hoc notat, quod nihil agas, sed hoc etiam, quod rei alicui vaces & operam des.* Apud *Herodianum* habes, θέαις καὶ ἑορταῖς σχολάζειν *spectaculis & festis operam dare*, ἱερουργίαις σχολάζειν *sacrificiis vacare*, σχολάζειν τρυφαῖς *deliciis se dare*, σχολάζειν ἔργοις τυραννίδος. *Tyrannidem exercendo otium suum insumere.* Similia exempla apud Autores

om-

omnes quam plurima invenies, a Lexicographis conquisita, quę describere non juvat. Bona res est, quod documenta variæ hujus significationis dare liceat ex Scriptura N. T. Reperitur autem in ea τὸ σχολάζειν bis, sed notatione ad placitum nostrum variante. Matt: XII. 44. ita scriptum est de *Spiritu immundo* ad domum a se derelictam redeunte. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σχολάζοντα. *Et rediens invenit eam vacuam*, vacantem. Belg. **Ledigh**. Hic σχολάζειν, ut patet, notat *vacare*, nihil agere, vel, nulli esse usui. Secundo significatu extat I Cor: VII. 5. *Ne fraudate alter alterum, nisi ex consensu, ad tempus quoddam*, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ *ut vacetis jejunio & precibus*. Belg. **Verledigen.** Chrysostimi φράσις convenit. Πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς καὶ ἐν τῇ θεοῦ λατρείᾳ σχολάζειν *omne vitæ tempus precibus & cultui Divino vacare*. Hic sanè τὸ σχολάζειν hoc idem notat, quod nos notare volumus τὸ בטל/ ita videlicet *otiari*, ut aliquid *agas*, quo otium tuum fallas. Adeo ut בטלנים sint σχολάζοντες ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ ἀναγνώσει.

Sed sententia nostra inde magis adstruitur, quod omne exercitium Juventutis ac Magistrorum in locis, ad id destinatis, σχολὴ *Otium* dictum sit atque tandem ipse locus hinc σχολὴ *Schola otium* denominatus sit: Adeo profecto congruum est, ut *Viri literati*, studiosi, sacris rebus vacantes בטלנים σχολάζοντες *Otiosi* nominentur. Hinc σχολεῖον apud *Suidam* per διδασκαλεῖον *ludum literarium*, σχολαρχήσας per σχολῆς ἄρξαντα, τοῦτ' ἐστι διατρέψαντας eum, *qui Scholæ sive exercitiis literis studentium præest*, vertitur. Rectissime

tamen annotavit *Suidas*, quod prima significatio τῆς σχολῆς hæc non sit, quâ capitur pro *loco*, in quo διατριβὴ sive opera literis discendis datur. Ea significatio τῆς σχολῆς & τῶν σχολῶν rarior est apud Græcos, sed frequentior apud Latinos, apud quos *Cicero*, *Quintilianus*, aliique vocabulis *Schola*. & *Scholæ* pro τῷ παιδευτηρίῳ sæpe usi sunt. Occurrit nihilominus apud Græcos, ut ex Lexicis colligere est. *Suidas* igitur recte putavit, inquam, quod σχολὴ prima suâ significatione non denotet τὸν τόπον, ἐν ᾧ σχολάζουσι καὶ διατρίβουσι περὶ παιδείαν *locum, in quo literarum cultores occupantur circa disciplinas*, sed id, quod alias minus commode dicitur εὐκαιρία *opportunitas* temporis, quam quis iis rebus agendis impendit.

Prætermittendum tamen minime est τὸ σχολὴ priore significatu occurrere in *Actis Apostolorum* cap: XIX. 8. ubi de Paulo dicitur, quod καθ' ἡμέραν *singulis diebus differuerit* (διαλέγεσθαι idem quod דרש) ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινὸς, *in Scholâ cujusdam tyranni*. Putamus *Lucam* ita scripsisse, quia vox אסכולא *Schola* eodem hoc significatu jam apud Judæos invaluerat & cum plurimis aliis vocibus Græcis in Hebræam Linguam translata fuit. *Drusius* id jam ad locum hunc observavit & verbis *Aruch* vocabulum hoc exposuit, quod in *Midraschim* priscis Hebræorum Commentariis frequens est. Sane Interpres *Syrus* ita etiam locum vertit, ut vocem אסכולא in eo retinuerit. וכל יום ממלל הוא עמהון באסכולה דגברא דשמה טורנוס *Et omni die differebat cum iis in Schola Viri cujusdam, cui nomen Turno*. Optume. Id enim

præterea hinc discis, quod nomen τύραννος sit proprium Viri, & idem plane, quod *Turnus*, in Hebræorum scriptis frequens. Debemus hanc observationem Doctissimo *Drusio*.

Nullum in hac comparatione vocum בטל & σχολάζειν superesse potest dubium, ut video, nisi hoc unicum, an forte τὸ σχολάζειν non magis διατρίβειν, *occupatum esse*, quam *otiari* notet, & an ideo τὸ בטל non rectius cum τῷ ἀργεῖν, quod idem *otiari* Græcis est, quam cum σχολάζειν conferatur. Sed huic dubio solvendo non est necesse magnam operam impendere, quoniam id ex *Suida* cæterisque Lexicographis Græcis commode solvi potest. Scilicet inde constabit tantum abesse, ut voces σχολάζειν & ἀργεῖν significatione differant, ut potius altera per alteram explicetur; quin immo, ut voces, ἀπὸ τῆς σχολῆς derivatę, adeo valide significent *Otium*, ut simul *segnitiem*, *tarditatem*, *lentitudinem*, qui gradus *otii* omnium maximi sunt, notent. *Suidas:* σχολαῖος. ἀργός. σχολαιότης. ἀργία. σχολαιότερον ἀργότερον. *Lentius*, *tardius*, ut ex exemplis a *Suidâ* subjunctis patet. σχολαιότης, ait, λέγεται ἡ μέλλησις καὶ ἡ ἐπιμονή. Addam, quod LXX. Interpretes vocem נרפה *remissum* esse, tardum, lentum esse, vertunt per σχολάζειν *Otiari*. Exod: v. 8. כי נרפים הם *Quoniam tardi*, remissi, negligentiores, desides *sunt*. 17. נרפים אתם נרפים *Segnes vos*, *segnes & desides estis*. LXX. σχολάζουσι γάρ. Σχολάζετε. σχολασταί ἐστε. Belg. **Gy lieden gaet ledig.** Apparet itaque σχολάζειν adeo fortiter *otium* notare ac ἀργεῖν. Sed & ipsum ἀργεῖν & ἀργὸν εἶναι non excludit *aliud agere*. Sanè *Apostolus* ita accipit hanc

hanc vocem, cum de junioribus viduis differit 1 Tim: V. 13. *Ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας. οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. Simul autem etiam Otiosæ esse discunt, circumeuntes domos: immo non solum otiosæ sed etiam nugaces & curiosæ, garrientes, quæ non oportet.* Viden' quam egregie ab Apostolo conjungantur *ἀργία* & *περιεργία Otium* & nimis anxius labor studiumque in curandis rebus alienis, quę curiositas est. *Otiari* itaque & *laborare* circa unam eandemque rem dicta, sibi invicem sunt opposita, sed de rebus diversis intellecta simul subsistunt. Repetam τὸ *σχολαῖον Otiosum*, ejusdem omnino usus & significationis apud Græcos, cujus במלן est apud Hebræos, a *Suidâ* reddi per *ἀργὸν* & *διατρίβοντα* [illegible] *Otiosum* & *moras nectentem* habet Interpres, sed rectius in *re aliqua occupatum moras nectentem*, rei alicui agendę immorantem.

Prouti verò vocabula *σχολάζειν* & *ἀργεῖν* sic accipiuntur, ut *otium non omnimodum* sed determinatum ab his vel illis rebus significent, non exclusis laboribus, ita voces *vacare* & *Otiari* ejusdem plane potestatis sunt apud Latinos. Tralatitium esset inhærere probationi hujus significatus in voce *vacare*, quoniam nihil pueris est notius, quam *literis studiisque vacare* idem esse, quod *Otium* suum in literis discendis consumere, studiis operam dare. Quod verò attinet ad *Otii* notionem, eam non minus *honestum* quam *turpe Otium* notare Autores Linguæ Latinæ abunde docent. *Ciceronis* notissima sententia est lib: III. Officiorum. *Scipio dicere solebat, nunquam se minus*

Otiosum esse quam cum Otiosus, nec minus solum, quam cum solus esset. Plutarchus idem *Scipionis* effatum ita exprimit: ὁπότε σχολάζοι πλείονα πράττειν. *Quando Otiosus esset, plura facere.* Sed & idem *Cicero*, *esse in otio cum dignitate*, *Optabile est Otium cum dignitate*, dicere solitus fuit. Unde profectò id abunde constat, posse aliquem *Otiosum* neque tamen iccirco mox omni dignitate destitutum esse. Ad manus est insignis locus ex *Suetonio* in *Cæsare Julio* cap: IV. *Cæterum composita seditione Civili, Cornelium Dolabellam Consularem & triumphalem Virum repetundarum postulavit: absolutoque Rhodum secedere statuit & ad declinandam invidiam & ut per Otium ac requiem Apollonio Molonis, clarissimo tunc dicendi Magistro, operam daret. Otium* Cæsaris hoc esset, ut *Apollonio Molonis* operam daret. Apud Belgas **ledigh zijn** & **sigh beledigen tot dit of dat werck** / promiscuo significatu dicitur. Item **vacatie** & **vacantie.** Sed illustremus etiam hanc φράσιν aliunde.

Sacerdotes in Templo occupati in mactandis, deglubendis, secandis offerendisque sacrificiis *otiosi* dubio procul non erant: Veruntamen secundum Legem *Otiosi* censebantur. Id verò constat ex Matt: XII. 5. Ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι καὶ ἀναίτιοί εἰσι. *Aut an non legistis in Lege, quod Sabbato Sacerdotes in Templo Sabbatum profanent & inculpabiles sint?* Quænam hæc sunt opera, per quæ Sacerdotes a Christo dicuntur Sabbatum profanare? Dicat *Theophylactus.* Ὁ νόμος ἐκώλυεν ἐν τῷ σαββάτῳ ἐργάζεσθαι. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ ξύλα ἔσχιζον καὶ πῦρ ἧπτον.

ὥστε

ὥστε ἐβεβήλουν τὸ σάββατον, τουτέστιν, ἐμίαινον. *Lex vetabat operari Sabbatho: & tamen Sacerdotes Sabbatho ſcindebant ligna & ignem accendebant. Profanabant ergo Sabbatum, hoc eſt, polluebant.* Sed quomodo, an verè Sacerdotes Sabbatum *profanaſſe* aut polluiſſe cenſendi ſunt? Minime verò. Neque enim convenit exiſtimare, Sapientiſſimum Deum præcepta ſibi maxime contraria dediſſe. Quid ergo Chriſtus ſibi vult, quando Sacerdotes Sabbatum profanaſſe ait? Hoc ſcilicet, quod Sacerdotes id egerint Sabbato, quod ſi egiſſet alius, ſanè is Sabbatum profanaſſet. Ignem accendebant Sacerdotes, Ligna diſponebant, animantes cædebant, plures etiam ac profeſtis diebus, eoſque deglubebant purgabantque, neque tamen ideo mandatum divinum transgrediebantur. Hoc tamen agebant in ſanctuario, quod ſi extra ſanctuarium egiſſet alius, illi operi non deſtinatus, is certiſſime præceptum de ſeptimi diei quiete violaſſet. Dicam itaque cum *Maimonide* & *Bartenorâ* Com. ad cap: v. *Peſachim*, אין שבות במקדש *Nullum in Sabbato eſſe otium*, notante *Outramo* de Sacrif. lib. I. cap. XVI. §. VII. Quomodo verò nullum in Sanctuario eſt *otium?* Ita putem, quod *otii* & *laboris* diſcrimen in Sanctuario nullum ſit obſervatum, ita ut perpetua in Sanctuario laboris exercitio fuerit, ſi ad miniſterii quotidiani opera attendas: perpetuum quoque *otium*, ſi in animum inducas, laborem illum omnem ſacrum eſſe, unde nulla ad hominem, omnis ad Deum utilitas redundat. Commodè id exprimitur in *Hieroſolymitano Talmude* Cod. Schabbath. fol. XVII. I. עבודה שהיה לשם קדושים אין עבודה *Opus ſervile*,

quod fit in sacris, non est servile. Sic vertit *Ligtfootus*, qui locum hunc ad illustrandum Christi dictum produxit. *Opus* itaque, quod sacris rebus impenditur, tale non censetur, licet vel maximè operosum sit.* Docuit id alio exemplo Christus in Evangelio *Johannis* cap: VII. 22. 23. Ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως. *Sabbato hominem circumciditis. Si circumcisionem homo accipit Sabbato, ut ne solvatur Lex Mosis, an mihi indignanimi, quod totum hominem sanum fecerim Sabbatho.* Circumcisio operosa admodum erat, quippe ad quam plurium ministerium requirebatur. Facta tamen est Sabbatho & habita pro *non opere*, quia opus sacrum erat ad Ecclesię necessitates pertinens. Qua de causa ratio apud me est concludendi, eos omnes, qui in sacris rebus occupantur & versantur, Hebræis habites esse pro *Otiosis*, quod probandum susceperam. Accidit verò, ut eandem hanc veritatem alio etiam argumento munire possim. Vocabulum עצרת apud Hebræos dubio procul notat *abstinentiam ab opere*. Dictus ille dies est idcirco עצרת/ quo cætus ab omni opere cessabat, & in unum cogebatur ad vacandum sacris. Constat hic significatus ex Lev. XXIII. 36. עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו *Abstinentia* (continentia, cessatio) *est. Nullum opus ministerii* (nullum operis genus) *facietis*. Belg. **Verbotsdag.** Quia illo die vetitum est operari. Hanc verò vocem, quod scitu perutile est hoc loco, *Septuaginta Interpretes* duplici, sed diversissima voce expresserunt in sua versione, voce ἀργίας puto &

θερα-

θεραπείας. Prior *otium* notat, posterior *cultum*, ministerium, servitium. Quid ita? Quia, quod contendimus, sacris rebus deditum esse est *otiari*. Quia ipse *cultus divinus* otium infert ab humanis rebus, quibus omni die vulgus destinatum est. Mihi itaque si credas, hi sunt *Otiosi*, שנפרשים מעניני העולם ועוסקים על הספר יומם ולילה *Qui separati sunt a negotiis & curis mundanis & libro legis inhærent interdiu & noctu.* Loquutio extat apud *Benjaminem* in *Itinerario* p. 6. Ἐν παρόδῳ observes, φράσιν עמד על הספר *stare super illo libro* (Legis) eandem esse cum *Pauli* illa 1 Cor. xv. 1. *Cæterum notum vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizavi vobis* ὃ καὶ παρελάβετε ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε, *quod & accepistis & in quo statis.* Repetamus dictum prius, *Otiosi* sunt, qui literis dant operam, העוסקים בתורה *occupati in Lege.* Aliud vis? *Otiosi sunt*, qui liberi sunt *a jugo regni & jugo viæ terræ*, hoc est, qui curis aliis, quam sacris, non sunt devoti. Locum innuo, qui est in *Pirke Avoth* cap. III. §. III. Ribbi Nechunja, Filius Hakkana dicit: כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ *Quicunque recipit super se jugum Legis, tollunt ab eo jugum Regni & jugum viæ terræ. Quicunque verò excutit a se jugum Legis, huic imponunt jugum regni & jugum viæ terræ.* Glossa id ita intelligit, quod qui literis devotus consecratusque est a עמל ומורח הפרנסה labore & molestia alimentum, quod ad sustentationem suam facit, procurandi, liber sit. Sed verò, ad quos pertinet hoc dictum? Ad Academiarum

rum Rectores, Ecclesiarum Ministros, curatores sacrarum rerum puto, quos e publico vixisse constat. Hos igitur si *Otiosos* dixeris, nihil dixeris, quod a sententiis vel modis loquendi Veterum differat.

CAP. XIV.

Commentarii Maimonidis *de* Decem Otiosis *ad sententiæ nostræ confirmationem producuntur, illustranturque. Cursim agitur de voce* צבור / *phrasibusque* צרכי צבור & עסוק בצרכי צבור, *atque ex iis nihil contra aliam quandam meam assertionem de* Collectoribus Eleemosynarum *concludi posse, ὡς ἐν παρόδῳ demonstratur.*

HIs præmissis *Maimonidis* commentarium de novo excutiamus, quem pene unicum olim ad sententię *Ligtfootianæ* illustrationem adscripseramus, eumque a brevi explicatione, quam Vir Clarissimus ad eum dedit, liberemus. Brevi, inquam. Non ideo verò, quasi mentem suam satis in ea tradenda Vir Cl. non expressisset, sed hanc ob causam brevi, quia, cum ubivis locorum res minimi pretii, ad qualemcunque illustrationem propositorum probatorumque thematum productas, summa diligentia prosequitur, expendit, refellit, si ita videtur, admodum prolixe & copiose, responsione tamen ad hoc argumentum, quod unicum pene tum urseramus, paucissimis verbis defungatur, vix paginę columna comprehensis. Si propositum nobis non esset, uti est, a gravioribus in fratrem dictis in levissimę hujus causæ agitatio-

tione nobis temperare, non deesset utique justa occasio infirmitatem mentis nostrę, ut ille frequenter fecit, subinde prodendi.

Sic itaque *Maimonides*, ante a nobis citatus, ut sententię nostrę Patronus Com: ad Sanhed. cap. 1. Hal. VI. עשרה בטלנים של בית הכנסת: הם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רוצה לומר לקרות בתורה וישיבת בבתי כנסיות *Decem Otiosi Synagogæ: Hi erant homines, qui operam studiumque suum omne ponebant in rebus divinis, hoc est, ut legerent Legem & ut sederent in Synagogis.* Adscribitur a Viro Cl. alius *Maimonidis* commentarius in hunc locum præsentem *Megillæ*, cum priore hoc testimonio a nobis adducto comparandus. הוא שיהיו בבית הכנסת עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביותן בבית הכנסת *Fuerunt in Synagoga decem homines, quibus nihil omnino operis erat, nisi ut incumberent necessitatibus Synagogæ & studio Legis, quorum statio fuit in Synagogâ.* Coincidit *Nathanis* in *Aruch:* בטלין ממלאכתן ועוסקים לצורכי צבור *Cessantes ab opere suo & incumbentes necessitatibus cætus.* Hæc posteriora verba *Ligtfootus* adoptavit. *Vocabantur hi* בטלנין Viri otii, ait, *qui non pro desidibus atque Otiosis sunt habendi*, בטלין ממלאכתן ועוסקים בצורכי צבור *Sed quibus* (utpote, qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) *vacavit res Synagogæ curare atque incumbere studio Legis.* Quando paulo ante Interpretum Talmudicorum sententias de hujus vocis intellectu consuluimus ac inter se comparavimus, hoc animus fuit ostendere, quod *Maimonidis* commen-

tarius ab eo *Jarchii* differret. Cum enim *Maimonides* nullam omnino mentionem facit *stipendii*, quę in descriptione *Salomonis Jarchii* a V. Cl. accepta, omnem faciunt numerum, tum verò mentionem facit *studii Legis*, (תלמוד תורה) *Lectionis Legis*, עסקי צבור *Procurationis negotiorum cœtus* (hoc etiam in commentario *Jarchii* ad *Bava Kama* reperitur) עסק במלאכת שמים *operæ locatæ in rebus cœlestibus*, quę plus videntur velle dicere, quam *Jarchii* verba significaverant, imo quę idem omnino videntur dicere, quod nos diximus, nimirum, *Decem Otiosos* decem homines Literatos fuisse, quibus cura rerum in Synagoga gerendarum, hoc est, Lectionis Legis, precum recitandarum, cæterorumque Synagogę necessariorum negotiorum faciendorum demandata est. Quid enim sibi volunt alias עסקי צבור *negotia cœtus*, צורכי צבור *necessitates cœtus*, תלמוד תורה *studium Legis*, קרית התורה *Lectio Legis*, quę totidem verbis *Otiosis* in descriptione *Maimonidis* attribuuntur? Si *Maimonides* id dicere voluisset, quod eum dictis suis nos volumus significasse, id est, si dicere voluisset, *Decem Otiosos* fuisse decem homines, studio Legis Divinæ consecratos, rerum Synagogæ curandarum ergo, Lectionis scilicet legis, precum, cæterorumque officiorum, in Synagoga statis temporibus præsentes, præter quæ nos nihil dicimus, dic quibus vocibus aut terminis *Maimonides* id ipsum clarius expressisset? Quod si verò *Maimonidis* verba hunc ferre significatum possint, quid illa extenuat Vir Cl. quando ad illa a nobis producta respondet? Neque enim aliud quid in sua ad locum illum exceptio-

ne

ne agit, quam ut ii tenuissimum affricet sensum. Legere in Lege, occupatum esse in studio Legis, providisse negotiis Synagogæ, ipsi nihil est aliud, quam tempus suum in Synagoga fallere animi gratia aliquando Scripturam volvendo revolvendoque, legendo ac meditando. Omnino sane major vis contextui *Maimonidis* inest. Cum enim per קריית התורה *Lectionem Legis*, ubi Synagogæ officia censentur, *publica Legis Lectio* intelligi consueverit, cum תלמוד תורה *studium Legis* apud Hebræos notare soleat *operam*, quam quilibet literis consecratus legi discendæ solet adhibere, cum מלאכת שמים *rem omnem divinam* & *cælestem* notet, cujus cura studiosis ac literatis hominibus demandatur, quid, obsecro, tergiversaris in præsenti *Maimonidis* loco idem intelligere, & si *Otiosorum* horum causam agere velis, dignissimum illis otium attribuere cessas?

Sed verò plus etiam his dicere videtur velle φράσις ab Interpretibus penè omnibus de *Otiosis* his usurpata, ut supra visum, עסוק בצרכי צבור *Occupatum esse in necessitatibus Cætus* aut *Synagogæ*. Non veritus est eadem *Jarchius* uti. Et quid si is ipse ad minimum Lectores publicos & Synagogæ Ministros ex his formatos voluerit? Profectò tantum abest, ut id cum nostra hypothesi pugnet, ut ne ipsa quidem *Jarchii* explicatio illi refragetur.

Vocabulum צבור συναγωγὴ, συλλογὴ, Hebræis posterioribus in usu fuit loco vocis עדה *congregationis*, ἐκκλησίας, Chaldæis כנישתא. Notat autem *universitatem populi*, sive magnam sive exiguam pro constitutione Civitatis. Opponitur autem τῷ יחיד *uni* &

 singu-

singulari personæ, ut ex *Maimonide* constat in *Menachoth* cap: I. ubi זבחי צבור *sacrificia cætus* & זבחי יחיד *sacrificia unius* sibi invicem opponit. Unde commode τὸ צבור verteris per *Civitatem*, *Rempublicam*. Posteriore verò modo eleganter versum inveni apud *Seldenum* lib: III. de Syned. cap: XII. §. IV. ubi de *Bello arbitrario* agit, non absque agitato consilio cum oraculo Pontificis inchoando. Oraculum autem id inter alios is quoque consulere posse dicitur, למי שהצבור צריך לו *qui Reipublicæ nomine* ut Legatus consulebat. Sic vertit *Seldenus*. Integra itaque Civitas, tota universitas Reipublicę, ipsa Respublica dicitur צבור/ ne quis putet, vocem hanc *Synagogam* significare, ut vulgo vertitur. Notat equidem *Synagogam*, id est, cætum, universitatem, sic enim συναγωγὴ & ἐκκλησία apud Græcos accipitur, sed neque *ædes Synagogæ*, neque præcisè cætum, in ædibus Synagogę congregatum. Sed ita potius se res habet. Cætus idem Judæorum, qui Civitatem incolebat, Synagogam solebat frequentare. Civitatis & Ecclesię membrum esse res apud ipsos diversę non fuerunt. Hinc Civitas universa censebatur esse צבור συναγωγὴ, & quę in Synagoga promulgabantur statuta ad Civitatem universam pertinebant, quę extra Synagogam inter eos Jurisdictio exercebatur, Synagogę etiam membra obstringebat, neque tamen ideo Rectura Synagogę & Civitatis commiscebatur.

Utile visum fuit hoc monere, cum quia vidimus vocem צבור subinde alio significatu accipi a Scriptoribus, tum vero maxime, quia animadverti Virum Clarissimum in progressu disputationis suę contra me pro-

probaturum, *Diaconos* esse membra *Synagogæ*, hoc argumento, ut sibi videtur, validissimo uti, quia *Diaconi* pertinent ad צבור *Synagogam*: Dicuntur enim a cœtu *constituti* על צורכי צבור *necessitatibus Synagogæ curandis*. Diss. II. §. XXIII. Quantam, obsecro, speciem habet hæc probatio apud imperitos? qui cum *Synagogæ* heic vocem legunt, cum *Diaconos a cætu constitutos* legunt *ad negotia Synagogæ procuranda*, putant, se totidem verbis probatum legere, *Diaconos ad Synagogam pertinuisse*. Verum quam fallax, quam inanis hæc collectio est apud eos, qui quid sit צבור/ quid צרכי צבור ex Hebræorum scriptis didicerunt. Si enim Lector mihi bona fide adseveranti credat, צבור æque significare *cætum*, qui in Civitate habitat, quam qui Synagogam frequentat, & צרכי צבור æque significare officia, quę in Civitate, quam quæ in Synagoga præstanda sunt, an non eadem specie ex eadem voce contra Virum Clarissimum concluserim, *Diaconos esse membra Civitatis?* Atque ita sane res est, a nobis cum auxilio divino suo tempore probanda.

Viso, quid sit צבור/ haud difficile erit intelligere, צרכי צבור frequentissimam ῥῆσιν in Scriptis *Maimonidis* & aliorum, significare *officia*, & *munia* quælibet, quæ alicui nomine Civitatis in commodum publicæ rei imponuntur. Alias exprimitur per צרכי רבים Locum desumamus ex *Orach Chaiim* cap: LXX. §. IV. היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן ק״ש לא יפסוק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות *si quis in negotiis universitatis occupatus fuerit & tempus recitandi Pericopam Audi Israel appropinquaverit non*

 ab-

abrumpat ideo negotia eorum, quin potius ea perficiat, legat vero, si tempus legendi superfuerit. Qui igitur in publico munere occupatus erat, quod absque incommodo rei publicę intermitti non poterat, is erat פטור מק״ש solutus a Lectione Pericopę: Audi Israel. Quod verò dicitur, עסוק בצרכי צבור / vel בצרכי רבים occupatum esse in necessitatibus cætus curandis, hoc nihil aliud est, quam commodis publicę rei valde intentum esse & summa fide & diligentia munus tibi commissum explere.

Ex hac expositione nostra facili negotio collegeris, quinam illi sint sive in Civitate sive in Synagogâ Viri, qui dicuntur עוסקים בצרכי צבור *occupati in negotiis cætus.* Illi scilicet, quibus cura publicę rei concredita & commissa est: Judices, Magistratus & Diaconi in Civitate, Doctores in Academia, Seniores & Ministri Synagogę in Synagogis. *Obadias Bartenora* ad tit. *Joma* cap. VII. de משוח מלחמה *Sacerdote belli causa uncto* ait, שצורך צבור בו *quod necessitas cætus ipsi incumbat. R. Benjaminem Tudelensem* ante audivimus, describentem *Judices* Bagdadenses, ita concludere. הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר אלא בצרכי צבור *Hi otiosi dicuntur, quia nulli alii incumbunt rei, quam necessitatibus Synagogæ perficiendis.* De *Ministro Synagogæ Elias Levita* in Tisbi, eodem modo. ונקרא גם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צורכי הצבור *Vocatur vero Inspector, quia ipsi incumbit prospicere, quænam Synagogæ necessaria sunt.* De *Diaconis* locus sufficere potest a V. Cl. allegatus ex *Orach Chaim* Tit: LIII. §. XXVI. קהל שנהגו למנות אנשים על

על צורכי הצבור בין לחזן בין לקופת של צדקה בין לשאר מנויים הצריכים לצבור וגו' *Quando cœtus quosdam solet negotiis publicis* (necessarius Universitatis) *præficere--sive Synagogæ Ministrum, sive Administratores cistæ* [Diaconos] *constituat sive cætera etiam munia in commodum rei publicæ distribuat &c.*

Apparet, opinor, ex testimoniis his paucissimis, quinam illi sint, qui apud Hebræos dicuntur עוסקים בצורכי צבור *intenti necessariis Reipublicæ agendis*, Judices, Magistratus, Doctores, Ministri Synagogę, Curatores pauperum, cæterique omnes, quibus cura publicę rei quodammodo commissa erat. De officiis cæteris vilioribus an usurpatum legerim unquam hac hora non memini. Quid vero? An si hæc æquo animo expendas, dicere poteris, *homines decem* segnes atque *Otiosos*, qui ex Viri Clarissimi sententia nihil omnino rerum egerunt, nihil agere debuerunt, in Synagogæ ædibus conclusos *valde intentos fuisse* לצורכי צבור *necessariis Reipublicæ?* aut si mavis *Ecclesiæ?* Sanè si nihil omnino rerum præstare & pro lubitu suo otiari, sit publicæ rei commoda summa deligentia curare, nę credo ubivis locorum nostra etiam cum in Republica tum in Ecclesia plurimos homines futuros esse, qui commoda Reipublicæ nostræ nolentes atque inviti promovent. Explesse tamen Synagogæ munia Vir Clarissimus regeret. Quomodo verò, an pro universa Synagoga orarunt, vel an aliquid egerunt aliud loco Ecclesiæ, quod universę alias Ecclesiæ præstandum incubuisset? Hoc dicturum fuisse V. Cl. opinabar, sed vero id dicere noluit, postquam animadvertit, me hos *decem*

cem Otiosos cum *Israelitis stationariis* comparasse, qui quondam in Templo locum & officia Israelitarum expleverunt ex Hebræorum Autorum traditione. Quid ergo? Eum in finem in Synagoga stato precum tempore otiosi horas suas numerarunt, ut si quis citius tardiusve accederet, is frustra Synagogam non accesserit. Si verò alicui hoc fuerit עסק בצורכי צבור *intentè curare negotia Reipublicæ* aut *Ecclesiæ*, patiar lubens, ut id *otio* tribuat & *ignaviæ*, quod ego curæ, diligentiæ & labori tribuo.

Sed quo tandem disputationis hujus modus ac terminus a me ponatur, concludam hanc meæ sententiæ probationem insigni admodum testimonio *R. Gamalielis*, quod reservatum nobis est in *Pirke Avoth* cap: II. §. II. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון *Pulcrum est studium legis cum artificio aliquo adjuncto, nam labor utriusque oblivisci facit peccati. Omne quoque studium Legis, cui non est adjunctum aliquod exercitium, tandem dissipatur* (in vanum abit) & *trahit secum iniquitatem.* Siccine verò R. Gamaliel? Sed quo tu pacto toleres *decem* homines in Synagoga Otiosos, nihil rerum agentes, quibus operari omnino nefas sit? Si lubitum est Viro Clarissimo plus otii vel potius operæ horum Otiosorum ignaviæ vindicandæ dare, conferat deinceps cogitationes suas cum hoc Gamaliele, summæ existimationis apud gentem suam Viro, tentetque ipsi prius satisfacere. Quod si verò id tentaverit frustra, ne moleste amplius habeat, me hominem Christianum, qui omni ævo meo plus labori quam otio dedi,

di, quique turpe & ſegne otium rem omni mortali indigniſſimam eſſe puto, R. Gamalielis, ſapientis Viri, ſententiæ potius quam ſuæ ſubſcribere. Huic verò effato *Gamalielis* adjice optumum *Maimonidis* dictum, quod extat in Codice *Mattanoth Aniim* cap: x. §. xviii. לעולם ירחוק אדם עצמו ויתגלגל
בצער ועל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור
וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות
ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו
באומנות מנוולות ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור
בהמות נבלות ולא יאמר אדם חכם גדול אני כהן אני
פרנסוני Cl. Prideaux. *Perpetuo quiſque ſemet ipſum ad anguſtam vivendi rationem rediget & difficultatibus involvet, ne opus habeat ſubſidio a creaturis & ſe projiciat in Eccleſiam.* (pro alimento) *Sic enim præcipiunt ſapientes & dicunt, fac Sabbatum tuum, ut diem profanum* (ne vive lautius Sabbato, quam diebus profeſtis) *ne opus habeas ſubſidio a creaturis. Et licet aliquis ſit vir ſapiens & honoratus, ſi tamen pauper ſit factus, operam dabit alicui arti manuariæ, etiamſi eo indignæ, ne opus habeat ſubſidio a creaturis. Præſtat enim excoriare cadavera beſtiarum, quam ut dicat populo: Ego ſum ſapiens primarius, vel ego ſum ſacerdos, quæſo alatis me.* Duo exiſtimem in hac inſigni *Maimonidis* teſtatione concluſa eſſe, quæ ad præſens noſtrum inſtitutum pertinent. *Primum* eſt, quod Veteres Hebræi ægerrime tulerint homines *Otioſos*, qui rerum nihil agentes vitam ſuam turpi ignavia deſidiaque tranſegerunt, quod *Maimonides* in contextu ſequente clarius etiam his verbis

S obſer-

obſervatione digniſſimis exprimit: גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושים הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קבלו מהם כשנתנו להם *Fuerunt enim e ſapientibus primariis, qui findebant ligna & portabant trabes & hauriebant aquas ad irrigandos hortos, & fabricabant ferrum & faciebant carbones & nihil petierunt ab Eccleſia* (e publico ærario Collectorum Eleemoſynę) *neque acceperunt quicquam, quando iis aliquid volebant dare.* Aſſerit *Maimonides*, quod veterum inſtitutis valde conſentaneum eſt, ex priſcis Sapientibus adeo nullum tenuioris fortunæ Virum fuiſſe *otioſum*, ut artes, vitæ ſuſtendandæ neceſſarias, neglexerit omnes. Laboraſſe eos ait, quantum poterant, neque minus, ac alii, vitæ ſuę neceſſitatibus proſpexiſſe. *Secundum*, quod rariſſimi apud Veteres illi fuerint homines, qui ex publico, quodcunque id tandem fuerit ærarium, vixerunt. Profecto, quando res in noſtris Rebuspublicis ita videmus ordinatas, ut plurimi ex publico alantur homines (hoc enim apud *Maimonidem* eſt השליך עצמו על צבור *ſe ipſum projicere* ſuper *Eccleſia* aut *Civitate*, etſi ille potiſſimum de *eleemoſynis* agat) non eſt, quod nobis imaginemur, idem in priſca Hebræorum Republica florente obtinuiſſe. Tributa, quę in commodum Civitatis ſolvebantur, (liceat enim ſic diſtinguere, ne quis de iis, quę aut Deo aut Regi cedebant, me loqui opinetur) exigua erant admodum, neque tanto hominum numero alendo, quantus apud nos de publico vivit, ſufficiebant. Si Deo placet, alibi de eo agemus accuratius. Ad id unicum animum tuum nunc advertas

vertas velim, quam hæc duo insigniter conveniant, dicam pugnent, cum hypothesi *Jarchii* de *Decem Otiosis*. Quod si enim longe maximum vitium hoc habitum sit Veteribus Hebræis, nihil agere, quando agendi occasio est: quod si insuper rarissimos aluerint in Civitate stipendiarios (erat enim hæc קופה *Cista Eleemosynaria* Civitatis, quæ de ea poterat pro arbitrio ad sustentationem bene meritorum atque in commodum quodcunque aliud publicæ rei disponere, ut apud *Maimonidem* est Codice eodem cap: IX. §. VII.) perpende apud mentem tuam, an credere liceat, Veteres Hebræos in Civitatibus, sæpe centum & viginti incolas vix comprehendentibus, ejusmodi *decem* aluisse *Otiosos*, quibus cum daretur aliquid agendi facultas, nihil tamen agendo statutum fuit bonas suas horas perdere.

Sed agedum, Lector Optume, videamus amplius, quid *Ligtfootus* egerit, quidque ego egerim, quo horum *Otiosorum* suave *Otium turbavimus*, cujus criminis reos nos postulat Vir Clarissimus.

CAP. XV.

Plurimis iisque idoneis evincitur testimoniis, Collectores Eleemosynarum, *florente Republica Judaica, membra fuisse* Civitatis, *non* Synagogæ, *quod nuper incautè negatum est. Objectiones alibi in contrarium prolatæ solvuntur. Cl.* Ligtfooti *sententia de* Decem Otiosis *insuper vindicatur a consequentiis ineptis, illi nuper imputatis.*

PRæstantissimus *Ligtfootus* hoc posito principio, quod *decem Otiosi* apud Hebræos sint homines *literati*, Synagogæ necessitatibus curandis intenti, quod nos non dubitamus amplecti, progreditur ulterius, tentatque specialius enumerare hujus societatis membra, dignitatesque eorum singulis in Synagoga attributas. Constituit eum in finem *tres Archisynagogos*, dictos in Hebræorum scriptis ב"ר של שלשה *Synedrium triumvirale. Ministrum* Synagogæ, חזן vel שליח צבור dictum. *Tres Diaconos. Interpretem Legis in Synagogâ.* Nonum & decimum fuisse *Scholarcham Theologicum* cum suo *Interprete* conjectura solum assequitur.

Enumeratio harum partium absque ulla Veterum Autoritate facta nobis displicuit, licet post *Ligtfootum* aliis Doctissimis Viris placuisse intellexissemus. Putavimus *tres Synedrii Minoris Assessores* a Synagogæ Rectoribus valde esse distinctos. *Diaconos* fuisse membra totius Universitatis, non Synagogæ. *Rectorem atque Interpretem* Academiæ nihil ad Synagogam

gam attinere, adeo ut solus restaret *Minister Synagogæ* cum *Interprete suo*, quæ munia non semper diversis sed uni sæpè homini attributa esse jecimus.

Consentit nobiscum in eo Vir Clarissimus, quod partes hę a *Ligtfooto* enumeratę *decem Otiosos* non constituerint. Heic itaque nihil habuit, quod ulla specie posset reprehendere, quod tamen præcipuum rei erat caput. Propositum nihilominus maxime serium erat mihi contradicere, ideoque rationes meas adortus est, quas ad refutandum *Ligtfooti* sententiam in medium produxeram. Quasi verò ita infelix disputator essem, ut, ubi bonam causam elegeram, eamque agere intenderam, argumentis tamen omnino falsis ac inutilibus ad eam eligendam commotus, ac defendendam fuissem usus. Adeo enim pulcram rem esse putavit omnia posse dicta mea refellere, ut nullum pene relinquere voluerit intactum, quod ad hanc litem & contentionem pertinet. Sed hoc ipsum erat, quod licet mihi molestissimum esset, causæ tamen meę plus prodesse quam nocere intelligebam. Ut ut enim in eo mihi minime placeam, quod semper quæsitam veritatem a me apprehendi existimem, quippe qui plurimis exemplis edoctus sum nihil æque homini naturale esse quam sæpe in notissimis etiam rebus fallere ac falli, non putabam tamen vel me ipsum vel alios rationem habituros hoc de me præsumendi malum, me ubivis locorum in cujusque rei asseveratione alios decipere, & quod magis est, in adstruendo principio veritatis, feliciter electo, ubique tamen locorum infelicissime occupatum esse. Si quis tamen hominum sit, qui eam de me opinionem concepit,

hunc tandem nullis occupatum præjudiciis lectionem thesium, a Viro Clarissimo hoc consilio adornatarum, aggredi posse reor. Verum si quis paulo de me benignius judicium formaverit, hoc est me hic illic pro humanitatis more hallucinari, alibi tamen rursus, ubi oculos aperui & debitam deligentiam adhibui, veritatem consequi, is simul persuasus sit oportet, nec ea æquitate, qua par erat, sed nec prudentia, se digna, commissionem hanc a Viro Clarissimo iniri. Sic profecto sentio, hunc ipsum, ut humanitatis sunt fata, sæpe gravissime errare, qui alium ubique errare animum suum inducit ut credat, vel persuadere aliis conatur. Fidem dictis faciam, Lector, hoc capite, & probabo, Virum Clarissimum, cui nuper diliciç fuerunt dogmata quædam nostra censerę, *nimio contradicendi studio* eo fuisse actum, ut cum iniqui in nos animi tum *insignis rerum ignorantiæ* (verba ipsi reddimus sua) luculenta dederit specimina.

In enumeratione *Ligtfootianæ* societatis *Otiosorum* duo erant potissimum, quę reprehendebam, cæteris ad sequentem tractationem remissis. *Primum* erat, quod *Scholarcham*, sive Rectorem Academię cum *Interprete* ad hanc *Otiosorum* societatem referret. *Secundum*, quod τὰς גבאי צדקה *Diaconos* eo etiam pertinere argueret. Ratio negati hujus utriusque asserti *Ligtfootiani* una erat & clara, quia οἱ בטלנים in *Hebræorum scriptis* attribuuntur בית הכנסת *Synagogæ domui*, utpote in quâ commodis cætus debebant invigilare suisque muniis defungi. Quod verò ad Academiæ *Rectorem* attinet ejusdemque Rectoris *Interpretum*, illos dicebam ad בית מדרש *Academiam* potius

quam

quam *Synagogam* referendos esse, ideoque numero *Otiosorum* includi non posse. *Diaconos* verò *Civitatis* esse membra, non *Synagogæ*. Dictum a me verissime est & statutis Hebræorum convenientissimè. Quid carpat Vir Cl. nunc, sis, videamus.

Ad prius ita: *Argumentum sanè sic satis solidum, & a nobis quoque supra usurpatum, si recte intelligatur & dextre adhibeatur. Quod ut hic factum sit equidem vehementer vereor. Nam quod Professori Academico nullæ in Synagogâ partes conceduntur, id præter ejus meritum fit & contra consuetudines Hebræorum. Etenim quid causæ dici fingique possit, cur Rector Academiæ non simul etiam queat esse Archisynagogus?* Sic pergit evincitque paucis subjectis, posse *Rectorem Academiæ esse Archisynagogum.*

Sed quid agis, Vir Optume? Egone negavi unquam, *Rectorem Academiæ* posse esse *Archisynagogum?* Hoc scilicet a te magno cum apparatu discam, cum id ipse in *Archisynagogo* meo inculcaverim? Sic scripsi cap: XVII. *Ego vero facile mihi imaginor eosdem Synagogæ Presbyteros in Captivitate sæpenumero extitisse Academiarum & Scholarum Rectores, qui jus dicendum publicè docuerint.* Nonne verò hoc idem illud est, quod tu ut rem incertam, minime cognitam, magno conatu probandum sumis, Lectori tuo hoc præjudicium insinuans, quasi ego consuetudinem notissimam, hoc tempore fortassis in plerisque Judæorum Synagogis usitatam, negarem? Sed vin' scire, Vir Clarissime, quid negem? Hanc consecutionem tuam nego, quod si Academiç Rector possit esse Archisynagogus, quod, inquam, inde conclu-

di

di posſit, Rectores Academiæ referendos esſe ad Synagogam & Synagogæ membris annumerandos. Si hoc ſatis non percipias, mentem meam Tibi declarabo hoc exemplo. *Conſules* apud nos deſignantur *Presbyteri* Eccleſiæ. Tu vero nonne rideres concludentem? Ergo Conſules ad Collegium Presbyterorum pertinent. Dabo aliud ex Hebræorum moribus. Academiarum Rectores ſępè ſolent eſſe דיינין *Judices*. Quid inde? Ergo hinc tuto concludas, Academiæ Rectores ad Synedria pertinere ſive Collegii Judicum membra eſſe? Atque ita tu meam reſponſionem torques. Si ita mihi placeret esſe prolixo, ac tu es, Vir Clarisſime, operę nullius esſet Lectorem heic per tres quatuorve paginas detinere & imbecillitate conſequentię, quam contra me nectis, prolixius monſtrata de tua in me iniquitate conqueri. Verum cum exiſtimo Lectorem meum ex dictis brevisſimis probe percipere, quid agas, tum verò nobiliorem diſputationem te ducente aggredi animus meus geſtit.

Scilicet negaſti μετὰ πολλῆς παῤῥησίας *Collectores Eleemoſynarum*, quod ego asſerueram ὡς ἐν παρόδῳ data occaſione in *Libro de Synagogæ Miniſtris* probandum, *ad Civitatem pertinere*, ac in hac diſputatione quando es occupatus, pro ſolita tua humanitate & modeſtia *parum te ſolicitum eſſe ais de eo*, quod a me aliquando per Divinam benignitatem ad hoc argumentum erit proferendum. Sed fieri poteſt, ut nimiam hanc ſecuritatem tibi excutiam, & quod ignoraſti hactenus aut ignorare voluiſti, te, vel potius Lectorem meum, ſi id hactenus exploratum ipſi non fuerit, doceam.

Mai-

Maimonidis hæc eſt minime ambigua ſententia cap: IX. I. Cod. *Hilcoth Aniim.* כל עיר שיש בה ישראל חיבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזרים על העם מערב שבת לערב שבת לוקחים מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים וזו היא הנקרא קופה *OMNIS CIVITAS, in qua ſunt Iſraelitæ, tenetur conſtituere EX INCOLIS SUIS COLLECTORES ELEEMOSYNARUM, homines notos & fideles, qui circumeunt populum a veſpera Sabbati uſque ad veſperam Sabbathi, ab unoquoque accipientes tantum, quantum ei convenit, quantumque ipſi impoſitum eſt. Illi vero diſtribuunt pecuniam quaque veſpera Sabbathi, ac dant ſingulis pauperibus alimenta, quæ ſufficiunt ſeptem diebus, atque hoc vocatur* קופה *Ciſta Eleemoſynaria.* Apparet ex hoc teſtimonio *Maimonidis* luculentisſimo, illum conſtitutionem *Collectorum Eleemoſynæ* adſcribere *Civitati:* quod ante quam declaremus, oportet ſcire non aliter *Maimonidem* in omni ſua de his rebus tractatione loqui. Ita *Curatores Eleemoſynarum* vel potius ſummum Civitatis Magiſtratum, quibus facultatem adſcribit de *Eleemoſynis* his collectis pro arbitrio ſuo diſponendi, vocat אנשי העיר VIROS CIVITATIS cap: VIII. §. XI. *Civitatis* inquam Viros, non בית הכנסת *Synagogæ.* Eadem ratione *Pauperes,* qui ſuſtentantur, dicuntur עניי עיר PAUPERES CIVITATIS, qui ſcilicet ut *Civitatis membra* in ſuſtentatione hac conſiderandi ſunt. cap: VII.

 §. XIII.

§. XIII. Loca non necesse est omnia transscribere, quia *Tractatum* hunc *Maimonidis* versum dedit Clarissimus *Prideauxius*. Sed quod observationem summam meretur, ipsi hi *Collectores Eleemosynarum* nuncupantur גבאי העיר COLLECTORES CIVITATIS. Locus est in *Jore Dea* cap: CCLVII. §. VIII. עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אף על גב דקרוביו גם כן נותנים בכיס *si cui pauperi sint proximi sanguine divites, qui illi sustentando pares sunt, hunc tenentur COLLECTORES URBIS ILLIUS alere; licet ipsi hi propinqui ejus in loculum pro facultate sua contribuant.* Eccur non vocantur גבאי בית הכנסת *Collectores Synagogæ*, eccur, inquam, גבאי עיר *Collectores Urbis*, si hi *Eleemosynarum Collectores* pertinent ad *Synagogam*, non ad *Civitatem*? Sed videamus, antequam alia argumenta producimus, quid vocabulum עיר *Civitas* his in locis significet.

Omnis *illa universitas* Judæorum, quæ *urbem* aut *pagum* incolit, vocatur עיר *Civitas*, quicunque illius membra sunt, dicuntur בני העיר *Filii Civitatis*. Hinc עיר גדולה *Civitas magna* universitatem significat majorem centum & viginti hominum. Si quæ sit minor numero communio, ea tamen non amittit nomen עיר *Civitatis*. Infra id videbitur, si Deo placet, ubi in discrimen Oppidorum, Civitatum Majorum Pagorumque sumus inquisituri & ex Hebræorum monumentis demonstraturi, *pagos* ita dictos in capite *Megillæ* Synagogas non habuisse. Hoc tantum adjiciamus, nullam heic significationis hujus generalis vocis עיר limitationem aut restrictionem esse, sive uni-

universitas Judæorum aliqua incolat urbem suę regionis Canaan, ubi imperium iis reliquum est, sive aliam quamque urbem extra Patriam tuam, ut hodie Amstelodamum, Francofurtum, &c. ubi rerum non potiuntur, utrobique tamen ex æquo dicitur עיר *Civitas*, Universitas, quod apud nos secus fieret.

Eadem verò עיר *Civitas*, רבים *Universitas*, vocatur ab ipsis צבור ἐκκλησία, συναγωγὴ *Synagoga*, *Ecclesia*. Ratio hæc est unica, quia *Ecclesia* a *Civitate* apud ipsos distincta non est. Quandoquidem enim apud nos Reipublicę aut urbis membrum esse, aliud quid est, quam Ecclesię membrum esse, hæc sane apud Judæos neque unquam distincta fuerunt, neque nunc distincta sunt. Florente Republica sua nullus in civitatem urbis fuit adscriptus, nisi Judæus, aut qui Judaicę Religioni initiatus fuit gentilis. Secus ac apud nos consuetudo obtinet. Nullus apud ipsos excommunicatus fuit Ecclesię, cujus nomen ex albo Civium erasum simul non est. Certum igitur teneamus, צבור idem esse, quod עיר/ ac in Hebræorum Scriptis tantundem valere.

Hinc procedit, quod omnis Magistratus, qui *Civitatis* est, itidem sit Magistratus *Ecclesiæ*, qui Judices Civitatis, iidem illi Judices in Ecclesia ac controversiarum Theologicarum Decisores. Magistratus quilibet apud eos dicitur שררה על צבור *imperium in Ecclesiam*. Cape de *Judicibus*, qui ad *Synagogam* minime pertinent, exemplum ex *Choschen Hammispath* cap: VIII. §. IV. אסור לדיין להתנהג בשררה וגסות על הצבור אלא בענוה ויראה *Vetitum Iudici est fastui atque imperio in Synagogam exercendo se*

 assue-

assuefacere, sed potius mansuetudini & timori. Synagoga (צבור) hic idem est, quod עיר Civitas. Pertinent itaque *Iudices* ad *Civitatem* & ad *Ecclesiam*.

Tunc vero hinc tibi videris posse colligere, *Iudices membra esse Synagogæ?* Minime verò. Sed ais, Judices judicium dicunt בצבור in *Synagogam?* Ita sane se res habet neque tamen Synagogæ membra sunt. Hoc conciliare ignoravit Vir Clarissimus, qui tamen videri vult mores Reipublicę Judaicę bene percepisse. Dicamus igitur, quod res est. Quando nos asserimus aliquem membrum esse *Synagogæ*, quando item negavimus, *Diaconos*, ita nobis dictos, membra fuisse *Synagogæ*, hoc intelligimus, quod ille, quem vel asserimus vel negamus Synagogæ membrum esse, tali officio functus sit, quod ad בית הכנסת *Ædes Synagogæ sacras pertinet*. צבור & עיר *Synagoga* & *Civitas* apud Judæos non fuerunt distincta, sed בית הכנסת & בית דין *Domus Synagogæ* & *Curia*. Qui in ipsis Synagogæ ædibus officium administravit, qualia erant, curare, ut in ædibus Synagogæ omnia rite & decore administrarentur, quod *Archisynagogorum* erat, Legem legere, quod *Lectorum*, ad Lectionem attendere, quod *Chazanitarum* sive *Synagogæ Ministrorum*, Interpretari, quod *Interpretum*, is mihi dicitur *membrum Synagogæ*, hoc est, *ædium Synagogæ*, qui verò extra Synagogam vel extra Synagogæ ædes suis fruitur rebus, suoque fungitur munere, quales sunt Judices, Rectores Academiæ, cæteri Magistratus a Judicibus aut curia dependentes, hi mihi dicuntur pertinere ad *Civitatem*. His positis aio, *Collectores Eleemosynarum* pertine-

re

re ad *Civitatem*, sive ad *Curiam*, non verò ad *Ædes Synagogæ*, atque ex insigni rerum ignorantia nuper peccasse, qui id negavit. Productum a nobis luculentissimum nunc est argumentum ex eo, quod גבאי צדקה perpetuo in Hebræorum Scriptis referantur ad עיר *totam universitatem Civitatis*, non ad בית הכנסת *Synagogæ Ædes*. Sed addemus huic argumento alia, quæ probationem priorem valide adstringent.

Id utique munus ad *Civitatem* referendum est, quod a *Synedrio* Civitatis dependet ac ab eo instituitur in commodum universæ multitudinis. Atqui ita se res habuit cum *Collectoribus Eleemosynarum*. Intellige dictum Præstantissimi *Prideauxii*. Not. ad cap: IX. *Maimonidis*. §. IV. *Non statutum fuit, quantum unusquisque daret Catino, atque ideo tres Collectores constituti sunt, qui judicum authoritatem habentes inter colligendum judicarent, an unusquisque daret juxta facultates suas.* ELEEMOSYNA *autem* CISTÆ, *cum res certa esset, ut pote* A SYNEDRIO CIVITATIS IMPOSITA, *non collecta fuit per plures, quam quorum curæ erat committenda.* Sic omnino se res habet, ut *Clarissimus Prideauxius* scribit. *Collectio Eleemosynarum* imponebatur certis in Civitate Judæorum notæ fidei viris a *Synedrio*. Sed probandum id est directius ipsis verbis *Maimonidis*, qui *Synedrium Eleemosynarum curam habuisse* affirmabit. Sic omnino scribit cap: VII. Tractatus supra expressi §. x. מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן וגו׳ *Si quis sit, qui*

 non

non vult dare Eleemosynas, vel minus dat, quam par est, SYNEDRIUM *coget eum, cædetque verberibus rebellionis, donec det, quantum ab eo dandum judicant,* &c. Constat rem hanc universam ad curam & ordinationem *Synedrii* Civitatis omnino pertinuisse, quod unicuique Civi tantum imposuit dare, quantum illius conditio ferebat. Sic sanè *Maimonides* cap: IX. §. I. quod *Collectores Eleemosynarum* לוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן ודבר הקצוב עליו *accipiant a singulis, quod iis convenit dare,* QUODQUE HIS IMPOSITUM EST. Quid hoc? *Cl. Prideauxius. Scilicet a Synedrio.* Pertinebat itaque omne hoc negotium ad *Synedrium Civitatis*, hoc est, *Collectores Eleemosynæ* membra habebantur *Civitatis*, non *Synagogæ*.

Atque huc etiam pertinet, quod *Collegium Collectorum Eleemosynæ trium* comparetur cum *Synedrio Triumvirali.* Apud *Maimonidem* locus est eodem cap. §. v. קופה אינה מחלקת אלא בשלשה מפני שהיא כדיני ממונות שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת *Pecunia collecta non distribuitur, nisi per tres, quoniam hoc est instar* JUDICII PECUNIARII, SINGULIS *enim dant, quantum iis in septimanam sufficit.* Collectores itaque *Eleemosynarum* comparantur cum *Synedrio triumvirali.* Quorsum verò, si nos eo non doceamur, Civitatis hanc societatem esse non Synagogæ?

Hinc itidem profectum est, quod tempore Captivitatis vel dispersionis, quale hoc est, *Rectori Academiæ* concesserint jus Eleemosynas distribuendi §. VII. ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובין על דעתו והוא

והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה הרי זה רשאי לשנתן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור Prid. *Si ſit Doctor celebris in Civitate, in cujus arbitrium omnes colligunt, ita ut ipſe diſtribuat pauperibus juxta quod ei videbitur, ecce ille jus habet commutare eas pro quacunque re, quæ illi videbitur Eccleſiæ* (Civitati צבור / publicæ rei) *eſſe neceſſaria.* Qui hic חכם גדול dicitur, alias a *Maimonide* & Ritualium Autoribus vocatur רב Magiſter, διδάσκαλος, תלמיד חכם *Vir Doctus*, σοφός, חבר *Socius*. Atque hic idem Rector Scholæ erat, ubi nulli in Civitate ſapientia & eruditione ipſo erant ſuperiores. Sed idem quoque *Judex*, quod in *Rectoribus* Academiarum in Captivitate familiariſſimum. Hæc verò ratio eſt, quod diſtributio Eleemoſynarum ipſi fuerit commiſſa. Etenim quoniam *Eleemoſynarum* collectionis & diſtributionis legitimæ cura rebus Judæorum integris a Synedrio Civitatis dependebat, hinc factum, ut ſapienti Doctori, qui juris in Civitate unus peritus habebatur ac Synedrium quodcunque Civitatis repræſentabat, facultas conceſſa ſit pro publicæ rei utilitate de Eleemoſynis ad placitum ſuum diſponendi.

Præter hæc animum ad id advertere oportet, quod *Collectores Catini tres* ad idem corpus pertineant, ad quod *Collectores Ciſtæ*. Hoc ex *Maimonide* conſtat cap. IX. §. 11. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר וחצר וגו' *Eodem modo* (loquutus fuerat de *Collectoribus Ciſtæ* in Civitate conſtituendis) *conſtituunt Collectores, qui accipiunt unoquoque die a quaque domo* &c. Hinc proceſſit, quod קופה & תמחוי *Ciſtæ* & *Scutellæ* aut *Catini Eleemoſynæ* inter ſe poſſint

ſint permutari, ſi hoc Synedrio videretur commodum bonumque factum. Jorè Dea cap: CCLVI. §. IV. רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן לכל מה שירצו לצרכי צבור *Facultatem habent incolæ Civitatis convertere Eleemoſynas Ciſtæ in Eleemoſynas Catini & Catini in Ciſtæ, easque impendere iis rebus omnibus, quas ad publicæ rei commodum pertinere judicabunt.* Haut puto vero, ullum mortalem ita ineptum fore, ut ſtatuat, *Collectores Catini* apud Hebræos Veteres pertinuiſſe ad Synagogæ ædes. Conſtat eos membra fuisſe *Civitatis*, neque cum *Synagogâ* quicquam habuisſe commune. Sed verò *Collectores Ciſtæ*, de quibus noſtra diſputatio eſt, ad idem referuntur corpus, ad quod *Collectores Catini*. Quid vero hinc aliud ſequitur, quam *Collectores Ciſtæ* in Civitate ſuis functos fuisſe officiis, non autem in Synagogis? Oportet tamen, ut paulo id clarius adhuc exponamus, ne quis ex collatione noſtrarum conſuetudinum cum iis Veteris Reipublicę Judaicę imprudenti inſtituta, heic errandi occaſionem capeſſat.

In Civitatibus Patrię noſtræ duplex eſt *Collectorum Eleemoſynæ* genus. Prioris illi ſunt, qui in Templis loculis inſtructi circumeunt ſingulos atque in uſum & commodum pauperum Eccleſiæ Eleemoſynas petunt. Hi *Diaconi* dicuntur. Belg. **Diakens. Verſorgers der Armen.** Poſterioris, qui calendis (ſpatium temporis contrahitur extenditurque pro arbitrio Magiſtratus) ſingulis ipſas Civium ædes per urbem circumeunt, & in ſcutella Eleemoſynas a Civibus omnibus colligunt. Vocantur a vulgo: **Arme-Voogden.**

Diſſe-

Differunt hi multifariam. Qui prioris ſpeciei ſunt Eleemoſynarum Collectores conſtituuntur a Presbyterio Eccleſiæ, poſterioris autem a Magiſtratu Civitatis. Illi in Templis Eleemoſynas colligunt: Hi ad oſtia Civium. Illi ab iis unice petunt, qui in Templo præſentes adſunt: Hi verò ab omnibus Civibus cujuſcunque tandem religionis & vitæ inſtituti. Illorum Eleemóſynę diſtribuuntur iis pauperibus ſolis, qui in numerum membrorum Eccleſiæ adſciti ſunt: Horum vero in uſum omnium dantur pauperum, qui ad Civitatem pertinent, niſi forte hujus vel illius religionis aſſeclæ ſuos pauperes in ſe ſumant alere. Fieri autem poſſet, ut, qui apud Judæos Veteres diſtinctos fuiſſe Eleemoſynarum Collectores intellexit (גבאי קופה) *Ciſtæ* ſcilicet & (גבאי תמחוי) *Catini* aut *Scutellæ*, ad noſtrarum rerum conſtitutionem attendens ſibi imaginaretur, hos duum generum Collectores ita fere a ſe mutuo diſcrepaſſe apud Judæos Veteres, ut apud nos duę illæ Collectorum diſcrepant ſpecies, quas paulo ante enumeravi. Fieri poſſet, inquam, ut animum induceret credere, *Collectores Catini* conveniſſe cum noſtris Collectoribus Civitatis, & *Collectores Ciſtæ* cum noſtris Diaconis Eccleſiæ. Hoc autem putavi præoccupandum a me eſſe, nequis hanc comparationem temere inſtituens ſuo periculo graviter impingeret.

Dicam itaque, quod exploratiſſimum mihi eſt, rem ita ſe apud Judæos Veteres non habuiſſe. Collectores Ciſtæ & Catini inſtituti ſunt ab eodem Magiſtratu. Collegerunt ambo Eleemoſynas ſuas per oppidum ad oſtia Civium. Collectæ Eleemoſynæ ex

arbitrio Magistratus sæpe numero invicem sunt permutatæ. Quænam igitur differentia fuit, ais? Quæ ratio, quod diversi nominis Curatores pauperum instituti sint? Differentia oppido exigua est, adeo etiam, ut *Collectores Catini* sæpe in Civitatibus neglecti sint eorumque officium *Collectoribus Cistæ* demandatum. Ubi tamen locorum in majoribus Civitatibus Collectores hi munere & nomine diversi instituti sunt a Civitate, ibi hæc inter eos distinctio locum habuit, quod Collectores Cistæ procurarent pauperes istius Civitatis & Oppidi tantum, & Collectores Catini pauperes quoscunque alios, aliunde accedentes, qui ad diem aut dies paucos in urbe versabantur, ibant redibantque. Ea est ratio, quod singulis diebus hi Collectores Catini ostiatim tenerentur ambire & cuique sui diei dimensum distribuere, cum Collectores Cistæ singulis diebus Veneris tantum ostiatim circumirent & pauperibus Civitatis pecuniam pro hebdomada integra concederent. Cur illi quodcunque esculentum in scutellam acciperent, hi pecuniam tantum colligerent. Percipimus hinc, ni fallor, quanta sit distinctio inter nostrorum Eleemosynarum Collectorum diversas species, & eas Collectorum Cistæ & Catini apud Veteres Hebræos. Sed quoniam quædam in hac nostra dissertatione dicta sunt, quæ in præcedentibus nondum sunt probata, agedum producamus nova loca, quibus positiones nostras priores confirmemus. Quod inter *Collectores Cistæ* & *Catini* ea sit distinctio, quod illi incolas Civitatis suæ, hi vero *totius mundi* pauperes curarent hoc disce ex *Maimonide* cap: IX. §. VI. זהתמחוי לעניי

לעניי עולם וחקופה לעניי אותה העיר בלבר *Eleemosyna Catini est pro pauperibus totius mundi, sed Eleemosyna Cistæ pro pauperibus istius Civitatis solummodo.* Idem est in *Jore Dea* cap. CCLVI. §. IV. Vides non eam esse distinctionem, quod illi *pauperibus*, qui extra Ecclesiæ communionem vivunt, hi vero *pauperibus*, qui in Ecclesia sunt, prospiciant, qualis apud nos obtinet distinctio, sed aliam longe, supra jam a nobis expressam, quod scilicet illi ad quoscunque aliunde accedentes pauperes attenderent, hi autem ad pauperes statos, in Civitate ordinaria alendos.

Quod autem *Collectores Cistæ* & ipsi in Civitate ostiatim circumeant, hoc ex *Maimonide* constat cap. IX. §. VIII. IX. Cautum ibi est, ne *Eleemosynarum Collectores* ambeundo per urbem a se invicem separentur, in foro pecuniam sive inventam sive ab aliis acceptam in sacco suo, suspicionis vitandæ ergo, recondant, & quæ his sunt similia. Ex quo argumento novo pariter ac ex singulis præcedentis orationis nostræ articulis evidens est, quod *Collectores Eleemosynæ* ad Civitatem pertineant non ad Synagogam. Qui enim in Civitate officio suo fungitur, is dubio procul Civitatis non Synagogæ haberi debet membrum. Cum enim Civitas & Ecclesia apud Veteres Judæos una eademque fuerit communio & societas, non possunt Civitatis & Synagogæ membra a nobis aliter distingui, quam hac ratione, quod qui in ipsis Synagogæ ædibus officio suo minime funguntur, illi inter membra Synagogæ recensendi non sint.

Cæterum in noſtra Republica, non illi tantum, quos modo enumeravi, ſed alii etiam pauperum Curatores ſunt. In Patria Urbe Leowarda conſtituit Magiſtratus extra ordinem Collectores Eleemoſynarum in gratiam orphanorum. Eleemoſynæ hæ diſtictæ ſunt ab iis, quas Diaconi accipiunt; colliguntur autem in Templis, licet Collectores a Magiſtratu Oppidi deſignentur. Hi diſtincti rurſus ſunt ab Orphanorum Curatoribus ſive Viris ſive Fæminis. **Weeſe-Vaders. Weeſe-Moeders.** Atque hi quoque a Magiſtratu dependent. Præter hæc contingit aliquando, ut collectæ generatim inſtituantur in commodum orphanorum aut membrorum Eccleſiæ oppreſſorum, ut nuper factum pro Gallis fratribus noſtris, qui religionis gratia Patriam & bona ſua derelinquere coacti ad nos ſalvi pervenerunt. Hæ Eleemoſynæ vel a deputatis Magiſtratus oppidani vel ab iiſdem illis deputatis Presbyteris aut Diaconis Eccleſiæ junctis exiguntur. Horum vero omnium & ſingulorum cura apud Veteres Hebræos pertinuit ad גבאי צדקה *Collectores Eleemoſynæ*. Sive redimendi eſſent fratres captivi, ſive proſpiciendum eſſet orphanis, ſive curanda eſſent mortuorum ſepulcra, ſive pauperibus comparandæ eſſent veſtes, ſive alia aliqua collecta inſtituenda eſſet in gratiam publicę rei, hoc omne non variis Perſonis, ut apud nos fieri memoravi, ſed iiſdem iis *Eleemoſynarum Collectoribus* commiſſum eſt muneris. Conſtat id ex dicto *Maimonidis* Tractatu capite VIII. Quod ſi vero hæ res apud nos adeo habeantur Civiles, ut a Magiſtratu non ab Eccleſię Presbyteris & Diaconis ſuſpenſę ſint, an perſuadebis Tibi, apud

Ju-

Judæos, ubi tota Ecclesia Civitas erat, eas ad Synagogam, non ad Civitatem vel Magiſtratum pertinuiſſe? Cave id credas.

Proferamus nunc rurſum his illuſtratis dictum novum ex *Codice Sanhedrin* cap. I. in Excerptis *Gemaræ* Cocceji §. XVIII. תניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת״ח רשאי לדור בתוכה ב״ד מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלק בג׳ ובית הכנסת ובית המדרש וגו׳ *Traditio. Nefas eſt diſcipulum ſapientis commorari in urbe decem rebus deſtituta; collegio judicum, qui feriant mulctentque ſontes. Arca Eleemoſynæ, quæ a duobus corrogetur, a tribus vero erogetur. Synagogæ ædibus. Balneo* &c. Haud multum diverſum eſt hoc teſtimonium ab eo, quod in eodem hoc capite de *Civitatis centum & viginti membris* habetur. Apparet autem in recenſione rerum ad Civitatem neceſſariarum inter alias referri *Synedrium, Synagogam*, & *Collectores Eleemoſynarum*, hæc enim Collegia in urbe omnino erant neceſſaria, quæ legitime eſſet conſtituta. Eccur verò mentio nulla neque Archiſynagogorum, neque *Miniſtrorum Synagogæ?* Non poſſumus ſane aliter putare, quam eos, qui ad Synagogam pertinent, per בית הכנסת *Synagogam* ſimul fuiſſe intellectos. Sed quæ ratio, quod *Collectores Eleemoſynæ* ſeorſim exprimantur a Synagogâ? Hæc, ni fallor, quia illi ad Civitatem pertinebant univerſam & diſtinctum efficiebant collegium, diſtinctum etiam a Collegio Judicum, licet ab hoc dependerint, quod probatum in antecedentibus eſt.

Concludam vero probationes has meas eo ſtatuto, quod exprimitur in *Iore Dea* cap: CCLVI. §. V.

מי שישב במדינה ל׳ יום כופים אותו ליתן צדקה לקופת עם בני המתה ישב שם ג׳ חדשי׳ כופין אותו ליתן תמחוי ישב שם ששה חדשים כופין אותו ליתן צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר ישב שם ט׳ הדשים כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושי׳ להם כל צרכי קבורה וגו׳ *Si quis in urbe aliqua* (quocunque loco) *per triginta dies fuerit commoratus, hunc COGUNT dare Eleemosynam cistæ cum incolis illius loci. Si per tres menses, cogunt eum dare scutellæ. Si per sex menses, cogunt eum dare Eleemosynas pro comparandis vestimentis in gratiam pauperum illius urbis. Si per novem menses, cogunt eum dare Eleemosynas, pro curanda pauperum sepultura, iisque omnibus, quæ eo spectant.* Novo argumento vides collectionem Eleemosynarum ad Civitatem & omnes ejus incolas restringi, nulla habita ratione vel facta mentione Synagogę. Præterea, cogi aliquem (a Synedrio) ad Eleemosynas in Civitatis commoda dandas. Quam hæc belle conferuntur cum collectione Eleemosynarum, quę nostris in Templis fit? Scire autem oportet eo tantum casu hæc præcipi, quo ille, qui in Civitate aliqua commoratur, animum se habere negat in illa domicilium suum figendi. Quod si enim id constaret, tum quidem absque mora ad omnia hæc officia tenebatur præstanda cum cæteris Civitatis incolis. Sic enim pergit *Joseph Karo.* במה דברים אמורים בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע אבל אם בא לעיר כדי להשתקע כופין אותו מיד׃ *In quo* (casu) *hæc dicta sunt? De eo, qui venit ad peregrinandum, ac declarat, propositum sibi nequaquam esse in Civitate sedem suam fige-*

figere. Quod si enim id constet, illico eum cogunt officia hæc explere.

Si ex his rationibus & documentis, Lector, evidentissimum Tibi non sit, florentibus Hebræorum rebus *Collectionem Eleemosynarum* ad *Civitatem* pertinuisse, non verò ad *Synagogam*, quę nostra assertio nunc est & fuit olim, non intercedam, quo minus infelicem me sophistam dicas, qui ex clarissimis positionibus perpetuo falsum colligam. Verum si judicaveris, ut nullus dubito, priorem meam affirmationem esse certissimam, & validis nunc a me evictam argumentis, tum velim, non adeo ut Viri Cl. audaciam in thesibus meis negandis mirere, [neque enim putem ad hoc te monitore indigere] quam quidem ut ad Providentię Divinę in rebus etiam minimi momenti lusum animum tuum advertas. Voluptas V. Cl. fuit mihi contradicere non modo sed & me pro humanitate modestiaque suá ignórantię accusare. Quam primum id fecerat, ipse errorem errat gravissimum, neque, ut nunc video, ullo modo incrustandum, palliandumque. Quam bene haberet, si Vir Cl. in posterum non a me sed a *Petro Apostolo* disceret τῆς ἐλπίδος spei fideique suę nón tantum, sed cujuscunque etiam scientię *rationem* dare μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου *cum lenitate & timore*. Hoc si utrinque observaremus, [studebo autem pro virili] putem conatus nostros Ecclesiis gratiores utilioresque futuros.

Sed satisfactum sibi non putabit, nisi responderim ad objectiones, in contrarium ab ipso productas. Atqui profecto illę adeo sunt macilentę & imbecilles,

ut

ut vix absque animi mei commotione eas possim repetere. Adeo mihi injustum & iniquum factum videtur, magna cum audacia contemptu & acerbitate alicui contradicere, ubi tu ipse, quod producas argumentorum nihil habes, & interea temporis, quid alius producturus sit ad opinionis suę confirmationem ignoras. *Esse autem* [sic probationes suas orditur] *Eleemosynas sacri cultus exercitium, extra omnem controversiæ aleam apud Hebræos positum est.* Maim. Hilch. Zedakah cap. x. §. 1. *Obligamur nos magis cauti esse in observando præcepto de Eleemosyna, quam in observandis omnibus aliis Præceptis affirmativis &c.* Sic concludit. *Unde sole meridiano clarius elucet, Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ, nec non medium futuræ, quam expectant, liberationis.*

Est in his verbis, quod mirer, multum, quod negem, omnino nihil. Quod mirer, id est, quod Vir Clarissimus jam initio acerrimę disputationis suę oblitus sit, quid sibi incumbat probandum. Sive socordia sive fallacia hæc sit, quam in scholis *elenchi* vocant, non potest tolerari. *Unde consequitur*, ait, *Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ &c.* Controversia est, an *Collectores Eleemosynæ sint membra Synagogæ?* Unde consequitur, ait, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici.* An Tibi unum idemque est, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici*, & *Eleemosynarum Collectores ad Synagogæ ædes, ut membra illius, pertinere?* Posterius defendo, prius non nego. Administratio justitiæ, institutio juventutis in Scholis, &

Aca-

Academiis, educatio liberorum in familiis honesta, circumcisio, fundamentum sunt Regni & Religionis Judaicæ, ergo Judices, Professores, Ludimagistri, Patresfamilias omnes sunt membra Synagogæ? Sed vero ait, *Eleemosynæ pertinent ad cultum sacrum, sunt præceptum sacrum*, מצות צדקה יותר מכל מצות עשה *Præceptum de Eleemosyna præstantius est omnibus præceptis affirmativis.* Quid audio? Tune hic videri vis ignorare, quid sit מצוה in Hebræorum scriptis, quod hic *præceptum sacrum* vertis? Non ignorare Te probe scio, sed dissimulare hoc Tibi e re visum est esse tua. Constituunt Hebræi in Lege, hoc est, Scriptis Mosaicis omnibus contineri מצוה *Præcepta cum affirmativa tum negativa* sexcenta & tredecim, quæ omnia, si placet, appellare licet *præcepta sacra.* Ex plurimis Autoribus, qui ea explicant, Rabbi *Levi Barzelonita* est in Libro, cui titulus, *Chinuc*, verso atque illustrato a Doctissimo *Hottingero.* Inter hæc ea comparent Præcepta, quibus prospicitur pauperibus, quę Maimonides asseverat maximi momenti esse & in Civitate Hebræorum neutiquam negligenda. Nunc concludas, si placet: Præceptum de prospiciendis pauperibus inter maxima & summi momenti præcepta est, quę in Lege Mosaica comparent, ergo Collectores Eleemosynę ad Synagogam pertinent. Quam sit futulis & ridicula hæc consecutio, intellige ex argumentatione simili. Ex Christi sententia diligere Deum ex toto corde, ex tota anima & ex tota cogitatione *ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ est primum & magnum præceptum* עקר כל מצות *radix omnium præceptorum*, fundamen-

tum & insigne totius Religionis Judaicę, ergo omnes, qui Deum diligunt ex toto corde, membra debent haberi Synagogæ, atque in ea officiis suis fungi. Piget inhærere adeo fallaci argumento.

Pergit: *Et hinc adeo cum precibus conjungi solet.* Maimon. l. c. §. 1x. *Sapientes primarii semper ante preces solebant dare prutam pauperi.* Quid, an ita vis, Eleemosynæ solent conjungi cum precibus, ergo Eleemosynarum Collectores ad Synagogam pertinent? Bella rursus & speciosa connexio! Quasi omnia illa, quæ actum aliquem præcedunt, mox habenda sint ejusdem indolis cum illo ipso actu: Ante preces faciendas omnes Judæi se lavant, an ergo omnes illi, qui se lavant, sunt membra Synagogæ? Judices ante exercitium judicii Deum solebant orare, ergo, qui Deum orant, vel ad orandum constituti sunt, ad Curiam referendi sunt? Sed, quod observandum est, quando *Maimonides* ait, *sapientes priores solitos fuisse Eleemosynam dare pauperi ante preces*, tum non loquitur de *Eleemosynis* statis, quas ex instituto Civitatis Collectores in unum cogebant, sed de quibuscunque Eleemosynis, quæ ab hominibus religiosis ex beneplacito suo dantur eo consilio, ut Deo placeant. Hinc vero colligere, *Eleemosynarum Collectores* ad Synagogam pertinere, est res longe diversissimas misere confundere.

Quæ allata sunt hactenus, ne speciem quidem habent. Quod sequitur, paullo proprius videtur accedere ad rem, Maim. Hilch. *Tephilla* cap. x1. §. 7, ואין מחשבין בהם חשבונות אלא אם כן היו חשבונות של

של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהם. *Neque rationes in iis* (Synagogis) *supputant, nisi sacræ sint, uti ærarii Eleemosynarum, & Lutri Captivorum, & id genus alia.* Notes, antequam responsionem nostram accipias, Lector, quod חשבונות של מצוה ab ipso rursus vertantur per *supputationes sacras*, quod recte quidem fit, sed si in Hebræorum statutis parum versatus non sis, occasionem Tibi errandi facile præbeat. חשבונות של מצוה sunt *supputationes Præcepti*, id est, quę fiunt circa rem in Lege imperatam. Videamus hoc præmisso, quam presse hoc argumentum concludat. Supputationes Eleemosynarum in Synagoga fieri possunt, ergo Collectores Eleemosynę pertinent ad Synagogam? Accipe simile. Supputationes Eleemosynarum in Academiis & Scholis institui possunt, ergo Collectores Eleemosynarum pertinent ad Academiam. Firmissima erit consequentia, modo probavero, Eleemosynarum supputationes in Academiis æque ac Synagogis fieri posse. Sic est in *Orach Chaiim* cap. CLI. §. I. בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש־ואין מחשבין בהם חשבונות אאכ״ הם של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויין. *In SYNAGOGIS & ACADEMIIS non solent res ludicras agere--neque IN IIS supputationes instituunt, nisi quæ ad præcepta in Lege data pertinent, quales sunt ærarii Eleemosynarum & lutri Captivorum.* Hæc jam scripseram, antequam attendebam, *Maimonidem* ipsum etiam de בתי מדרשות *Academiis*, æque ac de בתי כנסיות *Synagogis* agere, quia Vir Cl. in παρενθέσει sua unicè *Synagogarum* meminit,

quod

quod studio factum ab ipso est. Pergat nunc Vir Cl. bona fide concludere, *Collectores Eleemosynarum* ad *Synagogam* pertinere, quia supputationes, ab ipsis institui possunt in *Synagogis*, ego addam, esse eos membra etiam *Academiæ*, quia supputationes ejusmodi in *Academiis* iniri possunt. Atqui sic sane res se cum Collectoribus Eleemosynarum optume habebit. Ego illos rebus Hebræorum florentibus ad Curiam referendos esse validis probationibus evici. Vir Cl. eos Synagogæ adstringit non fallaci, ut sibi persuadet, argumento. Ego autem eadem plane ratione concludo, eos ad *Academiam* pertinere. Sic demum eorum res in tutiori & feliciori loco a nobis collocantur, quam illæ apud suam gentem unquam fuerunt. Verum si V. Cl. sequentem *Maimonidis* contextum voluisset æque attente considerare ac hunc præsentem, nonne animadvertisset ipse, ratiocinium hocce suum nullius ponderis atque momenti esse? Sic pergit *Maimonides*. ואין מספידין בהם אלא הספד שלרבים כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר *Neque lugent in iis, nisi luctum publicum, sicut ubi luctus fuerit ob defunctum unum ex præstantissimis illius Civitatis sapientibus.* Asserit *Maimonides* publicum quemque luctum in Synagoga fieri. Tu inde colligas, ergo lugentes, qui apud Veteres stati fuerunt, inter Synagogæ membra censendi sunt? Sic non dubito, quin, quod jactas, multo plura in in Synagogis officia numeraturus sis, quam ego in iis unquam potui invenire. Sed concedit etiam *Maimonides Filiis Sapientum* Viris Doctis singularibus occasionibus *edere, bibere, dormire?* Ergo, qui in

Syn-

Synagogâ edunt, bibunt & dormiunt omnes, inter Synagogæ aut Academiæ membra numerandi sunt? Sic enim arguis: Collectoribus Eleemosynarum in Synagogis conceditur Eleemosynarum computum conficere, (**de reeckeninge opmaacken**) ergo sunt referendi ad membra Synagogæ. Dicam itaque, quid rei sit, & quorsum in Constitutionibus Hebræorum id tradatur. Non datur Judæis, inter gentes dispersis, tribunalia curiasque habere pro more patrio. Conceduntur tamen ipsis Academiæ & Synagogæ. Academiis præficere solent hominem, quantum fieri potest, Patrii juris peritissimum. Hic a Maimonide חבר העיר *Socius Civitatis*, חכם *Sapiens*, רב *Doctor* nominatur. Hic sæpe constituitur caput Seniorum Synagogæ, quia paucissimi sæpe in Civitate Viri sunt, qui, ut par est, hoc munus administrare sciunt. Quoniam vero præter Synagogas & Academias loca publica illis nulla sunt, & præter Academiæ Rectores & Seniores Synagogæ nulli ipsis Magistratus & Judices (loquor de *viginti & triumviralibus*, quales *Civitates* Veteres moderabantur, Triumviros enim *compromissarios* vel statos forte sæpe dari non est quod negem) hinc jus dictum doctumque in Academiis & Synagogis est, & officia quælibet, quæ salva imperii aut urbis, quam incolunt, Majestate & jurisdictione inter ipsos reservata sunt, (inter quæ Collectio Eleemosynarum est) licet olim florente Republica ad Synedria pertinuerint, nunc in Synagogis distribui solent, &, qui ad illa ordinati sunt administranda, res suas in Academiis aut Synagogis possunt conficere. Hoc jure factum,

ut excommunicatio, flagellatio clancularia, datio libellorum repudii, executio legis de ducenda fratria, discrimina mundi atque immundi, quæque plura salva majestate populi, apud quem vivunt, etiamnum apud ipsos in usu sunt, nunc ad Proceres Academiæ & Synagogæ pertineant, quæ omnia & singula quondam ad Synedria referebantur stante republica. Hujus autem generis omnino est *Collectio Eleemosynarum*, quæ iccirco in Universitatibus Hebræorum, sicut alia omnia officia, nullis exceptis, ad Academiæ & Synagogæ Rectores hoc captivitatis suæ tempore reducenda est eorumque arbitrio subjicienda, cum Magistratus alius suæ Universitatis nunc nullus detur.

Non meruisset hic locus *Maimonidis* adeo operosam expositionem, nisi constaret, Virum Clarissimum conditiones has diversas gentis Judaicę & heic loci & porro confundere, atque commiscere & simul una eademque hac responsione consequentem solvere possemus objectionem, quam V. Cl. ex *Orach Chaiim* format Tit. LIII. §. XXVI. Locus continet, קהל *cœtum consuevisse* למנות אנשים על צורכי צבור *homines quosdam præficere negotiis publicis procurandis* בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנויים הצריכים לצבור: *Sive Ministrum Synagogæ, sive Collectores Eleemosynæ, sive alia etiam munia ordinare* &c: Argumentum, quod ex his verbis conficitur, hoc est sequens. *Agitur hic de omnibus in universum, qui munus aliquod in Synagoga administrant. Inter eos autem Diaconi commemorantur, qui Cistæ Eleemosynariæ sunt præfecti. Quod sane non fieret, nisi illos*

ad Synagogam existimassent pertinere. Sic ergo vis. Qui in צבור *Republicâ* aut קהל *Ecclesiâ* munus obeunt, illi pertinent ad Synagogam; Sed Eleemosynarum Collectores &c. Itane verò? Atqui ego ita subsumo: Judices, & Rectores Academiæ & cæteri officiarii Civitatis omnes apud Hebræos dicuntur officiis suis fungi בצבור / dicuntur constitui a צבור / dicuntur præfecti לצרכי צבור / an igitur hi omnes Tibi erunt membra Synagogę? Desine tandem Vir Cl. ambigue loqui & voces צבור / & קהל quæ quidem rectè per *Synagogam* vertuntur, si τὴν συναγωγὴν & ἐκκλησίαν capias pro populi universitate tota, ut sit a LXX Interpretibus, per *Synagogam* interpretando Lectorem tuum ludere, qui putat, te de ædibus Synagogæ loqui, de quibus nostra disputatio est, dum interea temporis de tota populi Civitate & Universitate loqueris sub nomine *Synagogæ*, vel Autores Hebræos citas, qui talibus vocabulis utuntur, quæ non herclè ædes Synagogæ (sic enim קהל & צבור nunquam capiuntur) sed totam Civitatem atque Universitatem Judæorum notant sive in Patria sive extra Patriam suam quocumque in loco congregatam. Sic est, Lector. Pertinent *Collectores Eleemosynæ* ad צבור *Civitatem*, συναγωγὴν. (Synagogam) ἐκκλησίαν τῶν Ἰουδαίων, sed ad ædes Synagogæ florentibus rebus suis nunquam pertinuerunt. In §. XXIV. præcedenti ejusdem hujus Capitis *Orach Chaiim* sic scriptum est.
צבור שצריכים לשכור רב ושליח צבור ואין בידם כדי שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא קודם ואם לאו שליח צבור קודם׃ *Universitas* (Civitas, Synagoga) *quæ necesse habet con-*

conducere Doctorem & Ministrum Synagogæ, neque tamen sufficit utrisque alendis, præfert Doctorem, si is celebris sit atque in Lege Divina & constitutionibus Patriis valde exercitatus: Sin vero, prius eligit Synagogæ Ministrum. Doctor רב apud *Josephum Karo* is est, qui a *Maimonide* dicitur חבר עיר *Doctor Civitatis.* Ille qui Academiæ Rector est & lites ad Legem Patriam pertinentes dirimit. Hic vocatur ab eodem *cætu*, a quo vocatur חזן *Minister Synagogæ*, a quo vocantur גבאי צדקה *Collectores Eleemosynæ.* Sed an ideo membrum Synagogę est? Dicitur *Doctor Civitatis*, Rector Academię, ראש הקהל. Non negem frequentissime contingere, ut is idem moderetur Synagogam cum senioribus aliis, neque tamen id necessarium est ipso Viro Cl. fatente. Quid igitur? Hoc colligas ex nostra dissertatione, quoscunque Præfectos officiarios cujuscunque tandem indolis ab Hebræis referri ad צבור *Universitatem*, קהל *cætum*, ita tamen, ut hic in *Curia*, alius in *Academia*, alius in *Synagogæ Ædibus* officio suo fungatur.

Subjungit his locum ex *Juchasin*, in quo מילי דמתא *Negotia Civitatis* & מילי דשמיא *Negotia Cælestia* a se invicem distinguuntur. Ad *negotia civilia* feruntur *curationes murorum, portarum & fontium.* Ad *sacra, Collectio Eleemosynarum earumque distributio, ordinatio Lectionis Propheticæ & Interpretatio.* Dictum, quod hic profertur, est R. *Bebi*, expositio autem, quid sint negotia *Civilia* & *sacra*, est R. *Salomonis Jarchii.* Operæ pretium non ducimus, locum inquirere, nec qua occasione dictum hoc prolatum sit, indagare, quia quivis illico mecum animadvertit,

vertit, consequentiam, ut cæteræ fuerunt omnes, in hac probatione nullam esse. Argumentum sic habet. *Jarchi* dicit, quod *Eleemosynarum Collectio* sit negotium sacrum, ergo illi, qui Eleemosynas colligunt, sunt membra Synagogæ. Ego ita. Si circumcisio sit præceptum aut negotium sacrum, ergo מוהל *circumcisor* est membrum Synagogæ. Quid sacratius esse putas, puerum circumcidere ex Lege, an pecuniam colligere, numerare & distribuere? Hoc scilicet illud argumentum est, *quo nihil evidentius ac validius desideres, imprimisque adversus eos, qui* גברא רבא *singularem titulum Archisynagogi faciunt.* Sed an non intelligebas Vir Clarissime, te cum hoc scriberes, ipsum illud argumentum, quod contra nos profers, refellere? Tu scilicet per גברא רבא / *Virum Magnum*, Archisynagogum non intelligis, vel, persuasus hactenus non es, Arshisynagogum intelligendum esse, & tamen vis evincere, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam esse referendos, quia Eleemosynarum collectio & distributio huic Viro Magno attribuitur. Si de eo dubites, quod maxime facis, an nos גברא רבא recte pro *Archisynagogo* acceperimus, utique de eo etiam maxime Tibi dubitandum est, an Collectio Eleemosynarum ad Synagogam sit reducenda, quæ τῷ גברא רבא attribuitur.

Sed damus Tibi hoc, quod גברא רבא sit *Archisynagogus* neque tamen Tibi largimur, quod contra nos studes evincere. R. Bebhi dicit, quod גברא רבא *Vir Magnus* procuret *res cælestes & sacras*, & גר *Proselytus res Civitatis*. Jarchi interpretatur res sacras de Lectione & interpretatione Legis, item de col-

lectione & distributione Eleemosynarum. An bene vel male faciat *Jarchius*, nunc non dicemus, licet ipsius hanc interpretationem *negotiorum cælestium* non constringamur accipere. Quid enim? Excludit a negotiis cælestibus preces earumque recitationem, quæ primum inter res sacras & divinas nomen & locum habent. Sed sit nihilominus ita res, uti eam vult esse *Jarchius*. Quid dicit, obsecro, *Jarchius*, quod nos negamus, immo quod non in præcedentibus ipsi ex Maimonide docuimus. Hoc dicit, quod *Vir Magnus* in Civitate & Ecclesia (qualis nunc est Rector Academiæ & Ecclesiæ) curam habeat colligendarum & distribuendarum Eleemosynarum. Sed verò id idem plane est cum eo Maimonidis, quod, uti res Hebræorum nunc sunt, Synagogæ & Academiæ Rector potestate gaudeat pro arbitrio suo de Eleemosynis disponendi. Etenim, quod ante inculcavimus, Synedriis Civitatum sublatis, hi *Viri Magni*, qui in Academia & Ecclesia primi sunt, eorum vices sustinent, quantum fieri potest. Hi iidem jus dicunt, quantum populus princeps, apud quem Judæi vivunt, id vult permittere. Inter licita & illicita, sacra & profana dirimunt atque res omnes cujuscunque naturæ judicio suo discernunt. Hi cum Senioribus Ecclesiæ excommunicant atque ita Synedros Veteres, quantum fieri potest, repræsentant. Vides itaque quam belle hoc tuum argumentum concludat, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam pertinere, cum Eleemosynarum cura ad גברא רבא refertur. Sed idem patet ex oppositione, quæ instituitur. Non est oppositio in his verbis inter מילי בית הכנסת *negotia Synagogæ* & מילי עיר *negotia Civita-*

vita-

vitatis, sed inter negotia דשמיא *cæli*, hoc est, sacra, Divina, & דמתא *urbis*. Per *negotia cæli* in hoc loco certissime intelliguntur res omnes, quæ ad constitutionem Reipublicæ secundum Leges pertinent sacras, a Deo datas. In horum aut illorum præceptorum observatione major equidem pietatis & religionis vis conspiciebatur, neque tamen ideo omnia præcepta alia cujuscunque naturæ desinebant esse sacra. His opponuntur quædam negotia, quæ ad *urbem* (Civitatem ne dicas, quia hæc maxime distincta sunt) attinebant, ut curationes portarum, fontium &c. Atque hæc negotia Proselytis attribuuntur. Sic sane res erat. Non licebat Proselytis Synagogæ Præfectis esse. Non licebat esse Judicibus neque Academiarum Rectoribus. Si quid unquam horum munerum aliquod administrarunt, id insigni sapientia sua extra ordinem commeruerunt & compensarunt. Atque hæ erant res sacræ, divinæ, cælestes, ad populi & religionis commoda pertinentes. Sed si quid ignobilius esset administrationis genus, quæ nullam cum religione aut sacris rebus suis communionem habebat, quales curationes fontium, portarumque, hæ ex *Jarchii* mente iis permissæ sunt, atque vocantur מילי דמתא *negotia urbis*. Quid aio? *Maimonides* horum etiam curam iis vix concedit. Sic ille Tractatu de *Regibus* cap. 1. §. v. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ׳ לא תוכל לתת לך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות ואין צריך לומר דיין

או

או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ' מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא תהיו אלא מקרב אחיך *Non constituunt Regem* (versio est *Schickardi* lib. de Reg. cap. 1. Theor. 111.) *e cætu PROSELYTORUM, etiam post plurimas generationes, usque dum mater sit ex Israele, sicut dicitur: Non potes dare super te Virum alienigenam, qui non sit frater tuus. Neque in regno tantum, sed in omni potestate Israelitica: Non Principem exercitus, non Capitaneum super quinquentos, nec decurionem. IMO NE PRÆFECTUM QUIDEM AQUARUM FIDELITER DISTRIBUENDARUM. Dicere nihil attinet, Judicem aut Præsidem, quoniam non nisi ex Israele sunto. E medio fratrum tuorum pones super te Regem. Sic etiam omnes præfecturæ, quas tu ordinas, non sunto, nisi e meditullio fratrum tuorum.* Vides itaque, quod, cum rerum vilissimarum cura tantum sit demandata *Proselytis*, מילי מתא *Negotia urbis* in hoc textu Proselytis adscripta, nulla alia negotia possint denotare, quam quæ infimæ erant sortis & conditionis, opposita מילי דשמיא *rebus cælestibus*, hoc est, nobilioribus quibuscunque, quæ summis in Republica Viris, ex Judæa stirpe prognatis, concredebantur, inter quas facile patimur numerari *Collectionem Eleemosynarum.*

Evictâ itaque validissimis probationibus nostra de *Collectoribus Eleemosynarum*, ut se habuerunt florente Republica, sententia, & refutatis non rationibus herclè sed cavillationibus infirmis, a Viro Clarissimo in contrarium allatis, parum de eo sumus soli-

liciti, quod V. Cl. in ſequentibus vulgatam de *Diaconis* ſententiam repetere & omnibus ſuis viribus confirmare allaboraverit. Ad hoc unum dicam me ſubriſiſſe, cum in legendo hoc argumento eſſem, quod animadverterem Virum Clariſſimum, poſtquam ſententiam hanc adoptaverat, quod οἱ גבאי צדקה *Collectores Eleemoſynarum* reſpondeant *Diaconis*, in Scriptura memoratis, & in noſtra Eccleſia ita dictis, non ſciviſſe cum hac ſententia adoptata conferre hiſtoriam, quæ in *Actis Apoſtolorum* cap. VI. extat, & Diaconos, ibi memoratos, cum τοῖς גבאי צדקה conciliare, ſed coactum fuiſſe τοὺς גבאי תמחוי *Collectores ſcutellæ* in eandem hanc ſcenam proferre, & hiſtoriam modo nominatam inde exponere tentare. Sic oportebat factum, ut pleniſſime conſtaret hujus ſententiæ futilitas. Quid enim? An גבאי תמחוי *Collectores ſcutellæ* inter membra etiam Synagogæ a Te recenſendi ſunt? Sane ſi beatus noſter Ligtfootus id cogitaſſet, rationem nullam habuiſſet, quod adeo de ſupplendo numero decem Otioſorum fuiſſet ſolicitus. Sic veritas omnis ſibi ſemper eſt ſimilis atque ibi prodit maxime, ubi occultatur.

Atque hæc ſunt, quæ reprehendere Vir Clariſſimus voluit in iis breviſſimis noſtris verbis, quibus opinionem Ligtfooti de membris Otioſorum refellere conati eramus, quibus, inquam, probaveramus, neque *Rectorem Academiæ* neque *Collectores Eleemoſynarum* ad Synagogæ Ædes, in quibus *Otioſi* officiis ſuis funguntur, pertinere, quod utrumque Ligtfootus aſſeruerat. Ille vero *Ligtfooto* multo vehementius, quam ego feceram, contradicturus aliam

viam insistit probationis, & cum omnes Personas absque differentia, a *Ligtfooto* in numerum Otiosorum redactas, in animo haberet hoc titulo privare, id agit, ut contra singulas earum rationes suas proferat. Credimus equidem eam esse Ligtfooti apud omnes bonos & eruditos Viros existimationem, ut si in hoc exigui pretii nomine exponendo errorem commisisset, illius autoritati & reputationi capropter nihil decederet, atque idcirco neque mea neque alterius alicujus Viri, qui me doctior atque eruditior sit, defensione indigeret. Non dissimulabo tamen, nisi animo meo vim vellem inferre, Virum Clarissimum in prolixa sua disputatione cum Ligtfooto adeo illi ineptas ac absurdas consequentias imputasse per omnem paginam, ut nesciam, an heic calamum meum in officio suo continere satis possim. Faxim videas, Lector, me nihil dicere ita graviter & serio, quod non res multo gravius ut dicatur, postulat. Ligtfootum nosti decem *Otiosos* descripsisse per *decem homines literatos* ex sententia *Maimonidis*, ut ipse eam interpretatus est. Ille *Jarchium* sequutus, per decem Otiosos *decem* intelligit homines ad id unicè conductos ære, ut tempore precationis (aut, si vis per totum diem) frequentes mane & vesperi in Synagoga se sisterent, ab omni prorsus opere abstinentes. *Ligtfootus*, qui per decem Otiosos literatos Viros & studiis incumbentes sacris intellexerat, inter *Otiosos* refert *Judices*, *Ministrum Synagogæ*, *Interpretem*, *Collectores Eleemosynarum*, *Rectorem Academiæ cum Interprete*. Res eo nunc devenerat, ut Viro Clarissimo incumberet probandum,

dum, quod neque Judices, neque Synagogæ Minister, neque Collectores Eleemosynæ &c. inter *Otiosos* censendi essent. Animum nunc adverte, quo pacto hanc suam disputationem ingressus sit. Ille missa Ligtfooti suppositione, quod *Otiosi* sint homines literati, quo uno fundamento omnis Ligtfooti determinatio nititur, propriam suam suppositionem accipit, & loco, quo contrà *Ligtfootum* ex ipsius ὑποθέσει debebat disputare, ex propria sua ὑποθέσει disputat. Ille igitur distinctissime *primo* de *Judicibus*, dein de *Chassane*, postea de *Collectoribus Eleemosynæ*, tandem de *duplici Interprete Synagogæ & Academiæ*, atque hujus etiam *Rectore*, hæc probat distincta capita. Quod hujus generis hominum nullus in Synagogis per omnem diem sederit, quod eorum nullus ab omni opere abstinuerit, quod eorum pauci primi & ultimi in Synagoga esse obligati fuerint, pauci etiam eorum stipendia meruerint, ac ita porro, atque hâc refutatione media pars libri de Decem Otiosis teritur. Sed, mi amice, quis unquam vel minimam partem generalium harum veritatum negavit, quis themata hæc communia, omnibus nota, in dubium vocavit, quem invadis, contra quem disputas? Et disputas tamen ita serio, quasi non unius alicujus Viri Docti sed totius exercitus Doctorum opinio esset profliganda. An Ligtfootus unquam in animum suum induxit asserere, an alius unquam mortalium pòst Ligtfootum sentire, Judices, Collectores Eleemosynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ per totum diem in Synagoga sedisse Otiosos, eoque nomine stipendium meruisse, eos primos & ultimos

in

in Synagogam venire obstrictos & obligatos fuisse Lege, & quæ tu plura requisita in Otiosis tuis desideras? An ullus unquam ita ineptus fuit mortalis, qui id asseveraverit, quod tu magno conatu per tot paginas refellis? Quod si vero id ita est, nullum unquam mortalem hæc themata affirmasse, quæ tu falsa probas, nonne facis rem te summopere indignam, quod de Ligtfooto aliisque hanc suspicionem moveas apud animum Lectoris tui, quasi illi positiones, a te refutatas, credidissent, quarum tamen nullam crediderunt unquam? Quis enim sibi persuadeat, tanto cum conatu & contentione animi per tot paginas te id probare, quod nullus, si generalia themata spectes, negat. Affirmavit equidem Ligtfootus Judices, Collectores Eleemosynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ, Synagogæ Ministrum Otiosos esse, sed tum per Otiosos minime intellexit homines ignavos desidesque, ad id stipendio emptos, ut in Synagogæ ædibus vitæ suæ spatium inutiliter terant. Intellexit literatos homines totidem, commodis Synagogæ prospicientes, quemque pro sua facultate. Quando igitur tu contra Ligtfootum disputare voluisses, probandum Tibi incubuisset, Judices, Collectores Eleemosynæ, Synagogæ Ministrum, Rectorem Academiæ &c. literatos non fuisse & commodis Synagogæ non prospexisse. Hoc probasses, inquam, & abstinuisses ab impingendis Ligtfooto consequentiis, quæ ridiculæ sunt & nunquam ab ipso probatæ. Atque hic nihilominus concludere ausit: *Et ut verum fateamur, piget nos tandem omnium illarum ineptiarum, quas hic Vir Cl.* (Ligtfootus) *de*

literis

literis nostris meritissimus imprudens adeo congessit. Sic scilicet *ineptiarum* postulandus erat Ligtfootus, ne tu ipse viderere inutilem per tot paginas egisse disputatorem. Plus profecto a candore & ingenuitate Viri Clarissimi expectaveramus. Singularia quædam dogmata, quæ extra scopum disputationis considerata, ad nos non pertinent, in quibus habemus quæ laudemus, habemus etiam quæ reprehendamus, nunc non tangimus, etsi id initio constitueramus, ne Lectorem nostrum fatigemus. Non sustinemus opponentis & accusantis, sed vindicantis & defendentis personam.

CAP. XVI.

Vetus constitutio de necessitate numeri denarii Israelitarum in Conventibus *qua* Civilibus *qua* Sacris *prolixe exponitur, ejusdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio necessitatis numeri denarii in* Cœtibus sacris *a* Ligtfooto *secundum Hebræorum fidem ex voce* עדה *producta, nuper rejecta, expressissimo* Maimonidis *testimonio adstruitur & vindicatur.*

Postquam autoritatem *Jarchii* cum Ligtfooto rejeceramus, atque deinceps monstraveramus, quosdam homines, qui a Ligtfooto ad numerum *Decem Otiosorum* relati erant, ad illos minime referendos esse, quales erant *Judices Triumviri, Collectores Eleemosynarum atque Rector Academiæ cum duobus cum Academiæ tum Synagogæ Interpretibus,*

 pro-

progressi fueramus ad nostram de his *Otiosis* decem *conjecturam* aut *opinionem* proponendam. *Conjecturam* inquam, quia in obscuris & ambiguis rebus tutius & prudentius est divinare quam audacter quid verum quid falsum sit, quasi e tripode pronunciare; *opinionem* vero, quia quid ipsi nos credamus Lectori cognitum volumus, quid vero ille credere cupiat, hoc ipsi plane liberum facimus, nobis vero perinde esse judicamus. Accipe igitur eam denuo eadem hac conditione, si placet. Hebræi Autores omnes, quando loquuntur de *Synagoga* extruenda, ita quidem præcipiunt constanter, ut ubicunque *decem* sunt *Israelitæ majorennes* & *liberi* ibi extruenda sit Synagoga. Locus allegatus est a nobis in *Archisynagogo* cap. 11. Hunc canonem comparabamus cum sententiis Veterum de *decem Otiosis Synagogæ*. Putabamus commentariis veteribus, qui ad marginem Talmudis sunt positi, haud minus ac Glossis Corporis Juris Civilis sæpe numero immixtas fabulas esse plurimas, quibus omni tempore & loco confidere non est tutum. Posse sæpe veritatem magis ex comparatione rerum antiquarum prudenti, quam ex insipidis posterorum commentis erui. Convenientiam igitur ad speciem magnam offendebamus inter hæc scita duo: quod *ubi decem sunt Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga*, quodque *Civitas magna sit, in qua sunt Decem Otiosi Synagogæ*. Videbamus hanc convenientiam inter duas has sententias, quod utrobique decem homines assignarentur Synagogæ, hanc vero varietatem, quod in *priore canone* decem Israelitæ simpliciter majorennes & liberi nominarentur, qui Synagogam constituere possent,

in

in *posteriore* vero, decem homines ex Civitate certi Synagogæ ædibus asſignarentur. Quoniam tamen utrobique *decem* numero Iſraelitæ requirebantur, exiſtimabamus canones hos generale habuiſſe principium, quod hoc eſſe putabamus, *ad Synagogæ munia & officia facienda decem homines pertinere*. Quando quidem enim videbamus, quod cum Judæi aſſerunt in ſuis ſtatutis, ad Civitatem majorem requiri *centum & viginti incolas*, id ipſos repetere ex neceſſitate officiorum, in Civitate præſtandorum, hinc concludebamus, admodum veriſimile eſſe, ratione pari eos *decem homines* in Synagoga requiſiviſſe, quia officia Synagogæ a minoribus numero decem hominum præſtari non poſſe vetus erat opinio. Quod vero ad varietatem attinet, quæ inter hæc ſtatuta occurrit, eam hac ratione commodiſſime conciliari poſſe opinamur, quod ea demum Synagoga perfecta eſſet, quæ decem Viros literatos habere poterat commodis officiiſque ſuis deſtinatos, ea vero minus perfecta, quæ decem rudiores habebat ex quovis Iſraelitarum genere majorennes & liberos: hanc autem eſſe prærogativam *Civitatis Majoris* ſecundum canonem *Megillæ*, quod ibi decem eſſent literati Viri, uſibus Synagogæ invigilantes: cæteras vero Civitates, in quibus quinque aut ſex viri literati reperiebantur, qui uſibus Synagogæ non ſufficiebant, nomine Civitatum Majorum gaudere neutiquam poſſe. Confirmabamus autem hanc ſententiam noſtram inde, quia Judæi etiamnum neſciunt, cur majores ſui in cœtibus decem homines requiſiverint. Atque hæc fere eorum ſententia eſt, quæ in *Archiſynagogo* noſtro extant initio *Capitis* III. Quid

 vero

vero in his *audacter*, quid *inepte* divinatum conjectumque sit, Lector, hoc judicio tuo quam maxime discernendum relinquimus. Nullus est mortalis, qui non quamlibet certissimam veritatem, nedum conjecturam, pro arbitrio suo ineptam, falsam, futilem dicere possit, ubi neque pudor obfuerit neque atramentum defecerit. Sed ego sic animum meum induco cogitare, plus laudis habere apud bonos atque æquos Viros, si tantum modestiæ tuæ des, ut quod ineptè putas a fratre tuo dictum, id inepte dictum esse dissimules, quam si tantum tuæ tribuas audaciæ atque impudentiæ, ut *ineptam* dicas quodcunque assertum alterius, quod ineptum esse evincere nulla potes tua facultate, licet id maxime cupias. Sed si placet Viro Clarissimo feram hoc atque his graviora dicta. Hoc tantum agam, ut Lectori meo ostendam, quod jam agere cæpi, utri nostrum non *inepti* sed æqui disputatoris titulus conveniat.

Ordo autem, quem in disputatione sequenti observare constituimus, hic erit: ut *primo* inquiramus *in rationem hujus statuti Judæorum hodiernorum, quod ad Synagogam decem Israelitæ sint necessarii. Secundo*, ostendamus, *quam convenientiam hoc scitum hodiernum habeat cum sententia de Decem Otiosis Synagogæ. Tertio, dictum Codicis Megillæ comparemus cum his statutis binis, idque pro facultate nostra explicemus. Prius* per Dei gratiam hoc fiet capite. *Prosteriora duo* sequente.

Synagogam extruendam esse in *omni loco, ubi decem sunt Israelitæ*, id probavimus ante his expressimis verbis, quæ in *Colbo* pariter ac *Rituum scripto-*

ptoribus cæteris extant. כל מקום שיש בו עשרה בישראל צריך להכין בו בית שיכנסו בתוכו להתפלל *In omni loco, in quo sunt decem Israelitæ, necesse est, ut ordinent domum, in quam precandi causâ conveniant.* Hoc itaque certum sit, cui nullus contradicere in animo potest habere. Nititur autem hoc statutum sive antiquius sive recentius (quod non disputamus) hoc generali eoque vetustissimo canone, quod ad Synagogam constituendam *decem homines* requirantur. Sed quæ ratio hujus statuti, quæ ratio, inquam, Canonis hujus, a longa ætate apud Judæos receptissimi? *Ligtfootus* ait, quod Judæi *macilentam* hujus Canonis rationem proferant ex voce עדה/ quæ extat Num. XIV. Mentio ibi fit *exploratorum terræ Canaan*, qui malum excitaverant rumorem de *terra Canaan*. Hi homines vero numero erant *decem*, quia *Josua* & *Caleb*, qui undecimum ac duodecimum exploratores effecerant, ex eorum numero non erant. De iis autem Hebræorum Interpretes accipiunt hæc verba: עד מתי לעדה הרעה הזאת *Usque quo congregationi huic malæ &c.* Atque ex his verbis tum exsculpunt, omnem congregationem qua sacram qua Civilem constare debere ex Decem hominibus, quia עדה *congregationis* vox hic usurpatur de *decem Exploratoribus terræ Canaan*. Addiderat *Ligtfootus* locum ex Sanhed. cap. IV. §. VI. Verba tamen non adscripserat. Ego autem ad manus habebam locum ex Sanhed. cap. I. §. VI. qui cum sufficeret meo proposito, nolui illum, qui a Ligtfooto allegatus erat, investigare. Monet autem Vir Clariss. locum hunc, qui apud *Ligtfootum* extat, eundem esse cum eo,

 quem

quem ego adduxeram, idque per varias editiones *Talmudis* probat, quod suffecisset unico verbo monuisse. Nos id accipimus, neque enim a nobis peccatum est, sed a Ligtfooto aut Typothetis. Quem enim locum nos recte allegavimus suo positum loco, hic idem apud *Ligtfootum* male citatus extat, atque alius a nostro est habitus, quod ad nos nihil pertinet. Sed ad rem, quia eo nunc pervenimus, ubi manifestissimum errorem Viri Clarissimi oportet detegere.

Ligtfootus hanc rationem, quam Judæi ex voce עדה produxerunt, pro probanda numeri denarii necessitate in quavis congregatione *macilentam* vocaverat, idque nos fueramus imitati. Res erat certissima ideoque nulli neganda. Quid igitur? Non negavit Vir Clarissimus, quod Judæi ex voce עדה *Cætus* probarent necessitatem numeri denarii in cætibus & congregationibus perfectis, sed negavit, unquam Judæos producere hanc rationem, quando probare volunt in *congregationibus sacris* decem requiri, de quibus nostra erat dissertatio. Locus scilicet a nobis allegatus pertinebat ad Judices, neque cum *Synagogis* & *Cætibus Sacris* convenientiam habebat ullam. Hæc igitur illius verba sunt. p. 49. *Sed quid hæc ad congregationem SACRAM, de quâ agimus? aut congregatio illa, de qua* Num. XIV. 27. *agitur, SACRA fuit? immo vero* sacerrima, &

— — *Pesti devota futuræ.*

Et quis recentiorum Hebræorum sacrum illum numerum denarium ex loco citato Sanhedrin probatum ivit? Quantæ asseverationes! quam audacia asserta! Ego igitur id, quod negas, probabo Tibi totidem ver-

verbis ex ipso *Maimonide*. Hoc, inquam, Tibi probabo, quod etiam ratione, quæ ex voce עדה desumpta est, utantur, ubi evincere volunt ad *congregationem sacram* decem homines requiri. Hoc directè negatum est. Attende nunc ad verba *Maimonidis*, quæ sunt in *Hilchoth Tephilla* cap. VIII. §. IV. V. Referam totum contextum. אין אומרים קדשה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ואין מפטירין בנביאים אלא בעשרה *Non recitant* Keduscha, *& non legunt in Lege, & benedicunt ante eam & post eam, & non recitant Prophetas, nisi DECEM NUMERO.* וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעין ועונין אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס על שמע. *Atque ita non benedicet aliquis benedictione Schemah* (egregie! Convenit enim hoc cum iis, quæ nos de significatione illius φϱάσεως tradidimus & in præcedentibus etiam ex Colbo confirmavimus) *ita ut omnes audiant & respondeant post eum Amen, nisi adsint DECEM. Atque hic dicitur* Porees al Schemah *Exponens super Schemah.* ואין אומרים קדיש אלא בעשרה ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין שכל עשרה מישראל הן הנקראים עדה שנאמר עד מתי העדה הרעה הזאת וגו' והיו עשרה שהרי יצאו יהושע וכלב *Neque recitant* Kaddisch, *nisi per DECEM, neque sacerdotes tollunt manus suas nisi adsint numero decem, ita tamen ut Sacerdotes ipsi ad numerum illum denarium complendum concurrant: QUIA OMNES DECEM ISRAELITÆ VOCANTUR CŒTUS. SICUT DICITUR: QUOUSQUE CŒTUS* [עדה] *HIC PRAVUS.* Num: XIV. &c.

Fue-

Fuerunt autem ibi decem, quia Josua & Caleb egressi erant. Huic manifestissimo testimonio aliud junge ex Codice *Berachot.* fol. VI. I. ante quoque a nobis productum. אמר רבין בר אדא אמר ר׳ יצחק מנין שה״בה מצי בבית הכנסת שנ׳ אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם׳ שנ׳ אלהים נצב בעדת אל *Rabbin Bar Ada dixit: R. Isaack dixit: Unde probatur Deum reperiri in SYNAGOGIS? Ex eo quod dictum est:* Deus adstat in cætu Dei. *Verum unde colligitur Deum DECEM precantibus adesse? Ex eodem illo loco:* Ps. LXXXII. I. *Deus adstat in CŒTU* (עדה) *Dei.* Hoc est ex voce עדה/ quæ *cætum* notat *decem hominum*. I nunc, Vir Doctissime, & nega rationem hanc ex עדה petitam, pertinere ad *congregationem sacram.* Nega, inquam, Hebræos Scriptores hanc rationem quicquam curare, quando de *cætibus sacris* disserunt.

Sed quam tu ipse rationem profers necessitatis numeri denarii in *Conventibus sacris?* Inde scilicet Judæos hanc *numeri denarii* necessitatem ursisse asseris, quia Lev. XXII. 32. scriptum est. *Sanctificabor* בתוך *in medio Filiorum Israelis.* Sed quo modo inde probatur, requiri *decem?* Vocabulum תוך ajunt conjungitur aliquando cum עדה/ quod notat *cætum:* Ut Num: XVI. 21. *Separamini* מתוך עדה EMEDIO CÆTUS. At verò עדה *cætus* significat *cætum decem hominum*, ergo concluditur hinc, *sanctificationem Divini nominis* fieri debere præsentibus hominibus *decem.* Quid vero? An hoc est contra *Ligtfootum* argumentari? Ego sane eandem probationem produxissem, quando pro eo voluissem disputare.

Con-

Constat enim ex hac sententia recensita, quod vis omnis probationis *numeri denarii in sacris* relabatur in vocem עדה *Cœtus*, quodque ex priore בתוך *in medio* nihil omnino concludatur, nisi in quantum cum τῷ עדה conjungitur. *Maimonides* cap. VIII. §. VI. Immediate post verba ante recensita. וכל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל שנ' ונקדשתי בתוך בני ישראל *Omnis autem res, quæ ad sanctificationem Nominis Divini pertinet, non absolvitur, nisi* IN MEDIO CÆTUS *ex Israele, ut dicitur: Et sanctificabor* IN MEDIO *Filiorum Israel.* Sic argumentantur. *Sanctificatio debet fieri in medio. Medium notat* עדה *Cœtum.* Cœtus non constat ex paucioribus numero hominibus, quam *decem*, ergo in Synagoga oportet præsentes sint *decem.* Cogita apud animum tuum, an non omnis vis probationis hic recidat in עדה / ac iccirco optumo jure dici nequeat, Judæos ex voce עדה *numeri denarii* necessitatem in Synagoga confirmare? Sed quid tandem sibi vult, quod Vir Clarissimus adeo operose probet, locum Lev. XXII. 32. ad hanc conclusionem faciendam apud Hebræos concurrisse. Hoccine a nobis negatum est? Neutiquam. Forte ignoratum est? Neque hoc verum, quoniam diserte nos ipsi id inculcavimus. Sic habent verba in *Archisyn.* cap. VIII. *Atque hinc demum vera peti potest ratio, cur actio illa, quæ dicta est exponere super schemah, non potuerit præstari a privatis, sed semper celebranda sit in Ecclesia, quia benedictiones hæ, cum Keriath schemah conjunctæ, illius fuerunt indolis, ut non licitum fuerit eas extra Ecclesiam decem hominum recitare. Rab-*

benu Ascher ad locum, modo citatum, illud expresse monet ex mente Veterum : ר' חייא בר אבא אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה *R. Chaiia Filius Abba dixit : Scriptum est : Sanctificabor in medio Filiorum Israelis, hinc efficimus, quod quælibet oratio, quæ spectat sanctificationem nominis divini, requirat decem hominum præsentiam.* En ipsissima verba, quæ a Viro Clarissimo producta sunt!

Sed quid Lector? An credis Veteres Hebræos ita fuisse ineptos, ut putaverint ex vocibus תוך *medium* & עדה *cœtus* se fuisse obligatos ad numerum denarium in sacris & quibuslibet aliis conventibus solennibus ita anxie requirendum? Id nullus hactenus Christianorum credidit, cui caput sanum est. Quamobrem merito *Ligtfootus* hanc rationem *macilentam*, nos addimus *ineptam* & *falsam* dixit. Vir Clarissimus in id, ut existimo, lubens consentiet. Quid ergo? Id ab ipsis hic rursus factum, quod sæpe apud eos fieri sæpe a nobis dictum est & probatum in antecedentibus, ut, ubi recentiores (Gemaristas non excipio) veram constitutionis alicujus causam & rationem ignorant, ipsi sibi aliquam effingant eamque posteris loco veræ rationis & causæ commendent. Quandoquidem vero eo solent esse ingenio Judæi scriptores, quod fœcundum fabularum sed sterile rerum veritatumque est, alias satis acutum, hinc rationes & causæ rituum priscorum ab ipsis productæ & inventæ fabulosi solent esse acuminis, nullis placituræ, nisi gentilibus suis, qui fœno hoc ab infantia pasti sunt. Id usu venisse ex hoc ipso exemplo manifestum est. Morem anti-

antiquum, quod in Conventibus, maximè ſacris, *decem* homines requirerentur, ſciverunt. Rationem non ſciverunt. Fingenda igitur qualiſcunque erat ratio, ne ignorare viderentur, quod ipſorum intererat ſcire. Atque hinc orta ratio eſt, quam modo adduximus, ex vocibus תוך & עדה junctis petita. Doctiſſimus *Vorſtius* eam *falſam* ac *violentam* eſſe aſſeverat, & ſatis evidenter oſtendit, licet id nobis ſupervacaneum videatur. Sis, vide ejus Notas ad *Maimon.* cap. v. §. 1. de *Fundamentis Legis*. Sed videamus nos, quam lucem huic negotio ampliorem nunc poſſimus adferre.

Conſideremus igitur primo, Hebræos Scriptores quemcunque ſolennem & legitimum Conventum, non ſacrum duntaxat (licet hunc maximè) ſed civilem quoque *decem hominibus* ad minimum definire. *Si Hebræi decem pluresque adeſſent (quem numerum cætibus definiendis crebro uſurpant) tunc* &c. Verba ſunt *Seldeni* lib. II. cap. x. de *Jure Nat.* & *Gent.* Res eſt certa & nota, Maimonidis teſtimonio ante confirmata, ſed ex quibuſdam exemplis, hic illic a nobis obſervatis, illuſtranda.

Statutum erat apud gentem Judaicam ſeverum & nobile, ſi *Maimonidi* fides Hilchot *Iſſure Bia*, cap: XII. ut, ſi quis Iſraelita alium ex fratribus ſuis aliquod videret committentem facinus, quod ſanctitatem ſive Dei ſive Templi ſive gentis læderet, idque בפרהסיא *publice, palam*, tunc ipſi permisſum esſet aggresſu ſuo quocunque modo illum a cæpto ſuo deterrere, cohibere & præpedire, quin morte etiam, ſi perſeveraret, plectere. בפרהסיא inquam. Publi-

ce, palam, in conſpectu רבים *plurimum*. Quot hominum vero? *Decem*, ex ſententia *Maimonidis*, quia totidem cœtum conficiunt, qui quando præſto non ſunt, res בפרהסיא / ברבים / publice, palam acta non cenſetur. Vide *Seldenum*, ſi placet, de *Jure* Nat. & Gent. lib. IV. cap. IV. & *Wagenzeilium* in eximia digreſſione, quæ *Carminis Lipmanni* refutationi immixta eſt p. 301. Simile huic admodum eſt exemplum de *ſanctificatione Nominis Divini apud Gentiles*. Nimirum ſi quis Gentilis Iſraelitam aliquem ad transgresſionem ac violationem quorundam Dei præceptorum adegisſet (præcepta idololatriæ, adulterii, ac homicidii excipiunt) neque præſentes esſent *decem* (עשרה מישראל *Decem ex Iſraele*, quot efficiunt עדה *cœtum*) licitum omnino erat ex ipſorum conſtitutionibus præceptum transgredi, quin immo reus vitæ ſuæ (מתחייב בנפשו) judicabatur, ſi voluntati Gentilis morem non habuerat. Si verò *decem* adesſent, omnino obligatus fuit morte potius Deum ſanctificare ſua, quam iniquiſſimo Gentilis poſtulato concedere. Sis, vide *Maimonidem* de Fund. Legis. cap. §. I. II. III. *Seldenum* etiam de Jure Nat. lib. II. cap. X. Non abſimili modo *denarius* hic *numerus* uſu venit in *excommunicatione*. Si quis homo *illiteratus* ſe ipſum excommunicaſſet, quod in uſu fuiſſe apud Veteres Hebræos conſtat, is ſolvi vix poterat, niſi *præſentibus decem*. Difficilior etiam res fuit cum eo, qui per inſomnium fuit *excommunicatus*, is niſi extrema in neceſſitate poſitus ſolvi non potuit, niſi *adeſſent decem numero Iſraelitæ*. Loca, huc facientia, alibi ex *Jore Dea* produximus. Excommunicatus

nicatus vero quivis non comprehendebatur *numero denario*, ubi ille neceſſarius erat, eo omni tempore, quo excommunicatus manebat. Verba *Maimonidis* ſunt in *Hilchoth Talmud Tora* cap: VII. §. IV. ולא כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *Non comprehendunt eum numero hominum decem, ubi ille neceſſarius erat*. Hoc eſt, cum aliis novem numerum denarium conficere aut complere non poterat. Addamus, *anathematis* pronuntiationem fieri non potuiſſe, niſi *præſentibus decem*. Referunt Judæi, qua ſunt dementia, fratres *Joſephi* eo tempore, quo *Rubene* abſente *Joſephum* fratrem ſuum vendiderant, quod turpe erat ſcelus, anathemate pronunciato ſe mutuo obſtrinxiſſe, ne quis rem geſtam Jacobo Parenti revelaret. Dixiſſe vero Judam, qui peritisſimus videtur fuiſſe, ſcilicet! ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה *Ruben non adeſt, anathema verò ratum non eſt, niſi facta ſit illius elocutio per decem.* Quid verò egiſſe putes? שתפו למקום עמהם וחרמו *Aſſociarunt ſibi Deum Optumum maximum & anathema pronunciarunt.* Horrenda verba! Adduxit locum ex *Pirke R. Eliezer* Clarisſimus *Heideggerus* Hiſt. Patriarch. Exerc. XX §. XIII. Eadem ratione reconciliationem cum defuncto factam non eſſe, niſi præſentibus *decem* in Hebræorum ſtatutis & moribus eſt. Ritus eſt in *Gemara Jomæ* fol. LXXXVII. Col. I. ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידין על קברו ואומר. חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו *Si vero mortuus fuerit* (offenſus reconciliandus ſecum) *decem ſecum adducet homines, eoſque conſtituet ſuper ſepulcro ejus, & dicet: Peccavi*

cavi

cavi in Dominum Deum Israelis & in N. quem offendi læsique. Sic facta reconciliatio cum sepulto. Addamus etiam ex *Maimonide* Tractatu de *Luctu* cap. XIII. שורה *seriem*, ordinem eorum, qui funus aliquod prosequuntur, haud oportuisse *minorem esse decem hominibus* פחות מעשרה. Sed & apud *Iosephum* signa hujus consuetudinis priscæ reperiuntur. *De Paschate agno* præceperat quondam Deus, ut per ædes aut familias, hoc est, personas numero *plures* comederetur, ne ex carne agni aliquid maneret ad posterum diem reliqui. *Iosephus* vero determinavit hunc *numerum* per sodalitium hominum, ad minimum *decem.* Sic ille de *Bello Iud.* lib. VII. cap. XVII. Ὥσπερ δὲ φρατρία περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλασσον ἀνδρῶν δέκα. *Quasi cognatio* (sodalitium) *erit circa unamquamque victimam, quæ decem hominibus minor numero non sit.* Indicium habes, *Iosephum cætum* ad minimum putasse constare decem hominum numero. Paraphrastes *Ionathan* heic simile quid dicit. Sed alium magis observandum locum ex *Iosepho* annotavimus, ubi de *Essenis* disserit de Bell. Jud. lib. II. cap. VII. δέκα γοῦν συγκαθεζομένων οὐκ ἂν λαλήσειέ τις ἀκόντων τῶν ἐννέα. *Cum simul consederint eorum decem, nullus invitis novem loquitur.* Essenorum igitur *cætus decem* constitit Viris, absque quorum congregatorum arbitrio nulli e numero loquendi facta copia est.

Cum igitur adeo vulgatus fuerit decem hominum numerus ad conficiendum cætum, mirari minime oportet, eandem etiam consuetudinem in *sacris* obtinuisse. Sane in *Codice Sanhed.* cap. IV. in Excerpt. Gem.

Gem. §. XIII. introducitur Imperator etiam Romanus cum *R. Gemaliele* diſputans id minime ignorare. אמר ליה קיסר לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתיה שריה כמה שכינתה *Dixit Cæſar R. Gamalieli, dicitis Divinam providentiam adeſſe decem hominum cætui: quot igitur ſunt numina?* Maimonidem ante audivimus declarantem, nullam actionem ſacram lectionis Legis, & Prophetarum, preces publicas, recitationes ſacrarum formularum benedictionum, fieri abſque *decem* hominum numero. Ad librum *Megillæ* rite legendum *decem* requiri eſt in *definitionibus Rabbenu Aſcher*. Huc item reſpicere exiſtimem, quod in Lectione Legis *minores verſus* numero non legantur, quam *decem*, quod eſt apud *Maimonidem* in *Hilchoth Tephilla* cap. XIII. §. III. ratione, inquam, habita ad cœtum, qui completus habebatur, ſi decem præſto eſſent majores & liberi. Atque hæc certiſſima ſunt documenta, ex quibus manifeſtum evadit in quibuslibet conventibus completis denarium numerum ad minimum quæſitum eſſe.

Sed quæ ratio priſcæ hujus conſuetudinis? Eam fuiſſe non dices, ſcio, quod *Exploratorum terræ*, peſſimorum hominum *decem* ſocietas in Hiſtoria Sacra עדה *cætus* vocatur. Macilentam atque ineptam hanc rationem eſſe ante dictum. Quid igitur? *Denarium numerum* omnium numerorum perfectisſimum eſſe, quippe ultra quem nullus numerando aſſurgere valet, niſi nominatos jam numeros repetendo, clarum eſt. Hinc fieri potuiſſe & factum forſan eſſe, ut ad plenam hominum ſocietatem *decem majores* deſiderari ſtatuerint, non abſimile videtur vero. Notatu

di-

dignum existimo, quod in *Pirke Avoth* cap. v. §. I. II. III. IV. I. VI. numerus *Denarius* summopere extollatur & illius prærogativæ præ aliis numeris penè omnes singulatim recenseantur. Adi locum si placet & relege, nimis enim prolixus est, & nimis multa etiam ludrica in eo continentur, quam ut describi mereatur. Puto, habituros Judæos, quod rideant, si Christianos animadvertant, quibuscunque suis ineptis commentariis delectari, quos sapientiores ipsi contemnunt. Animadvertimus præterea in Lectione Sacræ Scripturæ, quod *numerus denarius* aliquando capiatur pro *numero multitudinis*, æque ac *septenarius*. Sic accipi existimo Lev. XXVI. 26. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור *Et coquent* decem *mulieres panem vestrum in fornace.* Non *decem* præcisè sed *multæ*, cujuscunque numeri. Observatione dignus est locus *Amosi* cap. VI. 9. והיה אם יותרו עשרה אנשים בבית אחד ומתו *Eritque, si reliqui sint facti in unâ domo DECEM HOMINES, illi morientur.* Kimchius: אינו דוקא אלא רוצה לומר רבים *Non præcise, (decem) sed vult dicere MULTI.* Scimus in hodiernis Hebræorum Scriptis ῥῆσις עדה/ *cœtus*, עשרה גדולים *decem Majorennes*, רבים *multi* פרהסיא παῤῥησία (unde בפרהסיא *palam*, publicè) æquivalere. Observemus ἐν παρόδῳ Græcum ἐν παῤῥησίᾳ eadem ratione capi Col. II. 15. Τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ: *Potestates traduxit palam.* Belg. optume: **In 't openbaer.** בפרהסיא. Idem omnino notat τὸ παῤῥησίᾳ apud Johannem cap. VII. 13. Beza recte. *Palam.* Belg. **Openmoedelick.** Alia loca mitto. Cum igitur *denarius* numerus in Scri-

Scriptura aliquando accipiatur pro *numero multitudinis*, quid miramur, Veteres Judæos *societatem Conventumque* hominum ad *denarium numerum* determinasse. Sed unus præprimis locus est in Scriptura Veteris Testamenti, qui videri possit constitutioni huic antiquæ ansam dedisse. Occurrit ille in Libro *Ruthæ* cap. IV. 2. ubi narratur historia de *translatione juris* Goelis & Vindicis proximi *Ruthæ* in *Boazum*. Hæc propemodum verba ibi leguntur. ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וגו' *Et secum sumpsit DECEM VIROS ex senioribus Civitatis, iisque dixit: Considete hic &c.* Scilicet negotium aliquod peragendum erat in *cœtu* aut *Conventu* hominum publico. Ferendum quoque erat quale quale judicium. *Boaz* in unum vocat *decem* homines ad conficiendum cætum, coram quo res tota agatur. Hoc ego reor antiquissimum monumentum esse, ex quo constet, *denarium numerum* ad cætum constituendum requisitum fuisse. Sed hoc negotium erat civile? Cætus etiam *civilis?* Ita est, sed haud raro contingit, ut mores Ecclesiastici politicos imitentur. Quæ consuetudo obtinuit in *Civitate*, ut res, quæ præsentibus *decem* acta non erat, minime ratihaberetur, eadem facili negotio ab *Ecclesia* potuit adoptari, cum res politicæ & Ecclesiasticæ apud Veteres Judæos non admodum diversæ fuerint naturæ, ut ante plus semel est monitum.

Sed quid agimus? In priore libro adstruximus, probabile esse, Judæos Veteres *in Cœtibus sacris* præsentiam *decem hominum* quæsivisse, quia *officia in Synagoga præstanda a minoribus, quam decem non*

 po-

poterant absolvi, ficut in Civitate *centum* & *viginti* homines defiderarunt, quia tot officia in Civitate neceffario diftribuebantur, quot exercendis *centum & viginti homines* occupari poterant. Atque eo nunc deveneramus, ut illam noftram probabilem affertionem vindicaremus. Vidimus fcilicet ex præcedentibus thefibus, antiquisfimum fuiffe fcitum gentis Judææ, ad Congregationem omnem qua facram qua Civilem *decem homines* requiri. Vidimus infuper, Judæos illius conftitutionis rationes veras ignorare. Adduximus tamen unum & alterum ex Scripturis argumentum, quod conftitutioni huic formandæ anfam poterat dediffe. Sed hæ ipfæ rationes allatæ magis indicant veræ rationis hujus ftatuti ignorationem, quam genuinam hujus confuetudinis originem producunt. Si igitur credere volumus, Judæos Veteres non impetu quodam fed ratione & confilio Leges fuas ordinaffe, quid aliud nobis occurrit facilius cogitatu de origine conftitutionis, quæ eft de neceffitate *numeri denarii* in Conventibus facris, quam quod exiftimarint, tot homines requiri ad officia, in Synagoga obeunda, decore præftanda? Ita plane ut Civitatem rite conftitutam centum ac viginti hominum numero conftare debere nobis tradiderunt, quia tot officia in Civitate obeunda tot numero homines requirebant. Quodfi enim fateri cogimur, rationem hujus conftitutionis a Judæis traditam futilem atque ineptam effe, quid vetat talem rationem excogitare, quæ fi vera non fit, vera faltem effe poffit, cæterifque Hebræorum ftatutis æque ac naturæ rei conveniens fit: Quid vetat, inquam, talem rationem per verofimilem conje-

jecturam proponere, si de Veterum Judæorum constitutionibus honeste sentimus?

Cæterum ut licitum cuique homini est in re incerta certi quid conjicere, ita nullus labor æque infructuosus est ac ille, qui in conjectura refellenda consumitur. Cum enim ille, qui conjecturam proponit, eo ipso satis persuadet suo Lectori, se certi nihil & explorati tradere, tum vero quod quo quo modo dubium est & in obscuro positum facillime patitur contradictionem. Atque id conatus est & heic & sequentibus in positionibus, a me alibi collocatis, Vir Clarissimus. Videamus tamen quo successu. Ad id, quod dixerim, Veteres Hebræos ideo decem requisivisse homines in Conventibus sacris, quia *putarunt officia in Synagogis præstanda vix a minoribus, quam decem, decore posse absolvi*, sic monet: *Quod si sano sensu accipias, verissimum est.* Sed ego, Vir Clarissime, tales Lectores cupio, qui verba mea *sano sensu* accipiunt, quod si enim id egisses aut agere voluisses, forte non admodum multa Tibi suppetiisset scribendi materies. Sed quinam hic est *sanus sensus?* Hebræi, ait, monuerunt, quod neque *preces publicæ sint fundendæ*, neque *Lectio Legis instituenda*, neque *Schema esset recitandum* cum suis *Benedictionibus* absque decem, atque hæc demum est genuina ratio, cur ad Synagogam constituendam requisiverint *decem homines*. Sic scripsit Differt. II. cap. V. §. VI. atque id unum agit per totum id caput. Sed quid hoc est *Vir Clarissime* rationem statuti cum ipso statuto confundere? Quæstio agitata hæc est, quorsum Judæi Veteres *in Synagogis suis quæsiverint decem homines?*

 Tu

poterant absolvi, ficut in Civitate *centum* & *viginti* homines defiderarunt, quia tot officia in Civitate neceffario diftribuebantur, quot exercendis *centum & viginti homines* occupari poterant. Atque eo nunc deveneramus, ut illam noftram probabilem affertionem vindicaremus. Vidimus fcilicet ex præcedentibus thefibus, antiquisfimum fuiffe fcitum gentis Judææ, ad Congregationem omnem qua facram qua Civilem *decem homines* requiri. Vidimus infuper, Judæos illius conftitutionis rationes veras ignorare. Adduximus tamen unum & alterum ex Scripturis argumentum, quod conftitutioni huic formandæ anfam poterat dediffe. Sed hæ ipfæ rationes allatæ magis indicant veræ rationis hujus ftatuti ignorationem, quam genuinam hujus confuetudinis originem producunt. Si igitur credere volumus, Judæos Veteres non impetu quodam fed ratione & confilio Leges fuas ordinaffe, quid aliud nobis occurrit facilius cogitatu de origine conftitutionis, quæ eft de neceffitate *numeri denarii* in Conventibus facris, quam quod exiftimarint, tot homines requiri ad officia, in Synagoga obeunda, decore præftanda? Ita plane ut Civitatem rite conftitutam centum ac viginti hominum numero conftare debere nobis tradiderunt, quia tot officia in Civitate obeunda tot numero homines requirebant. Quodfi enim fateri cogimur, rationem hujus conftitutionis a Judæis traditam futilem atque ineptam effe, quid vetat talem rationem excogitare, quæ fi vera non fit, vera faltem effe poffit, cæterifque Hebræorum ftatutis æque ac naturæ rei conveniens fit: Quid vetat, inquam, talem rationem per verofimilem con-

je-

jecturam proponere, si de Veterum Judæorum constitutionibus honeste sentimus?

Cæterum ut licitum cuique homini est in re incerta certi quid conjicere, ita nullus labor æque infructuosus est ac ille, qui in conjectura refellenda consumitur. Cum enim ille, qui conjecturam proponit, eo ipso satis persuadet suo Lectori, se certi nihil & explorati tradere, tum vero quod quo quo modo dubium est & in obscuro positum facillime patitur contradictionem. Atque id conatus est & heic & sequentibus in positionibus, a me alibi collocatis, Vir Clarissimus. Videamus tamen quo successu. Ad id, quod dixerim, Veteres Hebræos ideo decem requisivisse homines in Conventibus sacris, quia *putarunt officia in Synagogis præstanda vix a minoribus, quam decem, decore posse absolvi*, sic monet: *Quod si sano sensu accipias, verissimum est.* Sed ego, Vir Clarissime, tales Lectores cupio, qui verba mea *sano sensu* accipiunt, quod si enim id egisses aut agere voluisses, forte non admodum multa Tibi suppetiisset scribendi materies. Sed quinam hic est *sanus sensus?* Hebræi, ait, monuerunt, quod neque *preces publicæ sint fundendæ*, neque *Lectio Legis instituenda*, neque *Schema esset recitandum* cum suis *Benedictionibus* absque decem, atque hæc demum est genuina ratio, cur ad Synagogam constituendam requisiverint *decem homines*. Sic scripsit Dissert. II. cap. V. §. VI. atque id unum agit per totum id caput. Sed quid hoc est *Vir Clarissime* rationem statuti cum ipso statuto confundere? Quæstio agitata hæc est, quorsum Judæi Veteres *in Synagogis suis quæsiverint decem homines?*

 Tu

Tu ais, quia *Lectio Legis*, *preces*, & *Schema recitare* requirebant decem homines. Sed an non vides, hanc unam eandemque quæstionem esse, cur ad *Synagogam constituendam* requisiverint *decem homines*, & cur ad *preces* & *Schemah recitandum* & *Legem legendam* requirantur *decem homines?* Quid enim agitur in Synagoga, quam *preces recitare* & *Legem legere*. An igitur eadem non est quæstio, cur ad *legem legendam* & *preces recitandas*, quam cur ad *Synagogam constituendam* requirantur *decem?* Quandoquidem vero Tibi placet de ratione a me data dicere, eam esse non *ineptam*, hoc enim leve nimis vocabulum erat, sed *feracem ineptiarum*, ut omnem numerum importuni disputatoris absolveres, quid ego dicam, ubi te, me reprehendentem, in miserrima hac confusione deprehendo? Mihi sane nunc videtur præstare nihil dicere, ne cogitationes Lectoris mei præoccupare velle, vel justæ indignationi locum dare videar.

Permitte mihi, Lector, ut verbo repetam, quod modo brevius in disputatione nostra dictum est. Una eademque quæstio est, *cur ad Synagogam decem pertineant homines & cur Lectio Legis & preces decem desiderent homines præsentes.* Ratio illius utriusque vel potius ejusdem illius constitutionis hæc est data, quia officia Lectionis Legis & Prophetarum, simul cum Rectura Synagogæ vix poterant a minoribus, quam decem absolvi: Requiri enim *septem Lectores*, *Synagogæ Ministrum* aut *Præfectum* & *duos* ad minimum *Seniores*. Sic scripseram. Judica, non an vere ita conjecerim, neque enim ita mihi sum suffænus,

ut

ut in obſcuris rebus verum ſemper a me teneri putem, ſed an *inepte conjecerim*, & an conjectura hæc ſit *ferax ineptiarum*, ut nuper ſumma cum humanitate mihi objectum eſt. Quod ad id attinet, quod *canonem de Synagoga extruenda, ubi ſunt decem homines*, Vir Clariſſimus faciat poſterioris originis, hoc nunc non vacat inquirere, quia id lubenter abſque ullo cauſæ noſtræ præjudicio, imo cum ſummo diſputationis ſequentis commodo admittimus. Sufficit nobis, ſi certum ſit, quod certiſſimum eſt, ad Synagogam rite conſtituendam requiſitos eſſe *decem homines*.

CAP. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna eſt, in qua ſunt decem Otioſi, & Synagoga extruenda eſt, ubi ſunt decem Iſraelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter ſe comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illuſtratur. Denique locus* Megillæ *de* Decem Otioſis *convenienter noſtræ* ὑποθέσει *exponitur.*

EX præſcripto nobis ordine, hoc capite duo ſunt agenda. *Primum* comparandus erit canon vetuſtiſſimus de neceſſitate numeri denarii in Conventibus ſacris, ex quacunque etiam cauſa & ratione profectus, cum ſtatuto de Decem Otioſis Synagogæ. *Secundo*, conferenda noſtra *Otioſorum* expoſitio erit cum loco *Megillæ* famoſo, unde omnis hæc noſtra diſputatio originem ſuam habet.

Quod ad *prius* attinet membrum, Doctissimus *Ligtfootus* in *Annotationibus* suis ad *Matt:* IV. 23. ubi de controversis his capitibus agit, duplicem hunc canonem, quod *Civitas Magna* sit, *in qua sunt decem Otiosi*, quodque *ubi sunt decem Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga*, confuderat. Sic ille. *Non quod quilibet decem ex Israele constituerent Synagogam, sed ubicunque sunt decem literati & studiosi Legis, hi vocabantur* בטלנים *Otiosi.* Ego illum his verbis fere fueram imitatus. *Decem vero hi Israelitæ alibi dicuntur* עשרה בטלנים DECEM OTIOSI. Atque hoc primum disputationis *Viri Clarissimi* cum *Ligtfooto* caput est, quod satis prolixe prosequitur Diss: I. §. XI. XII. & seq. ut vero argumenta, a se prolata, recte caperentur, operam dat iis ad formas Syllogismorum varias redigendis §. XVI. quod quidem scite admodum & dextre exequitur. Quid proficiat, videbimus, postquam sententiam nostram de hac comparatione, duobus aut tribus verbis alibi a nobis tactam, proposuerimus.

Vetustissimum Gentis Judaicæ scitum, quod ad *Conventum sacrum decem necessarii sint homines*, superiore capite illustratum, ex hac origine deduximus, quod *officia*, in Synagoga præstanda, decem homines requirerent exercitatos. Quoniam enim publice a *septem hominibus* prælegenda Lex erat in Synagoga, quoniam insuper *Moderatores Synagogæ* rerumque in ea agendarum Arbitri & dispensatores *tres* requirebantur, quos oportuit in statutorum πατροπαραδότων cognitione probe esse versatos, hinc concludebamus, *Decem homines*, rite exercitatos, ad Synagogam con-

constituendam requiri. Ex hoc scito Veteri duo hæc dogmata profecta sunt, quæ nunc studebimus inter se comparare & amicissime conciliare. *Primum* est, quod *Civitas Magna sit, in qua sunt decem Otiosi. Posterius* hoc est, quod ubi *decem sunt Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga. Primæ sententiæ* hunc intellectum esse putamus, quod ea demum Civitas magna dici possit, quæ Synagogam habeat, in qua decem homines literati & studiosi Legis comparent, qui officia in ea obeunda rite possint explere. Scilicet multæ erant Synagogæ, in quibus decem homines, officiis Synagogæ administrandis pares, neutiquam reperiebantur. Quid ergo? An Synagoga illa diruenda? Minime vero: Synagoga manet licet in ea pauci, immo unus enim sit literatus in Lege legenda & precibus recitandis exercitus. Sed hoc tamen certum manet, quod officia in ejusmodi Synagoga præstanda rite & decore pro more majorum absolvi non possent, si ea *decem Otiosis* destituatur. Dabo manifestissimum documentum. *Lectores* Synagogæ singulis Sabbatis requiruntur *septem*, qui ex præsentibus Israelitis a Chassane vocantur in Cathedram. Sed sæpe contingit numero, ut tantum tres, quatuor, duo etiam adsint, qui Legi legendæ idonei sunt. Quid ergo? Chassan illos *duos, tres, quatuor*, quin *unum* etiam *septem* tamen vicibus distincte ad legendum invitat eo plane modo, quo res peragitur, quando *septem* distincti Israelitæ, Legi legendæ idonei, adsunt. Peraguntur igitur *officia Synagogæ* licet non eo cum decore, quo peracta fuissent, si septem literati exercitatique homines adfuissent. Quoniam vero vix contin-

tingebat in locis minoribus, rarisſime vero, poſtquam Judæi in varias regiones diſperſi fuerunt, ut *Decem* homines *literati* in unum coirent locum, hinc poſtea cautum eſt, ut, ubi ſolummodo *decem eſſent Iſraelitæ*, majorennes & liberi, *ibi extrueretur Synagoga*, quæ *ſecunda ſententia* eſt. Scilicet ea Synagoga completa & perfecta erat, in qua *decem literati*, illius commodis & uſibus intenti, poterant numerari, atque illa meruit *Civitas Magna* dici, quæ Synagogam ejuſmodi plenam perfectamque numero poſſidebat, quoniam tamen raro tot in unum ſapientes coibant, niſi in Majoribus Civitatibus, & judicatum tamen eſt minores etiam ſocietates hominum Synagogis indigere, permiſſum eſt, immo præceptum eſt, ut minores etiam Societates obligatæ eſſent ad extruendam Synagogam, modo *decem* hominibus conſtarent. Hic igitur Canon poſterior duplici nomine cognationem habet cum priore. I. Quod ortus ſit ex eodem principio de *neceſſitate numeri denarii* in Conventibus ſacris. II. Quod hi *decem* Iſraelitæ, minus perfectam Synagogam conſtituentes, umbra ſint Synagogæ perfectæ. Quia enim ad *Synagogam perfectam & plenam decem literati* requiruntur, hinc poſtea ortum ſuum duxit, *decem homines* majorennes & liberos quoſcunque ad Synagogam ædificandam teneri. Atque id intelligere datum fuit, quando diximus, quod illi עשרה מישראל *decem ex Iſraele*, quorum mentio apud *Maimonidem* eſt, ſubinde vocentur עשרה בטלנים *decem Otioſi*. *Decem* enim *Iſraelitæ* quivis *majorennes & liberi*, qui Synagogam rite & decore conſtituunt, nuncupantur

Decem

Decem Otiosi, qui vero minus exercitati, immo subinde rudes, numero *decem*, nihilominus tamen ad Synagogam constituendam concurrunt, hi umbra sunt *verorum* & *literatorum Israelitarum decem*, qui apud Veteres *Otiosi* dicebantur *decem*. Hæc eorum sententia est, quæ alibi brevissimis verbis de statuto hoc vetere scripsimus. *Ligtfootum* majorem comparationem inter hæc duo scita instituisse, non est quod negem. Si propositum nobis esset, ea omnia præfracte defendere, quæ *Ligtfootus* heic loci collocavit, producenda essent loca, quæ probent, τὰς גדולים & בני חורים aliquando ampliori significatu capi, quam simpliciter pro *majorennibus* & *liberis*, quæ *Buxtorfii* etiam sententia fuit. Atque ejusmodi ad manus habemus testimonia bene multa. Sed pugna omnis, quæ cum veritate bene percepta committitur, infelicem habet exitum. Concedimus igitur Viro Clarissimo, quod hi duo Canones, ita ut jacent, ad omnia inter se non conveniant, & si *Ligtfootus* ita senserit, ut videtur, hic omne ingenium aut eruditionem suam non adhibuerit. Aliud est. *Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi*. Aliud: *Synagoga debet extrui, ubi sunt decem Israelitæ*, majorennes & liberi. Quoniam tamen, quo magis literati sunt decem Istaelitæ eo perfectiorem efficiunt Synagogam, eoque magis etiam Societas aliqua Judæorum accedit ad nomen *Civitatis magnæ*, hinc nullum admodum peccare existimo, qui sententias has binas ita inter se confert, ut posteriorem ex priore deductam monstret, eoque sensu eas idem fere significare contendat. Atque hæc mens nostra fuit,

quam ſi minus curate expreſſimus, fieri poteſt inde proveniſſe, quod autoritate Ligtfcoti nimium niſi fuerimus. Ira ſtatuimus ex ὑποθέσει, ante vindicata. Decem Iſraelitæ Synagogam rite & decore conſtituentes ſunt Literati, Literati vero Otioſi, commodis Synagogæ intenti.

Quod verò hæc res ita ſe habeat, quód quo plures eſſent in Synagoga literati, eò etiam perfectior eſſet Synagoga aut Civitas, (Synagoga enim in Civitate eſt, atque hinc qui Synagogæ inſervit, eamque frequentat, is ſimul Civitatis eſt membrum) id quidem non multis ſed evidenti aliquo exemplo declarabo, ut omnibus conſtet, quam hæc apte inter ſe cohæreant. De eo, qui per *inſomnium excommunicatus fuit*, hoc ſtatutum fuit, quod quondam ex *Jore Dea* exhibuimus, quodque idem extat apud *Maimonidem* in *Hilchot Talmud Tora* cap. VII. unde id nunc iterum exhibeo. מי שנידוהו בחלום אפילו ידע מי נידהו צריך עשרה בני אדם ששונים הלכות להתירו מנידוי ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא מצא מתירין לו מי שיודעים לקרות בתורה לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפילו ג׳ *Si quis excommunicatus fuerit per inſomnium, licet cognitum habeat, quis enm excommunicarit, neceſſarii tamen ſunt* DECEM HOMINES, QUI IN TALMUDICIS CONSTITUTIONIBUS VERSATI SUNT, (tu *literatos* aut *Otioſos* dicas) *ad illum ſolvendum ab excommunicatione. Si vero eos non inveniat, impoſita ipſi moleſtia eſt ad ſpatinm uſque milliaris eos perſe-*

perſequendi. Quod ſi eos non inveniat, ſolvunt illum decem, qui in Lectione Legis verſati ſunt. Si vero tales ibidem loci non reperiantur, ſolvere eum poſſunt decem quoque homines, qui ad legendam Legem apti non ſunt. His vero etiam deficientibus ſolvi a tribus poterit. Gradationem hic vides, Lector, mirificam de *ſocietatibus hominum decem.* Ad ſingulares caſus, qui in Civitate aut Eccleſia & Synagoga (excommunicatio enim in captivitate ad Synagogæ Moderatores pertinet) poterant obvii eſſe, requirebantur *decem literati*, hoc eſt, homines ſtudioſi in *Miſna* & *Gemara* bene eruditi, hoc eſt, *decem Otioſi.* Hi ſi non adeſſent, res acta ab aliis eſt *decem*, qui minus verſati & eruditi erant; his etiam non præſentibus adhibiti ſunt gregarii & majorennes Iſraelitæ. Dubium vero non eſt, quin ſi negotium hoc adeo decore & recte potuiſſet peragi a decem gregariis Iſraelitis, quin, inquam, Veteres Hebræi adeo ſolicite *decem literatos* quærendos non ſtatuiſſent. Quod igitur gregariis Iſraelitis *decem* hæc ſit commiſſa cura, hoc factum ob defectum *literatorum* extrema neceſſitate, ne res infecta maneret, quam fieri prima occaſione debuiſſe palam eſt. Hac eadem ratione rem ſe habuiſſe aio cum Synagogis rite conſtitutis, in quibus æque ac in Civitatibus Majoribus *hos eoſdem decem literatos* requiro, quos in *Excommunicatione*, per inſomnium facta, *ſolvenda* Judæi. Ad Synagogam rite conſtituendam literati Viri decem numero concurrebant: Quoniam tamen ejuſmodi totidemque numero Viri haud facile in locis minus celebribus & ſocietatibus vulgaribus reperiebantur, hinc decretum poſtea,

Viros etiam non literatos decem Synagogam posse constituere, eosdemque ad Synagogas ædificandas fore obligatos, ne sacra exercitia, ut sæpe fit, speciosâ occasione ad tempus neglecta vilescerent. Atque id lucem quoque accipit ex illo testimonio, quod ex Libro *Ruthæ* in superiore capite allegavimus. Historiam putamus dignissimam notatu esse. Boaz cupiebat a Goele Ruthæ in se translatum jus & dominium omne, quod Goelis erat. Ea res agenda erat coram *cœtu*. Convocat igitur *decem homines*, quot *cœtum* efficiunt. Cujusmodi vero? מזקני העיר *ex senioribus illius Civitatis*. Seniores autem Civitatis, qui sunt alii in Scriptura, quam homines Civitati & Ecclesiæ prospicientes, Constitutionum sacrarum scientia instructi? Hos vero convocat in hoc casu non ut Judices, sed ut עדים *testes*. Quorsum vero *literatos* & *Seniores* testes vocat? Quorsum, si non ideo, quod horum major sit scientia & fides, ac proinde res quæque sacra an civilis multo perfectior his quam illiteratis præsentibus ad exitum suum perducatur. Dubito autem, an non eandem hanc sententiam rursus adstruere queam ex insigni loco, qui est apud *Josephum* in libro *Antiquitatum* xx. cap. VII. Narratur ibidem, quemadmodum Iudæi restiterint Regi Agrippæ sacra sua contemplari volenti ex palatio suo, super exedra porticus interioris murum extruendo altum, quo contemplandi facultas Regi adimebatur. Additur, Rege æque ac Festo hanc audaciam Iudæorum ægre ferentibus, decrevisse Iudæos legationem mittere ad Neronem Imperatorem. Pergit Iosepus. Συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Φήστου πέμπουσιν ἐξ αὐ-

τῶν

τῶν πρὸς νέρωνα τοὺς πρώτους δέκα καὶ ἰσμάηλον τ̃ ἀρχιερέα καὶ ἑλκίαν τ̃ γαζοφύλακα. *Concedente autem Festo mittunt ex se ad Neronem PRIMORES ILLOS DECEM & Ismaelem Summum Sacerdotum & Hilkiam ærarii sacri Custodem.* Quinam hic οἱ πρῶτοι δέκα? Gelenius vertit per *decem Cives eximios.* Sed οἱ πρῶτοι apud *Josephum* sunt *Primores.* Quur vero οἱ πρῶτοι δέκα *Decem primores* illi? Fere mihi imaginor, respexisse *Josephum* ad certos quosdam summæ existimationis Viros, Civitati, Academiis aut Synagogis præpositos. Hæreo enim, an si aliud *Josephus* voluisset dicere, non convenisset scripsisse τ̃ πρώτων δέκα *Primorum decem.* Hoc equidem dicere ausim, quod si hoc unquam moris fuerit in terra Canaan, ut in celebribus locis *decem* constituta fuerint Synedria aut Athenæa, iisque præfecti fuerint decem Viri honorati, *Otiosi* (בטלנים) dicti, quod Bagdade obtinuisse *Benjamin Tudelensis* scribit, nihil facilius esset cogitatu, quam τοὺς πρώτους δέκα hos esse eosdem *Otiosos*, Academiarum Synedriorumque Rectores, forte etiam Synagogæ necessitatibus intentos.

His præmissis operæ pretium non est multis inhærere explicationi textus *Megillæ*, (hoc enim *secundum* erat, quod hoc capite agendum proposueramus) siquidem illius intellectus ex hac nostra expositione *Otiosorum* clarissimus est ad primam considerationem. Sic habent verba vulgata. א׳ זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים *Quænam est Civitas Magna? In qua sunt decem Otiosi.* Civitas (עיר) notat omnem societatem Iudæorum, sive urbem sive pagum incolentem, ut mox clarius dicetur. *Civitas Magna*

 vero

vero est Civitas illustris, vere digna societatis nomine atque hinc quibusdam prærogativis societatis receptæ & æstimatæ præ minoribus societatibus gaudens. Hanc vero Societatem laudatam ait textus omnem illum Iudæorum Conventum esse, in quo sunt *decem literati Viri*, Gemara addit, *Synagogæ*, hoc est, Synagogæ munia absolventes, & commoda ejus curantes. Prærogativa vero, quam societates ejusmodi Majores, decem studiosis ac literatis Viris instructæ, hinc capiebant, hæc erat, quod ad diem Conventus Synagogici non necesse haberent Lectionem Libri Megillæ præoccupare, sed die XIV. in legendo libro possent pergere. Hæc famosi hujus textus καθ' ὑπόθεσιν priorem explicatio est, in qua nihil insulsi hactenus animadverto.

CAP.

CAP. XVIII.

Pagos (כפרים) *ita dictos in textu Megillæ, qui de* Decem Otiosis *agit, ordinario* Synagogis *non fuisse instructos, docetur: Quænam ratio sit anticipandæ* Lectionis Megillæ, כיום הכניסה ad diem Conventus Synagogici *traditur, ejusque anticipationis casus varii proponuntur & explicantur. Denique de distinctione, quæ quondam fuit inter* כרכים Urbes munitas, עיירות Civitates, Majores & Minores, & כפרים Pagos *variè disputatur, illustratis passim testimoniis Sanctæ Scripturæ.*

IN disputando id frequenter usu venit, ut ad sententiam aliquam eo fortius urgendam inculcandam que non illa solum negentur, quæ dubia & ambigua sunt, sed ea etiam in dubium vocentur, quæ certa & explorata sunt. Id Viro Clarissimo nuper evenisse, est, quod hoc capite evidenter ostendam. Quando ille cum Ligtfooto certabat de vero sensu dicti Talmudici, quod *Civitas Magna sit, in qua sunt decem Otiosi*, id absurdum ex explicatione *Ligtfootiana* eruit, quod secundum illam nullæ in *pagis* fuisse statuantur Synagogæ, quod inde certissime consequitur. Hanc verò *Ligtfooti* mentem fuisse ex aliis Viri testimoniis, quæ adducit, palam facit. Atque hoc quod *Ligtfootus* de hoc negotio statuerat, licet falso principio nixum, nullisque testimoniis ab ipso comprobatum, certissimum tamen verissimumque dogma erat

erat ex clarisſimis indiciis a nobis comprobandum, & dum calamum eo conſilio in manus ſumimus, a Doctore Judæo, in ſtatutis Talmudicis verſatisſimo, nobis hoc ipſo momento confirmatum. Oportet, ut rem paulo altius ordiamur.

Statutum eſt in Codice *Megilla*, cap. I. §. I. II. III. Lectionem *Megillæ* (libelli Eſther) variis omnino temporibus fieri poſſe & debere pro varia conſtitutione Locorum & ſocietatum. De *Oppidis*, quæ muro cincta erant a temporibus Ioſuæ, dictis כרכים decretum eſt, ea legere debere *libellum Eſther die decimo quinto* menſis Adar. Verba ſic habent. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר *Oppida, cincta muro a temporibus Jehoſuæ Filii Nun, legunt die decimo quinto.* Præter hæc *oppida* erant עיירות גדולות *Civitates Majores*, עיירות *Civitates*, & כפרים *pagi*. *Civitates Majores* erant ſocietates Iudæorum ejusmodi, in quibus erant *decem Otioſi*, decem homines literati, Synagogæ commodis intenti. Determinatur autem in *Megilla* eas hac gaudere prærogativa, quod legere posſint *die decimo quarto*, id eſt, proxime accedente ad diem XV. עיירות גדולות קורין בי"ד *Civitates Magnæ legunt die decimo quarto.* Si quæ verò alia eſſet *ſocietas*, quæ *Decem* ejusmodi *Otioſis* eſſet deſtituta, ea non poterat legere libellum Eſther, niſi ביום הכניסה *die Conventus Synagogici*, hoc eſt, die *Lunæ* aut *die Jovis*, quia illis diebus jus dicebatur & Synagoga frequentabatur, de quo mox latius. Poſito, exempli ergo, ſocietatem fuiſſe Iudæorum, in qua decem literati non reperiebantur; incidiſſe autem lectionis

Me-

Megillæ tempus ordinarium, ſive diem *decimum quartum* in diem *Martis* aut *Mercurii*, illa ſocietas non habuit privilegium legendi *Megillam* die hoc ſtato *Martis* aut *Mercurii*, ſed debuit *anticipare* lectionem *Megillæ* ad *diem Lunæ* præcedentem, qui dies *Lunæ*, ſi dies *Mercurii* eſſet XIV. incidere debuit in diem *duodecimum*, ſi dies *Martis* eſſet XIV, in diem *decimum tertium*. Hoc verò idem tempus erat, quo כפרים *pagani* ſe recipere ſolebant in urbem, qui *propriam Synagogam non habentes*, in עיירות *urbes* debuerunt aſcendere, ut in earum Synagogis *Lectionem Megillæ* abſolverent. De *Civitatibus* Synagogas habentibus & nihilominus *Otioſos* non habentibus eſt locus *Maimon*. cap. I. §. v. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים היא ככפר ומקדימין וקוראין ביום הכניסה *Et omnis Civitas, quæ decem Otioſos non habet, eſt inſtar pagi & debet anticipare lectionem Megillæ ad diem Conventus Synagogici*. De *Paganis* vero neque *Synagogas* neque *Otioſos* habentibus, verba ſunt *Megillæ* textus. כפרים מקדימין ליום הכניסה *Pagani anticipant ad diem conventus Synagogici*. Hoc eſt, licet ſtatum tempus legendi *Megillam* incideret in diem *Mercurii* aut *Martis*, pagani tamen anticipant legere *die Lunæ*, quando ad urbes ſolent commeare, ne nimia ipſis moleſtia creetur præter ſtata tempora in urbem ſe recipiendi, quoniam *illi*, propriam *Synagogam non habentes*, in locis, ubi habitant, lectionem hanc abſolvere minime poſſunt. Ex hac autem narratione æque eſt clarum, ac ſol de meridie ſplendet, *Pagos nullis Synagogis fuiſſe inſtructos*, quia ſi *pagi* Synagogas haberent, neceſſe non eſſet, ut pa-

gani & rustici in Synagogas urbium die *Lunæ* & *Iovis* ad sacra ibi peragenda proficiscerentur, nedum ad urbes proficiscerentur ad Lectionem libri Esther peragendam in Synagogis urbium; Nihil enim quicquam intercesssisset, quo minus in suis Synagogis æque ac in Synagogis urbium potuissent Librum Estheræ legisse. Nihil intercessisset, inquam, si *pagi* [כפרים] hic memorati *Synagogas* habuissent, quod Vir Clarissimus contendit. Sed hæc dixisse & verbo inculcasse satis non est. Oportet, ut in ipsa hæc statuta eorumque originem diligentius inquiramus, tum quis sit יום הכניסה *dies Conventus*, & unde ita dictus, clarius doceamus, & occasione objectionum Viri Clarissimi distinctionem vocum כפרים / עיירות / כרכים / magis perspicue explicemus.

Quod ad primum attinet, id trademus verbis *Maimonidis*, quæ habentur in *Codice Megilla* cap. 1. §. IV.

אי זהו זמן קריאתה זמנים הרבה תקנו לה חכמים שנאמר בזמניהם ואלו הן זמני קריאתה כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושוע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קורין בחמשה עשר באדר ומדינה זו הנקראת כרך וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומת בימות יהושע ואף על פי שהיא מוקפת עתה קוראין בי״ד ומדינה זו היא הנקראת עיר

Quodnam est tempus statutum Lectioni Megillæ? Plurima tempora statuerunt illi legendæ sapientes, secundum id quod dicitur: In temporibus suis. *Atque hæc sunt tempora lectioni illius destinata. In omni tractu, qui fuit cinctus muro a diebus Jehosuæ, Filii Nun, sive in terra Canaan, sive extra eam, li-*

licet hodie muro cinctus non ſit, legunt die decimo quinto Menſis Adar, atque ejusmodi tractus dicitur כרך Oppidum munitum: *Sed vero in illo diſtrictu, qui muro circumdatus non fuit diebus Joſuæ, licet nunc circumdatus ſit, legunt decimo quarto die, atque ejusmodi diſtrictus dicitur* עיר Civitas. §. v. שושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון קוראין בחמשה עשר שבה היה הנס וגו' *Urbs Suſan, licet tempore Joſuæ munita non fuerit, hac tamen gaudet prærogativa, quod in ea legatur libellus Eſther die decimo quinto, quoniam in illa hoc ſignum liberationis extitit &c.* §. vi. בני הכפרים שאינן מתקבצין בבתי כנסיות אלא בשני ובחמשי תקנו להם שיהו מקדימין וקוראין ביום הכניסה *In gratiam Paganorum* QUI SYNAGOGAS NON FREQUENTANT, NISI SECUNDO ET QUINTO DIE HEBDOMADÆ, *hoc ſtatutum eſt, ut poſſint anticipare lectionem hujus libelli, eumque legere die conventus Synagogici*, hoc eſt, illis ipſis diebus, *ſecundo* aut *quinto* hebdomadæ, quibus ſolent *Synagogas urbium* frequentare. De *urbibus* (עיירות) *Otioſis* deſtitutis, quæ minores erant Societates, extat textus *Maimonidis* §. v. paulo ante allegatus.

Statuta hæc, indicante etiam *Maimonide*, originem ſuam habent ex *Libello Eſther*, in quo cap. ix. 17. 18. 19 ſic ſcriptum reperitur. *Die decimo tertio menſis Adar*, (interfecerunt Judæi, qui במדינות המלך in diſtrictibus Regis extra urbem Suſan vivebant, ſuos hoſtes) *iisque requies obtigit die ejusdem decimo quarto. Judæi vero, qui in Suſan erant, congregati fuerunt die decimo tertio & decimo quarto,*

iique quieverunt die decimo quinto illius mensis, eumque fecerunt diem convivii & gaudii. Propterea Judæi pagani, qui habitant in Civitatibus pagorum, faciunt diem decimum quartum Mensis Adar, diem gaudii ac convivii, ac diem festum. Ex hoc textu vero occasionem arripuerunt Judæi ea formandi præcepta & constitutiones, quæ in præcedentibus a nobis relata atque ex *Maimonide* descripta sunt. Scilicet in hoc textu mentio est duplicis generis loci פרזות & שושן. *Susan* (שושן) *Civitas* erat *munita*, sedes Imperatoris. Ab hoc oppido distinguuntur פרזות *Pagi*. Belgæ habent. **Dorpen.** Falleris tamen maxime, si putes *tales* intelligi *pagos*, quales in nostro textu *Megillæ* כפרים dicuntur. Per פרזות in hoc textu intelliguntur omnia loca, *muris non cincta*, qualia erant illo tempore perplurima, quam ob rem in textu dicuntur ערי פרזות *Civitates pagorum*. Per פרזות enim idem intelligitur, quod in *Megilla* per עיירות *Civitates*, Societates plurium hominum in unum coeuntium. R. Salomo ad locum. הפרזים' שאינם יושבין בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בחמשה עשר והיקף זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון. *Pagani: Qui non habitant in Civitatibus munitis muro, die decimo quarto, sed qui muniti sunt muro, die decimo quinto. Necesse tamen est, ut hæc circumvallatio facta fuerit a diebus Josuæ Filii Nun.* In *Etz Hechaiim* ad cap. 1. §. 1. verba *R. Salomonis Jarchi*, ni fallor, hæc referuntur. עיר שאין מוקפת נקראת פרזו שמתוך שאין לה חומה יושבתה נפוז ופרוז *Civitas, quæ munita muro non est, vocatur* פרזו pagus, *quoniam, cum nullus ipsi sit murus, late admodum & ample habi-*

habitatur. Kimchi. ערי המישור שאין להם לא מבצר ולא חומה *Loca* Civitatum *plana, quibus neque arx neque murus est*. Si satis necdum rem intelligis, compara cum his nostros pagos *majores*, in quibus hominum multi in unum coeunt, & per vicinias habitant. Atque hi *pagi* in Codice *Megilla* dicuntur עיירות *Civitates*, quæ legebant Librum Esther die *decimo quarto* Mensis Adar.

His pagis opponitur שושן *Susan* Oppidum. Id vero erat munitissimum, atque hinc factum est, ut huic loco Judæi substituerint כרכין *urbes munitas*, sive מוקפות חומה *cinctas muro*, voce in Scriptis Sacris infrequenti. Doctissimus Vir, *Nicolaus Fullerus* in *Miscellaneis sacris* lib. III. cap. II. observavit ab hoc vocabulo כרך Græcorum κίρκος & per metathesin κρίκος, item Latinorum *circus*, *circulus*, *circum* & *circa* descendisse, quod indubium habemus. Idem est quod עיר מבצר *urbs munita* in *Paraphrasibus Chaldaicis*. Exempla notavit *Elias Levita*, in suo *Methurgeman*, notatus etiam *Fullero* & *Buxtorfio*. Syrus Interpres כרכא vertit, quod in Novo Testamento est πόλις Joh. XI. 54. Luc. XIX. 17. Plurimas vero elegantissimas ad hanc vocem observationes habet *Fullerus*, notato capite, quas quisque apud ipsum potest videre & legere, qui harum rerum gustum habet. Frequentissima Talmudistarum loquutio est de כרכי הים *Oppidis maritimis*, licet exemplum *Buxtorfius* nullum notaverit ad hanc vocem. Alias ab ipsis exprimitur מדינת הים *Ora maritima*. Specimina hujus φράσεως benemulta extant apud laudatum *Wagenseilium* in Exceptis *Gemaræ* ad Cap. I. Sotæ.

p. 294. Scilicet nullibi tutiora loca magis erant necessaria, quam in oris maritimis, ubi merces repositæ a raptoribus, & homines, eas custodientes, ab undarum fluctibus intempestivis servari debent, unde celebratissima Veterum munimenta & arces ad maria fuerunt collocata. Punctatur autem apud Chaldæos, quorum hoc est vocabulum, in plurali כְּרַכִּים / non כְּרָכִין / ut Vir Clarissimus, dicitur autem in singulari כְּרַכָּא / & כְּרַךְ.

In his vero locis diversis diversa extitit celebratio *Festi Purim*. Judæi, qui in Susan habitabant, observabant festum hoc *die decimo quinto*, quoniam vero *Susan* urbs erat munita, hinc prærogativa hæc translata est ad *urbes munitas* terræ Canaan, statutumque, ut in iis omnibus *Festum Purim* celebraretur *die decimo quinto* mensis Adar. Sed cur restringitur hoc statutum ad urbes munitas a temporibus Josuæ? Rationem reddunt *Maimonides*, *Ascher*, omnesque Ritualium Autores id inde esse factum, quia urbes plurimæ terræ Canaan eo tempore erant destructæ, adeo ut quam paucissimæ hoc privilegio fuissent gavisæ, si urbium eo tempore munitarum habita fuisset ratio. Hinc itaque consultius visum est, urbes has omnes hac prærogativa donare, quas a temporibus Josuæ munitas fuisse credi poterat ex historia.

Quoniam autem Judæi Veteres per פרוזות loca quævis etiam intelligebant, in quibus hominum societates multæ habitabant, sed quæ tamen cinctæ muro non erant, hinc conclusum oportebat fuisse, Societates omnes Judæorum, loca non circumdata muro

muro incolentes, legere posse libellum Esther *die decimo quarto*, quia censebantur eadem prærogativa gaudere, qua פרוזות pagi in terra Mediæ & Babyloniæ. Atque id eatenus verum est, ut hodie in quibusvis Societatibus extra terram Canaan *Megilla* legatur die XIV. mensis Adar. Verum ita conclusum non est a priscis Sapientibus. Quænam vero hujus rei est ratio? Hanc tradam hoc momento. *Civitates* & *urbes* circa se in districtu suo habebant כפרים *pagos*, per quos in hoc loco intelligas, homines rure habitantes, a se invicem dispersos in districtu Civitatis aut oppidi, a quibus oppidani, quæ ad victum suum pertinent, accipiebant. Hi vero *pagani*, nec *Synagogam* nec *tribunal* habentes (vivebant enim in districtu Civitatis aut oppidi) bis hebdomade, hoc est, die *Lunæ* & *Jovis* in Oppidum aut Urbem commeare solebant, merces suas exponere, judicia experiri & Synagogas frequentare, atque hinc dies sive *Lunæ* sive *Jovis* dicitur יום הכניסה *dies congregationis in Synagogam*. Si Synagogam hi homines habuissent propriam, necesse non fuisset, ut in *Synagogas urbium* aut *minorum Societatum* bis tantum hebdomade fuissent profecti, quia tum ex lege fuissent obligati frequentare omni die Synagogam, sed vero nunc, cum pagani ipsi Synagogis destituti sint, necesse est Synagogas Civitatis aut oppidi, in cujus sunt districtu, frequentare, ne sacris rebus nimis diu abstinentes inde noxam patiantur. Hæc res est. Probemus autem hanc φράσεως τῦ יום הכניסה significationem esse ex *Maimonide* in Com. ad cap. 1. Cod. Megillæ. ויום הכניסה הוא יום שני וחמישי לפי שאנשי הכפרים מתכנסין בהם לשמוע

לשמוע ספר תורה *Dies vero Congregationis est dies secundus & quartus, quoniam pagani illis diebus congregantur* (in Civitatem aut Oppidum sui districtus) *ad audiendum libri Legis Lectionem.* Hinc sane ratio statuti etiamnum durantis, quod Lex debeat in Synagogis legi *secundo* & *quinto* hebdomadæ die. De *judiciis* intellige rem ex *Jarchio* Com. ad eandem hanc φράσιν. יום הכניסה יום שני וחמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי בתקנת עזרא *Dies congregationis est dies secundus & quintus hebdomadæ, qui dies congregationis eam ob causam dictus est, quia pagani congregantur iis in Civitates ad judicium, quoniam domus Judicii* (Senatus Judiciales) *in Civitatibus sedent die secundo & quinto hebdomadæ ex constitutione Esræ.* Si qui igitur causas habebant coram Judice disceptandas pagani, illi Tribunalia adibant, omnes autem *congregabantur* ad ædes Synagogæ, quæ ratio hujus denominationis a *Maimonide* data nobis magis placet, quia generalior est & indoli vocis כניסה magis convenit. Dicitur enim *Synagoga domus* בית הכנסה *domus congregationis*, ab eodem themate כנס *congregare.* Nostræ quidem terræ alia quodammodo consuetudo est, quod ad Conventus publicos tam Judiciales quam Ecclesiasticos attinet. Eatenus tamen convenientia est, quod in Patria etiam nostra dies in hebdomade certus aut certi sint statuti, quibus *pagani*, qui ad civitatis districtum pertinent, aut in urbis illius vicinia degunt, in urbem coeunt frequentes. Belgico idiomate dies ejusmodi apud nos dicitur. **Merckt-dagh**. Id idem propemodum est, quod

quod יום הכניסה. Etenim conſtat, paganos cum etiam in finem in urbem convenisſe, ut oppidanis de neceſſariis omnibus proſpicerent. Sic eſt in Gemara Cod. Hieroſ. Megillæ ad cap. I. §. II. F. LXX. תני שמואל מפני מה מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים *Trad: Samuelis. Quare anticipant* (pagani) *ad diem Conventus Synagogici? Ut ſuppeditent aquam & cibum fratribus ſuis.* Quod vero per כפרים *pagos* ejuſmodi *pagani*, qui ruri diſperſi vitam agunt in diſtrictu aut διοικήσει alicujus Oppidi & Civitatis, intelligendi heic ſint, id unicuique ad rem præſentem attendenti evidentiſſimum fit. Scilicet diſtinguuntur hi כפרים *pagi* a כרכים *Oppidis munitis*, עיירות גדולות *Societatibus Majoribus*, quales ad minimum *centum* & *viginti* Civibus conſtabant, & עיירות *Societatibus* aliis *minoribus*, quas nos קטנות dicere poſſumus, minoribus inquam *Societatibus*, quæ infra numerum *centum* & *viginti* hominum, ſexaginta, quinquaginta, aut triginta hominibus conſiſtebant. Quod enim Civitas conſtans ex *centum* & *viginti* hominibus a nobis inter *Civitates magnas* debeat numerari, id inde colligas, quia in enumeratione membrorum *Cætus centum* & *viginti* hominum, quæ in Codice *Sanhedrin* fit, cenſentur etiam עשרה בטלנים *decem Otioſi:* Quoniam vero cætus ille, in quo ſunt *decem Otioſi*, in hoc teſtimonio *Megillæ* vocatur *Civitas Magna*, עיר גדולה / hinc concludas tuto, *cætum centum & viginti hominum* a Judæis pro *Civitate Magnâ* cenſeri.

Hi vero *Pagi*, aut *Pagani* (כפרים) in cauſa fuerunt, quod volebam dicere, cur *Lectio Megillæ*

 in

in omnibus Societatibus, muro non munitis a tempore Josuæ, peracta non sit die *decimo quarto* Mensis Adar. Si enim illi Synagogas habuissent, & homines in Lectione exercitatos in iis aluissent, nulla fuisset ratio, cur non illi eodem die *decimo quarto* Librum *Megillæ* legissent. Potes id inde cognoscere, quia unus homo privatus, qui in itinere est neque loco ulli adstrictus certo, librum Megillæ legit *die decimo quarto*. Ratio igitur, cur *pagani* debuerint anticipare Lectionem hujus libelli hæc est, quia *pagani* Synagogis instructi non erant. Judicarunt itaque prisci Sapientes, ea molestia non esse gravandos paganos, (verba sunt Jarchii: לא הטריחום חכמים להתאחר ולבוא ביום י״ד) ut in Synagogas urbium aut Civitatum extra ordinarios dies Conventus ascendere cogerentur, eamque ob causam utile factu existimarunt, ut *pagani*, qui si Synagogas habuissent, potuissent legisse die XIV, nunc Synagogas non habentes ideoque coacti in urbibus Megillam legere, anticiparent Lectionem *Megillæ die Conventus ordinarii in Civitatem*, diem *decimum quartum*, qui ordinarius Lectionis dies erat, præcedente. Statuerunt autem simul, ut *Civitates Minores*, quas modo descripsimus, eodem die cum *paganis* legerent librum Megillæ, eam proculdubio ob rationem, ut & solennitas eo esset major & *pagani* in Lectione *libri Megillæ* facilius juvarentur. In *Civitate* autem *Majore*, hoc est, ea, ubi copia erat *literatorum*, Synagogæ necessitatibus intentorum præter alia Civitatis membra, ratio hæc cessabat. Recte *Salomo Iarchi*, hoc idem dictum *Megillæ* explicans. והכפרים אינם בקיאים. לקרות

לקרות וצריך שיקראנה להם אחד מבני העיר *Pagani autem non ſunt exercitati in legendo, atque ea propter neceſſe eſt, ut unus ex Incolis Civitatis* [ſive Majoris ſive Minoris] *librum Megillæ illis prælegat.* Ubi igitur copia erat *literatorum*, Synagogæ necesſitatibus intentorum, qui paganos rudes in legendo poterant juvare, quales erant *decem Otioſi*, ibi neceſſe non erat, ut tota Univerſitas Iſraelitarum una cum iis legeret, ſed, ubi hi deerant, oportebat, ut cæteri omnes ad ſolennitatem magis celebrandam paganos in Lectione hujus libelli adjuvarent. Quod argumentum nobis novum eſt, unde concludere datur, *decem* hos *Otioſos* ſimul fuiſſe Lectores publicos. Ut vero, quæ huc pertinent omnia, rectè concipiantur, haud incommodum duxi, haſce breves tabellas illuſtrationis ergo adjicere. *Prior* continebit caſum, qui eſt de præoccupatione Lectionis Libri Megillæ, quæ fit, ſi dies *Lunæ* ſit יום הכניסה *dies congregationis.*

Menſis *Adar.*

Dies	
12	*Lunæ.* יום הכניסה. Hoc tempore legebant pagani & Civitates Minores.
13	*Martis.*
14	*Mercurii.* Hoc die legebant *Civitates Majores*, quæ *decem Otioſos* habebant.
15	*Jovis.* Hoc die legebant *Oppida* munita a temporibus Joſuæ.

Secundus caſus hic eſt, ubi יום הכניסה *dies congregationis* ponitur eſſe dies Jovis.

Menſis Adar.

Dies	
11	*Iovis.* יום הכניסה *dies congregationis.* Hoc tempore legunt *Pagani* & *Civitates Minores*, quæ *decem Otioſos* non habent.
12	*Veneris.*
13	*Sabbathi.*
14	*Solis.* Hoc die legunt Civitates *Majores*, quæ decem *Otioſos* habent.
15	*Lunæ.* יום הכניסה *Oppida munita* legunt.

Alii etiam bini caſus ſunt apud *Maimonidem* cap. I. §. XIV. qui quidem ad quæſtionem noſtram de *decem Otioſis* nihil pertinent, ſed tamen ob ſimilitudinem rei addi facili negotio posſunt. Determinatur in iis, quomodo ſe res habeat cum Lectione Libri Megillæ, ſi dies XIV aut XV Menſis *Adar* incidat in Sabbathum, quoniam Sabbatho nefas eſt Librum Megillæ legere.

Menſis *Adar*.

Dies	
12	*Iovis.* יום חכניסה *Pagani* legunt.
13	*Veneris.* Hoc tempore legunt *Civitates Majores.*
14	*Sabbathi.*
15	*Solis. Oppida munita* legunt.

Menſis *Adar.*

Dies	
13	*Iovis.* יום הכניסה. *Pagi* & *Civitates* minores legunt.
14	*Veneris. Civitates Majores* & *Oppida munita* ſimul legunt.
15	*Sabbathi.*

Putamus ex præcedentibus his poſitionibus ad oculum monſtraſſe, omnem differentiam temporis Lectionis, quæ eſt inter כפרים *pagos*, & *Societates* (Civitates עיירות) cum *Majores* tum *Minores*, ex hoc unico fonte eſſe ortam, quod כפרים *Pagi* non habuerint Synagogas ullas. Si enim illi Synagogis fuiſſent inſtructi, licitum omnino fuiſſet omnibus Civitatibus legere die XIV, & nulla alia obtinuiſſet differentia, quam quæ erat in *Media*, inter *oppida* ſcilicet *munita* & פרזות *Civitates*, *muro non cinctas*, ſive Majores ſive Minores, adeo illud eſt verum, *Pagos*, [כפרים] quorum mentio eſt in hoc loco *Megillæ*, nullas habuiſſe Synagogas. Atque id etiam alio non minus claro & evidenti argumento probari a nobis poteſt. *Pagi*, qui erant in diſtrictu ꝫ כרך *Oppidi muniti* a temporibus Joſuæ, legebant eodem die librum *Megillæ*, quo *oppidum* illud munitum, quia cum in diſtrictu illius oppidi erant & proprias Synagogas non habebant, hinc cum oppidanis uni cenſebantur eſſe. Sic eſt in *Orach Chaiim.* Hilchoth *Megilla.* cap. DCLXXXIII. §. II. וכ׳ הכפרים הנראין עמהם אפילו אינם סמוכים כגון שהם בהר או שסמוכים להם

להם אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק ובלבד שלא היו רחוקים יותר ממיל־קורין בט״ו *Atque ita etiam pagi, qui videntur cum iis,* [oppidis munitis] *licet non ſint proximi, ut, qui ſunt in monte, aut qui propinqui admodum ſunt & tamen non videntur cum iis, ut qui ſunt in valle, modo ne longius ab oppido diſtent, quam milliare, legunt die decimo quinto.* Milliare definitur a *Maimonide* ad אלפים אמה *mille cubitos.* cap. I. §. x. Quomodo vero fieri potuiſſet, ut *pagi* (כפרים) unquam legiſſent librum *Megillæ* die *decimo quinto,* ſi pagi habuiſſent Synagogas. Qui ex his ſtatutis hactenus non animadvertit, *Pagos* Synagogas ordinario nullas habuiſſe, is vel oculos non habet, vel eos, cum habet, non aperit. Atque hæc veritas adeo teſtata eſt, ut non *Ligtfootus* modo, quem Vir Clariſſimus oppugnat, id aſſeruerit, ſed & Doctiſſimus *Schickardus* in *Annotationibus* ad *Oratiunculam* de *Feſto Purim* idem ex eodem hoc teſtimonio quam clarisſime docuerit. *Denique de* כפר *Pago,* ait, *QUI SYNAGOGAM PROPRIAM NON HABET, ſtatuunt ut ruſtici legendo anticipent.* Id equidem Viro Clarisſimo concedimus, quod principium, unde hanc veritatem *Ligtfootus* eruit, non æque conſtiterit, at, quod ad rem ipſam attinet, illa exploratæ certitudinis eſt.

Videndum nunc, quid reſponderi posſit ad loca, in contrarium producta a Viro Clarisſimo, quæ ad ſpeciem optume videntur concludere pro ſententia a ſe accepta. Omnia vero illa pertinent ad explicationem unius dicti Miſnici, quod in hoc ipſo Codice *Megillæ* cap. III. aut IV. reperitur, cui titulus

בני

בני העיר שמכרו בית הכנסת וגו׳ ·בני העי׳ Ita ſonat. *Cives, ſi vendant Synagogam* &c. Commentatores *Gemarici*, eoſque ſequuti Recentiores omnes, *R. Salomo*, *Maimonides*, *Aſcher*, *Niſſim*, *R. Iacob Ben Aſcher*, ſcripſerunt intelligendum hoc dictum Miſnicum eſſe de *Synagogis Pagorum* & non de *Synagogis Oppidorum*. *Maimonidis* unicum locum adnotabimus: ואסור למכור בית הכנסת אלא בכפרים אבל בית הכנסת של כרכים אי אפשר למוכרו. *Vetitum eſt vendere Synagogam alibi, quam in pagis: Synagoga vero Oppidorum vendi nulla poteſt ratione*, לפי שהרבים יש להם בה זכות *quia plurium in eam jus eſt*, vel ut *Iarchi*, quia כל בעליהם *Omnes ſunt domini earum*. Utique in hoc commentario totidem literis adſtruitur, *Pagos* inſtructos fuiſſe Synagogis, ac proinde falſitatis convicta eſt *Ligtfooti* ὑπόϑεσις. Sic ſane ad primam ſpeciem videtur, ſed operam dabimus, ut percipiat Lector, duas has ſententias, quæ adverſæ ſibi invicem videntur, ſe invicem nullo pacto ferire. Naſcitur omnis hæc difficultas ex non percepta poteſtate vocabuli כפר/ quod modo laxius modo ſtrictus apud Autores Hebræos accipitur, atque in his duobus modis diverſimode acceptum ſpecioſæ huic contrarietati anſam dedit. Ita exiſtimo, licet alius etiam conciliandi detur modus. Diximus in antecedentibus ad expoſitionem textus *Megillæ*, quod in eo occurrat mentio כרכים *Urbium munitarum a temporibus Ioſuæ*, עיירות גדולות *Majorum Civitatum*, ſive muro cinctarum ſive non, עיירות קטנות *Civitatum Minorum* & כפרים *Pagorum*. עיירות קטנות *Civitates Minores* in textu *Megillæ* non diſerte exprimuntur, ſed tamen

ſatis

ſatis evidenter indicantur apud *Maimonidem*. Præterquam quod ubi quædam *Civitates Magnæ* dicuntur, neceſſe eſt ſubintelligi alias, quas *parvas* appellare licebit. Occurrit autem diſtinctio inter עיר גדולה *Civitatem Majorem* & עיר קטנה *Civitatem Minorem* in Cap. III. *Megillæ* §. II. licet neſciam, an ibi præciſe per *Civitatem Majorem* intelligenda ſit *Civitas*, in qua ſunt *Decem Otioſi*. Additur autem in textu *Megillæ*, quod *Civitas, quæ decem Otioſos non habet, ſit* כפר *Pagus*. Sed id a *Maimonide* recte exponitur, per ככפר *inſtar pagi*. Hoc eſt, Civitas quæcunque, licet maxima ſit, ſi *Decem Otioſos* non habeat, eſt ככפר *inſtar pagi* ratione Lectionis Libri Eſtheræ. Sicut enim כפרים *pagi* tenebantur legere *libellum Eſther* ביום הכניסה *die congregationis in Synagogam* vel *commeatus in urbem*, ita quoque עיירות קטנות *Civitates Minores*, licet Synagogis inſtructæ. In hac autem oppoſitione fieri non poteſt, ut *pagi* aut *pagani* aliter accipiantur quam pro ruſticis per agros diſperſis, Synagoga propria ejusque Miniſtris deſtitutis, quorum pauci admodum in una degebant vicinia.

Hi igitur homines rudes, Synagogam non habentes, aſcendebant in urbes aut Civitates proximas bis hebdomade, ut Synagogas frequentarent urbium aut civitatum, atque de iis loquitur textus Megillæ. Poſito fuiſſe עיר קטנה *Civitatem Minorem*, hoc eſt, quinquaginta aut ſeptuaginta ruſticos in una habitaſſe vicinia, Synagogam habuiſſe cum illius Miniſtro & præfectis, illis equidem etiam impoſitum erat, ut *die congregationis* Librum Megillæ legerent, ſed illi neceſſe

ceſſe non habebant ſuam derelinquere Synagogam & aliovorſum ſe conferre. Legere tamen tenebantur hoc ipſo die, ut qui in vicinia illorum erant pagani, Synagogam illam frequentare ſoliti, eo die cum cæteris officia ſua explerent, atque in iis perficiendis poſſent adjuvari. Hactenus enim alia mihi hujus ſtatuti ratio non obvenit. Sanè eam eſſe ſignificationem vocis כפרים in hoc priore textu *Megillæ*, id putem ex *Hieroſolymitano Talmude* abunde conſtare. ר' סימון בשם רבי שמואל בר נחמן משפחה ומשפחה אלו הכפרים מדינה ומדינה אילו הכרכים עיר ועיר אילו העיירות *R. Simon nomine R. Samuelis Filii Nachman:* Familia & familia: *Hi ſunt pagi.* Regio & regio: *hæ ſunt urbes muro munitæ;* Civitas & Civitas, *hæ ſunt Civitates.* Locus eſt in Gemarâ ad *Conſtitutionem ſecundam.* Reſpicitur ibidem ad locum, qui eſt in *Libro Eſtheræ* cap. IX. 28. *Et dies hi in memoria ſunt & celebrantur omni ætate & ætate:* משפחה ומשפחה *Familia & familia:* מדינה ומדינה *Diſtrictu & diſtrictu:* ועיר ועיר *Et civitate & civitate.* Viden', quod *familias diſtinctas* hic interpretentur per כפרים *Pagos?* Quorſum vero, niſi ad indicandum tales in hoc loco pagos intelligi, qui a עיירות Civitatibus ſive majoribus ſive minoribus diſtincti ſunt? Puto me paucis his verbis jam indicaſſe duorum horum locorum *Megillæ* conciliationem. Scilicet vocem כפרי' in priore hoc textu *Megillæ* ſtrictius ſumi pro *paganis*, quorum pauci in vicinia habitant una, Synagogis deſtitutis; in poſteriore autem latius & laxius ſumi pro quibusvis *viciniis paganorum*, muro non cinctis, quales Synagogas non quidem neceſſario habebant (Ca-

 no-

nonem enim de condenda Synagoga, ubi decem Israelitæ sunt, posterioris esse originis, Vir Clarissimus concessit) sed tamen pro arbitrio suo habere poterant, si sumptus illi ædificandæ vellent impendere. In textu enim *Megillæ* opponuntur sibi כרכים *Urbes Munitæ* & כפרים *Pagi*. Prouti vero כרכים hic non sunt præcise *urbes Munitæ* a temporibus Josuæ, sed quævis urbes in terra Canaan munitæ muro, publici juris factæ, si non fallor, ita כפרים sunt omnes *Civitates* & *Pagi* non muniti muro, licet alias maxima hominum multitudine constantes. Quod vero ejusmodi כפרי *Pagi* heic loci intelligantur, id quidem ex variis argumentis, in ipso textu latentibus, patet. Textus *Talmudicus*, qui de his Synagogis כפרים *Pagorum* agit, ita incipit. בני העיר שמכרו-בית הכנסת לוקחין תיבה *Filii Civitatis*, (Cives, incolæ) *qui vendunt domum Synagogæ, emunt ejus pretio arcam*. Constat utique, quod כפר *Pagus* hic dicatur עיר *Civitas* & כפריים *Pagani* בני העיר *Filii Civitatis*. Non ignoro equidem, quod τὸ עיר *Civitas* sæpe apud Judæos tenuissimum habeat significatum & pro paucorum hominum convictu & societate sumatur, quippe quod ample satis in præcedentibus tradidi, attamen non sumitur unquam nisi pro societate hominum, qui in uno loco degunt. Atque id inde etiam evidentius est, quod dicatur: בני העיר שמכרו רחובה של עיר *Incolæ Civitatis, ubi vendunt plateam Civitatis &c.* Sane tota universitas hic constanter appellatur עיר *Civitas*, licet, ubi de venditione Synagogæ agitur, vicos intelligi contendant Gemaristæ. Hic vero significatus vocis differt ab eo, qui in

in explicatione prioris textus usu venit, ubi כפרים sumebantur pro paganis, ruri sparsim habitantibus, quorum pauci in una degebant vicinia. Sic sane res fieri solet. Primum, ubi regio aliqua colitur, pagani hic illic Domicilia figunt sua: Atque hæc domicilia vocantur כפרים *villæ*: בתים/ ut Kimchius, חוץ לעיר לכפריים ולעובדי אדמה *Domus extra Civitatem pro paganis & cultoribus terræ*. Philippus Aquinas. בתים מעטים יחד חוץ מהעיר *Paucæ domus simul extra Civitatem*. Omnino vocabulum כפר ejusdem plane significationis est cum Latino *tugurium*. Ut enim hoc a *tegendo* dictum, ita & illud. Belgæ simili voce dicunt. **Boere-hutte.** Hæc simplicissima vocabuli hujus notio est. Sed procedente tempore multiplicatis regionis incolis & domiciliis, fit paulatim ut plures ejusmodi casæ & villæ in locis non admodum dissitis collocentur, quibus aliis interpositis & adjunctis paulatim formatur *Pagus*. Is vero quia constat ex *villis* & *casis* eodem nomine כפר apud Hebræos dici cæpit, licet haud ita frequenter in Scriptura Sacra, ut quidem apud Chaldæos. Hinc est, quod Interpres Chaldæus illud ערי פרזות/ quod est in textu Estheræ, verterit per כופרנאן *Pagos*, quod tradit *Elias* in *Thisbi*. Ex *Buxtorfio* lego כופרנאין/ is vero scribit כפרוניא. In *Targum*, quod in *Bibliis* Buxtorfii huic Codici adjectum est, legitur קרוי פציחיא *Civitates pagorum*. פציחא vero frequentissimum in *Targumim* vocabulum est, & omnes societates hominum, laxe viventes & muro non constrictas notat. Sane ערי פרזות *Civitates Pagorum* in textu *Estheræ* magnas admodum *vicinias* notant, licet muro non

circumdatas, in quibus frequens hominum coitus erat. Belg. **Dorpsteden.** Convenit omnino cum hac φράσει vox κωμόπολις, quæ extat apud *Marcum* cap. VI. 38. neque ullibi præterea in S. Scriptura N. T. Ἄγωμεν, dicitur, εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Belgæ. **Vlecken.** Sed melius fortè reddidissent eadem voce, quæ in Estheræ libro est. **Dorpsteden.** Est ad eum locum *Grotii* satis elegans παράφρασις, quam religio esset prætermittere intactam. *Tacitus*, ait, *cum dicit Historiarum* V, subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii extructa, κωμόπολιν *describit. Talis* κωμόπολις *fuerat Bethzaida, nuper oppidi speciem nacta,* πόλεις *hic dixit* Lucas καταχρηστικώτερον, ut & V. 12. *Hebræorum Magistri quidam* פרזות *putant esse* κωμοπόλεις. *Sunt qui dissentiant. Neque vero ita vertunt* LXX. *Ex* Josepho *constat fuisse* κώμας πόλεως μέγεθος οὐκ ἀποδεούσας. *Hinc toties Scriptores nostri* πόλιν *&* κώμην *promiscuè usurpant. Sic & Poetis Græcis* πόλιν *dici, quæ sunt* κῶμαι, *notant Pollux & Harpocration, & exemplum adferunt in* Euboea, *de qua dixerit Euripedes.* Εὔβοι᾽ Ἀθήναις ἐστί τις γείτων πόλις. Sanè id quod *Grotius* heic tradit, verissimum esse opinor, licet de eo aliquos dubitare asserat, quod ערי פרזות idem sit, quod κωμόπολις, aut κώμη.. *Vicus*, ad oppidi speciem formatus, licet muris destitutus. Hos vero posteriores Judæi vocarunt כפרים/ quod etiam a LXX. Interpretibus vertitur per κώμας, licet fatear, in loco Estheræ τὸ ערי פרזות neque per vocem κώμη neque per eam κωμόπολις versum esse. Κωμόπολις igitur est כפר/ laxiore significatu. Hinc factum, ut vocabulum hoc כפר ita fre-

frequenter in compositione junctum sit cum propriis locorum aut hominum nominibus, quæ in ejusmodi vico erant celebria, haud propemodum aliter, ac apud Gallos fit in voce *ville* & Græcos Veteres quondam in voce πόλις. Frequentissimum est *Capernaumi* vocabulum, quæ *urbs* erat *Galileæ*. Sic apud *Lucam* est cap. IV. 31. καὶ κατῆλθεν εἰς καπερναοὺμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας. Esse autem *Capernaum* eundem locum, qui apud Talmudistas dicitur כפרנחום/ voce composita ex nostro כפר & נחום/ de eo nullum puto dubitare hominem. Adduxit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico* suo plurima similia nomina locorum celebrium. Ut כפר חנניה *Cepar-chenanja.* כפר ברקאי *Cephar-barkai.* כפר־עזיז *Cephar-Asis.* Et, quod notatu diguum est, vocabulum כפר ibidem æque per *urbem* ac per *villam* reddidit. Sed plurima alia exempla præter hæc, quæ notavit *Buxtorfius*, in unum collegit laudatissimus *Wagenseilius* in *Annotationibus* ad *Excerpta Gemaræ* Godicis *Sotæ* cap. III. p. 464. Est igitur כפר κώμη & כפרים sunt κωμοπόλεις, עָרֵי הפרזות. Clarissimus quidem *Ligtfootus* ad locum *Marci* ante allegatum, existimavit vocem κωμοπόλεις respondere voci עירות apud Hebræos. Sed id credere non possumus animum nostrum inducere. Credimus equidem, τὸ πόλις in Scriptura N. T. sæpe sumi pro κώμη & κωμόπολις, &, quando id contingit, tum respici ad vocem עיר Hebræam, quam alias diximus quamcunque Israelitarum *societatem* denotare, in unum coeuntem: Verum hoc certissimum esse reor, quod κωμόπολις nimis sit speciale & distinctum in sua significatione vocabulum, quam ut id ad vocem עיר respiceret. עיר generale est, & ad-

ſcribitur ſive *pagis* ſive *urbibus*, ſive *Oppidis* maximis, atque hinc fit, ut ea omnia loca עיירות *πόλεις* dicantur. Sed ſi accedit reſtrictio per adjunctam vocem *κώμη*, tum puto intendiſſe Scriptores Sacros aliam vocem, quæ eſt כפר. Uti verò ערי פרזות habes in libro *Eſtheræ*, ſic habes τὸ ערי פרזי & כפר פרזי in Scripturâ V. T. eodem ſignificatu. Prius occurrit Deut. III. 5. ubi Belgæ noſtri Interpretes optumè: **Onbemuyrde ſteden.** Poſterius extat 1 Sam: VI. 18. ubi habent. **Land-blecken.** Fatendum tamen eſt nullam vocem in *pagis* quibuscunque ſignificandis ita frequentem eſſe, quam τὸ חצרים. Opponuntur ſibi mutuo omni verſu, ubi de diviſione *urbium* & *pagorum* terræ Canaan agitur in libro *Joſuæ*. Exemplum ſit Joſ. XIII. 28. *Suburbanos agros* notari hoc vocabulo *Symmachus* putavit, ſed *Maſius* Salomonis Jarchii ſententiam tenet, qui *villas minores* ſignificari contendit. Hoc tamen veriſſimum reor eſſe, quod חצרים proprie *villas* & *pagos ſuburbanos* notet, qualiter nos vocem כפרים in priore textu *Megillæ* accepimus. Hos vero commodo ſenſu *agros* dici poſſe, quis neget? Immo, quod digniſſimum notatione eſt, Scriptores Novi Fæderis elegantisſime ſic diſtingunt. Sic eſt apud *Marcum* cap. VI. 56. *καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ ἀγρούς.* Beza. *Et ubicunque introiveritis in VICOS, aut URBES, aut AGROS.* Belgæ ſignanter. **Vlecken. Steden. Dorpen.** *Vulgatus* omnino aberrat per ſuum. *Vicos, villas aut Civitates.* Ortam hanc interpretationem eſſe ex varietate Lectionis, non dubitamus. Sic Luc. IX. 12. mentio τῶν *κύκλῳ κωμῶν καὶ τῶν ἀγρῶν.* *Vicorum & pagorum,* qui

qui in circuitu Civitatis erant. Convenit utique φεϱάσις, quæ eſt 1 Chron. XXVII. 25. שדות ערים וכפרים *Agri, urbes, & vici*, an ſignificatio, relinquo in medio. Atque hæc eadem omnino eſt diſtinctio, quam nos putamus locum poſſe obtinere in explicatione duplicis hujus loci Megillæ. Scilicet, quia Talmudiſtæ vocem non habent, qua diſtinguunt *pagos* a *vicis*, hinc eadem voce כפרים ambo hæc loca exprimunt, adeo ut prudentiæ Lectoris relinguatur ſecernere, utra ſignificatio in hoc aut illo loco debeat obtinere. Quod uero ad vocem חצרים attinet, de qua agimus, eam ſignificare pagos minores ſuburbanos, id vero ex ipſa vocis notione colligi poſſe exiſtimem. Deſignat חצר apud Hebræos *Atrium domus*, quæ ea pars domus eſt, quæ vacat & tamen aditum ad domum præbet. Sic ſane *pagi* & *ſuburbanæ villæ* ſunt reſpectu oppidi muniti.

Cæterum opponuntur τοῖς חצרים *pagis* עירים *Civitates*, quas *munitas* intelligi putem ex hac oppoſitione. Veniunt alias in Scriptura hæ urbes munitæ diſtinctioribus nominibus, inter quæ ſunt ſequentia: *Oppidum munitum*. עיר מבצר Num: XXXII. 36. *Civitas muri* עיר חומה/ vel עיר אשר לו חומה Lev. XXV. 29. & עיר בצורה חומה דלתים ובריח *Civitas munita muro, valvis & vecte*. עיר מצור *Civitas firma*. 1 Chron. VII. 5. עיר מצורה 2 Chron. XI. 10. & הבצרות apud *Danielem*, ejuſdem ſignificationis. De *Pagis* vero plura alia nomina reperiuntur apud Hebræos, ut ברים *villæ*, בנות ערים *Filiæ Civitatum*, חות *Vici*, apud *Rabbinos*, דרתא/ עכברא/ פצ׳ח/ בית פלך קומיטון/ Poſtrēmum vocabulum verſum ab *Plan-*

Plantavitio est per *villam amplissimam.* Recte autem; notat enim *Comitatum*, & convenit omnium maxime cum τῷ פלך/ quod integrum terræ *tractum* & *Provinciam* significat. De hujus autem potestate vide *Seldenum* lib. II. cap. v. de Synedriis, qui id per *pagum* aut *tractum* & *Provinciam* convertit, quod posterius receptum est.

Ex hac tandem *pagorum* & *vicorum* (exprimuntur autem uno nomine כפרים) differentia, constabit tandem, ni fallor, quinam illi sint כפרים/ de quibus in posteriore textu *Megillæ* traditur, eos habere *Synagogas.* Sunt scilicet *vici* & *viciniæ* Majores, quales apud Judæos etiam non *Civitates* (עיירות) modo, sed & עיירות גדולות *Civitates Magnæ* vocari poterant, si *centum & viginti* incolas, & in iis *decem Otiosos* numerare possent. Hos vero quis neget Synagogas habuisse? *Grotius* ad Marc. I. 39. *Nam & in majoribus vicis, qui ad oppidorum magnitudinem accedebant, Synagogæ erant.* Sed quid etiam manifestius ex eo ipso loco *Marci* Euangelistæ. *Et dixit iis:* (discipulis) *Eamus in contigua oppidula,* (κωμοπόλεις) *ut & illic prædicem; ad hoc enim sum egressus. Et prædicabat IN SYNAGOGIS EORUM in tota Galilæa.* Videmus manifeste ταῖς κωμοπόλεσι, attribui συναγωγὰς, hoc est, *Ædes Synagogæ.* Atque tales profecto כפרים κωμοπόλεις erant, de quibus posterior *Megillæ* textus loquitur, quod inde est evidentissimum, quia illis כפרי' *Vicis* attribuuntur פרנסים *Pastores*, Senioresque *septem* & שבעה טובי העיר *Septem boni Viri Civitatis.* De iis agit Vir Clariss. ex *commentariis* ad eundem hunc textum

Me-

Megillæ §. cx. & seq. Statutum ſcilicet eſt in textu non eſſe *vendendam Synagogam*, niſi hac conditione, ut pretio Synagogæ venditæ res magis ſacra, qualis *Arca*, pluteus, *Liber Legis*, acquirenda ſit. In Commentariis vero *Gemariſtarum* ad hoc ſtatutum duæ ſunt limitationes, altera ipſius eſt ſtatuti, altera conditionem adjectam ſpectat. Ad ſtatutum ipſum obſervarunt, id unice pertinere ad *Synagogas Vicorum*, quia *Synagogæ Oppidorum* non venduntur. Ad *conditionem adjectam* notarunt, eam eo tantum caſu valere, quando *Synagoga* ejusmodi vendita erat absque ſolenni *approbatione Seniorum*. Sic *Maimonides* ad *Miſnam*. זהו כשלא מכרו אותו אנשי הכפר כולם בהסכמת אבל אם מכרוהו זקני המקום כולם במעמד אנשי המקום כולם יכולים למכור ואפילו לעשות ממנו דיר לשתות בו יין *Hoc obtinet, quando Cives illius vici omnes eam non vendiderunt cum approbatione ſolenni* [malè nuper verſum *cum communi conſenſu*. Non hic communis conſenſus, ſed *approbatio publica* memoratur, quæ dicitur דעת פרנסים *decretum Seniorum*. Sic *approbationes* librorum, ut hodie loquimur, dicuntur apud ipſos הסכמות/ quam mentem veram *Maimonidis* eſſe, ex omnibus ſtatutis hujus negotii aliis patet] *Sed ſi omnes Seniores illius loci in publicis univerſi populi comitiis eam vendunt, tum ea etiam ratione vendere eam poſſunt, ut ex ea etiam liceat facere cauponam.* Sic igitur ſe res habebat. Quando *incolæ alicujus vici*, qui de ſuo Synagogam extruxerant, in id conſentiebant, ut *privatim* Synagogam, ſuis ſumptibus, aut forte ex pecunia aliunde collata extructam venderent, tum conditiones pri-

mum certæ debebant præſcribi, quibus cautum erat, qua reverentia locus ejusmodi eſſet poſt venditionem habendus, & inſuper pecunia ex venditione collecta convertenda non erat in res profanas. Sed ſi *venditionem* hanc publicam faciebant, & per *Seniores* in publico loco fieri curabant, tum quidem ad nullum horum obligabantur & eas etiam præſcribere conditiones poterant, quæcunque iis erant placitæ. Unde etiam patet, quam non intellexerit Vir Cl. verba *Gemaræ*, quæ §. CXI. allegat, quando ad eorum explicationem addit: *Hæc autem venditio non tantum ipſi cætui adſcribitur, ſed & Septem-Viris Civitatis, qui Synagogam aliquando ſoli pro autoritate ſibi conceſſa, aliquando in comitiis populi vendunt.* Haud ita Vir Clariſſime, neque enim horum quicquid in verbis *Gemaræ* eſt. Non eſt diſtinctio inter *Seniores* aliquando *vendentes in Comitiis populi*, & *aliquando non vendentes*, ſed inter *Cætum Civitatis*, cujus Synagoga erat, aliquando eam vendentem publicè abſque publico decreto & conſenſu Seniorum, & inter *Seniores*, eam publico nomine vendentes. Error inde profectus, quia verba *Gemaræ:* שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר *Quam non vendiderunt Septem boni Civitatis in comitiis incolarum illius Civitatis*, ita accepit ac ſi verba: *In comitiis populi:* continerent diſtinctionis rationem, cum tamen diſtinctionis ratio fundata ſit in univerſa ſententia, ut ſcripta eſt. *Synagogæ privatim per Cives venditæ* pretium non converti poteſt, niſi in res ſacras, ſed *per Seniores, eosque publice approbantes venditæ* poteſt. Hæc diſtinctionis eſt ratio. Confer *Maimonidem* Hil-

Hilchoth *Tephilla* cap. XI. §. XVIII. Concludimus tandem, in ultimo hoc loco *Megillæ* sub nomine כפרים intelligendas esse præstantiores *villas*, majores sane iis, de quibus in priore loco *Megillæ* sermo fuerat. Atque ita existimo sententiam *Ligtfooti* recte posse defendi, quod Pagi nullas habuerint Synagogas.

Non dissimulabo autem Doctorem Judæum aliter paulo difficultatem hanc objectam tollere tentasse. Is ita prædicabat, rem esse certissimam in *Pagis* non fuisse Synagogas, idque ex priore loco plenissime constare: Fieri tamen potuisse, ut ubi numerus paganorum excrescebat, illi conspirarent ad eligendam vel ædificandam (si qui inter ipsos opulentiores) certam aliquam Ædem, in quam subinde conveniebant, ut suas quisque funderet preces. Alias neque obligatos fuisse paganos ad extruendam Synagogam neque frequenter id factum, ut ab ipsis extructa sit Synagoga, neque præterea illam Synagogam ut publicam sed privatam esse habitam, alienandam iccirco a paganis, vendendam, destruendam, si id ipsis placeret. Si cui hoc magis placeat, is vocem כפרים in priore textu *Megillæ* eadem ratione interpretari poterit atque in hoc posteriore, neque ideo quicquam statuet, quod Ligtfootum feriat. Non enim de eo disputatur, an hac illa infrequenti & rara occasione pagani instructi privata quadam fuerint Synagoga, sed an ordinario in pagis Synagogæ fuerint. Quod insuper *Ligtfootus* asserat, fuisse כרכים / *Urbes munitas*, in quibus nullæ fuerunt Synagogæ, in eo certissime erravit. Sed satis videtur esse dictum de hoc argumento.

Utile erit hic adjicere, me ex loco quodam a Cl. *Wagenseilio* allegato ex *Schalschelet Hakkabbala*, quando de usu vocis כפר in conjunctione agebat, dicisse, quod ארם נהרים / *Syria duorum fluviorum* & *Syria Tsobea* pro una & eadem regione sumantur in Cod. Tal. *Bava Kama* cap. VII. sicut etiam in *Tosephoth.* unde nunc intelligi datur, quo sensu *Maimonides*, alibi a nobis citatus, asserat in Libro de *Decimis*, Davidem *Aram Naharaim* subegisse, quod, hoc ignorato, non æque percipiebamus, sicuti dubio procul falsum est. Ortum vero est, ut putamus, ex inscriptione Psalmi LX.

CAP. XIX.

Hypotheses de pluribus *ac speciatim* tribus ראשי הכנסת Archisynagogis & Lectoribus septem, *alibi ad conficiendam conjecturam de* Decem Otiosis *a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis Marc.* V. 22. Act. XVIII. 1. 8. 17. XIII. 15. Capernaumi *unam tantum Synagogam fuisse probatur. Quinam sint* שבעה טובי העיר septem boni Civitatis, *divisi in* ג׳ פרנסים Tres Pastores, שני טובים duos bonos, & שני עקרי הקהל duos Præcipuos cætus *docetur, instituta comparatione inter hos* septem bonos & septem Viros Judices, *quorum* Josephus, *a* Seldeno & Grotio *non intellectus, meminit.*

SI in antecedenti disputatione suo loco satis evictum non sit, posse aliquem uno eodemque tempore

pore *Otiosum* dici & simul valde *occupatum*, fieri potest, ut aliud luculentissimum illius thematis nostri argumentum hoc capite exhibeamus. Nimirum postquam ostenderamus, veram rationem *necessitatis numerii denarii* in Conventibus sacris ignorari a Judæis, nos eam petieramus a necessitate officiorum in Synagoga præstandorum. Attendentibus autem ad officia, in Synagogis Veteribus præstanda, videbatur sponte hic numerus occurrere. *Primo* itaque notabamus, Scripturam mentionem facere τῶν Ἀρχισυναγώγων *Præfectorum Synagogæ*, quam vocem ἀρχισυνάγωγος respondere dicebamus in sua significatione φράσει ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis Synagogæ*, quæ apud Hebræos Scriptores satis est frequens. Eos vero *tres* fuisse numero conjiciebamus, quia is numerus in cœtu formando ex Hebræorum Scriptorum sententia simplicissimus est. Horum vero unum (forte *primum*) populo præivisse preces & gratiarum actiones, in Synagoga præstandas, quod nunc committitur τῷ ש״ץ *Ministro synagogæ*, quia hoc officium apud Veteres non ita fuit honoratum atque quidem nunc est. *Secundo* observavimus, constantissimum fuisse Veteris Synagogæ institutum, ut *septem* Israelitæ Sabbathi die *legem* in Synagogis pro palam legerent, quod hodieque ab ipsis summa cum religione fieri solet. Lectionem hanc omnino esse & fuisse liberam unicuique Israelitæ idoneo, neque tamen omnes fuisse aptos ad opus hoc perficiendum. Ignorantiam Linguæ & Legis suæ post Antiochi Epiphanis ætatem apud omnes, maximos, minimos, bonos, malos, adeo invaluisse, ut quandoque honoratissimi in gente Judai-

câ Viri fuerint, qui Legem legere neſciebant, nedum interpretari. Concludebamus hinc, abs re non eſſe, ſi quis cogitaret ſtatos quondam fuiſſe ſeptem Viros *literatos*, qui præparati ad Lectionem hanc præſtandam in Majoribus Civitatibus Synagogam acceſſerint, ut, ſi quis fuerit Lectorum defectus, is ab iis potuerit ſuppleri, ſi vero nulli ſe Lectores omnino proderent, iis hæc cura potuerit demandari. Atque hæc innocua noſtra erat conjectura, modeſte propoſita, cujus ὑποθέσεις omnes claris documentis ſunt comprobatæ.

Hactenus autem ea fueram opinione, licitum eſſe unicuique homini in rebus incertis atque obſcuris, ſi nihil certi ſcire datur, certi quid divinare & conjicecere, quia ſic naturam noſtram Deus formavit, ut mens noſtra ad ultimum uſque terminum id, quod verum eſt, perſequatur. Hæc vero duo aut tria tantum requiri in eo, qui ingenio ſuo hunc luſum in obſcuris rebus permittit: Primum quidem, ut formandæ ſententiæ nullas falſas immiſceat ὑποθέσεις. Dein, ne alii importune ſententiam hanc obtrudat, Poſtea, ut eam modeſte proponat, quia non de eo loquitur, quod verum, ſed quod veriſimile, non de eo, quod probatum, ſed probabile eſt.

His autem legibus quando religioſe obediveram, non exiſtimabam ſane, ullum unquam fore Virum, paulo ſpectatiorem, (humilioris enim animi homines id facere, non miramur, imo ægre non ferimus) qui adeo nullam otii ſui rationem haberet, ut ſententiam ejusmodi de re exigui momenti totam repetere, ſingula illius verba referre, & cenſere, &, ſi cul-

pan-

pandi copia deeſſet, nullum tamen eorum intactum prætermittere, animum ſuum induceret, hunc enim hominem putabam, ſi maxime *occupatus* eſſet aut eſſe videretur, eodem tempore valde *Otioſum* fore. Sed ſi hoc credere potuiſſem, ut revera ſatis luxurioſum hoc ſeculum eſt, non habebam tamen rationem ullam præſumendi, hominem adeo inhumanum atque importunum extiturum eſſe ullum, qui me ob has ipſas cogitationes vulgatas, in quibus nihil inſipidi & abſurdi eſt, *audaciæ*, *temeritatis*, & *confidentiæ* accuſaret, ſententiam vero ipſam *incertam*, *falſam* & *ineptam* diceret, vocibus ubique ad invidiam meam exquiſitis. Atque ita tamen nuper Viro cuidam docto placuit agere, cui has delicias ſuas relinquemus.

Quoniam vero fundamenta noſtræ ſententiæ omnia bene nobis nunc videntur jacta & quæ illi adverſabantur, difficultates, quantum e re noſtra erat, ſublatæ, primum quidem dubii hæſimus, an ὑποθέσεις noſtræ ullis egerent vindiciis, quia eas teſtatisſimæ veritatis eſſe nobis imaginabamur, & per frequentes Viri Clarisſimi negationes, conceſſiones, limitationes plus juvari quam everti credebamus; ſed re curatius expenſa, non putabamus committendum eſſe, ut ad tot Viri Clarisſimi exceptiones nihil reponeremus, poſtquam huic diſputationi nos immiſcueramus. Id tamen intelligebamus plane ineptum, inutile, nobis indignum, Lectorique noſtro ingratum fore, ſi verba noſtra omnia repetere, dein omnes Viri Docti ad illa exceptiones referre, iisque ſingulis prolixam reſponſionem ſubjungere inſtitueremus. Ægre ferret

Vir

Vir Clarisſimus, ſi dicerem, tanti nobis ſingula ipſius dicta non eſſe, dicam igitur potius, tanti nobis non eſſe univerſam noſtram conjecturam, ut hoc pretio eam redimamus. Id igitur agemus potius, ut hypotheſium noſtrarum veritatem vindicemus, ſatis ſecuri de conſequentiis, inde ante hac nexis, & porro nectendis: Maxime, quia animadvertimus id operam dediſſe Cl. Virum, ut hypotheſium noſtrarum veritatem convelleret. *Hypotheſes* autem noſtræ ſunt *binæ*. Prima eſt, fuiſſe in Vetere Synagoga *tres* Presbyteros ſive *Archiſynagogos*. Secunda, fuiſſe in eadem *ſeptem Lectores*.

Ad *primam* pertinent hæc duo capita. *Fuiſſe in Synagoga Vetere Archiſynagogos plures*, & dein, *fuiſſe* ſpeciatim *tres* numero *Archiſynagogos*. De ſingulis diſtinctè.

Plures fuiſſe *Archiſynagogos* probaveram ex tribus *teſtimoniis* Hiſtoriographorum Novi Fœderis, quæ adeo clara & evidentia erant, ut non niſi per vim manifeſtam iis illatam Viro Clarisſimo datum fuerit reſpondere. Nefas eſſet id dicere, niſi id ad oculum & animum unicujusque Lectoris poſſet demonſtrari.

Prior locus deſumptus erat ex Marc. v. 22. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν Ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος. *Et ecce acceſſit unus ex Præfectis Synagogæ.* Inde nos olim ita: *Cæterum quando dicit hoc in loco Marcus Euangeliſta, quod Jairus fuerit* εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων, *omnino præſupponit, quod fuerint* ἀρχισυνάγωγοι *plures.* Quid hic effugii? *Capernaumi*, ait Vir Clarisſimus, *plures fuerunt Synagogæ, quarum cum ſingulæ ſuum Archiſynagogum haberent, earumque uni Jairus præeſſet,*

esset, *is summo jure εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων potuit vocari.* Sic scilicet minima opera soluta est difficultas. Sed unde probat, *Capernaumi* plures fuisse Synagogas? *Amœnissimus locus fuit*, ait, *& hinc incolis frequens.* Hinc ejusmodi consequentias forma. *Capernaum fuit locus amœnus:* omnis *locus amœnus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas*, ergo *Capernaum habuit plures Synagogas.* Si id audeas, Vir Clarissime, ut ipse Tibi hypotheses fingas, ex fallacibus principiis deductas, ut Scripturæ sensum inflectere possis, quid miror amplius ludum jocumque Tibi esse mihi contradicere? Sed ad rem. Principia hæc: *Locus omnis amœnus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas;* incerta esse & ambigua, si monere vellem amplius, supponendum mihi esset, Lectorem meum communi judicio non uti. Poteram igitur hic acquiescere usque quo mihi probetur, fuisse *Capernaumi* plures Synagogas, quod hactenus non est factum: Quodsi vero factum esset, ne tum quidem probata sed probabilis demum Viri Cl. exceptio esset. Sed ratio est, quod urgeam *Capernaumi* unâ plures Synagogas non fuisse. Sane quando attendimus ad Historiographos Novi Testamenti & ad *Josephum* (ex his autem de loco judicium formare licet) nullum omnino dictum nobis occurrit, quod illis cogitationibus ansam det. *Josephus*, quantum ex Scriptoribus colligo, qui illius dicta de locis terræ Canaan celebrioribus observarunt, in omnibus libris suis *Capernaumi* mentionem facit omnino nullam, nisi quod de Bel. Jud. lib. III. cap. XXXV. Gennesariti-

 cam

cam Regionem describendo, tradat eam rigatam Πηγῇ γονιμωτάτῃ, Καπερναοὺμ αὐτὴν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι, *Fonte dulcissimo, quem accolæ Capernaumum vocant.* Locus est apud *Adrichomium* & *Ligtfootum* notatus. Meminit insuper *Ligtfootus*, Κεφαρνώμη memorari in Vitâ *Josephi*, de qua dubitat, an cum nostra *Capernaumo* debeat conferri. Dubitabimus cum illo, donec locus a nobis visus ac expensus fuerit, quem nunc inquirere non vacat. Certe id constat, quod lib. II. de Bell. Jud. cap. XXV. Galilææ, cui præpositus erat, urbes illustriores omnes describendo, nullam Capernaumum memoret. Quid vero? An credere potes, *Josephum*, qui celebriora loca omnia Patriæ suæ describit, hujus loci mentionem facturum omnino nullam, si cum cæteris locis frequentia & ornamentis potuisset comparari? Fontem ait fuisse, in amæno tractu ortum, quem credere possumus domicilia primum quorundam allexisse, dein per frequentes habitationes ibidem formatum fuisse *Pagum* tempore Christi valde florentem, postea vero ex vaticinio Christi rursus diminutum, quod quin Josephi ætate jam evenerit nulli dubitamus. Neque enim loqui *Josephum* de alia Capernaumo, quam hac ipsa, persuasum habuit Ligtfootus atque habeo persuasissimum, quia nostra Capernaum ibidem locorum sita fuit, ubi hunc situm esse fontem monet Josephus, licet Adrichomius heic aliter judicet. Quod vero ad Historiographos Novi Fæderis attinet, illi talia edisserunt, ex quibus vix aliter possumus colligere, quam Capernaumi unam tantum fuisse Synagogam. Præterquam enim quod, cum sæpe admodum Capernaumi mentio injiciatur, nullibi plu-

plures illius Synagogæ numerentur, putamus eo nos ducere historiam, quæ est apud *Lucam* cap. VII. 5. Narratur ibi loci, Centurionem, hominem minime Judæum, servum moribundum suum servare cupientem in vita, misisse *Seniores Judæorum* (τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, hoc est, τοὺς ἄρχοντας. τοὺς ἀρχισυναγώγους, quorum unus fuit *Jairus*) ad Christum, pro ipso intercessuros: Hos vero ita dixisse: Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. *Diligit enim gentem nostram & Synagogam nobis ædificavit*. Quid? An vero simile, an probabile, beneficium ædificatæ Synagogæ debituros incolas Capernaumi homini gentili, si Capernaumum celebrata adeo fuerit Civitas? An non potius omnia huc tendunt, ut cogitemus, fuisse celebriorem pagum & vicum, qualem in capite præcedenti descripsimus. Unius Centurionis moribundus erat servus, hic accessit Judæorum Presbyteros, hi unius servi gratia ad arbitrium Centurionis Christum adeunt, an hæc talia sunt, ut cogitare possis, Capernaumum celebratam fuisse urbem? Apud Johannem Euangelistam cap. VI. 59. memoratur una tantum *Capernaumi* Synagoga. Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερναούμ. *Hæc dixit, in Synagoga docens in Capernaum*. An hic est, ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν *in una Synagogarum*, ut alibi Lucas? Neque aliter unquam, quando Capernaumi mentio. Sed & ipsum nomen כפר indicat, fuisse *Capernaumum Pagum* aut *vicum* celebriorem, quales עיירות *Civitates* dicuntur, (sic enim *Capernaum* πόλις dicitur apud Euangelistam) in præcedenti capite descripti. Atque hi vici an plures unâ habuerunt Syn-

agogas? Dicam, ut res eſt, quando elaboratas lucubrationes *Ligtfooti* conſulimus, ad *Chorographiam ſacram*, ita omnino nobis videri, fuiſſe *Capernaumum* pagum prope *Tiberiada*, ad lacum Genneſariticum ſitum, primo, ut ex Chriſti prædicatione conſtat, exiguum, dein celebriorem, quando in eo extructa fuit Synagoga. Propinqua admodum fuit *Tiberiadi*, neque facile credi poteſt, in uno eodemque littore ad exiguam diſtantiam oppida fuiſſe duo, celebritate ſecum certantia. Profecto illuſtris *Grotius*, quod obſervatu digniſſimum eſt, licet ea fuerit ſententia, quod inter *Presbyteros Synagogæ* unus fuerit, cæteris ſuperior & præſtans, hoc tamen inane effugium non quæſivit, ſed recta confeſſus eſt, *Capernaumi unam tantum fuiſſe Synagogam*. Sic ſcripſit Vir Illuſtris ad Matth. cap. IX. 18. Quodſi vero Vir Clariſſime, tu eandem cum *Grotio* ὑπόθεσιν tueris, & nihilominus *Grotii* conciliatione derelicta ſpretaque aliam tibi interpretandi viam facis, an non eo ipſo ſatis ſignificas, redactum te per hunc locum in anguſtiam eſſe, ex qua niſi per vim & ſaltum te liberare nequeas? Quanto ſatius Belgæ noſtri Interpretes, ad Luc: XIV. 14. ad N: 11. **De Overſte van de** Synagoge. **Dat is: Een van de Overſte/ want elcke** Synagoge **hadde meer als eenen Overſten.** Atque hoc unum idemque eſt, quod nos defendimus, & mox, ſi Deo placet, expoſituri ſumus latius, ut Hebræorum conſtitutionibus conveniens.

Non auſus autem eſt V. Cl. hac exceptione ſe defendere in reſponſione ad *ſecundum* locum a nobis productum ex Act: XVIII. 8. 17. ubi in una Eccleſia Corin-

rinthiaca Κρίσπος καὶ Σωσθένης ἀρχισυνάγωγοι nominibus ſuis exprimuntur. Quid hic novarum rerum? Committitur hic *fallacia*, inquit, *quam jure compoſitionis appellare queas, quandoquidem componuntur, qui tempore erant maximè ſejuncti.* ẏſ. VIII. *Criſpus* dicitur Archiſynagogus, & ẏſ. XVII. *Soſthenes.* Putat igitur *Criſpum*, Chriſtianum factum, eſſe remotum ab officio, ſuffecto *Soſthene. Nam quis Judæos hominem Apoſtatam*, inquit, *putet toleraturos Archiſynagogum?* Sic reſpondet nobis per incertiſſimas conjecturas ad certas veritates, qui nos *temeritatis* & *audaciæ* in ſimulabat, quando, nullum oppugnantes, conjecturam innocuam de re incerta & dubia proferebamus. *Criſpus*, inquit, remotus eſt ab officio: *Soſthenes* illi eſt ſuffectus; cum tamen in hac hiſtoria, ubi eventus Pauli & fidelium Corinthi enarrantur, nihil omnino horum obveniat. Sed ſi ego non meam ſed præſtantium Interpretum opinionem ſecutus tibi objiciam, *Soſthenem* itidem fuiſſe *Chriſtianum.* Quid aliter colligas ex Epiſtola Pauli ad Corinthios prima cap. 1. 1. ubi Apoſtolus una cum *Soſthene* fratre Corinthiacæ Eccleſiæ ſalutem precatur. Quid ſimilius vero, quam eundem hunc *Soſthenem* fuiſſe, qui in Corinthiaca Eccleſia notiſſimus erat, quondam illius Eccleſiæ Archiſynagogum? Sic omnino *Syrus* judicaſſe videtur Interpres, recte notante Venerabili Beza. Cogita igitur, ut ſe res vere habuit, in Synagogis, inter gentes ædificatis olim, remotioribus a terra Canaan, ſapientum doctorum non admodum magnam extitiſſe copiam; Archiſynagogos autem fuiſſe inter τοὺς παρεπιδήμους τῆς διασπορᾶς ho-

honoratissimos, quos, qui in Synagoga fuerunt, omnes summopere reveriti sunt, in Synagoga ipsa plures fuisse, qui Pauli annunciationi credebant, & facile conciliabis, quomodo illi, licet Paulo dediti, suam tamen Synagogæ Præfecturam & dignitatem plurimum temporis potuerint tueri. An res nova est, in ipsis Ecclesiis nostris, ubi exploratores vigiles nulli desunt ubique locorum, aliquando per plurimos annos ejusmodi tolerari Doctores, sive Ecclesiis sive Academiis præfectos, qui ab iis diversissimum sentiunt? Recurre, si vis, ad seculi hujus primordia & intelliges, quo oculos meos intendam, ne Veteris Ecclesiæ frequentissima exempla allegem. Nihil docebat Paulus (sic enim ipse confitetur) quod Judææ Religioni contrariabatur; immo hoc docebat factum esse, quod omnium temporum vaticinia futurum prædixerant, atque hinc in plurimis Synagogis, ubi fama ipsius adventum & nuncium non præoccupaverat, gratissimus extitit Orator, quod Acta Apostolorum satis significant, usque quo Gentilium suorum livore & malitia est diffamatus. Si hæc tibi talia posthac videantur, Vir Clarissime, ut capere nequeas, non erit mihi amplius molestum, ut qua cœpisti ratione locum hunc interpretere.

Sed bonum factum est, quod tandem pervenerimus ad locum, a me allegatum, quo totidem verbis in una eademque Ecclesia dicuntur fuisse plures Ἀρχισυνάγωγοι. Extat is in Actis cap. XIII. 15. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς: *post lectionem Legis & Prophetarum miserunt Archisynagogi ad eos* Paulum sc. & Bar-

Barnabam, qui in Synagoga erant. Quid hic *consilii?* Utique hic in una Synagoga plures Archisynagogi expresse memorantur. Utique heic loci nulla præcedentium exceptionum valet, quod ipse V. Cl. fatetur, quid igitur? Quæso te mi Lector, attende. *Ne sic quidem*, (hæc scripsit verba) *ex omnibus iis, quæ ad istum locum Lucæ diximus, ullo mòdo sequitur, quod Viro Docto erat concludendum; nimirum* in una eademque Synagoga plures fuisse Archisynagogos, *id est,* ראשי הכנסת/ *quemadmodum Vir D. illa duo, ceu ejusdem significationis, vel promiscue usurpare solet, vel alterum per alterum explicare. Id solummodo inde recte collegeris, fuisse in illa Synagoga plures Præfectos, qui illam communi consilio gubernarint, quosque* Lucas *voce latius sumpta vocaverit* Ἀρχισυναγώγυς. Intellextin' Lector? Concedit, *in Synagoga plures fuisse Præfectos, quos* Lucas *Archisynagogos vocet*, perseverat tamen negare, *in Synagoga plures esse Archisynagogos*, id est, ראשי הכנסת. Si ad pauciores terminos has propositiones reducas, hæc duo themata in iis conclusa reperies. Concedo, *esse in Synagoga plures Archisynagogos*, & nego, *esse in Synagoga plures Archisynagogos*. Dicam, ut res est, me, quando primum hæc in oculos incurrebant meos, serio doluisse, quod Vir Cl. magis amaret mihi contradicere & ὑπόθεσιν suam φυλάττειν, quam veritatem, totidem verbis in Scriptura contentam agnoscere, sed ut nunc rem video & repeto, vix est, ut me satis servare possim serium. Concedis mihi utique, ὦ βέλτιστε, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Sacri Scriptores *Archisynagogos* vocant, atque id

id ipsum est, quod ego volo. Si Tibi placet, nega in posterum esse in Synagoga plures ראשי כנסת *Principes* (Capita) *Synagogæ*, concedas modo, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Lucas *Archisynagogos* vocat. Atqui nunc demum incipio sapere, quando intelligo, esse in Synagoga plures *Archisynagogos*, neque tamen esse plures ראשי הכנסת/ cum tamen ראש הכנסת id ipsum sit, quod græcum ἀρχισυνάγωγος. Eadem res est, si neges, te habere ἀργύριον & tamen concedas te habere *pecuniam*. Est hæc distinctio, fateor, adeo arguta & subtilis, ut nesciam, an turba Philosophorum hactenus nomen in venerit ad illius speciem commode exprimendam. Si inter acutissimos hos Viros educatus sis, Lector, putabis te satisfacere posse per distinctionem *rationis ratiocinantis*, qua quidem, an sublilior detur ulla, ego equidem ignoro. Sed crede mihi, non satisfacies, vel fatear potius ego, me vim hujus acuminis non percipere. At Syrus, etiam subjungit, antiquissimus Doctissimusque Interpres expositionem hanc juvare videtur, qui cum vocem ἀρχισυνάγωγος alibi per רב כנושתא reddit, vel ריש כנושתא/ hic loci vertit קשישא *Seniores*. Scilicet igitur Syrus Interpres notissimam positionem te negaturum aliquando præsumens tuam expositionem juvare voluit. Sed ego Tibi monstrabo locum, in quo *Syrus* Interpres vocem Ἀρχισυνάγωγος in singulari per קשישא *Seniorem* reddit. Est is in Actis Apostolorum cap. XVIII. 17. ubi *Sosthenes* ἀρχισυνάγωγος, quem tu ante fassus es fuisse ראש הכנסת tuo significatu, dicitur קשישא דכנושתא πρεσβύτερος τῆς συναγωγῆς *Senior Synagogæ*. Scilicet

Syrus ille antiquissimus Doctissimusque Interpres scivit ἀρχισυνάγωγον & πρεσβύτερον τῆς συναγωγῆς unam eandemque rem esse, quod nos defendimus, & ne quis in eo erraret, ut nunc erratur, vocem ἀρχισυνάγωγος reddere voluit per קשישא πρεσβύτερον. Siccine vis Vir Clarissime? Tum quidem erimus ὁμόψηφοι, quod cupio.

Vindicatis vero nunc uni Synagogæ pluribus *Archisynagogis* aut *Præfectis*, sive ראשי הכנסת / vindicemus etiam *numerum* illorum *ternarium*, quem itidem magna, ut solet, confidentia negatum ivit, licet ad loca, quæ ad ὑπόθεσιν nostram probandam præsupposita erant, vix quicquam reposuerit. Quod enim ad *primum* attinet canonem: אין עושין שררה על צבות בפחות משנים *Non faciunt in Synagoga Præfecturam, nisi quæ ad minimum duorum sit*, recte observat, illum ab ipsis referri ad Collectionem Eleemosynarum, sed id ipsum nos observaveramus. Neque desinit tamen ideo hæc regula esse generalis, ut ex ipsissima illius recitatione patet. Ad *posteriorem*, quod Deus sit celebrandus ad minimum *in præsentia duorum Seniorum*, ait *se pleraque omnia concedere*. Monet tamen Lectorem serio, testimonium illud citato Cap. XVII. non inveniri in *Colbo*, ne frustra laborando quærat, quod sibi evenisse narrat. Atque ego te nunc moneo Lector reperiri illud cap. XX. in *Colbo*, ex Codice Hierosolymitano desumptum. Sed quis hic ab ipso superatus est labor? Si duas perrexisset legere unius *folii* columnas, locum invenisset, qui ita est evidens, ut ad illum reponi nihil possit. Sic habet totus: וצריך להודות בפני עשרה או יותר

ועל זה נהגו להודות אחר קריאת התורה לפי שגם היא בי׳ או יותר וצריך שיהו שם שני זקנים של ובמושב זקנים יהללוהו *Necesse vero est, Deum celebrare præsentibus decem aut pluribus, quapropter etiam consueverunt Deum celebrare post Lectionem Legis, quia ad eam quoque decem numero aut plures requiruntur. Necesse autem est, ut sint ibi præsentes duo seniores, prouti dicitur: In Consessu Seniorum celebrabunt te.* Sed quid hic locus ad Archisynagogos tres probandos facit? Non ita profecto ineptus sum, ut ex *duobus tres* fingam, sed hoc tunc volebam idem, quod V. Cl. nunc contendit. Statuit is *Seniores Synagogæ* esse *septem*, iique accedere alium, qui sit ראש הכנסת ὁ Ἀρχισυνάγωγος. Ergo *octo* dicis fuisse Synagogæ Seniores? Is tamen *septem* fuisse ait. Sic ego per hos *duos Seniores*, eos intelligebam, qui sacris rebus in Synagoga rite agendis aderant. His autem adjunctum esse *tertium*, ejusdem cum ipsis dignitatis, qui populo præibat preces & Lectionem atque interpretationem Legis, quæ officia tandem demandata sunt τῷ חזן Synagogæ Ministro, qui procedente tempore factus est honoratior. Atque heic est, ubi me graviter accusat, quod *Chazanitarum* dignitatem procedente tempore magis elevatam esse asseruerim. p. 245. quasi *omnes temporum articulos & mutationum momenta in numerato haberem*, cum tamen hoc ipso nihil sit certius & evidentius, secundum Hypothesin Cl. Viri. Quid enim? Is contendit, quod חזן distinctum sit nomen a ש״צ *Ministro Synagogæ*, quodque id vocabulum *ministerium* multo notet vilius & despectius, quam hoc est *Ministri Synagogæ* in hodier-

diernis Synagogarum ædibus. Jam vero evidens est in Synagoga Vetere multo frequentius occurrere titulum חזן quam שליח צבור/ eo significatu, quo nos illum acceptum volumus pro *Ministro Synagogæ*. Quodsi igitur tu contendas, חזן esse titulum minoris dignitatis, quam illum שליח צבור/ & nihilominus constet, hunc titulum apud Veteres multo frequentius Synagogæ Ministris adscribi, quam illum ש"צ/ qui nunc magis in usu est, an non inde sponte profluit, officium *Synagogæ Ministri* procedente tempore factum esse honoratius? Si enim ego plurimum non fallor, ex titulis & nominibus judicandum est de dignitatibus majoribus minoribusque. Præter hoc argumentum, quod ex ipsius ὑπηρέται ducitur, de qua nunc judicium meum non formabo, ego idem collegeram ex evidentibus locis, in quibus חזנים *Ministri Synagogæ* (ubi eorum in Talmudicis Scriptis est mentio) ut infimi gradus officiarii describuntur, haud multum a vulgo diversi. Verum in hodiernis Synagogis *Synagogæ Ministrorum* ea est dignitas, ea eorum existimatio, ut nulli penè in universa Synagoga cedant honorato Viro, sed merito ab omnibus ut sapientissimi sanctissimique cætus Viri suspiciantur. Ex his inter se comparatis, quid sequatur aliud, quam *officium* Synagogæ Ministri procedente tempore factum esse honoratius, ego perspicere non possum. Cæterum, cum officii cujusque dignitas æstimanda sit ex ratione operis & muneris, circa quod versatur, an simile est vero, *Ministros Synagogæ* idem in Vetere egisse Synagogâ, quod agunt in hodiernâ? Si enim idem egissent munus, cur non eo habiti pretio fuissent quo nunc ha-

bentur? cur non æque apud Veteres honorati fuissent, ac nunc honorantur? Atque hinc nectebam, Veteres Ministros Synagogæ non ea omnia in Synagogis præstitisse munia, quæ ab iis hodieque præstantur, sed plurima ad ipsos ab Archisynagogis fuisse derivata. Hæc autem illa sunt, Lector, ad quæ V. Cl. *se vix continet, adeo omnia non modo falsa, incerta, sed plena audaciæ, confidentiæ & temeritatis* esse pronunciat, horum tamen nullo vel minimo capite evicto. Quæ quando ego legebam primo vix etiam me ipsum continebam, adeo mihi ex iis iniquum V. Cl. in me animum videbar posse colligere, sed quando nunc repeto, ne moveor quidem, quia mei arbitrii non esse intelligo, alterius calamum regere.

Sed maxime existimavit eo se sententiam aut potius divinationem hanc nostram de *tribus Archisynagogis* convulsurum, quod probaret hodie plures *Synagogæ Seniores* aut *Præfectos* inter Judæos reperiri, & *septem* quidem numero, qui a gente sua שבעה טובי העיר *Septem Boni Civitatis* & פרנסים *Pastores* vocentur. Atque ita se res habet. *Ligtfootus* horum שבעה טובי העיר meminit in Commentario suo ad Matt: IV. Determinavit itidem ex conjectura, quinam ex *Decem-Viratu* Otiosorum hoc nomine compellandi veniant. Observabamus etiam ex *Ritualium* Scriptoribus hunc titulum, ubi de venditione Synagogæ agunt. Sed neque omnino eramus persuasi de ratione hujus nominis & dignitatis, neque hujus tituli investigatio ad institutum nostrum nobis videbatur pertinere, quia in paucis illis locis, quæ nobis occurrebant, his hominibus cura rerum *Civilium* po-

potius quam *facrarum* attribuebatur, ob rationes mox dandas. Sed neque aliter fit in teftimoniis a Viro Cl. adductis, partim vifis, partim non vifis. Ait autem Vir Cl. hos vocari פרנסים *Paftores* & ordinarios extitiffe *Synagogæ Seniores*, qui cum *feptem* numero ftatuantur, me culpat, quod *Seniorum Synagogæ numerum* vel *ternarium* vel *indeterminatum* reliquerim. Ab his præterea diftinctum ftatuit *unum* ראש הכנסת *Synagogæ Præfectum*, eorum *Præfidem*, qui hoc titulo conftanter folus infigniatur. Quam objectionem quando primum ad animum meum revocabam, nihil quidem aliud me refponfurum cogitabam, quam ita, ut ego fentio, fenfiffe Clariffimum *Seldenum*, cujus apud nos ea eft autoritas fidefque, ut haud vereamur, rem, quæ ad antiquitates hebræas pertinet, nobis hactenus non exploratam ipfius fide afferere, ubi illi ratio fuffragatur communis. Quid enim? An vero non eft fimillimum, quemadmodum in noftris Ecclefiis omnibus rem agi videmus, huic Synagogæ plures, alii pauciores præfectos effe pro pondere rerum agendarum & frequentiâ cætus? Atque hæc aliis etiam illuftraffemus fcitis Gentis Judaicæ, fed habemus forte fortuna aliud, quod ad duplicem hanc difficultatem noftræ fententiæ commodo folvendam Tibi bona fide Doctoris Judæi, cui nomen *Samueli* eft, poffimus tradere. Ille autem ita prædicabat, frequentioribus cætibus Ecclefiafticis ac Politicis regendis fæpe conftitui *Septem-Viros*, hoc nomine שבעה טובי העיר *Septem bonorum Civitatis* & פרנסים *Paftorum* notos. Titulum tamen טובים *Bonorum* & פרנסים *Paftorum Synagogæ* non omnibus hujus collegii membris

pari jure & ex æquo tribui. *Tres* horum *Septem-Virorum* priores, honoratiores esse, eosque proprie dici פרנסים *Pastores*, sequentes *duos* dici טובים *bonos Viros* (apud nos eadem significatione **Goede Luyden**) ultimos *duos*, עקרי קהל *Principaliores* (Præcipuos) *cœtus*, quos gradu aliquo inferiores tradebat cæteris. Ultimi hujus tituli quando rationem rogabam, hærebat is aliquantisper, sed quia vel minimum nescire rerum articulum nolebat videri, respondebat, eam ob causam ita dici, quod hi bini *infimi* essent in hoc Collegio dignitate Viri, quia עקר *radicem*, hoc est, rem infimam notat. Videbar autem posse animadvertere, hoc ab ipso vere ignorari, ideoque non persequebar amplius hæsitantem. Quam primum autem recte intelligebam φράσιν, scripto comprehensam, quod insolentior mihi dialectus esset, (efferebat enim continuo una quasi voce Ikkerkal,) omnino conclusi ex potestate vocis עקר/ hos homines ita dictos esse, quia *præcipui* ex cætu electi erant *Viri* ad assistendum huic *Presbyterorum* consortio. Narrabat amplius, res plurimas minoris momenti a solis פרנסים *Pastoribus tribus* decerni, alias rursus plureis per hos junctos cum τοῖς טובים *Viris bonis:* In summis autem negotiis demum advocari ad hoc Collegium τοὺς עקרי קהל *Præcipuos cœtus*. Quod vero ad ראש הכנסת attinet, cum hoc tempore nullum dici alium, quam *Rectorem Academiæ*, alias רב *Doctorem* nominatum. Hæc vero, inopinanti bona fide ab homine patriarum consuetudinum non imperito, quippe qui Leowardæ *Ministrum Synagogæ* egerat, relata, non potuerunt non a me lubenter recipi, quando-

doquidem omnes meas priores Hypotheses ex iis validissime confirmari intelligebam, quarum adeo luculenta argumenta in hodiernis Synagogis reperiri ego sane ignorabam. Constat hinc *Archisynagogos* (פרנסים) apud Veteres fuisse *tres*, eosque *dignitate pares*, cæteros vero *quatuor* (hoc conjiciam ut certum, neque tamen impune, si recte conjicio) successu temporis fuisse in hoc Collegium adscitos, quando *Civilium rerum* qualis qualis curæ (quod præsertim in captivitate evenit) ad ipsos accessio est facta: Qui ea propter טובים *boni* & עקרי קהל *Præcipui Cætus* vocati sunt. Quandoquidem vero non raro evenit, ut hi homines, honoratiores quidem cætus neque tamen sæpe doctiores, Synagogæ Rituum & juris Patrii non æque fuerint callentes, hinc vocasse *Præsidem* an *Consiliarium*, (Pensionaris) רב *dictum*, eumque titulo ראש הכנסת ornasse, ideo vero, quia moderatio Rituum in Synagoga agendorum illi concessa est, ut peritissimo. Hic vero, licet titulo superior videatur, vere tamen ab his פרנסים dependit, quia ab iis vocari debuit, (habemus etiam aliunde, quæ huc pertinent) adeoque illi sive *tres* sive *septem* פרנסים *Pastores* potestate tamen & jure manserunt ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, sive quod idem est ראשי הקהל *Capita cætus*, ut Vir Clarissimus monet. Utrumque enim nomen idem est, quod Græcum ἀρχισυνάγωγος. Recordamur etiam nunc, *Seldenum* in Scriptis suis *Menassen Ben Israel*, qui Rectorem Scholæ Amstelædamensis egit [in Approbatione libri cui titulus, עשרה מאמרות vocatur אב בית דין / מורה צדק בקהלת קדושה וגו׳ *Pater domus Judicii & Doctor Justitiæ* in

in Ecclesia Sancta Amstelædamensi) vocare solere *Archisynagogum*, quod si ita se habet, tum sane id quidem constat, quo pacto fiat, ut titulus hic ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis* Synagogæ, in sequioribus Judæorum Scriptis non usurpetur in numero plurali, [ראשי כנסת] quemadmodum in sacra Novi Fœderis historia in una Synagoga ἀρχισυνάγωγοι, hoc est, ראשי הכנסת vel ראשי הקהל memorantur: Cum enim hic titulus devolvi cœpit ad *Rectores Academiarum*, cumque *Academiæ unum* habeant Rectorem supremum, non esset quod miraremur, φέρειν ראשי כנסת ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς non æque ac illam ראשי כנסיות ἄρχοντες τῶν συναγωγῶν extare. Valeret igitur secundum hanc interpretationem τὸ ראש הכנסת tantum, quantum tituli ראש ישיבה/ vel ריש מתיבתה/ דק״ק vel ראש לבני הישיבה/ nunc apud ipsos vulgati pro *Doctoribus*, ac *Professoribus* publicis. Sed sanè alia etiam multo est facilior & notior ratio, cur Hebræi dicant ראשי כנסיות *Capita Synagogarum* & non ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, quia moris est apud Hebræos recepti, ut in conjunctione duarum vocum posterior sæpe flectatur ad modum prioris. Dabo exempla pauca. Sic ajunt in singulari ראש הגולה vel ראש גלות *Caput Captivitatis*, [Captivæ multitudinis deportatæ) at in plurali ראשי גליות *Capita Captivitatum*. Sic בית דין *Domus Judicii* in plurali habet בתי דינים *Domus Judiciorum*, quod vide in *Sanhedrin.* בית מדרש *Domus disquisitionis* in plurali בתי מדרשות *Domus disquisitionum.* בעל בית *Pater familias* in plurali habet בעלי בתים *Patres familiarum.* Utique, quæ ad Grammaticam spectant,

sci-

sciviſſet V. Cl. ſi attendiſſet. Si ex his nondum palam ſit, priores noſtras conjectationes veriſſimas eſſe, tum fateor me neſcire, quæ quis argumenta pro ſententiis ex Antiquitate deducendis deſideret. Ego rationem habeo in iis, quæ dicta ſunt, acquieſcendi, quam ſi Tibi etiam dederim, Lector, eſt quod gaudeamus, diſputationem Viri Clariſſimi, quæ ad ſupprimendam hanc veritatem parata erat, illi curatius eruendæ majorem dediſſe occaſionem.

Affulget inſuper ſpes fore, ut ex hac de *Septem-Viris* Synagogæ *Rectoribus* ſententia explicemus notatu quædam digniſſima *Joſephi* loca, atque inſignem tollamus difficultatem, quæ *Seldeno Grotioque* crucem fixit. Obſervat *Seldenus* de *Synedriis* lib. II. cap. VI. §. IV. *Joſephum*, deſcribentem Leges Patriæ ſuæ, a Moſe univerſæ genti relictas, tradere, *κατ' ἑκάστην πόλιν in qualibet urbe Synedrium* fuiſſe *Septem-Virale*. Verba hæc ſunt. Ἀρχέτωσαν δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν ἄνδρες ἑπτά. οἱ καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν περὶ τὸ δίκαιον σπουδὴν προησκηκότες. Ἑκάστῃ δὲ ἀρχῇ δύο ἄνδρες ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Sint Rectores in qualibet urbe SEPTEM-VIRI, probatæ Virtutis & juſtitiæ cultores. Singulis vero Præfecturis tribuantur duo Miniſtri ex Levitarum Tribu. &c.* Notat præterea *Seldenus*, *Joſephum* in eodem hoc capite de *depoſitario*, qui *depoſitum* perdiderit, ſic loqui. Ἀφικόμενος ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ κριτὰς, &c. *Accedens ad ſeptem Judices*. Jungam his aliud non minus luculentum teſtimonium ex Libro II. de Bello Jud. cap. XXV. ubi *Joſephus* de ſe ſuaque rerum adminiſtratione in *Galilæa* agit, quæ ſibi erat commiſſa. Sic ſcribit

 ipſe.

ipse. Συνιδὼν δὲ ὅτι τοὺς μὲν δυνατοὺς οἰκειώσεται μεταδιδοὺς τῆς ἐξουσίας αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν πλῆθος, εἰ δι' ἐγχωρίων καὶ συνήθων τὰ πολλὰ προστάσσοι, τῶν μὲν γεραιῶν ἑβδομήκοντα τοὺς σωφρονεστάτους ἐπιλέξας ἐκ τοῦ ἔθνους, κατέστησεν ἄρχοντας τῆς ὅλης Γαλιλαίας, ἑπτὰ δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει δικαστὰς τῶν εὐτελεστέρων διαφορῶν. τὰ γὰρ μείζω πράγματα καὶ τὰς φονικὰς δίκας ἐφ' ἑαυτὸν ἀναπέμπειν ἐκέλευσε καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα. Ruffinus. *Dein considerato, quod potentissimos quidem amicos haberet, si eos participes potestatis fecisset, omnem vero multitudinem, si pleraque per indigenas & consuetos fieri præciperet,* LXX. *de Senioribus ejus gentis potentissimos elegit, eosque Rectores totius Galilææ constituit.* VII. *vero per singulas Civitates minorum litium Judices. Nam majora negotia & causas capitales ad se referri jussit & illos* LXX. Constat utique his ex verbis *Josephum*, Galilææ Præfectum, regionem hanc in ordinem redacturum, eam hic constituisse regiminis formam, quam Mosen suis Legibus ante expressisse ipse nobis tradiderat. Unum eligit *Synedrium* LXX. *Virorum*, ipse Septuagesimus & primus, ad formam & speciem *Synedrii Hierosolymitami*. His jungit alia *Synedria Septem-Viralia* regendis judicandisque civibus qualibet in Societate Judæorum. Quid heic *Seldenus*, qui præter *Synedrium* LXXI. *Virale* nulla nisi *trium viralia* & *viginti trium-Viralia* in Hebræorum scriptis invenerat, licet eorum in Scripturis Sanctis nulla omnino mentio? *Sed hoc*, ait, *de Septem-Viris, ut Talmudicæ Doctrinæ est mirum in modum dissonum, ita nec ALIBI puto, nisi ex Josepho Autore, lectum auditumque. Autore interim, qui audacius jactat,*

ſtat, ſe res Hebræorum per omnia ſecula ad ſuum diligentiſſime & veraciſſime perſcripſiſſe &c. Amplius in ſequentibus. *Sed non ſolum mihi nondum numeri illius Joſephiani ratio ulla omnino comperta eſt, ſed nec quonam colore aut commento illuc is irrepſerit, τῷ ἄνδρες εἴκοσι τρεῖς locum revera debitum mire ſic occupans, conjectare omnino quivi.* Quod ad *Hugonem Grotium* attinet, is putat, quod *Joſephi* verba eam poſſint ferre expoſitionem, quod unicuique membro *Septem-Viralis* hujus *Synedrii* additi ſint *duo Levitæ*, quod ſi fieret, aſſurgeret numerus ad *viginti* & *unum Synedros. Sed mihi* (inquit Com. ad Matth. v. 21.) *ipſe Joſephus nunc nodum ſolvere videtur, cum verbis ſequentibus dicit* ἑκάστῃ δὲ ἀρχῇ ἄνδρες δύο ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Nam per* ἀρχὴν *intelligit ſingulos Magiſtratum gerentes, quibus ſingulis bini erant additi adſeſſores periti juris, quos Joſephus* ὑπηρέτας *vocat, quod eſt hebraice* שוטרים. *Septem ergo municipes loci erant Iudices, præterea Adſeſſores* XIV, *qui ex Levitis maxime ſumebantur. His ſupernumerarii videntur acceſſiſſe unus & alter.* Hoc demum *conjectare* eſt. Quod ſi ego ſimile quid tentaſſem unquam, quam non frequenter *audax* atque *ineptus* homo dicendus? Sane neque ὑπηρέται hic poſſunt eſſe *adſeſſores*, neque ratio flagitat, ut ἀρχὴ hic vertatur per *ſingulos Adſeſſores*, neque id ſi fit, numerus XXIII. efficitur. Recte *Seldenus. Nodus manet, ſi quid video, ut ante inſolutus, ſi non inſolubilis.* Atqui veriſſime *nodus* manet *inſolubilis*, niſi quis aperte & rotunde dicat, vel *Ioſephum* de ſui temporis frequentiſſimis, familiariſſimis, ſibique exploratiſſimis

ritibus & constitutionibus differentem nos turpissime fallere, vel omnia illa, quæ *Scriptores Talmudici* in Codice *Sanhedrin* & passim alias nobis de *Synedriis Trium-Viralibus aut Viginti-Trium-Viralibus* asserunt, [quorum neque in Scriptura neque apud *Iosephum* ulla mentio] esse falsissima & ex suo cerebro conficta. Utrum amplecti velis, elige. Sane mihi, cui Talmudistarum fides in plurimis argumentis omni die magis magisque suspecta incipit esse, ut jam dudum fuit ante, in asseveratione ejusmodi, qualis hæc est præsens, æquissimum videtur tantum *Iosepho* dare de suis temporis moribus loquenti, ut ipsi plus quam Talmudicis tribuamus fidei, nisi illum pro futilissimo impostore velimus habere. Sed tanti momenti hoc postulatum est, ut ego quidem mea scriptione id potius ambiguum relinquere malim quam audacter definire. Hoc solum adjiciam, quod ad rem attinet præsentem, si *Iosephi* asserto sua constaret veritas, tum quidem optume nos monstrare posse originem שבעה טובי עיר *septem bonorum Civitatis.* Scilicet in *Captivitate* aut regionibus extra terram Canaan hoc putamus obtinuisse, ut, quoniam in iis non licebat Judices & Magistratus habere Politicos, ad formam & speciem *Magistratus Civilis*, quondam in Canaan usitati, instituerint *Presbyterium* sive *Collegium Seniorum in Synagogis*, atque hinc *tribus* פרנסים *Pastoribus Synagogæ* tot addiderint, quot quidem hunc *numerum Septenarium* poterant efficere. Cogita, Lector, de his diutius, si placet, & rem dictu non incongruam invenies. Atque ita vidimus abunde, quod hæc sententia [illegible] שבעה טובי העיר

de

de septem bonis Civitatis, ut Synagogæ Presbyteris priorem nostram non tantum nullo feriat pacto sed & confirmet. Cæterum, quod hæ Synagogæ plures, aliæ pauciores *Gubernatores* habeant, id adeo est certum ut ex *Itinerario R. Benjaminis Tudelensis* omni fere pagina id constet. Sed εἰ θέλει ὁ κύριος, de eo etiam *Capite* sequente.

Vindicata nunc nostra de *pluribus Archisynagogis* & speciatim *tribus* numero *Archisynagogis* ὑποθέσει, progrediamur ad alteram illam *Septem Lectorum* repetendam, quod verbo absolvi potest, quoniam res hæc ita est explorata, ut hodieque etiam in usu sit. Non ita quidem, quod *septem Lectores* sint in Synagoga stati, sed quod *septem* evocentur ad Legem in Synagoga legendam, licet lectionem loco *septem* horum vocatorum absolvat *Synagogæ Minister*. Ad hoc autem thema nostrum probabiliter conficiendum, has positiones distinctas in chartam conjeceramus. *Maimonidem* expresse asserere, τοὺς בטלנים *Otiosos legi legendæ* fuisse destinatos. *Statutum* fuisse antiquissimum, constanter observatum, *septem* ex cætu evocari debere ad legendum. Vulgus Judæorum inidoneum fuisse & impar Lectioni huic peragendæ. Post tempora *Antiochi Epiphanis*, ubi Lingua Hebræa in desuetudinem abierat, maximam partem populi, nobiliores etiam, Linguæ Hebrææ fuisse rudes & ignaros. Atque hinc evincebamus videri necessarium, ut *septem stati* deputati fuerint ex cætu Viri, quibus, nullis aliis se offerentibus, hæc lectio potuit demandari.

Singula hæc antequam invadit Vir Cl. prius mo-

Decem Otiosos, qui commodis Synagogæ erant consecrati, quique expresse dicuntur *Legem in Synagoga legisse*, huic operi fuisse destinatos, si nulli alii se proderent.

Cæterum ad id, quod statuerim vulgus ineptum fuisse ad Lectionem hanc peragendam, eamque ineptitudinem maxime invaluisse post tempora Antiochi Epiphanis, reponit, in eo loco, in quo *decem* fuerunt *Otiosi* plures fuisse alios, Legis legendæ satis peritos, quales Judices XXIII. hujusque Tribunalis *Candidati*. Dein *ludos literarios* fuisse in Gente Judaica frequentes, adeoque illam ignorationem Linguæ Hebrææ tantam non fuisse, quantam ego eam descripsi. Licet vero copiosa nobis heic detur occasio probandi summam Linguæ & Legis eo tempore ignorantiam imperitiamque, quæ apud Judæos erat, quod ex exemplo Pontificis maximi, sæpe numero legere nescientis, alibi probavimus, nihil tamen nunc respondebimus aliud, quam quod ipse nobis V. Cl. suggessit ex *Arba Turim Orach Chaiim* tit. CXXX. IX. הקורא הפרשה צריך לסדר אותה תחילה פעמים ושלוש ביני לבין עצמו כשהוא דר"ע שקראו אותו לתורה ולא רצה לעלות לפי שלא סדר אותה תחילה *Qui sectionem aliquam lecturus est, eum hanc prius bis terve* (domi) *secum prælegisse oportet; exemplo R. Akivæ, quem cum aliquando ad Legem evocassent, ascendere noluit, quoniam illam prius secum non repetierat.* Utique constat ex disertissimis his verbis, præstantissimos etiam Legis Doctores se existimasse ineptos ad peragendam Lectionem publicam, atque evocatos non ausos fuisse in suggestum ascen-

ascendere. Si de *Akiva* hoc constet, quid de ordinariis statuemus sapientibus? Non ita sane, ac si opiner, omnes modestiam *R. Akivæ* fuisse imitatos, atque nullos omnino sapientes Viros, quibus hic delatus est honor, eum unquam accepisse, sed ita ut concludendi me habere rationem autumem, necessarios in Synagoga legitime formata Viros fuisse, qui aliis non præparatis præsentibus ad hanc actionem sacram celebrandam potuerunt vocari. Neque, quantum video, alia est ratio, cur hoc tempore solus Minister Synagogæ totam Lectionem peragat, cæteris *septem* vocatis solum adstantibus & quod legitur tacite repetentibus, nisi quia, cum status *Lectores* nullos habeant, ex ignorantia imperitiaque communi suæ gentis nunc non audent committere, ut qui ad id speciatim paratus non est Legem in Synagogis publice legat. Neque deficiunt tamen nunc magis quam ante *ludi literarii* & *Academiæ*, in quibus vera Legis Lectio docetur.

Hypothesibus nostris, quod e re erat nostra, defensis, quibus tantum det quisque, quantum sibi placet, verbo dicamus, Virum Clarissimum, postea de eo disputantem, an hi sive *Archisynagogi* sive *Lectores* ad numerum *Otiosorum* pertineant, eodem modo procedere, quo processerat ante in argumentatione sua contra *Ligtfootum*. Probat scilicet, hos homines primos & ultimos non fuisse in Synagogis, permissum iis fuisse laborare, iis nulla data esse stipendia, atque tum subinde, ubi nescio quæ argumenta formaverat, nunquam a nobis proposita, *majorem minoremque falsam* esse pronunciat, atque in his agendis

dis oppido deliciatur. Ubi vero superius eum hoc pacto contra *Ligtfootum* argumentantem reperiebamus, indignabamur certe, quod tot incongruas suppositiones tanto conatu refelleret, quasi ab ipso creditas acceptasque, cum tamen earum nullam Ligtfootus crediderit acceperitque unquam. Quando vero eundem contra me agendi modum instituit, nihil quidem aliud nunc supererit, quam Lectorem monere, nos tales suppositiones ex Otiosorum definitione petitas nullo pacto admittere. Si probare cupit, Archisynagogos & Lectores non pertinuisse apud Veteres Judæos ad numerum *Otiosorum*, probet hæc duo. *Primo*, hos Viros non debuisse esse Literatos. *Secundo*, illos non prospexisse negotiis Synagogæ, suisque officiis in commodum Synagogæ non fuisse functos. Hæc probet, inquam, & cesset pro suo arbitrio quascunque nobis suppositiones impingere, iisque refutandis, quasi rem seriam ageret, inhærere. Non decet id scriptorem cordatum.

Porro, quod scribat in hac dissertatione, me *sententiam sæpiuscule in hoc argumento mutasse*, id eo respicit, quod, cum initium facerem exercitationes meas conscribendi, aliquantum *Grotii* errori de impari dignitate *Archisynagogorum*, & *Ligtfooti* opinioni de *Ministro Synagogæ*, ut Episcopo Synagogæ, tribuerim, a qua sententia crescentibus omni die rationibus in contrarium, facile recessi, qui veritati manus dare soleo. Atque id monueram Lectorem meum in Præfatione Libri. Cujusmodi quando alius conquirit ad Tibi conflandam invidiam, tum puto, illum angustiam animi causæque suæ significare om-

 nium

nium maxime, officio autem Viri ingenui minime satisfacere. Similis omnino indolis est, quod observet, me alicubi *Grotium* sequutum scribere ממנח pro ממונח/ licet alias fere semper scribere soleam ממונח. Sed non attendit Vir *Clarissimus*, quod vocabulum hoc in Scriptura Sacra Veteris testamenti absque ו scribatur ממנח/ unde discat, *Grotium* bene sic scripsisse. Ne mittamus etiam, quod verba אין בזה פגם כלל recte a nobis versa non esse annotet per hæc: *Sed de hac re universalis decisio non est:* verum ita vertenda velit; *In eo nihil vitii est.* Scire autem heic licet, vocem פגם *vitium* & *maculam* denotare, nos scivisse, licet non ex *Lexicographis*, quia hactenus neque apud Judæos neque apud Christianos (ne apud *Castellum* quidem) eam vocis significationem offendimus. Collegeramus tamen illam ex Lectione libri contracti *Reschith Chochma*, idque indicavimus in Archisynag. cap. XII. Non displicet equidem Viri Cl. versio, licet nobis hactenus de ea nihil magis constet, ac de nostra.

CAP.

CAP. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archisynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, *quemadmodum accipiendi sint in* Legibus Romanis, *ad Judæos spectantibus, varie disputatur, excussis* Petiti *aliorumque sententiis. Forma etiam & species* Veteris Synagogæ, *alibi a nobis proposita, ut illi ex Hebræorum præceptis convenientissima, vindicatur.*

QUod *Samuelis Petiti*, Clarisſimi laudatisſimique Viri ſententiam *de Synagogæ Rectoribus* paucisſimis tantum verbis attigerimus atque improbaverimus in priore noſtro ſcripto, eam ob rationem factum eſt, quia illâm adeo evidenter in Hebræorum Conſtitutiones incurrere percipiebamus, ut fruſtra laborem noſtrum illi diutius refutandæ nos inſumpturos crederemus. Superfuit nihilominus Viro Clariſſimo otium illi vindicandæ, ne crederemus, eſſe dogma ut ut clariſſimum, cui ille, ſi velit vires ſuas intendere, non poſſit contradicere & ſpecie aliqua rationis ſuccurrere. Fatetur equidem ſubinde, *Virum Præſtantiſſimum in explicandis nominibus*, quæ in Lege occurrebant, *omne punctum non tuliſſe, quædam minus feliciter eſſe aſſecutum, in interpretatione aliquid humani eſſe paſſum,* defendendus nihilominus *Petitus* erat vel potius defendendæ Leges Cor-

poris Juris Civilis erant, ex quibus *Petiti* errores erant nati, ne nos vel minimum dixisse videremur, quod e re erat. Intelliges igitur, Lector, brevibus *Petiti* institutum, nostram in illum censuram, &, quæ huc facere videntur, Viri Cl. exceptiones, cæteris omnibus a tergo relictis, quæ vel ad rem non pertinent vel extra scopum allata sunt, qualia equidem perplurima sunt.

Utilissimam rem facit *Samuel Petitus* Variarum Lectionum Lib. II. cap. X. quod Leges bene multas, quæ in Corpore Civilis Juris *Præfectos Academiarum* aut *Synagogarum* concernunt, in unum coegerit, atque ad titulos Principum Synagogæ atque Academiæ in iisdem occurrentes explicandos animum suum applicarit, duo tamen erant, quæ heic judicabamus esse observanda. *Primo*, ex Legibus, ab Imperatoribus compositis, non posse accuratam Veteris Synagogæ speciem erui. *Secundo*, *Samuelem Petitum* nomina in Legibus Romanorum obvia plæraque distinxisse, quæ unius erant communis significationis, & tot propemodum in Synagogis diversa concepisse officia, quot in Legibus distincta reperiebantur nomina.

Prius assertum probare instituerамus ex eo, quod in Leg. IV. Cod. Theodos. De *Iud. & Cæl. Hierei Archisynagogis & Patribus Synagogarum* præponantur, cum tamen *Archisynagogi*, *Patres Synagogarum*, & *Archierei hiereis* sint priores. Quod nostrum argumentum ex ipsis terminis adeo perspicuum est, ut ratione alia opus non sit ad id firmius adstruendum. Sunt enim *Archisynagogi* omnium sententia

tia *Præfecti Synagogis.* Quis vero dubitet, quin *Præfectis Synagogæ* primus in Synagoga locus competat, ut *Præfectis Civitatis* primus in Civitate locus? Neque alia eſt ratio, cur *Epiphanius* in *notiſſimo illo Doctiſque paſſim laudato loco, qui eſt Hæres.* xxx. de *Ebionitis* §. 11. de *Ioſepho Apoſtolo* loquens *Archiſynagogos* præponat *Hiereis*, qui in *Lege Romanâ* poſtponuntur. Πολλὺς τῶν κακῶν καταςαθέντων Ἀρχισυναγώγων καὶ ἱερέων καὶ Πρεσβυτέρων καὶ Ἀζανιτῶν, τῶν παρ᾽ αὐτοῖς Διακόνων ἑρμηνευομένων, ἢ ὑπηρετῶν καθαιρεῖν. *Multos improbos Archiſynagogos & Hiereos & & Presbyteros & Azanitas, qui Diaconos apud ipſos ſignificant, ſeu miniſtros deponens &c.* Et conatur nihilominus Vir Cl. aliquid ad incongruum hoc thema probandum producere. Scilicet locus erat in *Orach Chaiim*, nobis non ignotus ſed *parum intellectus miſereque diſtortus & turbatus.* §. cxxxv. cxxxvi. כהן קורא בתורה ראשון אחריו לוי אחריו ישראל *Sacerdos primus legit poſt hunc Levita, poſt hunc vero Iſraelita.* Iſraelitæ vero hoc ordine. בשבת ויום טוב ויום הכפורים קורים אחר לוי תלמודי' חכמים הממונים על הצבור ואחריהם ת"ח הראויים למנותם על הצבור וגו' *In Sabbatho, Feſto & die expiationis poſt Levitas legunt Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogæ: poſt hos Viri Docti, qui digni ſunt Synagogæ præfici gubernatores: tum filii Virorum Doctorum, quorum Patres Synagogæ præſunt: & demum* ראשי כנסיות *Capita Synagogæ, & univerſus populus.* Nos verba ת"ח הממונים על צבור transtuleramus *Diſcipuli Docti Præfectorum Synagogæ*, locò, quo V. Cl. *Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogâ.* Non negamus,

 illum

illum mentem suam curatius expressisse neque tamen putamus, nos tum aliud quid voluisse dicere, per verba: *Discipuli docti Præfectorum Synagogæ* quam hoc: *Discipuli docti ex numero Præfectorum Synagogæ*. Quod vero ת"ח per *Discipulum doctum* vertenimus in eo Præstantissimos omnes Interpretes imitati sumus, qui modo per *Virum Literatum*, modo *per discipulum sapientem*, alio tempore per *discipulum Sapientum* hanc ῥῆσιν interpretantur. Extat illius explicatio apud *Maimonidem*, sed operæ non est pretium hèic prolixius in significationem vocis divagari. Ubi autem ת' ת"ח iterum in textu repetebatur, verteramus id per *Filios Sapientes*. Atque id Viro Docto crediderim visum esse insolens. Sed inspiciat is *Maimonidis* Tractatus, cui titulus *Talmud Tora*, caput VI, & videat, φράσεις בני חכמים *Filii Sapientum* & תלמידי חכמים *Discipuli Sapientum* tantundum valere. Ideone verò dici debuit locus a me *distortus, turbatus* & *parum intellectus?* Verum videamus nos, an Vir Cl. qui voces Syllabasque hujus loci bene numerasse videtur, verum illius sensum assequutus sit, & sententiam, non literas hujus testimonii intellexerit. Voluit scilicet, ut vidimus, ex hac sententia concludere, *Sacerdotes* in Synagogis *primæ dignitatis esse* Personas, ipsisque Synagogæ Principibus Majores. Sed non attendit Vir Cl. ad rationem, cur *Sacerdotibus* & *Levitis* in Synagogis primus destinetur in legendo locus. Constat ex Sacro Codice Veteris Testamenti, *Sacerdotes* & *Levitas* a Deo fuisse quondam ad id speciatim designatos, ut Legem legerent atque docerent, eoque in

in munere perseverasse usque ad Templi destructionem. Hinc autem unice petenda origo ritus, quod *Sacerdotibus* & *Levitis* primæ concedantur legendi in Synagogâ vices. An inde jam concludas, *Sacerdotes* & *Levitas* in Synagoga *Archisynagogis* esse majores? Sacerdotibus & Levitis ex vetere prærogativa conceduntur in Synagogis primæ in legendo vices, ergo illi *Archisynagogis* sunt majores? Sic magnam feceris his sacrificulis gratiam, qui cum in gente sua ordinario cum egestate extrema certant, nunc unius consequentiæ valore in summam evehuntur dignitatem, & omnium honoratissimi in Synagogis Viri constituuntur. Sed ne ultra quam par est *Sacerdotibus* & *Levitis* videamur esse infensi, concedimus Viro Cl. *Sacerdotem* & *Levitam* cæteris paribus *Israelitâ* habitum esse nobiliorem. Observentur verba quæ sunt in Talmude Hieros. Codice *Horaioth* cap. III. §. IX. הכהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד המשורר אימתי בזמן שכולן שוה אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חחם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sacerdos præcedit Levitam, Levita Israelitam, Israelita Nothum, Nothus Nethinæum, Nethinæus Proselytum, Proselytus servum manumissum. Quo casu hæc dicuntur? Eo, inquam, quo omnes sunt pares, verum si Nothus sit Vir Doctus & Sacerdos maximus de vulgo* (non eruditus) *spurius ille Doctus præcedit Sacerdotem Magnum de vulgo.* Ad hunc locum hæc extant in *Gemarâ*. Fol. 48. col. II. חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח

משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל וגו׳ *Sapiens præferendus est Regi. Rex Summo Pontifici. Summus Pontifex Prophetæ. Propheta uncto ad Bellum. Unctus ad bellum* (Sacerdos) *Præfecto Ephemeriæ. Præfectus Ephemeriæ Capiti familiæ. Caput familiæ Camerario. Camerarius Thezaurario* (vide de his vocibus cap. v. *Schekalim*) *Thezaurarius Sacerdoti privato. Sacerdos privatus Levitæ: levita Israelitæ, ac* ita porro. Extat idem in *Talmude Babyl.* cap. III. fol. XIII. col. I. Contenduntur in hoc textu dignitates & honores tam officiorum quam Personarum respectu. *Sacerdos* major erat & nobilior *Israelitâ*, si considerentur ambo ut pares, quæ conditio exerte in textu exprimitur. Alias, si quis *Israelitarum* vel *Rex* vel *Propheta* erat vel aliâ aliqua dignitate excellebat, tum dubium non est, quin *Israelita* sit *Sacerdote* major. Declarem hoc negotium evidenti exemplo. Nobilis apud nos inter Cives vulgari cive major est, major etiam sæpe est illius dignitas dignitate singulorum, qui Civitatis, in qua degit, Magistratum conficiunt. Idem tamen ille, in quantum Magistratui illi ut Civis subjectus est, iis semper est inferior, ac proinde inepte ageret, qui recensiturus ordine varios Civitatis Magistratus, *Nobiles*, qui Cives sunt, Magistratibus præponeret eosque primo collocaret loco. Eodem plane modo res se in Ecclesiis nostris habet. Ecclesiarum variæ sunt partes, nobiles, ignobiles, divites, pauperes, Senatores, Consules, Cives variæ admodum digni-

dignitatis & constitutionis, inter quas proinde tales etiam comparent, quæ singulis, Presbyterium Ecclesiæ conficientibus, majores sunt. Ecquis vero mortalium vel literas mittendo vel decretum formando vel edictum pronunciando de Ecclesia, non primo collocet loco illius Ministrum & Presbyteros, qui in Ecclesia ordine primas tenent, licet inter membra Ecclesiæ, ipsis honoratiora vel nativitatis vel honorum ergo, occurrant? Eodem autem pacto res se habet in Synagogis. Sunt inter eos, qui Synagogam frequentant, Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ. Sacerdotes nobiliores habentur Israelitis, atque sic etiam Levitæ. Quando tamen in Synagoga sunt, ubi Præfecti Synagogæ primas tenent, nullus dubitare debet, quin Sacerdotes & Levitæ Præfectis Synagogæ sint minores. Quod autem *Sacerdotes* & *Levitæ* prius legant, quam Israelitæ, hoc equidem ante diximus singulare quid esse πρεσβεῖον, quod his hominibus concessum, primum quidem, quia præsumitur eos in patria Lege esse exercitatissimos, dein vero, quia quondam a Deo ad hoc opus speciatim fuerunt designati. Sed & hoc adjiciamus, hunc ordinem ita constanter non fuisse observatum, ut non aliquando sit turbatus, ubi insignior aliquis *Doctor* & Vir sapientiæ studio clarissimus præsto erat. Probatum id a nobis est ex *Colbo* in *Archisyn.* cap. VII. Quid vero? An dices, hunc etiam sapientem illustriorem extra ordinem Synagogam ingressum majorem tamen esse Synagogæ illius Præfectis? Quin in ipso illo textu Codicis *Horaioth*, cujus partem modo allegabamus, חכם *Sapiens* dicitur esse illustrior *Rege*. Additur postea ad

explicationem. חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות *Sapiens antecedit Regem. Sapiens, quandocunque moritur, nullum post se relinquit sibi similem: Rex vero, quando diem suum obit,* plurimos, quia *omnes Israelitæ idonei sunt ad Regnum.* Apud *Maimonidem* idem reperitur Hilchoth *Talmud Tora.* cap. III. בשלושה כתרים נכתר ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות-כתר תורה גדול משניהם אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם חשוב מכהן גדול עם הארץ וגו' *Tribus coronis coronati sunt Israelitæ. Corona Legis, Corona Sacerdotii & corona Regni--Corona autem Legis cæteris binis præstat. Sapientes aiunt: Vir Doctus Nothus pluris æstimandus est, quam Sacerdos maximus non eruditus.* Bene habet hoc dictum. Æque expressis verbis in textu *Horaioth* dicitur, *Sapientem* esse majorem *Rege*, quam *Sacerdotem* esse majorem *Israelitâ*. Concludas nunc eadem vi & consequentia, Sapientibus Doctisque Viris primas deberi in Republica & Synagoga partes, priores etiam iis Sacerdotum & Regum, & videbis, quæ efficacia sit argumenti, pro *Sacerdotibus* contra nos prolati. Sed aliud etiam volo. In Edicto *Constantini*, ad quod nos allusimus, primo numerantur loco *Hierei, (ἱερεῖς) Sacerdotes* sequuntur *Archisynagogi*, & *Patres Synagogarum*, hoc est, Presbyteri. At vero in textu ex *Orach Chaiim* producto, in legendo præcedunt כהנים *Sacerdotes*, sequuntur ממונים על הצבור *Præfecti Synagogæ*, per quos Vir Cl. *Presbyteros* intelligit, & postea ראשי כנסת *Capita Synagogæ* ἀρχισυνάγωγοι. Ergo hinc consequitur ἀρχισυναγώγους esse in Synagogâ mi-

minores *Præfectis Synagogæ*, cujus tamen contrarium V. Cl. disertis verbis sustinet. Quam παραλληλίαν non possumus, quin hoc sequente schemate exhibeamus, ut nunc saltem oculis suis credant, qui hactenus hæc in Codice ut sibi convenientia intuiti sunt.

Orach Chaiim tit. CXXXVI.	Lex IV. Cod. Theod. de Jud. & Cæl.	Vera nominum comparatio ad literam.
כהן	Hierei	כהן
הממונים על הצבור	Archisynagogi	ראשי כנסיות
ראשי כנסיות	Patres Synagogarum	ממונים על הצבור

Viden', quæ in *Codice* hoc ordine occurrebant: *Hierei*, *Archisynagogi* & *Patres Synagogarum*, in *Orach Chaiim* hoc ordine obvenire: *Hierei*, *Patres Synagogarum*, *Archisynagogi.* Uter erravit, Imperator *Constantinus* an vero *R. Jacob Ben Ascher?* Posteriorem erraſſe non dices, quia *miraculo* hoc simile videri deberet ex V. Cl. sententia, quod homo Judæus, in patriis ritibus exercitatus, in iis exponendis erret. Erravit ergo Imperator *Constantinus*, quod similius vero est. Animadvertimus equidem, sed non absque indignatione, Virum Cl. in Schemate convenientiæ horum nominum nobis exhibito

ראשי כנסיות contulisse cum *Patribus Synagogarum* & ממונים על הצבור צ״צ cum *Archisynagogis*, sed id mox excutiemus, ostendemusque omnibus V. Cl. Hypothesibus esse contrarium. Stat igitur hactenus, bene a nobis esse monitum, *Archisynagogos* & *Patres Synagogarum Hiereis* esse majores, quod nobis vindicandum nunc incumbebat.

Secundum nostrum assertum hoc erat, quod *Samuel Petitus* nomina, in Legibus sæpe unum idemque significantia, pro distinctis dignitatum titulis acceperit, & tot pene numerarit in Synagoga munia, quot tituli in Legibus reperiebantur. Licet vero in hoc quidem capite Virum Cl. habeamus faciliorem, quippe qui errores *Petiti* non ubique dissimulat, id tamen agit pro omni sua facultate, ut *Petitum* defendat, quantum potest. Quam feliciter, nostrum nunc erit examinare. Sententia nostra hæc erat. *Judicamus igitur, Iuris Romani Antistites per voces* Primatum, Majorum, Seniorum, Archisynagogorum, Archiereorum, Hiereorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum, *in genere intellexisse Magistratus Iudæorum, sive Politicam sive Ecclesiasticam rem moderantes in Civitate peregrina, quæ nomina summa apud illam gentem officia vel nunc significabant, vel Veteribus Iudæis significasse compererant*. Sic etiamnum existimo, & palam fiet, nihil a me dictum esse, quod non sit verissimum.

Primum vero, quod Diss. II. cap. IV. monet, est de *Patriarchis*, quos ait convenire cum ראשי גליות *Aichmalotarchis*, Principibus Judæorum in Captivitate. Hoc idem a *Petito* dictum, & nobis verissimum

mum habetur, nullo loco a nobis negatum. Nos de *dignitatum* titulis loquimur, qui ad *Synagogam* pertinent, in *quâ Patriarchis nullum locum fuisse* V. Cl. asseverat. §. XXVI. Nos ita potius, quod *Patriarchæ* ad ordinaria Synagogæ membra non sint redigendi. Neque enim dubitamus, quin certissimum fuerit, *Patriarchas* Synagogarum loci illius, in quo habitabant, fuisse *Principes*, adeo ut iis in Synagoga locus fuerit honoratissimus. Non prætermittemus vero, quod V. Cl. de *Principibus* hisce differens, *illum, qui in Babyloniâ erat*, appellari dixerit ראש הגלות *Aichmalotarcham, qui in Palæstina*, נשיא *Principem*. Cave ita hæc accipias, Lector, quasi solus *Princeps Judæorum* in terra Canaan vocatus fuisset נשיא/ cum revera hic titulus utrique fuerit communis. Sic est in *Epistola R. Abrahami*, Filii Maimonidis, ad *R. Josephum*, Gersomi Filium.
מי שהוא ממונה להיות ראש גולת בבבל נשיא קרינן
ומי שהיא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קרינן ליה וגו׳
Quicunque constitutus est, ut sit Aechmalotarcha Babyloniæ, Principem eum vocamus: & quisquis Rector est Academiæ in terra Israelis, Principem eum vocamus &c. Locus excerptus est a Clarissimo *Altingio*, in libro exquisitæ eruditionis, qui *Schilo* dicitur, lib. I. cap. XIX. Idem constat ex Libro *Scheveth Juda*, in quo ritus inaugurationis hujus Principis describitur. Ibi signate. והוא נקרא נשיא ונקרא ראש הגולה *Ille vero vocatur Princeps & Caput exilii.* Hoc ὡς ἐν παρόδῳ.

Post *Patriarchas* sequuntur PRIMATES, de quibus prolixe *Petitus*. Atque hic primus erat titu-

 lus,

lus, quem affirmavimus generalem esse, & Magistratibus Judæorum quivusvis sive Politicam sive Ecclesiasticam rem curantibus competere. Quod cum in proclici esset ex collatione Legum a *Petito* adductarum probare, vidimus, Virum Cl. hoc labore nos liberasse, qui ad hunc modum ipse disserit. *Unde illud primum constare arbitramur, titulum* Primatum *generalem esse, & tam* Presbyteros *quam* Archisynagogos *designare, cum utrique Synagogis soleant præesse, easque moderari. &c.*

Post *Primates* ordine proximo, ut generalem titulum *Præfectorum Synagogæ*, posueram MAJORES. Sed & hoc concedit Vir Cl. §. XXXI. eos interpretando de *Presbyteris* & *Senioribus Synagogæ*. De titulo autem PROCERUM similiter judicat illum *generalem* esse. §. XVIII. Restant nomina *Seniorum*, *Archisynagogorum*, *Archiereorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum*, quæ ego itidem asserueram communia esse *Præfectorum* Synagogæ in Romanis legibus epitheta. Vir Cl. ita de iis existimat, quod nomina *Seniorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum* unum idemque officium designent, respondeantque *Synagogæ Presbyteris*, quod *Archisynagogi* nomen *Præfecto Synagogæ*, qui ראש הכנסת dici solet, competat, quodque *Hierei* nomen proprium sit *Sacerdotibus*, hodieque in Synagoga reliquis. Culpa igitur a nobis commissa hæc est, quod *Archisynagogos* & *Presbyteros* confuderimus, quos in Lege distinctos esse Vir Cl. contendit. Atque hæc una eademque disputatio est, quam in antecedentibus movimus. Quomodo vero? An non atten-

tendit V. Cl. in ipsis *Legibus*, a *Petito* & a se allegatis, totidem verbis id tradi, quod *Archisynagogi* & *Presbyteri* unius dignitatis & officii homines sint. Sic scriptum est in Leg. XIV. Cod. d. l. *Superstitionis indignæ est, ut* ARCHISYNAGOGI SIVE PRESBYTERI JUDÆORUM &c. An non totidem verbis hic significant *Imperatores*, quod per *Archisynagogos* & *Presbyteros* unam eandemque rem intelligant? Sed quid clarius etiam Leg. XV. ejusdem Tituli. *Si qua inter Christianos & Judæos sit contentio: non a SENIORIBUS Judæorum, sed ab ordinariis Judicibus dirimantur.* Nonne *Seniores* Judæorum iidem omnino illi sunt, qui alibi dicuntur *Archisynagogi, Presbyteri, Majores, Proceres, Primates?* Quod si verum, ut verissimum, nonne constat Imperatores non distinxisse solicite *Seniores* ab *Archisynagogis*, sed eas voces absque discrimine, ut obviæ erant, in Legibus usurpasse ad exprimendos in genere quoscunque Judæorum Magistratus? Jungas his aliam *Legem*, quæ est in *Novellá* CXLVI. item a *Petito* allegatam. *Ut hac data a nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur, qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi, qui ab eis majores omnibus* Archipereccitæ aut *Presbyteri, forsitan vel* Magistri *appellantur, perinoeis aut anathematismis illos prohibere.* Quid hæc sibi volunt verba, *Archiperecitæ* aut *Presbyteri?* Nonne heic digitus intenditur in *Archisynagogos Judæorum?* Sed, quid & hoc sibi vult: *Forsitan & Magistri.* Certe, quid evidentius, quam Imperatores titulorum illorum

rum differentiam, si qua erat, minime intellexisse, ac proinde, quæ obvia ipsis erant nomina, promiscue usurpasse.

Quando autem porro Vir Cl. fatetur, *Patres Synagogarum* esse *Presbyteros*, tum necesse etiam est fateatur, *Patres Synagogarum* esse *Archisynagogos*, quia nunc evictum a nobis est ex mente Imperatorum, *Presbyteros* eosdem esse cum *Archisynagogis*. Sed quid hic ita parcus est Vir Cl.? Qui modo titulos in legibus occurrentes omnes cum titulis nominibusque dignitatum in Synagogâ obviis volebat quam accuratissime conferre, cur non explicat nobis titulum *Patrum Synagogarum?* Terruerunt illum, opinor, *Petiti* vestigia, qui, ubi hoc nomen tentavit exponere, non leviter hallucinatus est. *Hunc Patrem Synagogæ* (verba sunt Petiti) *putamus primum fuisse, si ab Archisynagogo discedas, cujus erat vicarius: Hujus rei conjecturam facimus e cæteris Judæorum institutis: Nam in magno Synedrio Hierosolymitano* τῶν LXXI. *erat* אב בית דין *alter a* נשיא / *ut constat e jure Talmudistarum. Pari ratione existimamus Patres Synagogarum primos esse ab Archisynagogis.* Ab his tum postea distinguit *Presbyteros*, quam Synagogæ formam audacter pronunciamus, ut pronunciauimus olim, nullibi nisi in animo Clarissimi *Petiti* extitisse. Præteriit vero Vir Clarif. hoc nomen sicco pede, in quo conferendo cum titulis, in Synagoga usurpatis, ingenio suo maxime debebat fuisse usus. Ego igitur dicam mihi visum fuisse aliquando, titulum *Patris Synagogæ* convenire cum illo, nunc apud ipsos usu receptissimo, אב בית דין *Patris Domus Iudicii*

dicii vel *Patris Synedrii.* Capitur autem titulus אב בית דין *Patris domus Iudicii* hodieque ab ipsis eodem pene significatu, quo ille ראש הכנסת *Principis Synagogæ* pro *Rectore* sc. *Academiæ* & *Doctore publico*, in Patriis scitis versatissimo. Sic frequenter habes: אב בית דין וריש מתיבתה בקהלה קדושה *Pater domus Iudicii & Caput Academiæ in Sancta Ecclesia &c.* Item: אב בית דין דקהילה קדושה *Pater domus Judicii Sanctæ Ecclesiæ.* Hos vero in *Legibus* Patres Synagogarum dici, non est quod dubitemus. Non ita sane ac si *secundi* essent ab *Archisynagogo*, ut Doctissimus *Petitus* contendebat, quia ejusmodi *Patres Synagogarum* Judæis sunt ignoti, sed quia juris Patrii periti sunt, & Synedrium vetus in Captivitate quali quali modo repræsentantes, quantum licet de *mundo* & *immundo*, *licito* & *illicito* sententiam ferunt. Perinde autem mihi est in hac expositione admissa, an קהילה קדושה hic respicere putes ad vocem *Synagogæ* an vero φερόν בית דין / quæ alias *Synedrium* vertitur. Quid vero, an *Synagoga* significabit *Synedrium?* Omnino sane, quoniam ea latitudo significationis vocis Græcæ συναγωγῆς est, ut *Conventum* qua *Politicum*, qua *Ecclesiasticum* notet. Docuimus id jam in prioribus nostris *Observationibus*, monente *Grotio*, atque repetiit etiam Vir Cl. Diss. I. §. LXXIII. *Non difficile est*, ait, *existimare vel collegia ipsa Judicum vel forte loca Iudicii aliquando* כנסת *Synagogam esse appellata.* Recte dicit, *collegia ipsa judicum.* Quod vero addit *locum judicii* dictum fuisse כנסת / hoc dextre accipiendum est. כנסת vix unquam *locum* notat, quocunque etiam

 modo

modo ſumatur, niſi ſubintellecta voce בית. Adverti quidem *Benjaminem Tudelenſem* in *Itinerario* p. 75. כניסה ſimpliciter accipere pro *Synagogæ Ædibus.* וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש וגו' *Et Synagoga Magna Capitis Exulum conſtructa columnis marmoreis &c.* atque idem me memini obſervaſſe aliquotiens fieri in Libello, qui de *Hebræorum Cippis* agit, luci publicæ dato a Præſtantiſſimo *Hottingero.* Tenendum tamen ſemper eſt, quod Voces עדה/ כניסה קהל. כנסה/ ipſum *cœtum* denotent, neque ad alios ſignificatus temere flectendæ ſint. Inter voces כנסה & בית הכנסת' tantum differentiæ eſt, quantum apud nos inter voces **Gemeynte** & **Kerck.** *Eccleſia* & *Templum.* Si Græcum συναγωγὴ pro *loco* etiam in Scriptura N. T. reperiatur, quod fieri omnino putamus, ſemper tamen ſubintelligendum eſt τὸ οἶκος. Cæterum, quando conceditur, *Patrem Synagogæ* eſſe אב בית דין/ quod concedendum eſſe opinor ob ſummam, quæ in collatione apparet, convenientiam, tum ſimul erit evictum, *Patres Synagogæ* non ſignificare *Presbyteros*, ut Vir Cl. contendit, diverſo ab *Archiſynagogis* ſignificatu, ſed ipſos *Archiſynagogos* & *Academiæ* atque *Eccleſiæ Rectores*, ac proinde patet, Virum Cl. æque ac *Petitum* in hoc nomine exponendo erraſſe. Quod Doctores apud Judæos אבות *Patres* dicantur, hoc non exiſtimavimus huc pertinere.

Progredimur ad *Hiereos*, quod idem vocabulum a Legum Conditoribus generatim acceptum eſſe nobis perſuaſimus. Non ita vero quaſi vel ignoraverimus unquam eſſe in Synagogis *Sacerdotes*, *Aarone* pro-

prognatos superstites, quippe quod nobis exploratissimum erat, quorumque mentionem alibi plus semel fecimus, sed quia existimabamus, in ipsa hac Lege rationes esse satis ponderosas, quæ evincebant, non posse *Hiereos* heic accipi pro *Sacerdotibus* in Synagoga aliquando præsentibus. *Prima* est, quia videbamus, *Hiereos* hic præponi *Archisynagogis*. Ratio est nulla, ut ante visum, quod *Hierei* præponantur *Archisynagogis*, nisi quia titulus ille hoc loco ut communis Nobiliorum Procerumque Judæorum accipitur. *Secunda* est, quoniam Rescriptum hoc Imperatoris *Constantini* ad eos pertinet, qui officiis in Synagogis funguntur, vel, *qui Synagogis deserviunt*, ut verba habent Legis. Oportet igitur, ut *Hierei* hic intelligantur tales, quibus cura Synagogæ simul commissa est, quique illius commodis intenti cum aliis sunt. Atque ita se res habet. Quia Sacerdotes habiti sunt in gente sua juris patrii callentissimi, quia insuper actio aliqua in Synagogis præstanda (quæ נשיאות כפים *sublatio manuum*, Benedictio publica) requirebat *Sacerdotem*, hinc *Sacerdotes* sæpe numero vel *Rectores Academiarum* vel, quod magis in usu erat, *Ministri Synagogæ* creabantur, unde in *Colbo* illa sæpe conditio occurrit, alibi σὺν Θεῷ notanda: *Si Minister Synagogæ sit sacerdos*, vel, *si Minister Synagogæ non sit sacerdos &c.* Hanc rationem esse existimem, cur *Constantinus* Imperator ad Synagogæ quoscunque Præfectos scripturus *Hiereos* simul expresserit. Atque in eo non habemus nobis contrarium *Samuelem Petitum* ipsum, qui p. 167. sic scribit: *MAGISTRI nobis iidem esse videntur, qui HIEREI,*

in Codice appellantur, erantque didascali & in Synagogis Legem prælegebant atque interpretabantur. In eo tamen non leviter errat *Petitus*, quod hos *Hiereos* de gente Sacerdotali non prognatos putet. p. 162. *Hierei autem atque Archierei*, ait, *appellabantur, non quod de Sacerdotum gente essent, sed quia, quod olim fuerat Sacerdotum munus, quandiu res Judæorum steterunt, in instituendo populo Hierei isti præstabant & Legem in Synagogis legebant atque interpretabantur.* Male. Sacerdotes jactant se gente Sacerdotali esse prognatos, sed in Legibus ita stricte accipi, est quod negemus ob rationes ante prolatas.

Idem vero, quod de *Hiereis*, affirmaveramus de *Archiereis.* Eorum vero in Legibus allegatis a *Petito* nulla mentio, dubito an unquam in Corpore Juris Civilis. Verbum tamen extat hac significatione apud *Ælium Lampridium* in *Alexandro Severo* cap. XXVIII. Verba illius hæc sunt de Alexandro. *Volebat videri de Romanorum gente originem trahere, quia eum pudebat* Syrum *dici: maxime quod quodam Tempore festo, ut solent, Antiochenses, Ægyptii, Alexandrini, lacessiverant eum convitiolis, Syrum* Archisynagogum *eum vocantes* & Archierea. Quod vero vocabulum *Archiereus* hic idem sit, quod *Archisynagogus*, id ex prima verborum consideratione est clarum. Quid enim? An hoc voluerunt dicere Ægyptii, esse Alexandrum summum apud Judæos Pontificem? Minime vero. Id voluerunt dicere, esse illum natione Syrum, e media quasi gente Judæa ortum, quæ Syriam atque Ægyptum magnam partem occupaverat, adeo quidem, ut qui in iis partibus Imperii

rii Romani natus erat, per jocum potuerit confundi cum iis, qui κατ̓ σάρκα Ἰουδαῖοι erant, & frequentissimi in illis regionibus habitabant, saltem dubiæ haberi originis & nativitatis. Quoniam vero *Alexander* Imperator erat Romanæ militiæ, hinc existimarunt, non convenire, ut cum aliis in Gente Judæa quam nobilissimis illius gentis Præfectis compararetur, quos quia *Archisynagogos* & *Archiereos* esse intellexerant, hinc *Alexandrum* cum *Archisynagogo* & *Archiereo* contulerunt. Ex quibus evidens est, *Archierei* titulum heic valde generalem esse, quod nostrum de hoc titulo fuit assertum verissimum. Hoc autem mirari vehementer subit, quo modo Vir Cl. ausus fuerit titulum *Archiereorum*, qui in Legibus, quod scio, nuspiam reperitur, per emendationem audacissimam in Corpus Juris intrudere. Operæ pretium erit intelligere, quem admodum hæc res se habeat. In Lege XIII. Ch. Th. h. t. ita scriptum est. *Judæi sint obstricti cærimoniis suis, nos interea in conservandis privilegiis eorum Veteres imitemur, quorum Sanctionibus definitum est, ut privilegia his, qui illustrium PATRIARCHARUM ditione subjecti sunt ARCHISYNAGOGIS PATRIARCHISQUE ac PRESBYTERIS, cæterisque qui in ejus Religionis Sacramento versantur.* Vides in hac constitutione *Patriarchis* subjici *Archisynagogos*, *Patriarchas* ac *Presbyteros*, quod inconvenientius videtur. Quid enim hoc est, *Patriarchæ* subjecti sunt *Patriarchis?* Samuel Petitus in necessitate hujus legis exponendæ constitutus pro *Patriarchis* legendum esse conjecit: *Patri, Hiereis*. Vir autem inter nos

Doctus, ne ἀσύμβολος esset, reprobata *Petiti* conjectura, pro *Patriarchis* legendum censuit *Hiereisque*, vel potius, *Archiereis*, unde in Schemate convenientiæ horum nominum: *ARCHIEREIS, ex nostra emendatione.* Bonum factum. Si hoc est *Leges emendare*, voces integras certæ significationis tollere, aliasque significationis & soni valde differentis illis pro tuo arbitrio substituere, tum dicam me hodie brevissimam facillimamque mihi comparasse artem difficultates omnes in omni scientia solvendi. Quod exercitati ac subtilis ingenii Viri sæpe numero ex verosimili conjectura, circumstantiis omnibus eo ducentibus, per literæ syllabæque mutationem lucem difficillimis textibus faciant, est, quod omnes boni atque æqui Viri laudent probentque; quod vero quivis alii, in alia plane disciplina versantes, ad difficultatem obviam nomina ex textu integra tollant, iisque alia tam sono quam significatu valde dissimilia substituant, id temerarium factum judico, quod in summum rei literariæ incommodum toleratur. Sed hoc addam, quod si aliam quamvis vocem Vir Cl. hic substituisset, voci *Patriarcharum*, *Procerum* puta, *Primatum* &c. non potuisset infelicius divinasse, quam heic egit. Nomen enim *Archiereorum* neque in Corpore Juris (quod sciam) uspiam reperitur, neque *Archierei* reperiuntur in *Synagogis*, & ausus nihilominus est V. Cl. hoc nomen *Archiereorum* illi *Patriarcharum* substituere, utrumque autem, posterius maxime, heic erat necessarium. Quando enim hoc agunt Doctissimi quidam Viri, ut textum aliquem male affectum emendent, operam dant, ut tales voces

ces textui insinuent, quæ Scriptori familiares sunt, sublatis illis, quarum incerta & dubia significatio est. Sed heic contrarium accidit. Tollitur ex textu vox certa & nota, substituitur incognita & dubia, Scriptoribus nunquam usurpata, semel forte alibi inventa. Sed quod majus est, non reperiuntur in ulla Synagoga *Archierei*, hoc est, Sacerdotum Principes. In Templo plurimi erant, hoc nomine olim gavisi; in Synagogis nulli. Petitus equidem existimavit esse in Synagoga *Archiereum* cæterorum *Sacerdotum Principem*, sed falsus est. V. Cl. autem, quod maxime opus fuisset, ad nomen *Archiereorum* exponendum nihil omnino adjungit. Atque ita apparet, quam sit hæc emendatio Legum non temeraria modo sed omni parte incongrua & inutilis. Sed tanti erat, posse monstrare, Imperatores Romanos nunquam nisi accuratissime de officiis Synagogæ in Legibus suis disseruisse! Sic itaque, ni fallor, abunde est evictum, titulos *Procerum*, *Primatum*, *Archisynagogorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Seniorum*, *Archiereorum*, etiam generales & communes esse in Legibus, eosque omnes per eos designari, qui vel Academicam vel Ecclesiasticam rem apud Judæos in exilio suo agunt, quod nostrum erat assertum. Sed aliud insuper est, quod omittere nefas, licet id jam in antecedentibus tactum sit.

In schemate παραλληλίας nominum, cum eorum, quæ in Codice tum quæ apud Hebræos Scriptores usurpabantur, a V. Cl. invento, ea habentur, quæ sibi invicem recta repugnant, quod qui fieri potuerit, ut ab ipso animadversum non sit, quando id componebat,

bat, excogitare equidem nescio. Disputavit mecum, recollige mentem tuam Lector, quod in Leg. IV. Cod. Theod. de *Jud* & *Cæl.* ordo hic *Hierei*, *Archisynagogi* & *Patres*, *Synagogarum* Hebræorum institutis apprimè conveniat, & tamen in eodem schemate opponit huic Leg. IV. Legem XIII. Cod. h. t. in qua hic ordo est nominum ex ipsius emendatione. *Archisynagogis*, *Archiereis*, *ac Presbyteris.* Dicat nunc, utrum ordinem eligat. Si priorem, utique vel ordo ille, qui in posteriore Lege XIII. continetur, plane turbatus est, vel emendatio nihil ad rem facit. Jam scilicet *Archierei* medii erunt inter *Archisynagogos* & *Presbyteros*, qui modo omnium in Synagoga maximi contendebantur. Audaces quidem hæ sed adeo leves & inanes affirmationes sunt, ut earum quæque aliam destruat. Sed gravius est, quod contra propriam hypothesin הממונם על הצבור comparet cum latino *Archisynagogi* & ראשי כנסיות cum latino *Patres Synagogarum.* Id adeo adversum est ipsius hypothesibus, ut si quid ego dixissem simile, ab ipso graviter fuisse culpandus. Oculum mihi tuum & animum da, Lector, ad punctum temporis & faxim rem totam intelligas. Statuit V. Cl. in Synagogis reperiri unum *Archisynagogum*, cui dicit competere titulum ראש הכנסת/ & plures *Seniores*, quos appellari ait ממונים על צבור *Præfectos Synagogæ*, sive *Patres* & *Seniores Synagogarum.* Hæc ipsius assertio est per omnem librum. Sed heic recta schenam vertit mutatque, τὰς ממונים על צבור transferendo per *Archisynagogos* & τὰς ראשי כנסיות per *Patres Synagogarum.* Atque hic Autor me dicere ausit *Proteo mutabiliorem*, qui quas

quas per omnem librum hypotheſes accepit defenditque, quin & eodem hoc capite de novo propugnavit, in exhibito ſchemate ipſe invertit, & magis quam ego unquam feci, impugnat. Recte equidem hæc ad omnia conveniunt cum noſtris hypotheſibus, qui τοὺς ממונים על צבור *Presbyteros Synagogæ* pro veris priſcæ Synagogæ Rectoribus & Epiſcopis habemus, iis ex vero titulum ראשי הכנסת *Principum Synagogæ* competere ſtatuimus, titulo ראש הכנסת ſæpe ad *Academiarum Rectores* devoluto, atque eo ſenſu recte interpretamur ordinem, qui in *Orach Chaiim* obſervari dicitur in Lectione Legis, quas noſtras ſuppoſitiones ſi Viro Cl. placeat accipere, quod facit in ſuo *ſchemate*, tum ſimul declaret, quæ a ſe omni priore pagina affirmata ſunt, fruſtra adducta eſſe. Tu potius, Lector, oculos tuos verte ad hanc noſtram titulorum comparationem, quæ illuſtrandis legibus facere poſſit.

ראשי גליות	*Patriarchæ.*
רבנים	*Majores.*
ראשי כנסיות	*Archiſynagogi*, ſive Synagogæ ſive Academiæ Rectores velis, perinde id mihi eſt.
אבות בתי דינין	*Patres Synagogarum.*
הממונים על הצבור	*Proceres*, ſive quos *Patriarchæ cæteris præpoſuerunt.* Leg. xv. Cod. h. t. *Qui de gentis Lege ipſi genti præſident.* Leg. 11. C. h. t.
זקנים	*Seniores* aut *Presbyteri.*

 Hie-

כהנים *Hierei.*
רב *Didascalus* aut *Magister* Leg. III. C. Th. h. t.
חזנים *Cæteri, qui in eodem Loco* (Synagogis) *deserviunt*. Leg. IV. C. Th. h. t.

Hæc, inquam, genuina sit horum nominum παραλληλία, quæ ab Imperatoribus promiscue accepta sunt, (*Patriarchæ*, *Chazanitæ* & *Didascali* a me non memoratos titulos excipio) licet eorum quædam huc magis ac illuc pertineant.

Cæterum quæ huc usque dicta sunt sufficiunt equidem abunde vindicandæ veritati priorum nostrarum assertionum, verum nondum satisfaciunt illis verbis, quibus affirmavit, *Petitum suam Synagogam felicius extruxisse* ex *Corpore Juris*, quam ego eandem extruxeram ex Scriptis Hebræorum. Sic scilicet ille more solito; dein, *me in omnibus Hebræorum scriptis solos Archisynagogos invenire.* Alibi jactat, se plures officiales Synagogæ monstraturum, quam ego hactenus in ea potui invenire. Locus nunc denuo Librum volventi non occurrit. Tu, si quæsiveris diligentius, offendes, quia ego harum rerum jam sum satur. Age igitur, Lector, quia ad finem per Dei gratiam pervenimus, instituamus comparationem inter χίσεις Synagogæ cum a Petito tum a V. Cl. traditas, videamusque quantum illæ a mei ædificii forma differant, ut cognoscas, an recte an secus de me judicaverit.

Petitus in Synagogis ex *Corpore Juris numerat* ראש הכנסת *Archisynagogum*, summum Synagogæ *Prin-*

Principem, illius *Adsessorem*, dignitate paulo inferiorem, אב בית דין *Patrem domus Judicii*, his rursus minores *Presbyteros*, dein *Hiereos*, quos publicos Doctores, Lectores, atque Interpretes esse putat, eorumque *Principem* aliquem *Archiereum*, postea vero *Chazanitam* חזן/ *Ministrum Synagogæ*. Talem Synagogæ speciem diversissimam esse dixi ab ea, quæ in Hebræorum Scriptis reperitur. Sed intellige prius, quas partes Vir Cl. ex his *Petiti* officialibus accipiat. Probat itaque primo *Archisynagogum*, Presbyterorum principem. Reprobat *Patrem Synagogæ*, a *Petito* illi adjunctum. Admittit rursus *Presbyteros*. *Hiereos*, quales *Petitus* intellexit, item refellit. His reprobatis neque *Archierei*, ut a *Petito* expositi sunt, subsistunt. *Chazanitam* denique admittit. Sic sane dimidiam partem officialium Petiti ex Synagoga ipse extrudit, & nihilominns graviter fert me monentem, speciem Synagogæ, quam *Petitus* nobis ex Legibus Romanis exhibet & explicat, a genuina Synagogæ facie plurimum differre. Sed redigamus etiam in ordinem membra Synagogæ, ab ipso concepta. Probasse ex *Petito* intelligis *Archisynagogum*, *Presbyteros* & *Ministrum Synagogæ*. His tantum jungit *Sacerdotes*, (Hiereos) non ejusmodi quidem, quales *Petitus* intellexit, sed ex Sacerdotali gente prognatos, veros inquam illos, qui officiis Synagogæ etiamnum destinantur. Atqui tales *Sacerdotes* in Synagoga reperiri, non negavi unquam, imo, quod amplius, eorum alibi plus semel feci mentionem, ubi occasio est, accuratius explicandorum. Sed hi ad decus Synagogæ pertinent, quemadmodum

Lectores septem, inter quos hi *Sacerdotes* locum habent. Constat enim *Sacerdotes* omnium legisse primos. Non negavi igitur unquam, imo probavi semper, *Sacerdotes* in Synagoga, ubi adsunt, habere quod agant, sed non existimavi eos inter partes Synagogæ necessarias numerandos esse, quia vel plurimæ sunt Synagogæ, quæ ejusmodi Sacerdotes nullos habent, vel potius Synagogæ Ministri ex Sacerdotali gente desumi solent. Hoc volo, statos in Synagoga non fuisse *Sacerdotes*, Synagogæ alicujus officiales & Ministros. Opus, quod Sacerdotes in Synagoga egerunt, non fuit privatim uni eorum commissum, sed a quoque de gente Sacerdotali idoneo & honesto maturæ ætatis Viro potuit præstari. Quemadmodum enim *Lectio Legis* cuique permissa est Israelitæ, sic *elevatio manuum* cuique permissa est *Sacerdoti*, honesto ac maturæ ætatis Viro. Unde patet, ex hypothesi Viri Cl. in Synagoga nullos statos fuisse Sacerdotes ordinarios, non magis, inquam, quam stati in Synagoga secundum ipsius sententiam nulli fuerunt Lectores, quia Legis Lectio unicuique bono inter Israelitas Viro committi potuit. Veniunt igitur considerandi, qui restant, *Archisynagogus*, *Presbyteri* & *Ministri Synagogæ*. Si per *Archisynagogum* Vir Cl. intelligat *Rectorem Academiæ*, qui ut consiliarius in hodiernis Synagogis adest, forte & præest in minoribus Societatibus statis Synagogæ Presbyteris, non est, quod ipsi oblucter. Fero talem hominem, judicoque illum in hodiernis Judæorum cœtibus esse necessarium. Postquam enim causæ plurimæ ad Presbyteros Synagogæ in exilio devolutæ sunt,

quæ

quæ vigentibus Synedriis non ad ipsos sed ad Rectores Civitatis sive Synedria spectabant, neque tamen omnes Synagogæ Presbyteri, licet cætus honoratissimi sint Viri, in Lege Patria bene docti atque exerciti sunt, hinc flagitat ratio, ut illi sibi adsciscant *Doctorem* vel *Magistrum*, Juris Patrii & Synagogæ rituum peritum, eumque in cætum suum adoptent. Si credere velit Vir Cl. mecum, titulum ראש הכנסת *Archisynagogi* (nunc infrequentiorem) ad hunc in Captivitate devolutum esse, distinguam cum ipso *Archisynagogum* a *Presbyteris*, quia nihil in vocibus positum est arcani, modo de re inter nos conveniat. Cæterum de vetere Synagoga ita existimo, quod illa constiterit ex *Pastoribus*, (פרנסים) & חזנים *Ministris Synagogæ*. Per *Pastores* intelligo *statos* Ecclesiæ *Presbyteros*, quibus cura atque directio rerum in Synagoga agendarum est commissa, immo qui ipsi vita atque institutione sua cætum duxerunt. Hos veros fuisse *Archisynagogos* reor, qui hodieque ממונים על הצבור *præpositi cætui* dicuntur. Hos conferre institui cum *Episcopis* & *Presbyteris*, qui unius dignitatis fuere & muneris, in Sacra Scriptura obviis. His adjunxi חזנים *Synagogæ Ministros*, quorum dignitatem cum tempore crevisse evidenter ostendam in Libro, iis exponendis decreto, si Deus mihi vitam servet & animum. Atque non conjicio amplius, sed persuasus sum plenissime, hos eosdem esse cum *Diaconis*, quorum mentionem Paulus injicit. Quod Presbyteris accesserit רב Consiliarius aliquis, hoc inde factum esse asserui, quia Synedriis extinctis ejusmodi Viro *Presbyteri* minus in Lege exerciti indi-

gere credebantur. Perpende ut se res habeat cum honoratissimis in nostra Civitate Viris, qui *Consulibus* a *consilio* sunt. Nostri **Pensionarisen** vocant. Consules omnes dignitate & munere sunt pares. Illi summi sunt Civitatis Principes & Moderatores. Quoniam nihilominus sæpe contingit, ut, qui designati sunt consules, neque Patriæ neque urbis consuetudinum admodum periti sunt, neque in dicendo & perorando valde exercitati, hinc consultum ipsis videtur, honoratum aliquem e Civitate Virum vocare, qui a perpetuis Civitati sit consiliis, patrii juris peritissimum & in dicendo felicem. Hic mox in idem collegium adsciscitur, res, ni fallor, tractandas proponit, earum momenta explicat, consuetudines priscas enarrat, suamque rogatus aperit sententiam. Quandoquidem vero hi Viri & stipendiis gaudent satis lautis, & autoritate plurima valent apud consules, cum, quia perpetua eorum dignitas est, tum, quia Consulibus sæpe sunt peritiores, hinc dignitas illorum, licet a Consulibus unice dependeat, consulari etiam dignitate sæpe censetur esse major. Hæc vero ut ut se ita habeant, non existimo tamen ullum esse hominem, qui eos vel ad Consulum collegium necessario pertinere, vel Consulibus vere majores esse affirmet. Certe in urbibus Patriæ meæ longe alia illius dignitatis ratio est ac in vicina Provinciâ, neque aut Consulum aut Senatus populi Adsessores sunt. Confer cum his in Civitate nostra spectatis Viris, obsecro, hodiernos Synagogarum aut Academiarum Rectores. *Parnasim* (פרנסים) & *Presbyteri* in *Synagogâ* iidem sunt, qui *consules* in *Civitate*. Hi sæpe *Rectorem* Academiæ aut

aut *Præsidem* aut *Consiliarium* Senatus sui eligunt, neque tamen desinunt esse summi Synagogæ Moderatores, ad quos potestas proprie pertinet, licet auctoritatem suam cum alio communicent. Sed ego hunc vel *Præsidem* vel *Consiliarium* potius ut *Academiæ* membrum considerabo, quam *Synagogæ*, relicta *Presbyteris* sua Synagoga, iisque *Archisynagogorum* titulo vere vindicato. Atque huc sane spectat, quod *R. Benjamin Tudelensis*, describens *Aichmalotarcham* Babylonium, ejusque imperii latitudinem per omnes Orientis Synagogas & Academias, ita scribat: ראש הגולה נותן להם רשות בכל קהלות האלו לשום על כל קהל וקהל רב וחזן שהם באים אליו לקחת הסמיכה ורשות Constantinus L' Empereur. *Hi omnes Israelitarum cætus ab exulum Capite* (Patriarcha) *potestatem accipiunt sibi in singulis congregationibus* PROFESSOREM & CONCIONATOREM *præficiendo. Num ipsum conveniunt, ut manuum impositione potestatem accipiant.*

Optumus sane hic locus est, quo non alius magis ad scopum nostrum facit. Scilicet adstruitur in hoc testimonio, in cætu Judæorum quolibet necessarios esse hos duos homines רב & חזן / quos *Constantinus L' Empereur* optume vertit per *Professorem* & *Concionatorem*. רב pertinet ad בית מדרש *Academiam*, חזן ad בית הכנסת *Synagogam*. Duo hi neque alii præter hos plures memorantur in *Orach Chaim*, & alibi. Attende autem, quod hic רב / quem *L' Empereur* per *Professorem* vertit, idem ille sit homo, quem Vir Clarissimus vult esse *Archisynagogum*. Hic vero רב *Professor* proprie dependebat a ראש גולה *Capite* *exu-*

exulum, ab eoque confirmabatur *impositione manuum*, de qua alibi per Dei gratiam diligentius. Recollige iterum, Lector, duos esse in cætu *officiales*, *Professorem* scilicet, quem Vir. Cl. *Archisynagogum* dici vult, & *Ministrum Synagogæ*. Ille proprie ad *Academiam*, hic ad *Synagogam* pertinet, &, quæ in ea agenda sunt, disponit. *Presbyterorum* Synagogæ hic nulla mentio, quia illi promiscue ex cætu eligi possunt, ut honoris ergo præsideant. Similis omnino locus est apud *Benjaminem* p. 115. ובניהם רבי נתנאל שר השרים ראש הישיבה והוא ראש לכל קהלות מצרים להקים רבנים וחזנים *Utrisque ut summus Princeps præest* D. Nathanael *consessus caput*, *omniumque Ægypti cætuum*, *ut Magistros* (ante vertit *PROFESSORES*) & *Lectores* (ante *CONCIONATORES*) *creet*, *antistes*. Certe ex hoc loco evidenter constet, quod ex priore secundum interpretationem *L' Empereurii* etiamnum erat dubium, quod ipse hic ראש הגולה *Caput Exulum*, qui in Ægypto erat, constituerit *Professores* & *Ministros Synagogæ*. Omnino videtur ex priore versione *L' Empereurii* concludendum, dedisse *Aichmalotarcham* ipsis cætibus potestatem sibi præficiendi *Professores* & *Ministros* Synagogæ. Atque nunc quidem res ita se habet, postquam *Patriarchæ* esse desierunt, sed vigentibus *Patriarchis* sive *Aichmalotarchis*, ipsi hanc in sua διοικήσει exercuerunt potestatem. Unde item intelligis, quam vere a Viro Cl. dictum sit, *Patriarchis in Synagogis nullum fuisse locum*. Certe si *Patriarchæ* illi fuerunt, qui suos cuique Synagogæ præposuerunt *Præfectos* & *Ministros*, an illi ipsi igitur sedem

in

in Synagoga nullam habuerunt? Adeo hoc abs re dictum, ut *Benjamin* noster *Tudelensis Synagogam Aichmalotarchæ* signate describat, & sedem locumque supremum *Aichmalotarchæ* in ea assignet his verbis p. 75. וכניסה גדולה של ראש הגלות מבנין עמודי שיש—ושם לפני הארון מדרגות מאבני שיש כמו עשרה ובמדרגה העליונה ראש הגולה עם נשיאי בית דוד *Visitur etiam magna Synagoga Capitis exulum constructa columnis marmoreis --- Ibi autem ante sacrorum librorum thecam decem gradus e marmore constant, in quorum supremo exulum Caput cum familiæ Davidicæ Principibus sedet.* Vides, *Patriarchis* honoratissimum in Synagoga locum fuisse, quibus nuper locus in Synagoga negatus est. Sed ut ad rem redeamus, animadvertis ex ipsa Viri Clarissimi hypothesi assumpta, quæ hæc est, quod רב ad *Synagogam* pertineat, Judæos, ubi necessarios cætus officiales nominant, plures non requirere, quam *Archisynagogum* & *Synagogæ Ministrum*, & me tamen audet Vir Cl. culpare, quod in Synagogis nullos præter hos *duos* invenerim. Quod enim ait, me nullos præter *Archisynagogos* invenisse, in eo dubio procul animo suo non satisfecit, quippe qui sibi est conscius optume, me de *Synagogæ Ministris* plurima jam literis consignasse. Voluit igitur dicere, me præter *Archisynagogos* & *Ministrum Synagogæ* in Synagoga nullos invenisse, non attendens, etiam ex sua hypothesi Scriptores Judæos plures officiales Synagogæ perfectæ hoc tempore non requirere. Si ita pergat scribere Vir Cl. ostendet certe, se vel mihi valde iniquum esse, vel in Synagoga, cujus nobis accuratiorem

dare vult speciem, prorsus hospitem. Quid aio? Cum רבנים *Doctores* & *Magistri* proprie pertineant ad *Academias*, hic ipse etiam רב *Doctor* & *Magister* potuit abesse, si unus modo in Synagoga esset *Minister Synagogæ*, rerum Synagogæ peritus. Insignis est locus apud *Benjaminem* p. 119. ושם חוץ לעיר כנסת משה רבינו ע״ה מימי קדם ושם זקן אחר פרנס שמש של הכנסת והוא תלמיד חכם. *Ibi autem extra urbem est Synagoga Mosis Doctoris nostri, super quo pax, antiquissima. Ibidemque Senex unus PASTOREM agit & SYNAGOGÆ MINISTRUM, qui Vir Doctus est.* Neque alias unquam explicari potest, cur *Johannes Apostolus* in *Apocalypsi* mentionem faciat Ἀγγέλου τῆς ἐκκλησίας, שליח צבור *Ministri Ecclesiæ*, & ad eum suas admonitiones dirigat. Quia enim *Presbyteri* vel *Pastores Synagogæ* in minoribus Conventibus homines solebant esse honoratiores quidem sed rudes sacrarum rerum, adeo ut cum tempore omnis cura rerum sacrarum ad *Ministros Synagogæ* devolveretur, ac negotia omnia illis committerentur crescente omni die eorum autoritate, hinc *Epistolæ*, admonitionem summi Domini & Pastoris continentes, ad ipsos debuerunt mitti. Si concepisset *Johannes* in ordinariis conventibus præter hunc חזן vel ש״צ aliquem רב *Archisynagogum*, illo superiorem, perpetuumque illius conventus Doctorem, da rationem, cur monita hæc ipsis non potius quam *Ministris Synagogæ* sint insinuata? Omnino enim ita se res habuit, ut, ubi fuit præsens in Synagoga רב *Professor* aliquis, *Seniorum* præses perpetuus, ibi minor fuerit dignitas *Synagogæ Mini-*

ni-

nistri, ubi vero solus fuit *Synagogæ Minister*, nomine tenus quidem subjectus ווּ פרנסים *Pastoribus*, sed vere agenda omnia in Synagoga dirigens, ibi *Synagogæ Ministri* autoritas fuerit maxima. Atque ita se res habuit in perpluribus Conventibus, quia multi cætus duobus illis alendis, *Professori* sc. & *Ministro Synagogæ*, non erant pares. Hæc dicta oportebant, cum ut ego hypothesin, jam a me jactam in Præcedenti Libro, verissimam esse demonstrarem, quæ est, simplicissimam Veteris Synagogæ formam hanc esse, quod in ea statuantur *Presbyteri* & *Minister Synagogæ*, tum ut tu intelligeres, Lector, quid rei agant, quamque feliciter agere incipiant, qui, ut mihi contradicendi occasionem capiant, plura Tibi *Synagogæ Veteris* membra obtrudere conantur. Sane ejus momenti hoc disquisitionis caput est, ut pro varia illius consideratione vel confirmemus vel enervemus præcipuum illud dogma, quod in Reformatis Ecclesiis defenditur, de æqualitate Presbyterorum Ecclesiæ. Si mecum statuis, in Vetere Synagoga fuisse *Presbyteros Synagogæ* pares omnes munere & dignitate, confirmabis validissime sententiam communem nostræ Ecclesiæ de paritate & æqualitate *Presbyterorum* & *Episcoporum*, qui apud *Paulum* & alibi memorantur, atque ita prima etiam *Episcopatus* omnis, postea speciose obtenti, semina & radices destrues atque convelles. Si vero Viri Cl. hypothesin accipias, tum sane insigne momentum adferes opinioni de superioritate *Episcoporum* præ *Presbyteris*, jaciesque illius hæreseos fundamenta, quæ deinceps universam Ecclesiam misere corrupit.

Profecto alia ratio non est, cur *Grotius*, aliique *Episcopatus* defensores ita avide hanc hypothesin arripuerint, quos si V. Cl. placuerit sequi, rem veritati apud nos receptæ utilem facturum non opinor. Tu judica, Lector, ex iis, quæ dicta sunt, an *Veteris Synagogæ* speciem tibi veram an fictam tradiderim, &, si faveas, alteram *Synagogæ Veteris* partem, quæ de *Synagogæ Ministris* erit, suo tempore expecta.

Finire animus erat hanc dissertationem, sed, quæ an *Petiti* an V. Cl. an nostra potius socordia est, non cogitavimus de *Collectoribus Eleemosynarum*. In *legibus* atque *Rescriptis* Imperatorum Synagogæ membra recensentur omnia: *Petitus*, ut ut in quibusdam sententiæ suæ articulis aliquid humani sit passus, satis tamen feliciter Veteris Synagogæ formam inde eruit: Vir Cl. postea ipsius vestigia legens illum correxit, sed neuter aliquam mentionem fecit *Collectorum Eleemosynarum*. Quomodo vero? An hæc negligentia vel ignorantia Imperatorum fuit, an vero *Petiti* & Viri Cl. illum sequentis? Neutrum horum in causa fuit, Lector. Rem dicam, *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogam nunquam pertinuerunt, neque tamen frustra miraris, eum, qui paulo ante tanta cum animi sui contentione volebat probare, *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogam pertinere, heic loci, ubi omnia Synagogæ officia ex Legibus magno studio cum *Petito* exsculpit, omni tamen sua diligentia *Collectores Eleemosynarum* nullibi reperire atque de iis in universum altissimum agere silentium. Hæc dicta sufficiunt.

Θεῷ δόξα.

INDEX
Locorum Scripturæ Sanctæ, hoc libro illustratorum.

INDEX

Vocum aut Phrasium Hebræarum, quæ exponuntur.

INDEX

Rerum Præcipuarum, hoc Scripto contentarum.

C. Ca-

C.

D.

Tal-

ERRATA.

Pag. 18. lin. pen. pro *cui* tutius leges *quibus*. p. 75. l. 9. lege המדברים p. 84. l. 18. lege *suoque* pro *suæque*. p. 85. lin. 23. pro *eum* lege *id* pag. 100. l. 13. pro *demonstrare* lege *disputare*. p. 128. l. 25. pro *defungatur* lege *defungitur*. p. 147. l. 3. pro *tuam* lege *suam*. p. 156. l. 5. pro *distutæ* lege *distinctæ*. p. 180. lin. 12. pro *ineptam* lege *ineptum*. l. 28. pro *prosteriora* lege *posteriora*. p. 188. l. 1. pro *plurimum* lege *plurium*. p. 208. l. 16. pro עריירות lege עיירות. p. 250. l. 13. pro *iique* lege *iisque*. p. 278. l. 4. pro *proclici* lege *proclivi*.

FINIS.

FRANEQUERÆ,
Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordinar.
Academiæ Typograph. MDCLXXXVII.

